

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Zita Jakienė

**PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI:
TAURAGĖS REGIONO SAVIVALDYBIŲ ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2011

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Zita Jakienė

**PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI:
TAURAGĖS REGIONO SAVIVALDYBIŲ ATVEJIS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, vadyba ir verslo administravimas (03S1)
Šaka - viešasis administravimas**

Teigiu, kad magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu vadybos studijų programos magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas:

Magistro darbo autorius **Zita Jakienė**

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas **doc. dr. Diana Šaparnienė**

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Jakienė Z. Profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdai: Tauragės regiono savivaldybių atvejais. Viešojo administravimo magistro darbas/ magistrinio darbo vadovas doc. dr. Diana Šaparnienė; Šiaulių universitetas, Socialinių mokslų fakultetas, Viešojo administravimo katedra, - Šiauliai, 2011. -169 puslapiai

SANTRAUKA

Magistro darbo tikslas – ištirti profesinės etikos problemų raišką ir jų sprendimo būdus Tauragės regiono savivaldybėse. Siekiant numatyto tikslo darbe analizuojama profesinės etikos samprata, normos bei principai valstybės tarnyboje, detaliau analizuojamos dažniausiai pasitaikančios profesinės etikos problemos valstybės tarnyboje (interesų konfliktas, korupcija, apgavystės, piktnaudžiavimas valstybės tarnyba, seksualinis priekabiavimas). Profesinės etikos problemos pasireiškia netinkamai padarytu sprendimu ar atliktais veiksmais, pažeidžiant nusistovėjusias normas, veiklos elgesio principus, taisykles. Darbe analizuojami etikos problemų sprendimo modeliai, gvildentas profesinės etikos funkcionalumą stiprinantis prevencinis vaidmuo - valstybės tarnautojų etinis švietimas, etikos kodeksų reikšmingumas. Atliktas praktinis profesinės etikos problemų ir jų sprendimų būdų savivaldybėse kokybinis tyrimas.

Tyrimas parodė, kad savivaldybės dažniausiai susiduria su tokiomis profesinės etikos problemomis kaip viešų ir privačių interesų supainiojimas bei piktnaudžiavimas organizacijos turtu. Galimų etikos problemų sprendimo būdai Tauragės regiono savivaldybėse pagrįsti atitinkamais Lietuvos Respublikos teisės aktais.

Tyrimo rezultatai gali prisidėti siekiant profesinės etikos standartų valstybės tarnyboje ir tobulinant prevencines veiklas neetiškų pasireiškimų atveju tiek Tauragės regiono, tiek kitų regionų savivaldybėse.

Jakienė Z. Problems of professional ethics and their solutions: the case of municipalities in Taurage region. Master's Thesis in Public Administration, supervisor Assoc. Dr. Diana Šaparnienė; Šiauliai University, Faculty of Social Sciences, Department of Public Administration, - Šiauliai, 2011.- 169 p.

SUMMARY

The aim of Master's Thesis is to explore the problems expression in professional ethics and their solution approaches of municipalities in Taurage region. In order to fulfill the aim of the study the concept of professional ethics is analyzed as well as norms and principles in public service; in more

detail the most common problems of professional ethics in the public service are analyzed (conflict of interests, corruption, deception, abuse of public office, sexual harassment). Problems of professional ethics occur by not a properly made decision or action in violation of established norms, principles of activity conducts or rules. The study analyzes the solving models of ethical problems, examines the enhancing preventive role of professional ethics functionality - public servants' ethical education, significance of ethical codes. A qualitative research on problems of practical professional ethics and their solutions in municipalities has been done.

The research showed that municipalities often face such professional ethics issues as confusion of public and private interests and misuse of the organization's assets. The potential approaches to solutions of ethical problems in municipalities of Taurage region are based by relevant legislation of the Republic of Lithuania.

The research results may contribute to the professional ethics standards in civil service and improving preventive activities in unethical manifestations as well as in municipalities of Taurage region and municipalities in other regions.

TURINYS

ĮVADAS.....	10
1. PROFESINĖ ETIKA VALSTYBĖS TARNYBOJE: TEORINIS PAGRINDIMAS	15
1.1. Profesinės etikos samprata ir jos normos bei principai valstybės tarnyboje.....	15
1.2. Valstybės tarnautojo profesinės etikos problemos ir jų išraiškos formos.....	22
1.2.1 Interesų konfliktai valstybės tarnyboje.....	23
1.2.2 Korupcija jos formos ir pasekmės.....	32
1.2.3 Apgavystės ir piktnaudžiavimo valstybės tarnyba problemos.....	42
1.2.4 Seksualinis priekabiavimas kaip neetiško elgesio problema.....	44
1.3. Profesinės etikos problemų sprendimo modeliai.....	47
1.3.1 A. Ferrel'o ir V. Gresiam'o etinio sprendimo priėmimo atsitiktinumo modelis.....	50
1.3.2 L.K. Travin'o etinio sprendimo priėmimo sąveikos modelis.....	52
1.3.3 Etinio sprendimo priėmimo sintezės modelis.....	55
1.3.4 M.G. Velasquez'o etinių sprendimų modelis.....	58
1.4. Prevencijos vaidmuo stiprinant profesinės etikos normų funkcionalumą.....	60
1.4.1 Valstybės tarnautojų švietimas kaip viena iš pagrindinių etikos pažeidimų prevencijos priemonių.....	61
1.4.2. Etikos kodeksai ir jų veiksmingumo esmė valstybės institucijose.....	64
2. PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDŲ TYRIMO METODOLOGIJOS PAGRINDIMAS	74
2.1 Tyrimo metodologija.....	74
2.2 Tyrimo instrumentarijaus pagrindimas.....	78
2.3 Tyrimo imties charakteristikos.....	79
3. PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDŲ TAURAGĖS REGIONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO REZULTATAI.....	83
3.1 Profesinės etikos problemų raiškos nustatymas: dokumentų analizė.....	83
3.2. Profesinės etikos problemų sprendimo būdų identifikavimas: ekspertų nuomonės raiška....	90
IŠVADOS.....	118
REKOMENDACIJOS.....	122
LITERATŪRA.....	124
PRIEDAI.....	131

LENTELĖS

- 1 lentelė.** Valstybės tarnybos ir viešojo administravimo principai
- 2 lentelė.** Profesinės etikos kodeksų tikslai
- 3 lentelė.** Etikos kodekso privalumai
- 4 lentelė.** Etikos kodekso trūkumai
- 5 lentelė.** Profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdai: tyrimo instrumento charakteristika
- 6 lentelė.** Tauragės regiono savivaldybių tarybų etikos komisijų vykdomos funkcijos
- 7 lentelė.** Bendrieji duomenys apie informantus
- 8 lentelė.** Interesų deklaravimo tvarka savivaldybėse privalumai ir trūkumai
- 9 lentelė.** Tauragės regiono savivaldybių korupcijos prevencijos programų analizė
- 10 lentelė.** Viešojo pirkimo etapai

PAVEIKSLAI

- 1 pav.** Interesų konflikto sprendimo galimybės
- 2 pav.** N. Perrio moralinio sprendimo pagrindimas
- 3 pav.** A. Farrel'o ir V. Gresham'o etinio sprendimo priėmimo atsitiktinumo modelis
- 4 pav.** L.R. Trevin'o etinio sprendimo priėmimo sąveikos modelis
- 5 pav.** Etninio sprendimo priėmimo sintezės modelis
- 6 pav.** Komisijos atlikti tyrimai, priimti sprendimai ir nustatyti pažeidimai 2005-2010 m.
- 7 pav.** Sprendimuose nagrinėta tematika 2010 m.
- 8 pav.** Sprendimuose nagrinėta tematika 2009 m.
- 9 pav.** Sprendimuose nagrinėta tematika 2008 m.

SCHEMOS

- 1 schema.** Magistro darbo tyrimo etapai
- 2 schema.** Privačių interesų deklaravimo prevencijos tvarka

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

A

Artimi asmenys – valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai (įbroliai), seserys (įseserės), seneliai, vaikaičiai, sutuoktinis, sugyventinis, partneris, kai partnerystė įregistruota įstatymų nustatyta tvarka, taip pat sutuoktinio, sugyventinio, partnerio, kai partnerystė įregistruota įstatymų nustatyta tvarka, vaikai, vaikų, brolių, seserų, vaikaičių sutuoktiniai, sugyventiniai, partneriai, kai partnerystė įregistruota įstatymų nustatyta tvarka¹.

Asmeninis suinteresuotumas – valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens (ar jam artimo asmens) moralinė skola, moralinis įsipareigojimas, turtinė ar neturtinė nauda arba kitas panašaus pobūdžio interesas².

Asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje – valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą, profesinės karo tarnybos kariai, kurie vykdo operatyvinę veiklą, profesinės karo tarnybos karininkai, kiti asmenys, kurie dirbdami valstybės valdžios, valdymo, savivaldybių, teisminėse, teisėsaugos, valstybės kontrolės bei priežiūros ir joms prilygintose institucijose atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administravimo įgaliojimus, taip pat asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, bei asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų bei fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus³.

I

Interesų konfliktas – situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kurie susiję ir su jo privačiais interesais⁴.

K

Korupcija – bet koks valstybės tarnautojo ar įstatymų jam prilyginto asmens elgesys, neatitinkantis jiems suteiktų įgaliojimų ar teisės aktuose nustatytų elgesio standartų, ar tokio elgesio skatinimas siekiant naudos sau ar kitiems asmenims ir taip pakenkiant asmenų ir valstybės interesams⁵.

¹ Ten pat.

² Ten pat.

³ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas (Žin., 1997, Nr. 67-1659)

⁴ Ten pat.

⁵ LR Nacionalinė kovos su korupcija 2011-2014 metų programa. Prieiga per internetą:<<http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/04/08/50310>>

Korupcijos prevencija – korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimas ir šalinimas sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikis asmenims siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo⁶.

Korupcijos rizikos analizė - valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos analizė antikorupciniu požiūriu Vyriausybės nustatyta tvarka bei motyvuotos išvados dėl kovos su korupcija programos parengimo ir pasiūlymų dėl programos turinio pateikimas, taip pat kitų korupcijos prevencijos priemonių rekomendavimas už jų įgyvendinimą atsakingoms valstybės ar savivaldybių įstaigoms⁷.

P

Principai (etikos) (lot. principium- pagrindimas) - viena iš moralės sąmonės formų, kuria moraliniai reikalavimai išreikšti bene ryškiausiai. Norma nurodo, kokius poelgius žmogus privalo atlikti. Principai nusako visuomenės moralės sąmonės reikalavimus, kurie liečia žmogaus moralumo esmę, jo paskirtį ir santykius su kitais žmonėmis⁸.

Privatūs interesai – kandidato ar asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje, (ar jo artimojo giminaičio, ar šeimos nario) asmeninis turtinis ar neturtinis suinteresuotumas, galintis turėti įtakos sprendimams atliekant tarnybines pareigas⁹.

Protekcija (priedanga, globa) - suprantama kaip įtakingo asmens globa, užtarimas, parama žmogui, tvarkančiam kokius nors reikalus. Paprastai kalbant, nepotizmas yra artimų asmenų protegavimas tarnyboje¹⁰.

S

Seksualinis priekabiavimas – nepageidaujamas užgaulus, žodžiu, raštu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, kai tokį elgesį lemia tikslas ar jo poveikis pakenkti asmens orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką¹¹.

V

Viešieji interesai – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai¹².

Viešojo administravimo institucija – kolegialus ar vienvaldis viešojo administravimo subjektas, šio įstatymo nustatyta tvarka įgaliotas priimti norminius administracinius aktus¹³.

⁶ LR Korupcijos prevencijos įstatymas (Žin., 2002, Nr. 57-2297)

⁷ Ten pat.

⁸ Pruskus, V. (2003). *Verslo etika. Laiko iššūkiai ir atsako galimybės*. Vilnius: Enciklopedija Technologija

⁹ Ten pat.

¹⁰ Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2010 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <www.vtek.lt/vtek/images/vtek/.../VTEK_2010_m_veiklos_ataskaita.doc>

¹¹ Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (Žin., 1998, Nr. 112-3100)

¹² Ten pat.

Viešojo administravimo subjektas – institucija, įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, kitas fizinis ar juridinis asmuo, šio įstatymo nustatyta tvarka įgalioti atlikti viešąjį administravimą¹⁴.

Viešasis administravimas - įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti.¹⁵

¹³ Ten pat.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas (Žin., 1999, Nr. 60-1945)

¹⁵ Ten pat.

IVADAS

Temos aktualumas. Per pastarąjį dešimtmetį visuomenės požiūris į valstybės tarnybą pakito. Šis laikotarpis jos požiūriu vertinamas kaip nusivylimo valdžia dešimtmetis. Pastebimas didėjantis nepasitikėjimas valstybės tarnautojais, valstybės ir savivaldybių institucijomis ir įstaigomis, abejingumas skaidriai priimamiems savivaldybių sprendimams, pagausėjo viešų ir privačių interesų konfliktų, sustiprėjo nepotizmo įsigalėjimas institucijose, išryškėjo menkas profesinės etikos principų paisymas praktikoje ir t.t. Savivaldybėms, nors jos labiausiai turėtų atitikti bendruomenės lūkesčius, sudėtinga tinkamai įsigilinti į vietos problemas ir priimti sprendimus, atitinkančius ne tik socialinius poreikius, bet ir moralės nuostatas. Viešojo administravimo profesinės etikos problemos bei jų sprendimo būdai yra vieni iš aktualiausių ir problematiškiausių Lietuvos visuomeninio gyvenimo klausimų.

Profesinės etikos problemos pasireiškia netinkamai padarytu sprendimu ar atliktu veiksmu, pažeidžiant nusistovėjusias asmenines ar profesines etikos normas. Kiekviename darbe, ne išimtis ir valstybės tarnyboje, atsiranda darbuotojų, kurie sąmoningai ar nesąmoningai pažeidžia etikos normas ir leidžia įsiskaknyti apgavystei, kyšininkavimui, korupcijai, piktnaudžiavimui užimama padėtimi, seksualiniam priekabiavimui, neužkerta kelio kilti interesų konfliktams ir t.t. Toks valstybės tarnautojo netinkamo elgesio rezultatas kenkia valstybės tarnautojo reputacijai, mažina visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais, institucijomis ir, be abejo, valstybe.

Su etikos problemomis valstybės tarnyboje susiduria ne vien Lietuva, bet ir kitos valstybės. Daugelyje šalių klesti panašaus pobūdžio etikos problemos. Jungtinių Tautų Organizacija (JTO) ragina valstybes reformuoti viešojo administravimo sistemas, išskirdama kelias viešojo administravimo sritis ir veiklas, kuriose valstybė turi jas vystyti tam, kad galėtų dalyvauti globalizacijos procesuose. Viena iš sričių yra *etikos, skaidrumo ir atsakomybės vystymas viešajame sektoriuje*. Skaidrumas ir pasitikėjimas viešojo administravimo institucijomis yra labai svarbu globalizacijos sąlygomis, kada sprendimus tenka priimti nuolat besikeičiančiomis aplinkybėmis. Todėl šiuo metu visoje Europoje daug dėmesio yra skiriama etikos problemoms valstybės tarnyboje spręsti, ieškoma priemonių teigiamam rezultatui pasiekti.

Viešojo administravimo etika pastaruosiu metu tiek pasaulio, tiek Lietuvos mokslininkų darbuose sulaukia vis didesnio dėmesio. Lietuvoje etikos konceptas ir jo raiška valstybės tarnyboje nagrinėjami J. Palidaukaitės (1999, 2001, 2003, 2005, 2010), N.Vasiljevienės (2006) D. Vyšniauskienės (2003), V. Pruskaus (2003), V.Kundroto (1999) ir kitų mokslininkų darbuose. Etikos klausimai nagrinėjami šių užsienio mokslininkų: J. Rohr (2002) R. Bellows, B. Kleiner (2001), N. Hareman (2001), W. Howard (2001), J. S. Bowman, D. C. Menzel (1998), A. Cava

(1998), C. Lewis (1999), T. Cooper (1991, 1995), West (1998), R. T. De George (1995), S. Bonczek (1998) ir kt. Etikos problemomis tiek Lietuvoje, tiek kitose šalyse aktyviai domisi žiniasklaida, atkakliai „medžiojanti“ valstybės tarnautojus ir kelianti viešumon jų nusizengimus tarnybinei etikai.

Iš profesinės etikos problemų aktualiausia ir daugiausiai analizuojama mokslo darbuose yra *korupcija*. Lietuvoje korupcijos klausimus analizuoja šie mokslininkai: G. Šatienė (2008), J. Palidauskaitė (2010), R. Ališauskienė (2005), A. Raudonienė, (2003; 2006), V. Justickis (2001), G. Babachinaitė (2000), S. Vaitiekus (2002) ir kt.; už Lietuvos ribų – S. E. Rose - Ackerman (2001), C. J Friedrich (1990), R. Klitgaard (1997), ir kt. Kitos etikos pažeidimų formos (apgavystė, melas ir kt.) sulaukia mažesnio mokslo atstovų dėmesio, tai rodo nedidelis šias problemas naginėjančių teorinių darbų skaičius.

Dauguma įstaigų, institucijų, siekdamos prevenciškai apsaugoti darbuotojus nuo potencialiai šališkų veiksmų, išvengti darbuotojų privačiųjų ir viešųjų interesų konflikto, tarnautojų neetiško elgesio, parengia specialius elgesio kodeksus, sudaro etiško elgesio standartus, tačiau tie aprašai yra specifiniai ir taikomi siauram tarnautojų ratui. Galima paminėti kelis viešojo administravimo subjektus, turinčius specialius etikos ir elgesio kodeksus, tai Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo Elgesio kodeksas patvirtintas 2005 m., Lietuvos policijos pareigūnų etikos kodeksas patvirtintas 2004 m., Lietuvos Respublikos muitinės pareigūnų etikos kodeksas patvirtintas 2006 m. Iš esmės minėtos priemonės skatina gerą elgesį, užkerta galimybes etikos normų pažeidimams, yra priemonė kovai prieš korupciją, piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi, kyšininkavimą ir pan.

Kita Lietuvoje 2002 m. patvirtinta priemonė, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu, - „Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės“. Taikoma bendrai visiems viešojo administravimo subjektams, skatina etišką elgesį įstaigoje vykdant teisės aktuose numatytas pareigas ir funkcijas, didina visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais.

Labai dažna teorinėje literatūroje akcentuojama prevencinė priemonė, mažinanti sąlygas etikos problemoms atsirasti, yra tarnautojų mokymas etikos, jų ugdymas, siekiant supažindinti su svarbiausiais profesinės etikos principais ir vertybėmis, atskleisti šių principų bei vertybių susidarymą ir funkcionavimą.

Tyrimo problema. Socialinių tyrimų tarnybos duomenimis visuomenės apklausos apie etikos normų laikymąsi Lietuvoje yra vykdomos nuo 2001 m. Apklauso dalyvių nuomonė apie valstybės tarnautojų etiką yra gana neigiama. Dauguma respondentų mano, jog Lietuvos valstybės tarnautojai pirmiausia vadovaujasi asmeninės gerovės siekiu, asmeninėmis simpatijomis, jiems trūksta

kompetencijos, atsakomybės jausmo ir sąžiningumo. Apklausų dalyviai siūlo, kad valstybės tarnautojai būtų mokomi atpažinti, analizuoti ir spręsti etines kolizijas. Ankstesnių tyrimų duomenimis Tauragė patenka į pirmąją grupę pagal korumpuotumą.

Susidaro įspūdis, jog valstybės tarnyboje, atitinkamų etikos problemų sprendimo būdai neužkerta kelio interesų konfliktams, negali įveikti korupcijos ir kitų neetiško elgesio pasireiškimų. O štai Valstybės politikų etikos kodeksas lyg ir gerina moralinę atmosferą, nurodo elgesio gaires, tačiau ir ši priemonė nesustabdo neetišką elgesį. Etikos kodeksas, kaip prevencinė priemonė prieš etikos problemas, taip pat yra bejėgis. Jokiuose įstatymuose, taisyklėse ar įstatuose išsamiai nėra aprašyta ir numatyta, kaip asmuo turėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. Skelbiami etikos principai LR įstatymuose, daugumai valstybės tarnautojų neskatina etiškai elgtis priimant sprendimus, yra galimybių atsirasti etikos problemoms. Dėl etikos švietėjiškos veiklos stokos, valstybės tarnautojams trūksta elementarių profesinės etikos žinių, praktinių įgūdžių.

Tyrimo probleminiai klausimai:

1. Kokios profesinės etikos problemos dažniausiai pasireiškia valstybės tarnyboje?
2. Ar profesinės etikos problemų sprendimo būdai pakankamai veiksmingi?
3. Ar etikos kodeksas pakankamai reglamentuoja valstybės tarnautojų etiką ?
4. Kokius galima taikyti sprendimo būdus prieš profesinės etikos problemas?

Tyrimo tikslas – ištirti profesinės etikos problemų raišką ir jų sprendimo būdus Tauragės regiono savivaldybėse.

Tyrimo objektas - profesinės etikos problemos.

Tyrimo dalykas - sprendimo būdai Tauragės regiono savivaldybėse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti profesinės etikos problemas ir jų sprendimo būdus teoriniu aspektu.
2. Aptarti etikos problemų sprendimo būdų turinio ypatumus.
3. Identifikuoti profesinės etikos problemas Tauragės regiono savivaldybėse.
4. Atlikus profesinės etikos problemų ir jų sprendimo būdų analizę Tauragės regiono savivaldybėse, pateikti šioms rekomendacijas.

Hipotezė - valstybės tarnautojų profesinės etikos problemų sprendimo būdai savivaldybėse yra veiksmingi, tačiau jų funkcionalumą stabdo visuomenės abejingumas ir pakantumas etinėms problemoms, nepakankama prevencinių priemonių kontrolė.

Teorinis tyrimo reikšmingumas: Mokslinės literatūros analizė ir sintezė, teisės aktų analizė praplečia mokslinį žinojimą apie profesinės etikos kompleksiskumą ir problematiką, viešojo administravimo subjektų veiklos principus, etikos problemas ir jų sprendimo būdus. Efektyvus

prevencinių priemonių įgyvendinimas pakeltų valstybės tarnautojų prestižą ir stiprintų ryšius su vietos bendruomenėmis ir atskirais asmenimis.

Tyrimo praktinis reikšmingumas. Mokslinės literatūros ir empirinio tyrimo rezultatų analizė sudaro prielaidas atskleisti etikos normų pažeidimus ir iš to kylančias problemas Tauragės regiono savivaldybių atžvilgiu. Tyrimo rezultatai gali prisidėti siekiant profesinės etikos standartų valstybės tarnyboje ir tobulinant prevencines veiklas neetiškų pasireiškimų atvejus tiek Tauragės regiono, tiek kitų regionų savivaldybėse.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros ir dokumentų analizės metodais (teisės aktai, elgesio kodeksai ir kt.) siekiama susipažinti, palyginti autorių nuomonę, pateikti tyrimo objekto sampratas, tiriamo objekto atsiradimo išraiškos formas, problemų sprendimų modelius, siūlomų prevencinių priemonių veiksmingumo palyginimas, jų tikslais, etikos reglamentavimu teisinėje bazėje.
2. Dedukcija – apibendrinus atskirų autorių nuomonę nagrinėjamu klausimu prieinama prie konkrečios tiriamosios situacijos.
3. Indukcija – iš atskirų faktų daromi apibendrinimai, suformuojamos bendros darbo išvados ir rekomendacijos.
6. Kokybinis interviu – interviuotojo ir respondento sąveika - pokalbis, kurio metu gaunama tyrinėtoją dominanti informacija žodžiu, atsakant į tiriamos srities pateikiamus klausimus.

Darbo teorinei analizei naudota pirminių (nacionaliniai teisės aktai) ir antrinių šaltinių (moksliniai straipsniai, knygos, publikacijos) ataskaitos, programos, JTO konvencijos aktai, Lietuvos socialinių tyrimų tarnybos duomenys ir kt.

Magistrinio darbo struktūra:

Pirmoje darbo dalyje analizuojama profesinė etika, valstybės tarnautojų etikos principai, profesinės etikos problemos, etiško sprendimo svarba ir etiško sprendimo priėmimo modeliai teoriniame kontekste. Analizuojama prevencinio vaidmens svarba viešojo administravimo valdyme. Išskiriamos dvi pagrindinės prevencinės priemonės tam, kad būtų galima išvengti profesinės etikos problemų, tai yra – švietimas etikos klausimais kaip viena etikos pažeidimų prevencijos priemonių ir etikos kodeksai, atspindintys viešojo administravimo principus, funkcionuojantys kaip tam tikros profesijos atstovų elgesio gidai. Aptariama etikos kodeksų veiksmingumo esmė, įvertinant etikos kodeksų privalumus ir trūkumus.

Antroje dalyje pateikiama profesinės etikos problemų ir jos sprendimo būdų tyrimo metodologija, tyrimo instrumentarijaus pagrindimas, tyrimo imties charakteristikos.

Trečioje dalyje nagrinėjami gauti tyrimo rezultatai Tauragės regiono savivaldybių atveju. Tyrimo metu atliekama Tauragės regiono savivaldybėse egzistuojančių etikos problemų analizė. Tyrimu aiškinamasi, kokie racionaliausi sprendimo būdai taikomi siekiant užkirsti kelią etikos problemoms atsirasti. Magistro darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlomos rekomendacijos šioms problemoms spręsti Tauragės regiono savivaldybėse. Magistrinio darbo tyrimo etapai pateikti 1 priede (žiūr. 1 schemą).

PROFESINĖ ETIKA VALSTYBĖS TARNYBOJE: TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Profesinės etikos samprata ir jos normos bei principai valstybės tarnyboje

Etika – daugialypis dalykas, įsiskverbiantis į įvairias gyvenimo sritis: asmeninius, visuomeninius ir profesinius santykius. Etika gali nagrinėti skirtingus dalykus. Asmeninė etika pasireiškia per konkretaus asmens dorovę, asmeninį tobulėjimą, asmeninių bruožų raišką. Socialinė etika neatsiejama nuo visuomenės gerovės, pasireiškia per individų pareigas, veiklą visuomenėje. Profesinė etika neatskiriama nuo kiekvienos srities darbuotojo (valstybės tarnautojo, muitininko, bankininko, medikų ir kt.) elgesio. Profesijų skirtumai lemia profesinės etikos specifiškumą, kadangi kiekviena profesija išsiskiria atitinkamomis žiniomis, formuojamais mokėjimais, ugdomais sugebėjimais, specifiniais įgūdžiais. A. Vaišnys (1992) teigia, jog profesinė etika prasideda jau nuo profesijos pasirinkimo momento, o ją suvokiame kaip dorovės normų taikymą visuomeniniuose santykiuose.

Kiekvienos profesijos atstovui profesinė etika yra nusistovėjusių normų ir taisyklių visuma, kuria privaloma vadovautis savo veikloje. Tai patvirtina S. Banks (2004). Ji sako, kad profesinė etika yra visuma tam tikrų normų ir standartų, kuriais turi vadovautis tam tikros profesijos grupė, ir etinės problemos, klausimai, kurie kyla praktinėje veikloje. Tačiau profesinė etika, anot jos, gali būti suprantama ir kaip tyrimas apie tokias normas, etinius klausimus.

Žmogaus veikla įvairialypė, universalių moralės normų kartais neužtenka reguliuojant žmogiškąjį elgesį konkrečiose specifinės veiklos srityse. Profesinė (funkcionaliai diferencijuota, vaidmeninė) etika išreiškia tam tikrą konkretų elgesio normų rinkinį ar elgesio kodeksą, kuriuo turi vadovautis tam tikro profesinio vaidmens atlikėjas, priimdamas sprendimus. Profesinė etika formuojasi atsižvelgiant į konkrečios profesijos tikslus, o pagrindinė profesinės etikos socialinė funkcija yra padėti sėkmingai išspręsti profesijos keliamus uždavinius (Pruskus, 2003). Bet kiti tyrėjai prieštarauja Pruskus požiūriui į profesinę etiką, į jos reikalingumą ir sako, kad profesijos atstovui pakanka vadovautis visuomenėje nusistovėjusiomis moralės normomis ir profesinės etikos čia nereikia. Kiti mano priešingai, kad darbuotojai, atstovaudami savų klientų interesams, turi vadovautis skirtingomis moralės normomis (etikos principais, elgesio kodeksais). Na, o S. Banks (2004) šiuos požiūrius bando suderinti ir patikslina profesinės etikos esmę: profesinė etika gali būti kaip bendrosios etikos suintensyvavimo pastangos siekiant išlaikyti pasitikėjimu grįstus profesijos atstovų ir klientų santykius. Tai reiškia, jog bendroji etika sustiprinama, papildoma tai profesijai

būdingais veiklos elgesio principais, taisyklėmis, kodeksais tam, kad išlaikytų klientų pasitikėjimą, atsakomybę jiems.

G. Kalčinskas (2009) profesinę etiką apibūdina kaip tam tikros profesijos atstovų elgesio taisyklių visumą, daugiausia įgaunančią etikos kodekso išraišką.

Profesinė etika yra atskira etikos sritis, nustatanti reikalavimus, kurių turi laikytis vienos ar kitos profesijos atstovai. Profesinės etikos apimtis apsiriboja tos profesijos darbuotojų elgesiu (santykiais su klientu, kitais tos srities atstovais ir kt.), bet ne profesijos veikla (Palidauskaitė, 2003). Pavyzdžiui, valstybės tarnyba yra valstybės tarnautojų profesinė veikla, kurios pagrindinė paskirtis garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijose vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas, o kaip turi elgtis valstybės tarnautojai, kad pasiektų viešąjį interesą, atsakomybę visuomenei už jiems pavestų funkcijų vykdymą, čia numatyti valstybės tarnautojų veiklą reglamentuoti įstatymai. Vienas iš pagrindinių, tai Valstybės tarnybos įstatymas, kuriame ir atsispindi profesinės etikos aspektai - pagrindiniai valstybės tarnybos etikos principai, kurių pagalba valstybės tarnautojas geba įvertinti ir priimti sprendimus, kurie garantuotų viešą interesą, o ne privatų. Greta šio įstatymo labai svarbios kiekvienam valstybės tarnautojui yra Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės, jose įtvirtinti etikos principai taikytini valstybės tarnautojo tarnybinei veiklai, o šių principų pažeidimas laikytinas tarnybiniu nusižengimu. Tai patvirtina Etikos taisyklių 12 punkto nuostata, numatanti vadovo teisę spręsti dėl tarnybinio patikrinimo reikalingumo, kai valstybės tarnautojas nesilaiko valstybės tarnautojų etikos veiklos principų.

Tyrinėtojų nesutarimai dėl profesinės etikos koncepcijos sudarė galimybę atsirasti etikos principams, kurie siejami su valstybės tarnautojo profesija, ir leido kalbėti apie valstybės tarnybos etiką kaip taikomąją reikšmę turinčią sritį. Valstybės tarnyba remiasi ne tik asmeniniais principais, bet ir valstybinės tarnautojų etikos veiklos principais. Todėl svarbu ir net būtina paanalizuoti jų, t.y. profesinės etikos principų, problemų reikšmingumą valstybės tarnyboje.

S. Banks (2004) teigimu, principai, kaip konkrečios profesijos atstovo įsisaugoti profesinės veiklos etiniai reikalavimai, pasireiškia kaip profesinė sąžinė, pareiga, atsakomybė, garbė. Autorės manymu, šie pagrindiniai etikos reikalavimai apibūdina specialisto moralinį santykį su pačia profesija, jos specifika. Tik išsiugdęs profesinę sąžinę, pareigą, atsakomybę, specialistas savo veiklą gali traktuoti kaip savo gebėjimų saviraiškos sritį.

Valstybės tarnyboje etikos principai atlieka ypatingą funkciją, nustato konkrečias vertybes, kurios yra svarbios asmeniui, tokios kaip sąžiningumas, teisingumas, dorovinis principingumas, patikimumas, nesavanaudiškumas ir kt. Principai prilyginami kaip bendros gairės, padedančios

priimti sprendimus, leidžiančios ir suteikiančios viltį kitiems tikėti, kad tam tikras asmuo laikysis principais įtvirtintų etikos standartų. Etikos principai yra kaip vertinimo standartas, todėl kiekvienas galės vertinti kito asmens etiką (Howard, 2001). Viešojo administravimo mokslininkai vietoje principų vartoja terminą „ pagrindinės viešojo administravimo vertybės“. Taigi, vienas amerikiečių viešojo administravimo autoritetų T. Cooper (1990) vertybes apibūdina kaip viso viešojo administravimo sielą, be kurios administravimas būtų tik procedūrinis įstatymų įgyvendinimas. Harry Potter and the Deathly Hallows – viešojo administravimo vertybių tyrinėtojai – vertybes gretina ir iškelia kartu su tokiais demokratijos idealais kaip teisingumas, atskaitingumas, atsakomybė (Palidauskaitė, 2005). Pavyzdžiui, K. M. Henderson (2004) išskiria šiuos valstybės tarnybos bruožus, kuriuos siekiama įtvirtinti viešajame administravime: neutralumas ir objektyvumas, profesionalumas ir kompetencija, skaidrumas ir atskaitomybė.

C. Lewis (1991) etines vertybes (principus) apibrėžia per sprendimo pasirinkimo alternatyvą „gera ar bloga“, pasirinkimo motyvus lemia asmens mąstymas ir jausmai.

Viešojo administravimo tyrinėtojų darbuose vertybės sąvoka yra šalia normų, principų, reikalavimų ir standartų. Vieni profesines vertybes sieja su vadyba, nurodydami efektyvumą, rezultatyvumą, bendradarbiavimą ir kt. Antri – su demokratijos idealais: teisingumu, atsakomybe ir atskaitingumu. Trečioji grupė bando suderinti vadybos ir demokratijos idealus, tradicinį ir naująjį viešąjį administravimą, taip akcentuodami efektyvumą, rezultatyvumą ir teisingumą. Ketvirtoji grupė pripažįsta tik tokias vertybes kaip sąžiningumas, geranoriškumas ir kt., kurios yra svarbios žmonių tarpusavio santykiams ir atsispindi valstybės tarnautojų profesinės etikos ar elgesio kodeksuose (Juknevičienė, 2008).

Viena iš Lietuvos viešojo administravimo tyrinėtojų V. Baršauskienė (2002) teigia, jog vertybės, kurios yra veikiamos ekonominės, politinės, socialinės aplinkos, pasireiškia per įstatymus, vadovavimą ir kritiką. Šiuo teiginiu išsakyta mintis, jog vertybės pasireiškia per įstatymus.

Daugelyje valstybių, kuriose yra konstitucinis valdymas, valdžios institucijų, valstybės tarnautojų veiksenos pagrindas yra Konstitucija (1992) kaip aukščiausias valstybės Įstatymas. Joje įtvirtinti pagrindiniai valstybės tarnautojų principai (ar) vertybės. Pagal atliekamą darbo svarbą valstybės tarnautojų veikla ne mažiau svarbi nei parlamentarų, vyriausybės atstovų ar teisminės valdžios atstovų, kurių veiklos gairės numatytos 1992 m Lietuvos Respublikos Konstitucijos atskiruose skirsniuose (5, 7, 9). Atskiri Konstitucijos straipsniai nusako valstybės tarnautojų ar viešųjų institucijų veiklos gaires (5 ir 29), apibrėžia piliečių ir valdžios atstovų/ institucijų santykius (25 ir 33), todėl šį dokumentą pagrįstai galima laikyti Lietuvos valstybės tarnybos etikos institucionalizavimo pradžia.

LR Konstitucija (1992) akcentuoja teisinės valstybės principus (5, 7, 8 str.) ir įvertina pagrindinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą (5 str. „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“). Šio straipsnio laikantis, buvo priimtas Viešojo administravimo įstatymas (2006 m. birželio 27 d. nauja redakcija). Konstitucija yra valstybės tarnybos etikos pagrindas, teigia Rohr (1978). Jo manymu, Viešojo administravimo įstatymo pagrindą sudaro vertybės, kurios sutampa su Konstitucijoje skelbiamomis vertybėmis, jos pasikartojančios ir kituose įstatymuose, elgesio taisyklėse, kodeksuose.

Viešojo administravimo principai, kuriais viešojo administravimo subjektai savo veikloje vadovaujasi, yra šie:

- 1) *įstatymo viršenybės*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti įstatymuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus. Administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais;
- 2) *objektyvumo*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjekto veiksmai priimant administracinius sprendimus turi būti nešališki ir objektyvūs;
- 3) *proporcingumo*. Šis principas reiškia, kad administracinio sprendimo mastas ir jo įgyvendinimo priemonės turi atitikti būtinus ir pagrįstus administravimo tikslus;
- 4) *nepiktnaudžiavimo valdžia*. Šis principas draudžia viešojo administravimo subjektams atlikti viešojo administravimo funkcijas, kai neturi įstatymų suteiktų reikiamų įgaliojimų arba priimti administracinius sprendimus siekiant kitų tikslų, nei įstatymų nustatyta;
- 5) *tarnybinio bendradarbiavimo*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektai, rengdami administracinius sprendimus, prireikus turi teikti vienas kitam reikalingą informacinę ar kitokią pagalbą. Tai yra kaip viena iš sąlygų pasiekti efektyvesnio administravimo. ES komisijos pranešimuose ypatingai yra akcentuojama tarp institucinio bendradarbiavimo stoka, nepakankamas tarp institucinis ryšys tarp valstybės valdžios įstaigų ir savivaldybių. Tai buvo aktualu ir Lietuvai stojant į ES, ir dabar;
- 6) *efektyvumo*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektas, priimdamas ir įgyvendindamas sprendimus, privalo jam skirtais ištekliais naudotis ekonomiškai, racionaliai, o rezultatų siekti kuo mažesnėmis sąnaudomis. Tai yra viena iš viešojo administravimo efektyvumo sąlygų;
- 7) *subsidiarumo*. Šis principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi;

8) „*vieno langelio*“. Šis principas reiškia, kad asmeniui viskas vienoje darbo vietoje suteikiama: informacija, prašymas, skundas ar pranešimas priimamas ir atsakymas į juos pateikiamas. Prašymą, skundą ar pranešimą nagrinėja ir informaciją iš savo administracijos padalinių, pavaldžių subjektų, prireikus – ir iš kitų viešojo administravimo subjektų gauna pats prašymą, skundą ar pranešimą nagrinėjantis ir administracinį sprendimą priimantis viešojo administravimo subjektas, neįpareigodamas tai atlikti prašymą, skundą ar pranešimą padavusį asmenį.¹⁶

Valstybės tarnybos veiklos pagrindus reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas (2002), kuriame nustatyti tarnybos principai, pareigos, draudžiama veikla ir atsakomybė. Šiame įstatyme šalia valstybės tarnybos principų atsiranda „svarbiausi etikos principai“. Šių principų atsiradimas Valstybės tarnybos įstatyme, kiekvienam tarnautojui, anot J. Palidauskaitės, turi tapti veiklos gairėmis.

Keičiantis įstatymams nuo 1995 m. iki 2006 m. atsirado naujų valstybės tarnybos ar viešojo administravimo principų. Greta visiškai naujai nustatytų svarbiausių etikos principų kai kurie buvę pagalbiniai, skirti apibrėžti kitus principus, tapo savarankiškais (subsidiarinis), pasikartojantys ir kaip principai, ir kaip subsidiarumo principo reikšmė. Įstatymo viršenybės, nešališkumo, piktnaudžiavimo valdžia ir objektyvumo principai minimi tarp valstybės tarnybos svarbiausių etikos ir viešojo administravimo principų. 1999m. Valstybės tarnybos įstatyme šie principai paaiškina kiekvieno principo reikšmę: įstatymo viršenybės principas; lygiateisiškumo principas; politinio neutralumo principas; skaidrumo principas; karjeros principas; lojalumo principas (Palidauskaitė, 2001).

Siekdama apibrėžti veiklos ir elgesio principus, kurių turi laikytis valstybės tarnautojai, įgyvendindami savo teises bei vykdydami teisės aktuose nustatytas pareigas bei funkcijas, ir didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais, Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino valstybės tarnautojų veiklos etikos taisykles¹⁷, kuriose apibrėžė pagrindinius valstybės tarnautojų veiklos etikos principus, tai:

- *pagarbos žmogui ir valstybei principas*. Valstybės tarnautojas privalo gerbti žmogų, jo teises ir laisvę, Konstituciją, valstybę, jos institucijas ir įstaigas, teisės aktus ir vykdyti teismų sprendimus. Valstybės tarnautojas privalo gerbti Konstituciją, reiškia, jis turi taip atlikti savo tarnybines funkcijas, kad veiksmais nepažeistų Konstitucijos normų;
- *teisingumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo visiems vienodai tarnauti, nepaisant tautybės, rasės, lyties, kalbos, kilmės, socialinės padėties, religinių įsitikinimų, politinių

¹⁶ Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234 Vilnius

¹⁷ , LR Vyriausybės nutarimas „Dėl valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 65-2656)

pažiūrų, nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis ir valdžia. Privalo teisingai nagrinėti prašymus, kurie gaunami valstybės ar savivaldybių institucijose, įstaigose;

- *nesavanaudiškumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo vadovautis visuomenės interesais, naudoti jam patikėtą valstybės ir savivaldybių turtą, nesiekti naudos sau, savo šeimai, savo draugams. Savo veikloje vadovautis visuomenės viešaisiais interesais, įstatymų numatyta tvarka ir priemonėmis vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto. Nesinaudoti savo tarnybine padėtimi, siekdamas paveikti kitų asmenų sprendimą, nesinaudoti valstybės ar savivaldybės nuosavybe ne tarnybinei veiklai;

- *padorumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo nepriekaištingai elgtis, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų, išskirtinių lengvatų ar nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, galinčių daryti įtaką, kai jis eina valstybės politiko pareigas ar atlieka tarnybines pareigas. Būti lojalus ir paslaugus visuomenei, kuriai tarnauja, taip pat savo vadovybei, kolegoms ir pavaldiniams. Naudotis suteiktomis galiomis ginti visuomenės interesus. Šiuo principu tarnautojas privalo saugoti nepriekaištingą valstybės tarnautojo reputaciją;

- *nešališkumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo būti objektyvus priimant sprendimus, vengti asmeniškumų. Eidamas pareigas elgtis nešališkai, skirti tinkamą dėmesį žmonių teisėms ir elgtis teisėtai priimdamas sprendimus, savo įgaliojimus naudoti nešališkai. Šis principas yra vienas iš sunkiausiai įgyvendinamų reikalavimų todėl, kad kiekvienas suvokia aplinką, įvykius ir kitą informaciją vadovaudamasis savo subjektyviais pojūčiais, turima patirtimi, stereotipais.

- *atsakomybės principas*. Valstybės tarnautojas asmeniškai atsako už savo sprendimus ir atsiskaito už informacijos, dokumentų tinkamą naudojimą ir konfidencialumą;

- *viešumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo užtikrinti priimamų sprendimų ir veiksmų viešumą, pateikti savo sprendimų motyvus;

- *pavyzdingumo principas*. Valstybės tarnautojas privalo deramai atlikti savo pareigas, nuolat tobulėti, būti nepriekaištingos reputacijos, tolerantiškas, pagarbus ir tvarkingas. Savo pareigas atlikti laiku, efektyviai, atidžiai ir profesionaliai. Konfliktinėmis aplinkybėmis elgtis objektyviai ir nešališkai, išklausyti abiejų pusių argumentus ir ieškoti geriausio sprendimo.

Aštuoni valstybės tarnautojų veiklos pagrindiniai etikos principai, kurių kiekvienas valstybės tarnautojas privalo laikytis, labiau save kontroliuoti, siekiant užtikrinti piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis, skatinti valstybės politikų ir tarnautojų sąžiningumą, jų veiklos skaidrumą,

apibrėžtumą, veiklos efektyvumą. Su valstybės tarnautojų veiklos etikos principų įgyvendinimu ir atsakomybe tiesiogiai susijęs viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės (žiūr., 1 lentelė).

1 lentelė. Valstybės tarnybos ir viešojo administravimo principai

Įstatymas	Principai
1995m. Valdininkų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 33)	Neišskirti
1999 m. Valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66- 2130)	Įstatymo viršenybė, lygiateisiškumas, politinis neutralumas, skaidrumas, karjeros principai (nešališkumas, atvirumas, suprantamumas, vienodos galimybės, darbuotojų vertinimas remiantis objektyviais ir jų privalomumais atskleidžiančiais kriterijais).
2002 m. Valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 2002, Nr., 45)	Įstatymo viršenybė, lygiateisiškumas, lojalumas, politinis neutralumas, skaidrumas, atsakomybė už priimtus sprendimus, karjeros principas. Svarbiausi etikos principai: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas (vienodas vertinimas, nepiktnaudžiavimas suteiktomis galiomis ir valdžia, vadovavimasis visuomenės interesais, objektyvumas, atsakomybė, deramas pareigų atlikimas, nuolatinis tobulėjimas, nepriekaištinga reputacija, tolerancija, pagarbumas, tvarkingumas.
1999 m. Viešojo administravimo įstatymas (Žin., 1999, Nr. VIII-1234)	Įstatymo viršenybė, objektyvumas, proporcingumas, nepiktnaudžiavimas valdžia, tarnybinis bendradarbiavimas, (nešališkumas, teisėtumas, objektyvumas, subsidiarumas).
2006 m. Viešojo administravimo įstatymo pakeitimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. X- 736)	Įstatymo viršenybė, objektyvumas, proporcingumas, nepiktnaudžiavimas valdžia, tarnybinis bendradarbiavimas, efektyvumas, subsidiarumas, „vieno langelio „ principas (nešališkumas, objektyvumas, ekonomiškumas, efektyvumas).

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės

2002 m. Valstybės tarnybos įstatyme labai daug dėmesio skiriama svarbiausiems valstybės tarnautojų etikos principams :

- Pagarba žmogui ir valstybei;
- Teisingumas;
- Nesavanaudiškumas;
- Padorumas;
- Nešališkumas;
- Atsakomybė;
- Viešumas;
- Pavyzdingumas .

Detalizuodama įstatymo normas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. birželio 24 d. nutarimu Nr. 968 „Dėl Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo“, patvirtino kurių turi laikytis valstybės tarnautojas, vykdydamas teisės aktuose numatytas pareigas, funkcijas, ir

didinti visuomenės pasitikėjimą valstybės tarnautojais. Valstybės tarnautojų veiklos principai turėtų tapti kertiniu kiekvieno tarnautojo veiklos akmeniu.

Apibendrinant galima teigti, kad profesinė etika reiškia nusistovėjusių normų ir taisyklių visumą (asmeninės normos ir veiklos elgesio principai, kodeksai). Minėti viešojo administravimo ir valstybės tarnybos įstatymai yra bendro pobūdžio ir reglamentuoja viešojo administravimo sistemos tarnautojų veiklą. Vadovaudamasis įstatymuose išvardintais pagrindiniais principais, tarnautojas privalo gerbti žmogų, jo teises ir laisvę, valstybę, esant tam tikrom situacijoms pasielgti taip, kad visuomenė pasitikėtų viešuoju administravimu, valstybės tarnautojais. Tarnautojas turi vykdyti pareigas atsakingai, sąžiningai, atsižvelgdamas tik į visuomenės interesus, neturėti asmeninių interesų, kartu vienodai tarnauti visiems, be abejo, būti ir teisingu – nepiktnaudžiauti jam suteiktomis galiomis, būti nepaperkamu įvairiomis materialinėmis, piniginėmis dovanomis. Būti gero, etiško elgesio pavyzdžiu kitiems tarnautojams, nes neetiškas elgesys neigiamai veikia visuomenės moralę ir pasitikėjimą valstybe. Principai, skirti viešojo administravimo subjektui, atlieka tinkamo, teisingo elgesio gido funkciją, kuria besivadovaujantis organizacijos atstovas gebės priimti nepriklausomus sprendimus.

1.2. Valstybės tarnautojo profesinės etikos problemos ir jų išraiškos formos

Profesinėje valstybės tarnybos veikloje susiduriama su nemažai etikos problemų. Kiekviena etikos problema yra unikali, pasireiškianti netinkamai padarytu sprendimu ar atliktais veiksmais, pažeidžianti nusistovėjusias elgesio normas. Analizuojamoje literatūroje Lietuvos akademikai išskiria etikos problemas į penkias grupes: apgavystė, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktas, seksualinis priekabiavimas. Nagrinėjantys etikos problemas W. L. Lichter, F. Burke, J.W. Doing (1991) mano, kad etikos problemos yra išraiška neetiško elgesio, skiria blogą ir sąlygiškai blogą elgesį. Jų manymu, blogas elgesys, pavyzdžiui, yra papirkinėjimas, piktnaudžiavimas, o sąlyginai blogas elgesys – melas, apgaulė, interesų konfliktas (Palidaukaitė, 2010). Taigi, kokios tai problemos, jų formos, kaip jos pasireiškia ir kaip kai kurių problemų išvengti, plačiau ir bus nagrinėjamos šiame skyriuje. Pagrindinės mokslo darbuose išskiriamos profesinės etikos problemos valstybės tarnyboje yra šios: interesų konfliktai, korupcija, piktnaudžiavimas, įvairios apgavystės formos, šiek tiek rečiau pasitaikantis – seksualinis priekabiavimas.

1.2.1 Interesų konfliktai valstybės tarnyboje

Interesų konfliktas gvildenamas korupcijos arba kitų viešojo administravimo etikos problemų kontekste. Interesų konfliktų (angl. *conflicts of interest*) pasitaiko tiek privačiame sektoriuje, tiek nevyriausybinėse ar tarptautinėse organizacijose, universitetuose, mokslininkų, gydytojų, teisininkų, buhalterių ir kitų profesijų atstovų veikloje. K. G. Denhardtas ir S. C. Gilmanas ir teigia, kad interesų konfliktas galimas bet kokioje visuomenės gyvenimo srityje (nebūtinai tik valdžios atstovų veikloje) susidūrus dviem interesams (Palidaukaitė, 2010).

Valstybės tarnyboje interesų konfliktų rezultatas yra šališkas, subjektyvus ir neskaidrus sprendimų priėmimas, netinkamas pareigų atlikimas. Gerai žinomas pasaulyje veikėjas, M. McDonaldas (2003), teigia, kad interesų konflikto situacijos susidaro kai asmuo (valstybės tarnautojas, darbuotojas ar specialistas) turi privatų ar asmeninį interesą, kurio pakanka susidaryti įspūdžiui, kad galima įtaka jo tarnybinių pareigų atlikimui.¹⁸

Interesų konfliktai gali būti analizuojami skirtingų socialinių mokslų atstovų. Pavyzdžiui, sociologų dėmesys tiriant interesų konflikto situacijas būtų nukreiptas į kasdienę organizacijos narių, individų grupių veiklą (maži nukrypimai nuo taisyklių, smulkios korupcijos atvejai, kurie dažnai sietini su kasdiene rutina). Politologų atžvilgiu tiria politinius skandalus, blogą elgesį, turintį rimtų ir sunkių padarinių, analizuoja verslo ir aukštų valstybės tarnautojų sąveiką.¹⁹

Interesų konfliktas – tai situacija, kai tarnautojas, atlikdamas tarnybines pareigas (toliau – pareigas) ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kuris susijęs ir su jo privačiais interesais²⁰.

Kanadietis K. Gibbonsas (1989) skiria parlamentinį ir biurokratinį interesų konfliktą, pasireiškiantį parlamentarų, ministrų ir valstybės tarnautojų veikloje, kai piktnaudžiavimas tarnyba, siekiant asmeninės naudos, vyksta teikiant įstatymo projektą ar naudojantis tarnybine informacija²¹.

G. Carney (1998) akcentuoja interesų konflikto sąsajas su korupcija, pabrėždamas, kad visi korupcijos atvejai apima interesų konfliktą²². Pats interesas savaime nėra blogas, bet valstybės tarnautojai ir politikai negali siekti privačių interesų, naudodamiesi tarnybine padėtimi. *Visuomenės (viešas) interesas* yra viena kertinių sąvokų, bandant teoriniu lygmeniu gvildinti piliečių ir valdžios santykius. Viešojo administravimo etikos tyrinėtojai suvokia visuomeninio intereso sąvokos

¹⁸ McDonald M. (2003) „Ethics and conflict of interest“, The W. Maurice Young Centre for Applied Ethics. Prieiga per internetą:< <http://www.ethics.ubc.ca/people/mcdonald/conflict.htm>>

¹⁹ Ridley F. F. (1992) „Regulating the private interests of public officials“, *Public policy and administration* 7,.

²⁰ Valstybinės mokesčių inspekcijos valstybės tarnautojo Elgesio kodeksas. Prieiga per internetą:< <http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10058106>>

²¹ Gibbons K. (1989) „Variations in attitudes toward corruption in Canada“, Heidenheimer A. J., Johnston M., LeVine V. T. (eds.), *Political corruption: a handbook*, New Brunswick: Transaction.

²² Carney G. (1998) *Conflict of interest: legislators, ministers and public officials*. TI source book

problemiškumą. Privačiame sektoriuje tokia pat problema kyla bandant sukonkretinti „geriausių bendrovės interesų“ turinį (Palidaukaitė, 2010).

Pagal C. E. Vose (1972), interesų konfliktas – tai ne tik teisės, bet ir moralės problema, todėl nustatyti penki etikos principai, kuriais turėtų remtis interesų konfliktą draudžiantys įstatymai. Pirmas principas – dalyvauti priimant sprendimus turint privatų interesą, antrasis principas draudžia priimti dovanas, paslaugas, vaišingumą privačių šaltinių siekiant užtikrinti nešališką ir objektyvų pareigų atlikimą, užbėgti už akių asmeninių santykių vystymuisi.

Specializuotame etikos žodyne interesų konflikto termino iš viso nėra, tai rodo šios problemos neaktualumą etikos kaip filosofinės disciplinos kontekste (Palidaukaitė, 2004). Tarptautinėje socialinių mokslų enciklopedijoje interesų konfliktas apibrėžiamas taip: situacija, kai susiduria (ar susidaro toks įspūdis) valstybės tarnautojo (visuomenės) suinteresuotumas tinkamai atlikti pareigas ir jo suinteresuotumas privačiais ekonominiais reikalais²³.

Lietuvoje interesų konflikto sąvoka aptinkama ne tik teisės aktuose, bet ir etikos ar elgesio kodeksuose. Tam tikrų profesijų (muitininkų, policininkų, buhalterių ir kt.) kodeksuose minimas ir Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, kuriuo remiantis buvo kuriami šie darbuotojų elgesį reglamentuojantys dokumentai. Pavyzdžiui, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas. Kodeksas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Viešojo administravimo įstatymu, Lietuvos Respublikos darbo kodeksu, *Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymu*, <...>. Kodekse apibrėžti *Viešieji interesai* – visuomenės suinteresuotumas, kad asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai. Pateikiamas interesų konflikto situacijos paaiškinimas, - kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimus, privalo priimti sprendimus ar dalyvauti juos priimant arba įvykdant pavedimus, susijusius ir su jo privačiais interesais. Viename iš principų apibūdinami interesų konflikto būdai - *padorumo principas* - tarnybos tarnautojas privalo elgtis nepriekaištingai, būti nepaperkamas, nepriimti dovanų, pinigų ar neatlygintinų paslaugų, išskirtinių lengvatų ir nuolaidų iš asmenų ar organizacijų, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktą. Šis draudimas netaikomas, kai tarnautojui siūlomi tik simboliniai dėmesio ir pagarbos išraiškos ženklai – mažaverčiai suvenyrai, daiktai, susiję su veiklos reklama, gėlės. Nurodytas vienas iš reikalavimų vengti viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto, griežtai laikytis viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų, o apie iškilusį

²³ Vose C. E. (1972). Conflict of interest. Sills D. (ed.), International encyclopaedia of social sciences, New York: The Macmillan Company & The Free Press, London: Collier-Macmillan Publishers

viešųjų ir privačių interesų konfliktą, informuoti tiesioginį vadovą²⁴. STT pareigūnų elgesio kodekso paskirtis nustatyti pareigūnų pagrindinius elgesio principus tarnybos ir ne tarnybos metu. Kodeksas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymu, Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymu, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymu, Lietuvos Respublikos darbo kodeksu, Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statutu ir kitais teisės aktais.

2000 m. priimtas interesų konfliktą draudžiantis įstatymas numato, kad asmenys, dirbantys valstybės tarnyboje, privalo vykdyti šias prievoles: 1) nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti tarnybines pareigas; 2) vengti interesų konflikto; 3) nesinaudoti pareigomis siekdami asmeninės naudos; 4) priimdami sprendimus vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principu; 5) nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar kita su savo veikla susijusia informacija kitokia tvarka ir mastu nei nustato įstatymai; 6) tiesiogiai ar netiesiogiai nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės nuosavybe, taip pat ir valstybei nuomojama nuosavybe, kitokiai nei tarnybinei veiklai. [3 str].²⁵

Interesų konfliktas yra situacija, kai asmuo, eidamas savo pareigas, privalo atlikti tam tikrą veiksmą, tačiau tas veiksmas (veika) yra susijęs ne tik su jo pareigomis, bet ir su jo privačiu interesu. Iš šios formuluotės gauname interesų konflikto formulę:

Sprendimas + privatus interesas = interesų konfliktas

Sprendimas + privatus interesas + veika = Įstatymo pažeidimas

Įstatymo pažeidimas atsiranda tuomet, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo patenka į interesų konflikto situaciją ir ne nusišalina, o priima sprendimą, susijusį ir su jo privačiu interesu, tuomet jis pažeidžia valstybės tarnautojo prievolę vengti interesų konflikto. Interesų konfliktų skalė gana plati: nuo dovanų ar paslaugų teikimo / gavimo, papildomo darbo, įsidarbinimo nustojus eiti tam tikras pareigas, nepotizmo, pasinaudojimo tarnybine informacija iki kyšio bandant paveikti politiką. Naujas papildymas - pasirašomos sutartys, politinės konsultacijos dėl rengiamų įstatymų projektų (gali būti siejami tiek su lobizmo tvarkos pažeidimais, tiek su interesų konfliktais), didesnis palankumas verslui tikintis ten įsidarbinti išėjus į pensiją ir kt. Tyrinėtojai Beard ir Horn (1975), R. E. Kernaghan (1975), T. L. Cooper (1990) išskyrė galimas interesų konflikto pasireiškimo situacijas nuo interesų konflikto bandant daryti įtaką politikai, iki skirtingų viešosios

²⁴ Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos prie vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas. (2004). Prieiga per internetą: < <http://www.stt.lt/.../Etikos%20kodeksai/FNTT%20etikos%20kodeksas.doc>

²⁵ Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios 2000, Nr. 18

politikos modelių taikymo: prekiavimas įtaka ir informacija, finansinės transakcijos, darbas už institucijos ribų, įsidarbinimas ateityje, santykiai su giminėmis, dovanos ir pramogos, kyšiai). T. L. Cooper (1990) pabrėžia interesų konflikto sąsajas su vaidmenų konfliktu. Teigiama, kad tokio konflikto esmė gali būti apibūdinta dviem konfliktais: viešo vaidmens ir savanaudiškų interesų susikirtimas, objektyvios atsakomybės ir galimybės turėti asmeninės naudos ar įgyti asmeninį pranašumą sankirta. Pasak J. Palidaukaitės (2010) viešojo administravimo tyrinėtojai K. Kernaghanas ir D. Siegelis interesų konfliktą mato, kai valstybės tarnautojas turi privačių ar asmeninių interesų, galinčių turėti įtakos ar sudarančių tokios įtakos išpūdį, objektyvų tarnybinių pareigų atlikimui. K. Kernaghanas interesų konfliktą sieja su neetiška, „viena labiausiai paplitusių ir problemiškesnių neetiškos veiklos formų“, korumpuota veika. Jis įvardija šios veiklos pasireiškimo formas įtaka finansiniams sandoriams, reikalų su giminėmis tvarkymas, gaunamos dovanos ar kitas vaišingumas, papildomas darbas ar darbas nustojus eiti valstybės tarnybą. Trečiajame sąvokos paaiškinime, pabrėžiama sąsaja su etika ir etiško elgesio svarba palaikant tinkamą klimatą organizacijoje (Palidaukaitė, 2010).

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija interesų konfliktus išskiria į dvi formas:

- realūs. Tarnybinių klausimą, susijusį su turimais privačiais interesais, asmuo turi spręsti esamu metu – „čia ir dabar“;
- galimi. Valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo turi privačių interesų, dėl kurių, eidamas tarnybines pareigas, ateityje turės priimti sprendimus ar dalyvauti juos priimant.

Anot J. Palidaukaitės (2010) teisininkai ir tyrinėtojai išskiria tris interesų konflikto formas: esamą/dabartinę, potencialų ir numanomą/tariamą interesų konfliktą. Tariamasis ar numanomas interesų konfliktas laikomas, kai suabejojama dėl asmens objektyvumo, manoma, kad jo privatus interesai gali turėti įtakos pareigų atlikimui.

Daugelis tyrėjų iš jų R.E. Kernaghan (1975), T. L. Cooper (1990) ir kiti mini *interesų konflikto pasireiškimo formą – dovanos*. Tai neatlygintinas, perduodamas turtas ar turtinė teisė. Gali būti daiktas, paslauga, nuolaida, vaišingumas ir kt. Dovana valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims yra susijusi su jo teisėtu ar neteisėtu veikimu ar neveikimu, vykdamas tarnybinius įgaliojimus, gali būti pritaikytos net Baudžiamojo kodekso nuostatos.²⁶ Įstatymas LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje draudžia priimti ar teikti dovanas, jeigu tai gali sukelti viešųjų ir privačiųjų interesų konfliktą. Tai reiškia, jog valstybės tarnautojas privalo paisyti įstatymo nuostatas, valstybės tarnyboje dirbantis asmuo neturi priimti dovanų, net ir menkesnių,

²⁶ Vyriausiosios tarnybinės etikos komisija. Dovanos. Prieiga per internetą <http://www.vtek.lt/vtek/index.php?opcion>

kai sprendžia ar sprendė, ar spręš klausimą. Priešingu atveju tarnautojo sprendimai gali būti sprendžiami subjektyviai ir šališkai. Teikiamą dovaną valstybės tarnautojui galima traktuoti kaip valstybės tarnautojo papirkimą, o valstybės tarnautojui reiškia kyšio priėmimą. Tokiu būdu kai valstybės tarnautojui teikiama dovana gali būti ne tik mandagumo, padėkos ar pagarbos ženklas, bet gali būti kaip ketinimas paveikti būsimus tarnybinius sprendimus, tiesiogiai - netiesiogiai, už vykdomus - vykdytus, o valstybės tarnautojui priėmimas dovanos, kaip įsipareigojimas, kad jo sprendimai būtų palankūs dovanotojui ar net jo artimiems asmenims. Todėl apdovanotasis asmuo veiks interesų konflikto situacijoje ir jo sprendimai nebus objektyvūs ir šališki kaip to reikalaujama viešu visuomenės interesu.

Kad būtų patenkintas viešas visuomenės interesas, o asmuo, vykdamas valstybės tarnyboje funkcijas, nebūtų apkaltintas korupcija, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK)²⁷ rekomenduoja niekada nepriimti dovanų, kurios teikiamos dėl valstybės tarnautojo vykdomų funkcijų, paaiškinti dovanotojui to motyvus (tai draudžia įstatymas, etikos kodeksas, vidaus tvarkos taisyklės, vadovas, VTEK), jei nepaisoma ir vis tik paliekama dovana – ją nedelsiant gražinti atgal (paštu, kurjeriu ar tiesiogiai) jį įteikusiam asmeniui, jei neįmanoma gražinti, galima sumokėti pervedant į sąskaitą dovanotojui rinkos kaina pinigais, jei tai daiktinės išraiškos dovana, tai galima pastatyti tokioje įstaigos vietoje, kad ja realiai naudotųsi ne tik visi įstaigos darbuotojai, bet ir į įstaigą besikreipiantys asmenys. Kitas būdas, kaip pasielgti su dovana atsižvelgiant į jos formą ir pobūdį, tai atiduoti labdaros organizacijoms. O jei ir taip neįmanoma pasielgti, rekomenduojama sunaikinti ar išmesti dovaną. VTEK rekomenduoja niekada nepriimti ir dovanojamų grynųjų pinigų, išskyrus dovanojamų artimų asmenų ir tik asmeniniais tikslais. Siūloma pasitarti valstybės tarnautojui su institucijos vadovu ar jam įgaliotam asmeniui, tarnybinės etikos specialistui ar net VTEK paprašyti pateikti rekomendacijas, kaip jam pasielgti tam tikroje situacijoje, siūloma ne tik pasitarti, bet ir pranešti apie dovanojimo faktą institucijos vadovui, tarnybinės etikos specialistui. Rekomenduojama institucijai dovanojimo faktą užregistruoti institucijos dovanų registre prieš tai informuojant apie tai dovanojantį asmenį.²⁸

Dažnas valstybės tarnautojas atlikdamas tarnybą turi ir teisėtų interesų, ir asmeninių. Visų valstybinėje tarnyboje kylančių interesų konfliktų išvengti neįmanoma. Interesų konfliktų tyrėjas A. Stark (2001) pažymi, kad interesų konfliktas yra skirtingas įvairiose profesijose, priklausomai nuo

²⁷ **Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK)** – Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali priežiūros institucija. Komisija prižiūri, kaip įgyvendinami Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas, Lobistinės veiklos įstatymas, kiti VTEK kompetencijai priskirti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų tarnybinės etikos ir elgesio normas reglamentuojantys teisės aktai, teikia rekomendacijas dėl šių teisės aktų nuostatų tobulinimo bei įgyvendinimo ir priima sprendimus bei rezoliucijas šiais klausimais.

²⁸ Ten pat.

to, kurioje profesijoje tarnauja (asmenų, visuomenės ar abu) (Michael, Stark 2001). O pasak Vyriausios tarnybinės etikos komisijos (VTEK) patarėjo T. Čaplinsko, ne pagal profesijas interesų konfliktas ypatingas, o ypatingos pačios interesų konfliktinės situacijos: <...> „Kiekvienas intereso konfliktų atvejis yra individualus, todėl turėtų būti vertinamas atskirai, atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes. Situacijos, sukeliančios interesų konfliktą, būna labai įvairios, retais atvejais – tapačios (atsikartojančios).“ Tačiau gali pasitaikyti ir sunkiai atpažįstamų atvejų, kai reikalingi kvalifikuotų specialistų ar tarnybos (tiesioginių) vadovų išaiškinimai.

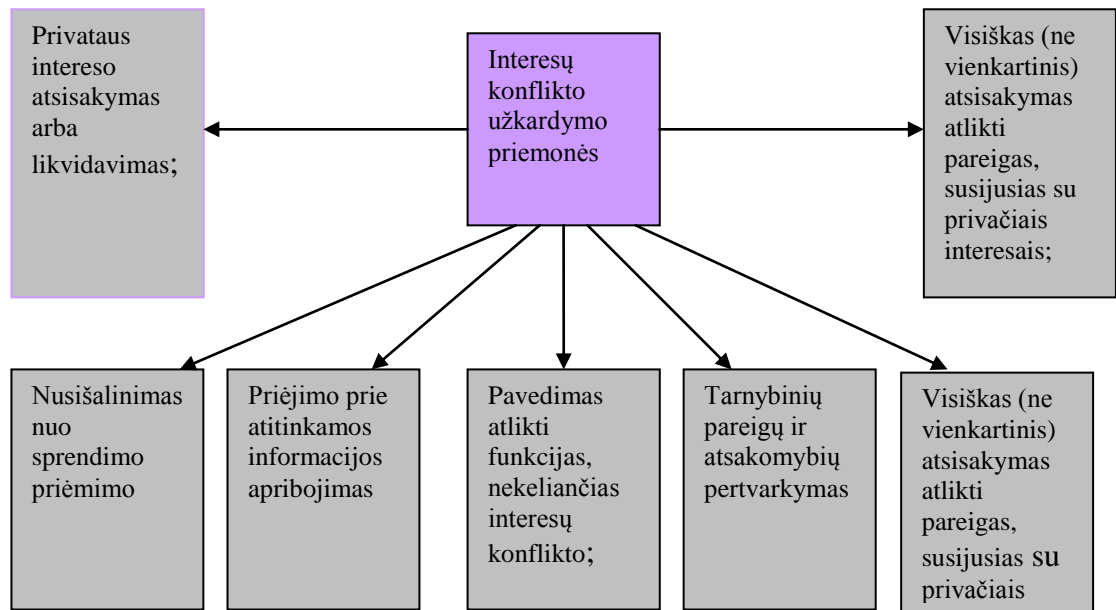
Keletas valstybinės tarnyboje kylančių interesų konfliktų situacijų gali būti, kai :

- Susiję su šeimos (giminės) ar nuosavu verslu;
- Su turimomis bendrovių ir įmonių akcijomis (dalimis, pajais);
- Su profesine veikla: darbu kitose įmonėse, įstaigose ir organizacijose, individualiu užimtumu (autorinėmis sutartimis) ir pan.;
- Su naryste, ryšiais ir pareigomis įmonėse, įstaigose ir organizacijose ar fonduose;
- Su finansiniais ar moraliniais įsipareigojimais (skola) kitiems asmenims, kitais civiliniais santykiais;
- Su iš kitų asmenų gautomis (jiems suteiktomis) dovanomis ir paslaugomis;
- Su priešišku (ginču ar konkurencija) kitų asmenų ar grupių atžvilgiu;
- Su artimų (tarnautojui) asmenų darbu toje pačioje institucijoje;
- Su ketinimais, susijusiais su naujo darbo paieškomis, derybomis su būsimu darbdaviu ir pan.

Tai tik privačių interesų sąrašas, sudarytas pagal įstatymą, kurie valstybinėje tarnyboje gali sukelti interesų konfliktus.

Interesų konflikto valdymo ir sprendimo (šalinimo) galimybės priklauso nuo kiekvienos minėtos konkrečios situacijos. Interesų konflikto galima išvengti paprastomis interesų konflikto užkardymo priemonėmis, šios matomos 1 paveiksle.

Iš šių priemonių kai kurios numatytos pagal įstatymą: privačių interesų deklaravimas – viešųjų ir privačių interesų konfliktų valstybinėje tarnyboje prevencija; nusišalinimas nuo sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo, tai yra numatyta 4 str. Ir 11 str. Kiekvienas įsidarbinęs valstybinėje tarnyboje turi, o ir privalo, tvarkyti savo privačius reikalus taip, kad jo tarnybinėje veikloje nekiltų interesų konfliktų, kad būtų veikama taip, kaip reglamentuojama įstatyme - LR Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme (žiūr., 1 pav.).

1 pav. Interesų konflikto sprendimo galimybės

Šaltinis. Sudaryta darbo autorės

Interesų konfliktui *prevencinės priemonės numatytos* LR Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme. Šiuo įstatymu siekiama „suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti ir plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje“ (1 str.). Pagal LR Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą 4 str. **Interesų konfliktas** – tai situacija, kai valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas ar vykdydamas pavedimą, privalo priimti sprendimą ar dalyvauti jį priimant, ar įvykdyti pavedimą, kuris susijęs ir su jo privačiais interesais²⁹.

Taip pat įstatymas skelbia, jog viešųjų interesų viršenybei užtikrinti asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, privalo nešališkai, sąžiningai ir tinkamai atlikti tarnybines pareigas, vengti interesų konflikto ir elgtis taip, kad nekiltų abejonių, jog toks konfliktas yra, nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti, priimdami sprendimus, vadovautis įstatymais ir visų asmenų lygybės principu, nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės nuosavybe, taip pat ir valstybei nuomojama nuosavybe, kitokiai nei tarnybinei veiklai, jokia valstybės ar savivaldybių nuosavybe, taip pat valstybei ar savivaldybėms nuomojama nuosavybe kitokia tvarka ir mastu, negu nustato

²⁹ LR Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymas. (Žin., 1997, Nr. 67-1659)

įstatymai ar kiti teisės aktai. Nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar kita su savo veikla susijusia informacija kitokia tvarka ir mastu, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai.(3 str.)

Viešų interesų konflikto prevencija: 2000 m. įstatymu reikalauja, kad privačių interesų metines praėjusių metų deklaracijas pildytų valstybinėje tarnyboje nuolat dirbantys asmenys ir kandidatai. Privačių interesų deklaravimas ir registravimas atliekamas viešai aukštas pareigas užimantiems tarnautojams, žemesnių pareigų tarnautojams interesų deklaravimas nebūtinai viešas. Valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo privalo deklaruoti privačius interesus įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka pateikdamas privačių interesų deklaraciją (4 str.). Joje turi būti nurodyta deklaruojančio ir jo sutuoktinio duomenys :

1. duomenys apie turimą privalomą registruoti nekilnojamąjį turtą, vertybinius popierius ir gautas pajamas bei prievolių įvykdymą užtikrinančius turtinius įsipareigojimus;
2. duomenys apie individualią įmonę (kitą organizaciją ar įstaigą), kurios savininkas, steigėjas ar dalininkas yra deklaruojantis asmuo ar jo sutuoktinis;
3. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautos dovanos, jeigu jų vertė yra didesnė negu 1 MGL, išskyrus dovanas, gautas iš artimųjų giminaičių ir šeimos narių;
4. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių nemokamai suteiktos arba kitų fizinių ar juridinių asmenų apmokėtos paslaugos, jeigu jų vertė yra didesnė negu 5 MGL, išskyrus atvejus, kai paslaugas suteikia arba apmoka artimieji giminaičiai ar šeimos nariai;
5. narystė, pareigos ir ryšiai su įmonėmis, įstaigomis, bendrijomis, fondais ar asociacijomis (taip pat ir tarptautinėmis), išskyrus narystę politinėse partijose;
6. artimieji giminaičiai ir šeimos nariai bei kiti deklaruojančiam asmeniui žinomi asmenys, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas;
7. deklaruojantis asmuo deklaracijoje privalo nurodyti šiuos savo ir sutuoktinio sugyventinio, partnerio) duomenis:
8. vardą, pavardę, asmens kodą, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo numerį, darbovietę (darbovietes) ir pareigas;
9. juridinį asmenį, kurio dalyvis jis ar jo sutuoktinis (sugyventinis, partneris) yra;
10. savo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) individualią veiklą, kaip ji apibrėžta Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme;
11. narystę ir pareigas įmonėse, įstaigose, asociacijose ar fonduose, išskyrus narystę politinėse partijose ar organizacijose;
12. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautas dovanas iš artimų asmenų, jeigu dovanų vertė didesnė negu 50 MGL;

13. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautas dovanas iš kitų asmenų (išskyrus artimus asmenis), jeigu dovanų vertė didesnė negu 5 MGL;
14. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių neatlygintinai artimų asmenų jam ar sutuoktiniui (sugyventiniui, partneriui) suteiktas paslaugas ar apmokėtas išlaidas jo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) gautoms paslaugoms ar kitokio pobūdžio reikmėms, jeigu jų vertė (dydis) viršija 50 MGL;
15. per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių neatlygintinai kitų asmenų (išskyrus artimus asmenis) jam ar sutuoktiniui (sugyventiniui, partneriui) suteiktas paslaugas ar apmokėtas išlaidas jo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) gautoms paslaugoms ar kitokio pobūdžio reikmėms, jeigu jų vertė (dydis) viršija 5 MGL;
16. informaciją apie savo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių sudarytus sandorius, jeigu sandorio vertė didesnė negu 20 MGL;
17. artimus asmenis ar kitus jam žinomus asmenis, dėl kurių, deklaruojančiojo nuomone, gali kilti interesų konfliktas.
18. deklaruojantis asmuo turi nurodyti ir kitus duomenis ar aplinkybes, dėl kurių, jo nuomone, gali kilti interesų konfliktas.
19. deklaracija papildoma, kai manoma, kad gali kilti interesų konfliktas
20. deklaruojantis asmuo privalo deklaraciją papildyti nedelsiant po šių aplinkybių paaiškėjimo.

Privačių interesų deklaravimas – viena iš svarbiausių priemonių, padedanti valstybinėje tarnyboje dirbančiam asmeniui identifikuoti problemines privačių interesų sritis ir išvengti interesų konflikto atliekant jam pavestas pareigas, valstybės ir savivaldybių institucijų vadovus įgalinanti atlikti interesų konfliktų valstybinėje tarnyboje prevenciją bei valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų ir visuomenės atstovų pastangomis leidžianti ne tik įžvelgti interesų konflikto situacijoje priimamus korupcinio pobūdžio sprendimus, bet ir užkirsti jiems kelią.

Daugumą aukščiau minėtų interesų konfliktų valdymo ir šalinimo priemonių vykdo ne pats interesų konfliktą patiriantis asmuo, bet jo vadovai (tiesioginis ar institucijos). Šių asmenų dalyvavimas sprendžiant jiems pavaldiems darbuotojams iškilusias interesų situacijas ir kitas tarnybinės etikos (elgesio) dilemas yra nepaprastai svarbus ir reikšmingas.

Interesų konfliktas dažnai baigiasi korupcine veikla, todėl kitame poskyryje rutuliojama korupcijos problema.

Apibendrinant galima teigti, kad interesų konfliktas pats savaime dar nėra korupcija, tačiau neretai jau gali iš dalies būti traktuojamas kaip korupcija. Interesų konfliktas apibūdinamas

situacija, kuomet asmuo, eidamas savo pareigas, privalo atlikti tam tikrą veiksmą, tačiau tas veiksmas (veika) yra susijęs ne tik su jo pareigomis, bet ir su jo privačiu interesu. Interesų konflikto formos siejamos su socialiniais santykiais ir elgesiu, pasireiškia nuo papirkimo duodant kyšį įvairiomis formomis, paslaugomis ir taip siekiant įtakoti, paveikti priimamą sprendimą, finansiniais sandoriais, įsidarbinimo galimybėmis ateityje, konfidencialios informacijos panaudojimas, artimų globa – nepotizmas. Galimos šios problemos užkardymo priemonės: privataus intereso atsisakymas arba likvidavimas, nusišalinimas nuo sprendimo priėmimo, priėjimo prie atitinkamos informacijos apribojimas, pavedimas atlikti funkcijas, nekeliančias interesų konflikto, tarnybinių pareigų ir atsakomybių pertvarkymas, visiškas (ne vienkartinis) atsisakymas atlikti pareigas, susijusias su privačiais interesais, atsistatydinimas (atleidimas) iš valstybinės tarnybos.

1.2.2. Korupcijos jos formos ir pasekmės

Korupcija daugelyje pasaulio šalių, ne išimtis ir Lietuvoje, išsisknijęs socialinis reiškinys, galintis vyrauti ne tik demokratinėje santvarkoje, bet ir kitose valstybės valdymo formose. Manoma, jog pirmieji rašytiniai šaltiniai apie korupcijos užuomazgos siekia net nuo asirų civilizacijos laikotarpio- XIII a. prieš Kr., kuomet jau tuo laikotarpiu minimas valdininkų kyšių ėmimas (Palidauskaitė, Ereminaitė, 2010).

Korupcija užkerta kelią pokyčiams tiek politinėse institucijose, tiek bendrai politiniame gyvenime - įamžina uždara politiką, ją dažnai lydi smurtas, ji didina klasinį, socialinį, ekonominį susiskaldymą, prisideda prie įtampos kūrimo visuomenėje, trukdo visuomenės susitelkimui, atitraukia visuomenės resursus ir taip prisideda prie pavienių asmenų praturtėjimo, didesnio visuomenės skurdinimo, devaluuoja tradicines vertybes, demoralizuoja visuomenę, pažeidžia visuomenės tikėjimą, pasitikėjimą ir bendradarbiavimą. Korupcija paprastai suprantama kaip viešojo sektoriaus problema, kaip valstybės tarnautojo piktnaudžiavimo, pasitikėjimo pareigomis, nederamai siekiant asmeninės naudos (šeimos, giminių ar verslo kolegų ir t.t.) reiškinys. Korupcija praktiškai formuojasi, kai už tam tikrą paslaugą ar piktnaudžiavimą tarnyba siekiant neteisėtų tikslų yra nustatomas neteisėtas mokestis - kyšis. Terminas „korupcija“ vartojimas didelėms, paperkamumo ir tarnavimo sau formoms įvardinti, menkesni atvejai pagal C. E. Vose (1972) vadinami interesų konfliktu. Korupcija laikoma teisiniu nusikaltimu, o interesų konfliktas nėra kaip nusikaltimas. G. Carney (1998) yra vienas iš nedaugelio, kuris bandė išskirti skirtumą tarp interesų konflikto ir korupcijos. Jis ir teigia, kad korupcija yra rezultatas interesų konflikto, arba kitaip, interesų konfliktas, užsibaigiantis korupcine veikla. Visos korupcinės veikos yra sudedamoji

interesų konflikto dalis. Korupcija dažniausiai yra nusikaltimas, o interesų konfliktas turi platų elgesio ratą, kuriame didesnę dalis nepriskiriami nusikaltimui.

Analizuojant mokslinę literatūrą, įstatymus, išskirtinai nei kitos etikos problemos, korupcijos samprata dėl jos reiškinių sudėtingumo, jos formų įvairovės, pasak V. Justickio, A. Raudonienės (2001), turi per 300 apibrėžimų, tad vieno bendro ar vienodo apibrėžimo nėra. Štai korupcijai apibūdinti keletas apibrėžimų. Korupcija yra:

- veiksmas ar jų grupė, pažeidžianti visuomenės interesus;
- elgesys, nukrypstantis nuo pareigų visuomenei vykdymo;
- individų ar grupių naudojama priemonė biurokratijos veiksams paveikti;
- siekiant kuo racialesnio jų elgesio;
- elgesys, pažeidžiantis formalius teisinius standartus;
- visuomenei priimtinių moralinių principų pažeidimas (Palidauskaitė, 2001).

Štai specialiųjų tyrimų tarnybos įstatyme (2000) sakoma, kad „*korupcija* – valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atlikimą arba neatlikimą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas“.³⁰ Remiantis įstatymu korupcija įmanoma tik tuomet, kai tarnautojas ar jam prilygintas asmuo savo tarnybine padėtimi pasinaudoja turimais įgaliojimais, dirbant bet kokio pavaldumo įstaigoje, įmonėje ar organizacijoje ar besiverčiant profesine veikla ir turint viešojo administravimo įgaliojimus ar teikiant viešąsias paslaugas. Veiksmai, atlikti naudojantis turima valdžia, kuriais pažeidžiamos teisės normos, visuomenės interesai bei priimtose moralės normos ir kuriais siekiama asmeninės naudos ar grupinės naudos, vadinami korupcija.

Pagal B. Kudrycka (2004), publikacijoje „Combating conflict of interest in Local Government in the CEE Countries“ korupcija yra sietina su finansine nauda kaip ekonomine problema, o štai interesų konfliktas - su socialiniais santykiais ir elgesiu, kuriuos sunku įvardinti kaip nusižengimą, nors ir pažeidžia tarnybinių pareigų atlikimo principą.

³⁰ Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymas 2000 m. gegužės 2 d. Nr. VIII-1649. Vilnius.

Valstybės tarnautojų atveju, dažnai korupcija pasireiškia kaip piktnaudžiavimas valstybės tarnyba (tarnybine padėtimi/įgaliojimais ir pan.) siekiant asmeninės naudos, dėl kurios prasčiau veikia valstybės tarnyba, stabdomas valstybės ekonominis augimas, taip pat stabdantis valstybės valdymo institucijų reformą, skurdinantis visuomenę, griauantis pasitikėjimą valstybe, privataus sektoriaus atžvilgiu, - korupcinė sistema kenkia verslui, jo plėtrai, trukdo naujų investicijų atėjimui. Korupcija reiškiasi kaip ekonominė, politinė, etinė, socialinė problema, tai universali problema.

Lietuvoje korupcija apibrėžiama siaurąja prasme kaip tik nusikaltimai valstybės tarnybai. Korupcija siejama su valstybės tarnautojais ir jiems prilygintais asmenimis, t.y. su valstybės tarnybos ir viešųjų interesų įgyvendinimo sritimi, nusikaltimais, kaip pavyzdį galima pateikti tai, kas yra Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatyme³¹ XXXIII skyriuje „*Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams*“, taip pat ir LR korupcijos prevencijos įstatyme³² skelbiamos tos pačios korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos (kyšio ėmimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, papirkimas, valstybės pareigūno neteisėtas dalyvavimas įmonės komercinėje, ūkinėje, finansinėje veikloje, tarnybos įgaliojimų viršijimas, tarnybinis suklastojimas, pareigų neatlikimas) :

- *Kyšinėdavimas* - kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo, savo ar kitų naudai tiesiogiai ar netiesiogiai priėmęs, pažadėjęs ar susitaręs priimti kyšį, reikalavęs ar provokavęs jį duoti už teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus ar už neteisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus ir t.t. (BK 225 str.);
- *tarpininko kyšininkavimas* – kai pasinaudodamas savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už kyšį pažadėjo paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų (BK 226 str.);
- *papirkimas* – kai tiesiogiai arba netiesiogiai pasiūlė, pažadėjo duoti arba davė kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, arba tarpininkui siekdamas tų pačių rezultatų;

³¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 89-1968) Vilnius

³² Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas 2002m. Nr. IX-904, Vilnius

- *piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas*- valstybės tarnautojo veika (veikimas ar neveikimas), kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais (neteisėtai pasisavinamas ar kitiems perleidžiamas svetimas turtas, lėšos ir t. t.) ar dėl kitokių asmeninių paskatų (keršto, pavydo, karjerizmo, neteisėtų paslaugų teikimo ir t. t.), taip pat valstybės tarnautojo veiksmai, kuriais viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama (Valstybės tarnybos įstatymas 2 str. 14 punktas) *piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais*;
- *dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas*;
- *sukčiavimas*- kai asmuo apgaule savo ar kitų asmenų naudai įgijo svetimą turtą ar turtinę teisę;
- *turto pasisavinimas ar iššvaistymas*- asmens pasisavinimas ar iššvaistymas jam patikėto svetimo turto ar jo žinioje buvusio svetimo turto panaudojimas savo asmeninėms reikmėms ar perleidžiant jį tretiesiems asmenims³³;
- *tarnybos paslapties atskleidimas*;
- *komercinės paslapties atskleidimas* - asmuo, kuris atskleidė komercinę paslaptimi laikomą informaciją, kuri jam buvo patikėta ar kurią jis sužinojo dėl savo tarnybos ar darbo, jeigu ši veika padarė didelės turtinės žalos nukentėjusiam asmeniui (BK 211 str.);
- *neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas* - siekiant išvengti mokesčių įrašė į deklaraciją arba į nustatyta tvarka patvirtintą ataskaitą ar kitą dokumentą žinomai neteisingus duomenis apie asmens pajamas, pelną, turtą ar jų naudojimą ir pateikė juos valstybės įgaliotai institucijai (BK 220str.);
- *nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas*- tas, kas siekdamas nuslėpti ar įteisinti savo paties ar kito asmens pinigus ar turtą, žinodamas, kad jie įgyti nusikalstamu būdu, atliko su tuo turtu ar pinigais ar jų dalimi susijusias finansines operacijas, sudarė sandorius ar naudojo juos ūkinėje, komercinėje veikloje ar melagingai nurodė, kad tai gauta iš teisėtos veiklos (BK 216 str.);
- *kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą* - Valstybės tarnautojas, visuomenės veikėjas, politinės ar visuomeninės organizacijos atstovas, kuris naudodamasis savo įtaka kišosi į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą siekdamas priversti atsisakyti teisėtų veiksmų ar atlikti neteisėtus veiksmus savo ar kitų asmenų naudai (BK 288 str.).

³³ Teismų praktikoje, turto pasisavinimas laikomas pirminiu turto iššvaistymo etapu ir yra baigtas , kai turtas yra negražinamas savininkui pagal sudarytą sutartį ar kitais nusakančiais dokumentais apie patikėtą turtą arba kai atsakingas asmuo už patikėtą turtą, patikrinimo ar revizijos metu negali jo pateikti.

- *kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.*

Taigi, minėtuose įstatymuose korupcija reiškia ne vien tik kyšininkavimą, bet ir papirkimą, piktnaudžiavimą tarnyba, sukčiavimą, tarnybinės paslapties atskleidimas ir daug kitų neteisėtų nusikalstamų veikų. Studijuojant mokslinius straipsnius apie korupciją, teigiama, kad korupcija išreiškiama pagal korupcijos formų skirstymo principą, ar pagal tai, kaip pvz., tarptautinės organizacijos, kovojančios su korupcija, taiko korupcijos formas, apibrėždamos per kyšininkavimo sąvoką, ar taip, kaip pvz., Austrija, išskiria korupcinio pobūdžio veikų grupę (Štatenė, 2005). Remiantis autorės straipsniu, korupciją apibudina išvardijant korupcinę veiklą ir elgesį, kurios siejamos su organizuoto nusikalstamumo formomis. Pagal pateiktą Austrijos kovai su korupcija aktą iš „Independent Commission Against Corruption in Australia“, korupcijai priskiriama nusikalstamų veikų grupė, kurios daromos viešojo administravimo sektoriuje, teikiant viešąsias paslaugas, tai: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, kyšininkavimas, šantažas, sukčiavimas, neteisėto atlyginimo siūlymas, lėšų iššvaistymas, rinkimų kompanijų finansavimo pažeidimai, rinkimų metu sukčiavimai, rinkėjų papirkinėjimas, mokesčių vengimas, pajamų slėpimas, valiutinių operacijų taisyklių pažeidimas ir daug kitų nusikalstamų veikų. Taigi remiantis G. Štatenės (2008) teigimu, galima teigti, kad ir Lietuvoje korupcija išreiškiama taip pat per korupcinio pobūdžio veikų grupę.

Pažymėtina, jog korupcinio pobūdžio nusikalstamumo veikoms įžvelgiamas būdingas vienas bendras požymis – viešo intereso pažeidimas tenkinant savo neteisėtą asmeninį interesą. O jų įvairovę, plitimą, kaip teigia socialinių mokslų (teisės) daktaras A. Gutauskas (2008), <...> „lemia ir kelių jiems užkirsti trukdo šių nusikaltimų latentiškumas, padarymo būdų įvairovė, besikeičiantys baudžiamieji įstatymai“. Štai kyšininkavimas yra labiausiai paplitusi ir sunkiausiai išaiškinama korupcinio pobūdžio forma daugelyje šalių. Kyšininkavimo, tarpininko kyšininkavimo ir papirkimo nusikalstamosiose veikose kyšis suprantamas kaip neteisėtai gautas ar siekiamas gauti atlygis, tai yra gali būti bet koks turtas, pvz., pinigai, vertybiniai popieriai, meno kūriniai, kitoks kilnojamasis ar nekilnojamasis turtas, turtinės paslaugos, lengvatinės sąlygos - nemokamas automobilio ar namo remontas, neprocentinių paskolų suteikimas, mokesčių sumažinimas ir kt. Papirkimas yra taip pat kyšininkavimas, tik šiuo atveju kaltas yra asmuo, kuris paperka. Pagal Baudžiamąjį kodeksą atsako ir imantysis, ir duodantysis kyšį. Remiantis baudžiamuoju kodeksu (227 str. 4 dalis), asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama, provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs ar davęs kyšį, iki pranešimo apie įtarimą jam įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijai arba kyšį jis

pasiūlė, pažadėjo ar davė su teisėsaugos institucijos žinia. Tačiau ir čia teismų praktikoje iškyla sunkumų - teigia A. Gutauskas³⁴ (2008): o „, papirkimas vienais atvejais vertinamas kaip nebaigta nusikalstama veika, kitais – kaip baigta nusikalstama veika. Kadangi Baudžiamojo kodekso 227 straipsnyje numatyta papirkimo sudėtis yra formali, kyšio davimas yra baigtas nuo atitinkamų veiksmų padarymo (pabaigimo) momento“.

Pastaruoju metu pastebimas net ir korupcijos apibrėžimo modernėjimas ne tik apie naudojimąsi padėtimi valstybiniame, bet ir privačiame sektoriuje, nevyriausybinių organizacijų, bankininkų ir kitų įvairių profesijų atstovų veikloje. Taigi, plačiąja prasme korupcijai priskiriami nusikaltimai ūkininkavimo tvarkai, tai komercinis papirkimas, neteisėtas atlyginimo paėmimas, piktnaudžiavimas pasitikėjimu komercinėje, ūkinėje ir finansinėje veikloje, viešojo pirkimo tvarkos pažeidimas, neteisėtas banko paskolos išdavimas ir t.t.

Labai aktuali dar viena iš labiausiai populiariausių korupcijos formų - nepotizmas. Tai piktnaudžiavimo tarnybinėmis galiomis, suteiktomis atitinkamoms funkcijoms atlikti, tenkinant savo paties ar artimųjų asmenų privačius poreikius. Pasitaiko institucijose, kada administravimo funkcijas atliekantis asmuo, naudodamasis savo pareigomis, galia, asmeniškai nusprendžia įdarbinti šeimos narius, artimuosius, giminaičius atstovaujamoje institucijoje ar kitoje institucijoje įtakojant kitus pvz., žemesniojo valdymo lygio asmenis. Tai tarnybinės padėties naudojimas giminių naudai, rūpinimasis jų karjeros galimybėmis, perspektyvomis, asmeniškai sprendžiama artimų asmenų tarnybiniai klausimai, daromas neteisėtas poveikis atitinkamiems asmenims, kad šie priimtų artimiesiems palankius sprendimus. Valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui, kuris turi atitinkamus įgaliojimus, įstatymai draudžia atlikti bet kurį iš minėtų veiksmų. Tai patvirtina Valstybės tarnybos įstatymas (*9 straipsnio 3 dalies 3 punktas*): „3. Į valstybės tarnautojo pareigas negali būti priimtas asmuo: <..> 3) kurio sutuoktinis, artimasis giminaitis ar svainystės ryšiais susijęs asmuo eina valstybės tarnautojo pareigas valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, jeigu jie pagal einamas pareigas būtų susiję tiesioginio pavaldumo santykiais“. Taip pat nurodo ir kitas svarbus dokumentas - darbo kodeksas (*97 straipsnio 2 ir 3 dalys*) „1. Priėmimo į darbą apribojimus gali nustatyti tik įstatymai; 2. Draudžiama eiti tarnautojų pareigas vienoje valstybės ir savivaldybės institucijoje bei valstybės ar savivaldybės įmonėje asmenims, kuriuos sieja artimi giminystės ar svainystės ryšiai (tėvai, tėviai, broliai, seserys ir jų vaikai, seneliai, sutuoktiniai, vaikai, įvaikiai, jų sutuoktiniai ir jų vaikai, taip pat sutuoktinių tėvai, broliai, seserys ir

³⁴ A.Gutauskas Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas, socialinių mokslų (teisė) daktaras, Vilniaus teisės ir verslo kolegijos Viešosios teisės katedros docentas.

jų vaikai), jeigu jų tarnyba kartu yra susijusi su vieno iš jų *tiesioginiu pavaldumu* kitam arba su vieno teise kontroliuoti kitą. Išimtis iš šios taisyklės gali nustatyti Vyriausybė.“ Vidaus tarnybos statusas taip pat reglamentuoja, kad esant tiesioginiam tarnybos pavaldumui asmeniui draudžiama eiti pareigas (*11 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 15 straipsnio 4 dalis, 16 straipsnio 13 dalis, 16¹ straipsnio 4 dalis*). Taigi, įstatymai draudžia artimiems asmenims dirbti kartu valstybės tarnyboje, jeigu juos sieja tiesioginis tarnybos pavaldumas ir kontrolės santykiai, kitu atveju interesų konfliktas būtų nuolatinis. Priešingu atveju, kada nėra ar nesieja tiesioginio tarnybinio pavaldumo bei kontrolės santykiai, minėti įstatymai nedraudžia asmenims kartu dirbti toje pačioje savivaldybės institucijoje, o tik įpareigoja savo pareigas atlikti objektyviai ir nešališkai - nusišalinti, nepriimti, nedalyvauti priimant sprendimus kai yra susiję su artimų aptarta poskyryje - interesų konfliktai valstybės tarnyboje). To nepadarus pažeidžiamos įstatymo nuostatos - LR Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo (3 straipsnio 2 punktas), (11 straipsnio 1 dalis), (13 straipsnio 1 dalis).

Korupcija yra visur – tiek švietime, tiek politikoje, tiek kultūroje ir kt. Korupcija sumažina valstybės pramonės politikos efektyvumą, skatina verslą veikti neoficialiame sektoriuje, pažeidžiant mokesčių reguliavimo įstatymus (Rose- Ackerman, 2001). Vyraujanti politinė savivalė, gaunama asmeninė nauda kitų sąskaita, sėkmingai sudaromos sąlygos monopolistams klestėti verčia kentėti paprastus žmones. Pasak A. Raudonienės (2006), korupcija daro įtaką ekonomikai (mažina ekonomikos augimą, trukdo vietas ir užsienio investicijas, iškreipia rinkos santykius, stiprina šešėlinę ekonomiką, kas neigiamai atsiliepia finansinei šalies būklei ir kt.), politikai (nepasitikima valstybe, valdžios institucijomis bei jų vykdoma politika ir kt.), valdymui (žlugdo teisingą ir nešališką valdymą, kelia grėsmę nacionaliniam saugumui ir kt.), socialinei ir teisei sferai (didėja skurdas, socialinė nelygybė, atsiranda teisinis nihilizmas, pakertamas tikėjimas teisingumu ir kt.), visuomenės savimonei (vyrauja nepasitikėjimo dvasia, stokojama pilietiškumo, sąmoningumo ir kt.) ir tarptautiniam prestižui (menkas šalies įvaizdis pasaulio bendrijos tarpe, kas įtakoja prarastas potencialias užsienio investicijas).

Tai universali žmogaus yda, kurios sunku atsisakyti ar visiškai „išsigyti“. Žymi filosofijos daktarė Rose-Ackerman (1999), plačiai rašanti apie korupciją, tvirtina, kad niekada nebus įmanoma visiškai išnaikinti korupciją, tačiau galima imtis priemonių jos mastui apriboti ir jos sukeliamai žalai sumažinti.

Korupcija pasaulio valstybėms tapo didžiausia tarptautine problema ir jos sprendimų būdų prioritetu. Vieni mano, jog viena iš priežasčių, lėmusių ieškoti naujų politinių sprendimų prieš šią problemą, jog korupcijos mastai išaugo dėl tarptautinės prekybos, jos komunikacijos. Kita

priežastis, lėmusi korupcijos padidėjimo lygį, tai demokratinės ir ekonominės reformos. Tačiau kokios bebūtų priežastys, valstybės, suvokdamos korupcijos įtaką, ryžosi imtis įvairių priemonių prieš dominuojančią įvairialypę problemą. Vienas iš būdų – solidarizacija prieš bet kokią korupcijos praktiką, jos formas. Šią misiją atlieka JT - tarptautinė organizacija, kuri didelį dėmesį pastaruosiu metu kreipia į viešojo administravimo aktualijas, rengiant pasaulio forumus, kuriuose atspindi viešojo administravimo raidos tendencijas. Viena iš jų – viešojo sektoriaus etika ir pasitikėjimas valdžia. Iš tiesų keliami labai opi problema, o kovoje su korupcija svarbų vaidmenį gali atlikti tik tarptautinių organizacijų veikla. Todėl tam tikslui Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė rezoliuciją, raginančią valstybes nars parengti ir įgyvendinti kovos su korupcija strategijas, pasmerkdamas bet kokią korupcinę praktiką ir papirkinėjimą tarptautiniuose komerciniuose sandoriuose, kviečia šalių vyriausybes bendradarbiauti kovojant prieš korupciją.

Šalių teisės aktai paskatino priimti konvenciją prieš korupciją. Tai pirmoji tarptautinė kovos su korupcija priemonė, įsigaliojusi 2005 metais, turinti teisinę galią, suteikianti progą pasauliniu mastu reaguoti kaip į globalią problemą. Pagal šią konvenciją korupcija laikoma piktnaudžiavimas valstybine valdžia siekiant asmeninės naudos:

- *Tiesioginis ar netiesioginis valstybės pareigūno arba asmens, vykdančio valstybės funkcijas, reikalavimas ar priėmimas bet kokio nepagrįsto atlygio (t.y. bet kokio piniginę vertę turinčio daikto arba kita nauda, įgyjama dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos pavidalu) sau ar kitam asmeniui, ar pagal įstatymą įsteigtam subjektui už atlikimą ar neatlikimą (veikimą arba neveikimą) veiksmų pagal jo einamas pareigas;*
- *Tiesioginis ar netiesioginis pasiūlymas ar įteikimas valstybės pareigūnui arba asmeniui, vykdančiam valstybės funkcijas, bet kokio nepagrįsto atlygio – piniginę vertę turinčio daikto, ar kita nauda, įgyjama dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos pavidalu, sau ar kitam asmeniui, ar pagal įstatymą įsteigtam subjektui už atlikimą ar neatlikimą veiksmų pagal jo einamas pareigas;*
- *Valstybės pareigūno arba asmens, vykdančio valstybines funkcijas pareiginiai veiksniai arba jų neatlikimas (veikimas arba neveikimas), kai tai daroma siekiant naudos sau ar bet kuriam kitam asmeniui;*
- *Tyčiniai veiksmai arba neveikimas, kai jais siekiama įvykdyti, nusišėpti ar užmaskuoti konvencijoje nurodytus baudžiamuosius nusikaltimus ar naudotis neteisėtos veikos būdu įgytu turtu;*

- *Veiksmai, kuriais padedama arba kurstoma padaryti konvencijoje numatytus nusikaltimus (bendrininkavimas, tarpininkavimas, prekyba poveikiu ir kiti)*³⁵.

Šia konvencija tarptautinės teisės mastu buvo pareikalauta, kad už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas baudžiamojon atsakomybės būtų traukiami ne tik vietiniai valstybės pareigūnai ir prilyginti jiems asmenys, bet ir užsienio valstybių pareigūnai, tarptautinių organizacijų pareigūnai, tarptautinių parlamentinių asamblėjų nariai, tarptautinių teismų teisėjai ir pareigūnai, bet ir juridiniai asmenys, kai šiuos nusikaltimus jų naudai įvykdo fizinis asmuo, veikdamas individualiai arba kaip juridinio asmens organo dalis, juridiniame asmenyje užimantis vadovaujančią padėtį. Konvencija įpareigojo konvencijos nares (valstybes) asmenims, patyrusiems žalos dėl korupcinių veikų, savo nacionalinėje teisėje numatyti veiksmingas priemones, leidžiančias jiems apginti savo teises ir interesus, įskaitant galimybę gauti žalos atlyginimą, t.y. teisę pareikšti ieškinį, siekiant visiško tokios žalos atlyginimo.

Kiekvienai valstybei pasauliniai interesai tampa ir jos nacionaliniu interesu, ir įsipareigojimu. Korupcija, plisdama kaip virusas, įveikusi vienos valstybės, regiono sienas, tapo globalia visuomenės problema, reikalaujančia didelio kiekvieno iš mūsų dėmesio ir pastangų.

Korupcijos problemą iškėlė ir Europos Sąjunga kaip vieną didžiausių kliūčių sėkmingai šalių integracijai ir ragino su ja aktyviai kovoti, kadangi Europos Sąjungai etiškas administravimas yra ES konstitucinė prievolė. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą (ES) ir pasirengimas narystei buvo gan ilgalaikis procesas, įtakojantis įvairiausias viešojo gyvenimo sritis. Lietuva, pretenduodama tapti ES nare, turėjo pakoreguoti savo viešojo administravimo sritį pagal Madride ir Kopenhagoje nustatytus kriterijus³⁶.

Palyginus su anuometine viešojo administravimo politika Lietuva yra daug nuveikusi ir pasistūmėjusi į priekį tarnautojų etikos principų, taisyklių, kodeksų kūrimo procese:

- 1994 metais Seimo nutarimas parengti Tarnybinės etikos kodeksą (projektas parengtas, bet nepriimtas);
- 1997 metais priimtas Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas;
- 1999 metais Seimas patvirtino Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nuostatus;
- 2001 metais sudaryta darbo grupė Politikų veiklos etikos principams pagerinti (projektas parengtas, bet nepriimtas);
- 2002 metais Seimas patvirtino Nacionalinę kovos su korupcija programą;

³⁵ Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos statutas. Prieiga per internetą:<
<http://xa.yimg.com/kq/groups/20997930/966708357/name/stt.doc>>

³⁶ OECD "What is an "ethical infrastructure" Prieiga per internetą:<http://www.oecd.org/puma/ethics/pubs/pb4.pdf>.

- 2002 metais naujos redakcijos Valstybės tarnybos įstatyme nustatomi pagrindiniai valstybės tarnybos ir valstybės tarnautojų veiklos etikos principai;
- 2002 metais Ministro Pirmininko potvarkiu sudaryta darbo grupė Valstybės tarnautojų elgesio kodeksui parengti;
- 2002 metais Vyriausybės nutarimu patvirtintos Valstybės tarnautojų veiklos etikos taisyklės;
- 2002 m. gegužės 25 d. Lietuvos Seimas įstatymu ratifikavo , Europos Tarybos Baudžiamosios teisės konvenciją dėl korupcijos. Kartu su šiuo įstatymu buvo priimtos Lietuvos Respublikos Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų pataisos;
- 2003 metais parengti ir pateikti Seimui Politikų bei tarnautojų elgesio kodeksų projektai.

Antikorupcinę politiką ir jos teisinę bazę Lietuva pradėjo kurti ir įgyvendinti nuo Nepriklausomybės atkūrimo metų. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume) 5-me straipsnyje nurodo, kad valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, o 73 straipsnyje nustatyta, kad Seimo kontrolieriai gina piliečius nuo valstybės ir savivaldybių pareigūnų piktnaudžiavimo bei biurokratizmo, t.y. nuo netinkamo administravimo ir turi teisę siūlyti kaltus pareigūnus atleisti iš užimamų pareigų. Šios ir kitos Konstitucijos nuostatos įpareigoja valstybes tarnautojus, politikus, piliečius ir visas jos valstybines institucijas sąžiningai (dorai) tarnauti visuomenei, teisingai ir pagal įstatymus spręsti jos piliečių klausimus, nepiktnaudžiauti valdžios galiomis, nepažeisti įstatymų, kitų asmenų teisių, laisvės ir teisėtų interesų ir juos ginti. Šias ir kitas atitinkamas nuostatas įtvirtino Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuva nuo šio momento pradėjo kurti teisinę ir institucinę organizuoto nusikalstamumo, korupcijos ir kitų nusikalstamumo apraiškų ir faktų kontrolės, tyrimo ir užkardymo bazę, naujais pagrindais pertvarkyti valstybės teisėsaugos ir teisėtvarkos sistemą, kurti nusikalstamumo prevencijos programas, teisės aktus.

Apibendrinant įvairius mokslo šaltinius ir veikiančius teisės aktus, galima daryti išvadą, kad korupcija pasireiškia daugelyje sričių, daro neigiamą įtaką pagrindinėms valstybės ir visuomenės gyvenimo sritims. Korupcijos veikos yra sudedamoji dalis interesų konflikto, kai peržengiant įstatymo normų ribą, nusižengiama pažeidžiant visuomenės interesus. Minėta problema įmanoma tik valstybės tarnautojui pasinaudojus tarnybine padėtimi, turimais įgaliojimais, dirbant bet kokio pavaldumo įstaigose, įmonėje, organizacijoje, siejama su valstybės tarnautojo tiesioginiu ar netiesioginiu, siekimu, reikalavimu ar priimant turtinę ar kitokia asmenine nauda. Korupciją gaubia ne tik kyšininkavimas, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnyba, bet daug ir kitų neteisėtų nusikalstamų veikų, kurioms būdingas viešo intereso pažeidimas tenkinant savo neteisėtą asmeninį interesą.

1.2.3. Apgavystės ir piktnaudžiavimo valstybės tarnyba problemos

Daugelis patys esame susidūrę su įvairiomis apgaulės formomis. Apgaulės problema labai gerai žinoma nuo senų senovės, pasireiškianti įvairia forma: melas, šmeižtas, informacijos slėpimas ar iškreipimas, „fiktyvių įrodymų“ sukūrimas (Palidauskaitė, 2001). Lietuvių literatūroje apgaulės terminas dažnai tapatinamas su klastotės terminu (Mackevičius ir Bartaška, 2003).

Ir Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, ir minėta autorė J. Palidauskaitė aiškina, jog veiksmai ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima nuslėpti, iškreipti ar tik iš dalies atskleisti tiesą, suklaidinti, siekiant savanaudiškų tikslų, vadinami apgavyste. Apgaulė, melas, netiesa ir kitos minėtinos formos – tai panašios reikšmės, artimos sąvokos, sinonimai. Pasižymi tokiais bruožais kaip sąmoningomis tyčinėmis klaidomis, sąmoningu neteisėtu elgesiu, ir be abejonės, sau naudos siekimu. Apgaulės forma šmeižtas dabartinės lietuvių kalbos žodyne - žmogaus garbę plėšiantis melas. Tai gali būti tikrovės neatitinkančios informacijos, galinčios padaryti žalos asmens garbei ir orumui, paskleidimas. Sugalvojama vis naujesnių apgaudinėjimo formų, pasinaudojant įstatymų spragomis, kontrolės nebuvimu, biurokratija, prevencinių priemonių nediegimu, vartotojų patiklumu ir kt. spragomis, tai formos kaip klastojimas, sukčiavimas. Dažna apgaulės forma privačiame sektoriuje kaip dokumentų klastojimas – finansinės apgaulės. Finansinių ataskaitų klastojimas – tai sąmoningai daromos manipuliacijos, kurių tikslas yra iškraipyti ūkinės tikrovės vaizdą, kitaip tariant apgauti taip, kaip to siekia tai darantys asmenys (Lakis, 2008). Jis teigia, kad finansinių ataskaitų klastojimo ir apgaulės sąvokos kaip sinonimai, kurias sieja vienas kriterijus - sąmoningumas. Sąmoningai nuslepia esama ūkinės veiklos padėtis ir sąmoningai klastojamos finansinės ataskaitos siekiant vienu ir kitu atveju - naudos.

Sukčiavimas apibrėžiamas kaip bet koks tyčinis veikimas ar neveikimas, susijęs su suklastotų, neteisingų ar neišsamių pareiškimų ar dokumentų naudojimu ar pateikimu. Sukčiavimo tipai:

1. Tyčinis finansinių duomenų klastojimas (pvz., neteislingai nurodomos pajamos).
2. Materialiojo ir nematerialiojo turto bet kokio pobūdžio neteisėtas pasisavinimas (pvz., apgaulės būdu kompensuotos išlaidos).
3. Korupcija (pvz., papirkimas, viešųjų pirkimų klastojimas, nedeklaruotas interesų konfliktas, lėšų pasisavinimas) (Informacinis pranešimas apie sukčiavimo rodiklius ERPF, ESF ir SF).³⁷

³⁷ Informacinis pranešimas apie sukčiavimo rodiklius ERPF, ESF ir SF. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/teisės_aktai/COCOF

Kaip ir korupcija, apgaulė vyrauja daugelyje šalių, paplitusi įvairiose valdymo srityse, valdymo lygiuose. Nors ir vyrauja, ir daro neigiamą įtaką valstybės ekonomikai, ji sunkiai įrodoma ir labai mažai tyrinėta.

Teismų praktikoje suformuluota apgaulės samprata atitinka teisės doktrinoje pateikiamą apgaulės apibrėžimą. Jame apgaulė apibūdinama kaip <...> tyčinis kito asmens suklaidinimas dėl aplinkybių, turinčių esminę reikšmę sandoriui sudaryti³⁸„

Piktnaudžiavimas - apgaulės forma apimanti visas galimybes, visus tarnybos panaudojimo savo interesams būdus. Šiuo atveju piktnaudžiavimą reikia suprasti ne kaip korupcijos formą kyšininkavimą, ne kaip ją priimant, žadant, susitariant, priimti ir panašiai, bet kaip naudą, gaunamą be jokio įsipareigojimo kito asmens naudai savanaudiškiems savo interesams patenkinti.

LR Seimo kontrolierių įstatyme (1998) *piktnaudžiavimas* apibrėžiamas kaip pareigūno veiksmai ir neveikimas, kai jam suteikti įgaliojimai naudojami ne pagal įstatymus ir kitus teisės aktus arba savanaudiškais tikslais ar dėl kitokių asmeninių paskatų (naudojimosi tarnybine padėtimi, keršto, pavydo, karjerizmo, neteisėtų paslaugų teikimo ir kt.), taip pat tokie pareigūno veiksmai, kai viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama.³⁹

Piktnaudžiavimas - netinkamas savo tiesioginių pareigų vykdymas, pažeidžiant objektyvius profesinius reikalavimus. Naudojantis tarnybine padėtimi asmeniniais ar grupiniais tikslais gali būti piktnaudžiaujama:

- *Tarnybine padėtimi.* Piktnaudžiavimas tarnyba – valstybės tarnautojo veika (veikimas ar neveikimas), kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais;

- *Organizacijos turtu ir lėšomis.* Naudojamas turtas, organizacijos ištekliai netaupiai ir ne pagal paskirtį, turto pasisavinimas, sukčiavimas, pinigų plovimas, darbo įrangos naudojimas asmeniniais tikslais. (*Organizacijos turtu ir lėšomis.* ar kitiems perleidžiamas svetimas turtas, lėšos ir t. t.) ar dėl kitokių asmeninių paskatų (keršto, pavydo, karjerizmo, neteisėtų paslaugų teikimo ir t. t.), taip pat valstybės tarnautojo veiksmai, kuriais viršijami suteikti įgaliojimai ar savivaliaujama;⁴⁰

- *Organizacijos darbuotojais.* Dažniausiai pasitaikanti ši problema privačiame sektoriuje, nei valstybės tarnybos profesinėje veikloje. Kaip pavyzdys gali būti, kai darbuotojams pavedamos funkcijos, kurios neturi nieko bendro su profesine veikla. Piktnaudžiaujama darbuotojų laiku, kai prašoma dirbti po darbo valandų;

³⁸ Civilinė teisė (vadovėlis), (1998) Kaunas,

³⁹ Seimo kontrolierių įstaiga. Informacija pareiškėjams. <http://www.lrski.lt/index.php?p=0&l=LT&n=357>

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas 1999 m. liepos 8 d. Nr. VIII-1316. Vilnius

- *Turimu pasitikėjimu.* Susidaro problema dėl netinkamo tarnautojo įvaizdžio dėl atliktų ar neatliktų tarnautojų veiksmų, sprendimų, kompetencijos stokos ir pan.

Apibendrinant analizuotus šaltinius matyti, kad apgaulės problema, yra sunkiai įrodoma ir labai mažai tyrinėta. Apgaulės formos, kaip ir pati apgaulė, klastinga, sąmoningai atliekama veiksmais, tyčinis kito asmens suklaudinimas dėl aplinkybių, turinčių esminę reikšmę sandoriui sudaryti, informacijos neatitinkanti tikrovės pateikimas. Piktnaudžiavimas apima visus tarnybos panaudojimo būdus asmeniniams tikslams, poreikiams tenkinti: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, organizacijos turtu ir lėšomis, organizacijos darbuotojais.

1.2.4 Seksualinis priekabiavimas kaip neetiško elgesio problema

Dar viena iš etikos problemų, su kuria susiduriama profesinėje valstybės tarnautojų veikloje, būdinga ne tik moterims, bet ir vyrams, yra seksualinis priekabiavimas. Netinkamas žodžiais ar veiksmais išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja tarnybiniai santykiai, vadinama seksualiniu priekabiavimu.

Seksualinis priekabiavimas pasireiškia nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu su asmeniu, turintis daugybę formų. Tai gali būti geidulingi žvilgsniai, švilpčiojimai, partnerio seksualinių ypatybių aptarinėjimas, tariamai atsitiktiniai prisilietimai prie įvairių kūno dalių, gašlūs ar grasūs laiškai, pasakojimai apie seksualinį išnaudojimą, grafiniai pornografinio pobūdžio vaizdai, intymūs gestai, nepageidaujami prisilietimai bei apkabinimai, seksualinio pobūdžio veiksmai iš pasalų (pvz., griebiami už krūtinės ar sėdmenų), moters darbo sabotžas, užgaulūs grafiti, žeminantys juokeliai ar paveikslėliai, perdėtas, pašaipus mandagumas, viešas žeminimas, įkyrūs nepadorūs telefono skambučiai, pornografiniai paveikslėliai darbo vietose, reikalavimas, kad darbuotojos rengtųsi per daug apnuoginančiais drabužiais, netinkamos dovanos (tarkim, apatinis moteriškas trikotažas), čiaupsėjimo ar siurbimo garsai, psichologinis spaudimas aukai bei seksualinė prievarta, seksualinių paslaugų siūlymas, asmeninės erdvės pažeidimas ir pan.⁴¹

Ši problema Vakarų demokratinėse valstybėse pradėta kelti prieš 40 metų (apie 1970 metus), kai kuriose valstybėse teisinė mintis šioje srityje gerokai pasistūmėjo į priekį. Pavyzdžiui, JAV teisininkai, įsigilinę į seksualinio priekabiavimo praktiką, išskiria seksualinį priekabiavimą į du tipus: 1) *quid pro quo* (paslauga už paslaugą) ir 2) priešiškos darbo aplinkos. Paslauga už paslaugą gali būti, kai darbdavys ar vadovas kelia sąlygas, reikalaudamas seksualinio elgesio, arba pats

⁴¹ LR Seimas Jungtinių tautų vystymo programa (2003). Seksualinis priekabiavimas nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas. JTVP programos „Parama įgyvendinant Nacionalinį žmogaus teisių veiksmų planą(LIT /02/005) užsakymu leidinį parengė Vaičiūnienė L.

asmuo sutinka atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus mainais už tam tikrą paslaugą, pvz., įdarbinant, paaukštinant pareigose, darbo užmokesčio padidinimas ir pan., siekiant įtakoti turinčio tam tikrus įgaliojimus asmens (vadovo, darbdavio) sprendimą. Priešingai nei pirmojo tipo atveju, priešišką darbo aplinką sukuria vadovas, kolegos, pavaldiniai, nuolat atlikdami tam tikro pobūdžio veiksmus, tai yra tokius nepageidaujamus seksualinio pobūdžio veiksmus, kaip nepageidaujami prisilietimai, apkabinimai, seksualinio pobūdžio veiksmai iš pasalų ir pan. Pagal JAV lygių galimybių užtikrintinumo komisijos pateiktą apibūdinimą, seksualinis priekabiavimas – tai seksualiniai ketinimai, bandymai ir kiti žodiniai ir fiziniai seksualinio pobūdžio veiksmai, nukreipti į darbuotoją, kurios (io) darbas ar karjera priklauso nuo priekabiuojančio asmens.⁴²

Pagal R. Bellows ir B. Kleiner (2001) kuriama priešiška aplinka kai laidomos įžeidžiančios pastabos apie asmens lytį ar veiklą, su lytimi susiję juokai, pasakojimai arba diskusijos, sąmoningos pastangos nepriimtinais būdais atkreipti ar užkariauti kito asmens dėmesį, akivaizdus seksualinio pobūdžio paslaugų reikalavimas ir kt.

V. Dvilaitis (2004) seksualinį priekabiavimą apibūdina kaip veiką, kuria siekiama seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiuojant prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens. Šia veika asmuo siekia vulgaria forma seksualinio bendravimo ir pasitenkinimo

Lietuvos teisėje ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje seksualinis priekabiavimas priskiriamas prie diskriminavimo dėl lyties formų ir yra draudžiamas. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006 m. seksualinis priekabiavimas laikomas diskriminacija dėl lyties, o seksualinio priekabiavimo sąvoka apibrėžiama, kai bet koku nepageidaujamu žodiniu, nežodiniu ar fiziniu seksualinio pobūdžio elgesiu siekiama pakenkti arba pakenkiama žmogaus orumui, ypač kai sukuriama bauginanti, priešiška, menkinanti, žeminanti ar užgauli aplinka. Direktyvos preambulėje minima, kad priekabiavimas dėl lyties vyksta įsidarbinant, darbo vietoje, profesiniuose mokymuose, dirbant ar užsiimant kokia nors tai veikla.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso XXII skyriuje 152 str. seksualinis priekabiavimas apibūdinamas kaip veiksmas, kai kas nors taip elgėsi „siekdamas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo vulgariais ar panašiais veiksmais, pasiūlymais ar užuominomis priekabiavo prie pagal tarnybą ar kitaip priklausomo asmens...“

⁴² Pruskus V. (2003) Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. Vilnius.

Siekiant įtvirtinti moterų ir vyrų lygias teises, *Lietuvoje 1998 m. gruodžio 1 d. buvo priimtas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas*. Įstatymas pateikia diskriminacijos ir seksualinio priekabiavimo apibrėžimus, nurodo valdžios ir valdymo institucijų bei atskirai darbdavio pareigas siekiant įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises. Taigi, įstatyme seksualinis priekabiavimas nurodoma, kad tai užgaulus, žodžiu ar fiziniu veiksniu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja darbo, tarnybiniai ar kitokio priklausomumo santykiai“ (2 str. 5 dalis).⁴³ Įstatyme seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu turi būti užgaulus, kuriuo siekiama įžeisti asmens orumą ir garbę esant tarnybiniams ar kitokiems priklausomumo santykiams. Analizuojant detaliau šį įstatymą, ieškota šios problemos sprendimo būdų, deja, įstatymas nenumato kaip ir koks turi būti priimtas sprendimas seksualinio priekabiavimo tarnyboje atvejais. Tačiau minimi atsakingi asmenys, kurie vykdo įstatymo priežiūrą – tai lygių galimybių kontrolierius ir jo numatytos kompetencijos. Būtent šie asmenys turi prerogatyvą, kokią priemonę taikyti, kokią sprendimą priimti seksualinio priekabiavimo atveju, kai atliekamas tyrimas ar tyrimo metu, įstatymo 24 str. - perduoti tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai; kreiptis į atitinkamą asmenį ar instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą; nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas; atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai; nutraukti tyrimą, jeigu pareiškėjas skundą atsiima arba kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, arba kai pareiškėjas ir pažeidėjas susitaiko, arba kai lygias teises pažeidžiančios veikos nutraukiamos, arba kai lygias teises pažeidžiantis teisės aktas panaikinamas; įspėti dėl padaryto pažeidimo; laikinai sustabdyti tyrimą, jei asmuo, kurio skundas ar apskundžiami veiksmai tiriami, serga arba yra išvykęs ir kt.

Už seksualinį priekabiavimą numatyta administracinė, drausminė ir baudžiamoji atsakomybė. LR Baudžiamajame kodekse - baudžiama bauda, laisvės apribojimu arba areštu (150 str.). Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatyta administracinė atsakomybė. Kariuomenės drausmės statuto patvirtintame įstatyme (1998) seksualinis priekabiavimas yra šiurkštus drausmės pažeidimas. Už šį pažeidimą numatyta atsakomybė (II dalies – drausmės ir pažeidimai I skyriuje) šiurkštūs drausmės pažeidimai, (87 str.) seksualinis priekabiavimas „ 1. Už priekabiavimą žodžiu, raštu arba veiksniu, nukreiptą prieš kito asmens seksualinį apsisprendimą ir neliečiamybę, jei tai neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, privalomosios karo tarnybos kariui *skiriamas papeikimas arba papildomos tarnybos užduotys, arba uždraudžiama išeiti iš tarnybos vietos, arba pažeminamas kario laipsnis*; profesinės karo tarnybos kariui skiriamas *papeikimas arba sumažinamas tarnybinis*

⁴³ Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas. Valstybės žinios, 1998. Nr. 112.

atlyginimas, arba pažeminamas kario laipsnis; kariūnui sumažinama stipendija arba jis atleidžiamas iš pareig; 2. Už tą pačią veiką, padarytą sunkinančiomis aplinkybėmis, profesinės karo tarnybos karys atleidžiamas iš tarnybos, kariūnas pašalinamas iš karo mokymo įstaigos“.

Apibendrinant poskyrio medžiagą galima teigti, kad seksualinio priekabiavimo kaip neetiško elgesio apibūdinimas apibrėžtas atitinkamais teisės aktais, programomis. Seksualiniam priekabiavimui būdingas bet kokios formos nepageidaujamas žodinis, nežodinis arba fizinis seksualinio pobūdžio elgesys profesinėje srityje. Žodinis priekabiavimas traktuojamas, kai kalbama apie tokius dalykus, kaip seksualinio pobūdžio anekdotai, pasakojimai, seksualinio pobūdžio siūlymai, po kurių darbuotojas jaučiasi nepatogiai, sutrikęs. Nežodinis ar fizinis seksualinis priekabiavimas turintis seksualinio pobūdžio elgesys, kai atliekama tokius veiksmus liečiant kūno dalį, gestų rodymą, po kurio jaučiamas sudirgimas, baimė. Viena ar kita forma siekiama įžeisti asmens orumą ir garbę. Už seksualinį priekabiavimą teisinė bazė numato sankcijas - administracinę, drausminę ir baudžiamąją atsakomybę.

1.3 Profesinės etikos problemų sprendimo modeliai

Įvairių profesijų atstovams etinis elgesys - tai teisingo sprendimo pasirinkimas iš kelių alternatyvų. Etiškas sprendimų priėmimas padeda suprasti, įvertinti, kokios yra galimybės ir kokios galimos sprendimų pasekmės, gerina sprendimų kokybę ir padeda užkirsti kelią galimiems etikos pažeidimams. Kasdien viešojo administravimo subjektas priima daugiau ar mažiau svarbius sprendimus, tačiau ne visuomet jie yra geri, teisingi ir visuomenei naudingi. Priimti etišką sprendimą nėra paprasta. Būtent etiški sprendimai, etiška visuomenės tarnautojų ir politikų veikla yra pasitikėjimo valdžia pagrindas, įtakojantis visuomenės gerbūvį, organizacijos veiklą ir klimatą. Tikslingas priimamų etiškų sprendimų įgyvendinimo įvertinimas gali būti veiksmingas žingsnis, stimulus mokytis etiškų sprendimų priėmimo tos organizacijos, įstaigos kolegų pavyzdžiu.

Etiškas sprendimo priėmimas – tai problemos apibrėžimas, alternatyvų apibendrinimas ir jos pasirinkimas galvojant apie tikslo pasiekimą. Etiniai sprendimai – tai tam tikras mechanizmas, procedūriškai „suorganizuota“ reakcija į moralinius reikalavimus, kuriuos yra priversti priimti ne tik žmonės, bet ir šiuolaikinės organizacijos, institucijos, profesijos, kompanijos (Vasiljevienė, 2006).

Lietuvos įstatymuose vartojama sąvoka „sprendimas“ apima bet kokią valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens veiksmą.

Etikos tyrinėtojai - V. Pruskus (2003), J. Palidaukaitė (2004) - sprendimą laiko kiekvienos veiklos pagrindu, nes prieš imantis veiklos nusprendžiama, kaip bus elgiamasi. Vieni sprendimai ilgai svarstomi ir brandinami, kiti priimami greitai, nes to reikalauja aplinkybės.

Sprendimus galima suskirstyti sąlyginai į dvi rūšis:

- asmeninius (privačius) – jie atspindi asmeninius santykius;
- visuomeninius – jie priimami individo profesinėje veikloje ar organizacijoje.

Savo ruožtu visuomeniniai sprendimai gali būti *skirstomi pagal atskiras gyvenimo sritis*:

- politinius (pvz., siekimas tapti NATO nare);
- socialinius (pvz., pakeisti pensijų skyrimo tvarką);
- finansinius (pvz., nutarimas devaluoti nacionalinę valiutą arba susieti ją su euru);
- kultūrinius (pvz., remti tautinių mažumų kultūros ir meno propagavimą visuomenėje);
- ekonominius (pvz., sukurti rinkos ekonomiką).

Tie sprendimai ne visiems vienodai svarbūs. Vieni jų svarbūs visiems piliečiams, kiti – atskiroms grupėms. Sprendimai daromi :

- individualiai,
- kolektyviai,
- viešai ir slaptai.

Vieni sprendimai daromi atsakant į kylančias naujas problemas ar dilemas (pvz., siūlomas kyšis už tam tikras paslaugas), kiti priimami, norint matyti konkrečius pokyčius (pvz., kainų sumažinimas prekėms ir, tokiu būdu jomis „atsikračius“, pasiūlyti pirkėjams naujus gaminius).

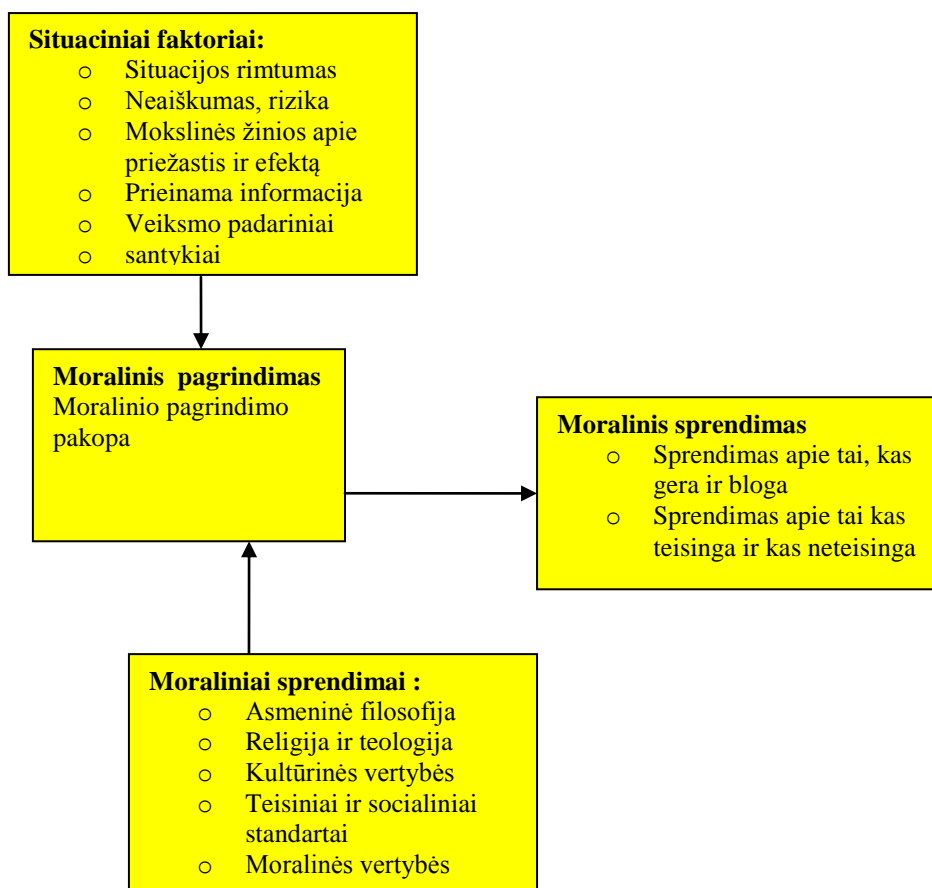
H. Frederickson (1993) ir N. Perry (1995) gerą sprendimą prilygina etiškam sprendimui (blogas sprendimas sietinas su neetišku). N. Perry tvirtina, kad kiekvienas sprendimas turi savo moralinį pagrindimą (*moral reasoning*), atspindintį puoselėjamas vertybes, individo charakterio bruožus, polinkius ir kt. Etišką sprendimo pagrindimą suvokia kaip problemos, su kuria individas susiduria, sprendimo formą. Pasak N. Perry, moraliniam pagrindimui įtakos turi dviejų rūšių veiksniai, kurie lemia moralinį sprendimą:

- *situaciniai faktoriai*,
- *moraliniai standartai*.

Tą rodo ir N.Perry pateikta sprendimo moralinio pagrindimo paveikslas (žiūr. 1 pav.). J. Palidaukaitė (2001) mano, jog etišku turi būti geras ir teisingas, visuomenės daugumos puoselėjamoms vertybėms neprieštaraujantis sprendimas.

C. Lewis (1999) pateikia tokį etiško sprendimo apibūdinimą: „Etinis sprendimas yra: atspindintis (remiasi asmens mintimis ir turimu patyrimu), principingas (rodo puoselėjamas vertybes (principus), normatyvinis (reiškia asmens sugebėjimą pasirinkti)“. C. Lewio nuomone, sprendimas turi atitikti tokius tris pagrindinius kriterijus - būti:

- **Teisėtās** – t.y. remtis įstatymais. Tiesa, ne visi priimami įstatymai yra teisingi, todėl etikos požiūriu neteisingų įstatymų ignoravimas yra moraliai priimtinas
- **Etiškas** – visuomenės (firmos) puoselėjamos vertybės reikalauja, kad priimamas sprendimas būtų teisingas ir priimtinas didesnei visuomenės (firmos darbuotojų) daliai. Kitaip tariant, būtų moralus, etiškas. Nemoralūs firmos vadovų sprendimai ar veiksmai menkina darbuotojų pasitikėjimą jais, formuoja neigiamą pačios firmos įvaizdį visuomenės akyse.
- **Efektvus** – padėti išspręsti iškilusias problemas ir užtikrinti efektyvų darbą.

2 pav. N.Perry moralinio sprendimo pagrindimas

Šaltinis: Pruskus V. (2003), Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės

Kai sprendimas atitinka tris nurodytus kriterijus, tuomet galima pradėti veikti - tikėtina, kad pats veiksmas ir jo rezultatai pateisins ir jį priimančiojo, ir visuomenės lūkesčius.

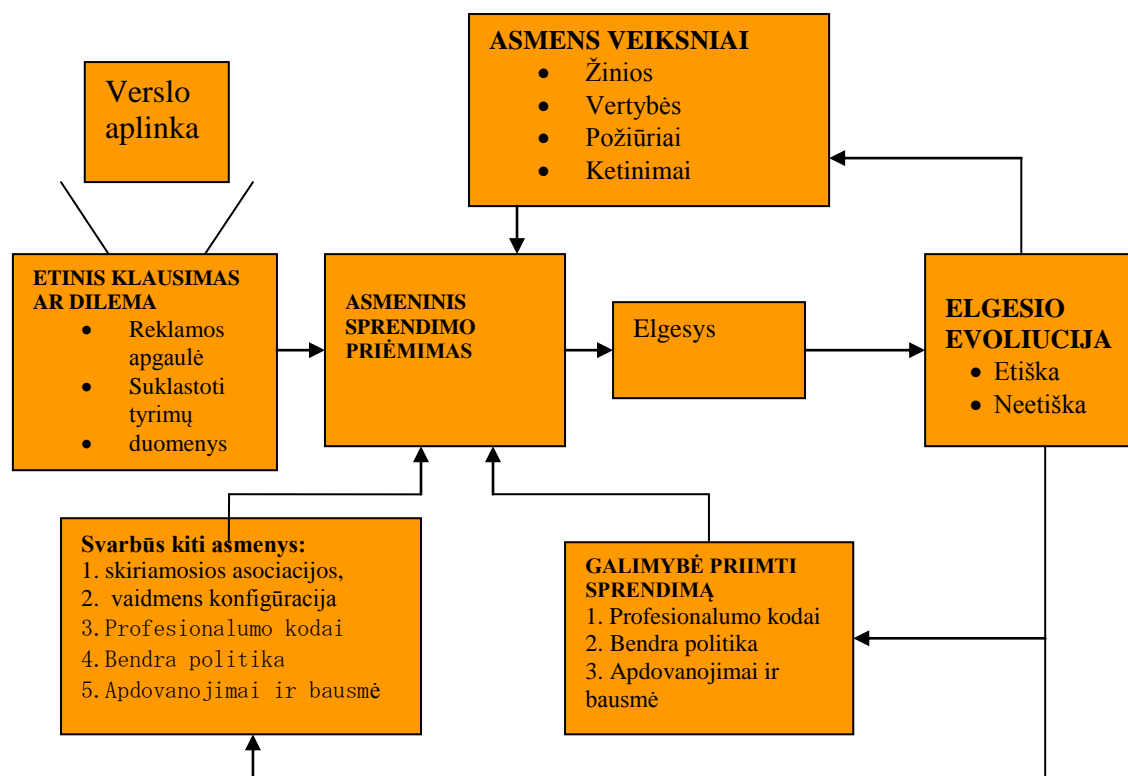
Apibendrinant sprendimo priėmimas – tai nuoseklus procesas, padedantis priimti etišką sprendimą, apibrėžiant problemą, numatant galimas alternatyvas ir galiausiai priimant sprendimą.

1.3.1 A. Ferrel'o ir V. Gresiam'o etinio sprendimo priėmimo atsitiktinumo modelis

Pasak V. Pruskaus (2003), amerikiečių mokslininkai A. Ferrel ir V. Gresham (1989) savo modelyje koncentruoja dėmesį į tris kintamuosius, kurie turi įtakos sprendimo priėmimo elgesiui:

- 1) asmens veiksniai,
- 2) kitų asmenų ir institucijų veiksniai darantys poveikį,
- 3) galimybės, iš kurių individas tikisi gauti naudos, apdovanojimo ar įvertinimo.

Tai iliustruojama 2 paveiksle.

3 pav. A. Ferrel'o ir V. Gresham'o etinio sprendimo priėmimo atsitiktinumo modelis

Šaltinis: Pruskus V.(2003), Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. 201 p.

I. Asmens veiksniai

A. Ferrel ir V. Gresham nurodo, kad individų priimamiems sprendimams turi įtakos:

- žinios (kvalifikacija),
- vertybės (svarbiausios ir išpažįstamos),
- požiūriai (į save ir savo galimybes, savikritikos laipsnis),
- ketinimai (norai atlikti gerus darbus).

Iš šių asmens veiksnų yra svarbus individo požiūris į moralės filosofijas.

Teleologinio požiūrio šalininkas many, kad svarbiausia yra paisyti individo interesų (pareiga žmogui). Todėl priimdamas sprendimus žiūrės, kokios iš to pirmiausiai bus pasekmės konkrečiam žmogui (darbuotojui, vartotojui). Pagal pasekmes jis vertins ir kitų priimamus sprendimus ir elgesį.

Tuo tarpu deontologinio požiūrio šalininkas priims sprendimus pirmiausiai atsižvelgdamas į taisyklių laikymosi būtinumą (pareigą). Jeigu elgsimės pagal taisykles, tai ir sprendimas, elgesys bus teisingas.

II. Svarbūs kiti asmenys ir veiksniai, turintys įtakos individui

Individui turi įtakos:

1. *Skiriamosios asociacijos (kolektyvai)* Tai toji terpė, kurioje dirbdamas žmogus išmoko etiško ar neetiško elgesio ir kuri turi jam įtakos priimant sprendimus. Pvz., individas (menedžeris) ilgą laiką dirbo organizacijoje, kur labiausiai buvo vertinamas darbuotojo sugebėjimas įvykdyti užduotį, pasiekti tikslą, naudojamų priemonių etiškumui neskiriant didesnės reikšmės. Aišku, kad ateidamas į naują darbą jis atsineša ir buvusioje darbovietėje įgytą patirtį, ir elgesio tradicijas. Arba imkime, pavyzdžiui, kad ir firmos viduje esančius skirtingus padalinius, kur gali vyrauti skirtingos moralinės nuostatos, požiūriai į tai, kaip reikia elgtis. Ateidamas į menedžerio (vadovo) postą iš to padalinio, individas atsineša ir tam tikrą požiūrį ir supratimą, kaip dera spręsti iškilusias problemas.

2. *Vaidmens konfigūracija.* Savitą antspaudą individo sprendimams gali uždėti ir jo atliekamos funkcijos ir vaidmuo firmoje. Pažymėtina, kad tas vaidmuo visada yra daugiasluoksnis, pvz., vadybininkas privalo sutarti ir su savininku, ir su darbuotojais, ir su vartotoju, ir bendruomene. Suprantama, kad tai turės įtakos ir priimamiems sprendimams. Be to, vaidmens konfigūracija siejasi ir su sprendimų priėmimo galimybėmis. Bene svarbiausias vaidmens galios išmatavimo rodiklis - galimybės priimti tiesiogiai sprendimus turėjimas (neturėjimas). Manoma, kad jeigu egzistuoja sluoksniai tarp sprendimo priėmėjo ir kitų žmonių, (t.y. priimamas derinant su 4 asmenimis), tai jo įtaka bus maža. Individas (menedžeris) nesijaus esąs labai atsakingas už sprendimus, kuriuos priimant reikėjo juos derinti net su keturių pakopų viršininkais. Tai iš esmės jau ne savarankiškas, o kolektyvinis sprendimas, už kurio pasekmes ir atsakomybė yra kolektyvinė.

3. *Galimybė - situacija, proga.* Individas, priimantis sprendimus, visada turi tam tikrą kvalifikaciją ir profesinį pasirengimą (profesionalumo kodą). Būtent tas profesionalumo kodas turi tiesioginę įtakos sprendimo priėmimui.

- Bendra politika. Bet kuris priimamas sprendimas gali būti suvoktas tik organizacijos bendros politikos kontekste ir atitinkamai pagal pasekmes (naudą ar nenaudą) įvertintas. Taigi, bendra firmos politika gali taip pat turėti įtakos priimant sprendimus.

- Apdovanojimas ir bausmė. Kiekvienas individas (menedžeris), priimdamas sprendimus, tikisi apdovanojimo (sėkmės atveju) ir išvengti bausmės (nesėkmės atveju). Taigi, apdovanojimo viltis suteikia priimančiam sprendimą pasitikėjimo ir socialinį prestižą. Kita vertus, skatina būti apdairų ir priimti pakankamai apgalvotus ir pamatuotus sprendimus.

Reikia pastebėti, kad nuobaudų sistemos nebuvimas organizacijoje iš dalies ir sukuria prielaidas neetiškam elgesiui. Todėl esama galimybė, situacija, kurioje individui atsiranda proga pasireikšti savarankiškai priimant sprendimus, visada privalo turėti du aspektus:

- apdovanojimo tikimybę už sąžiningą sprendimą,
- bausmės tikimybę už nesąžiningumą.

Aišku, kad individo elgesys yra dinamiškas procesas. Jam įtakos turi individo moralinio tobulėjimo pakopa (Pruskus, 2003).

Apibendrinant A. Ferrel'o ir V. Gresham'o etinio sprendimo priėmimo atsitiktinumų modelį, galima konstatuoti, kad asmenų sprendimo priėmimą sąlygoja 3 veiksniai: asmens veiksniai; svarbūs kiti asmenys ir institucijos, turinčios įtakos sprendimo priėmėjui ir galimybė priimti sprendimus; situacija, kurioje svarbų vaidmenį vaidina bendra firmos politika, apdovanojimo ir bausmės buvimas.

1.3.2 L.K. Trevin'o etinio sprendimo priėmimo sąveikos modelis

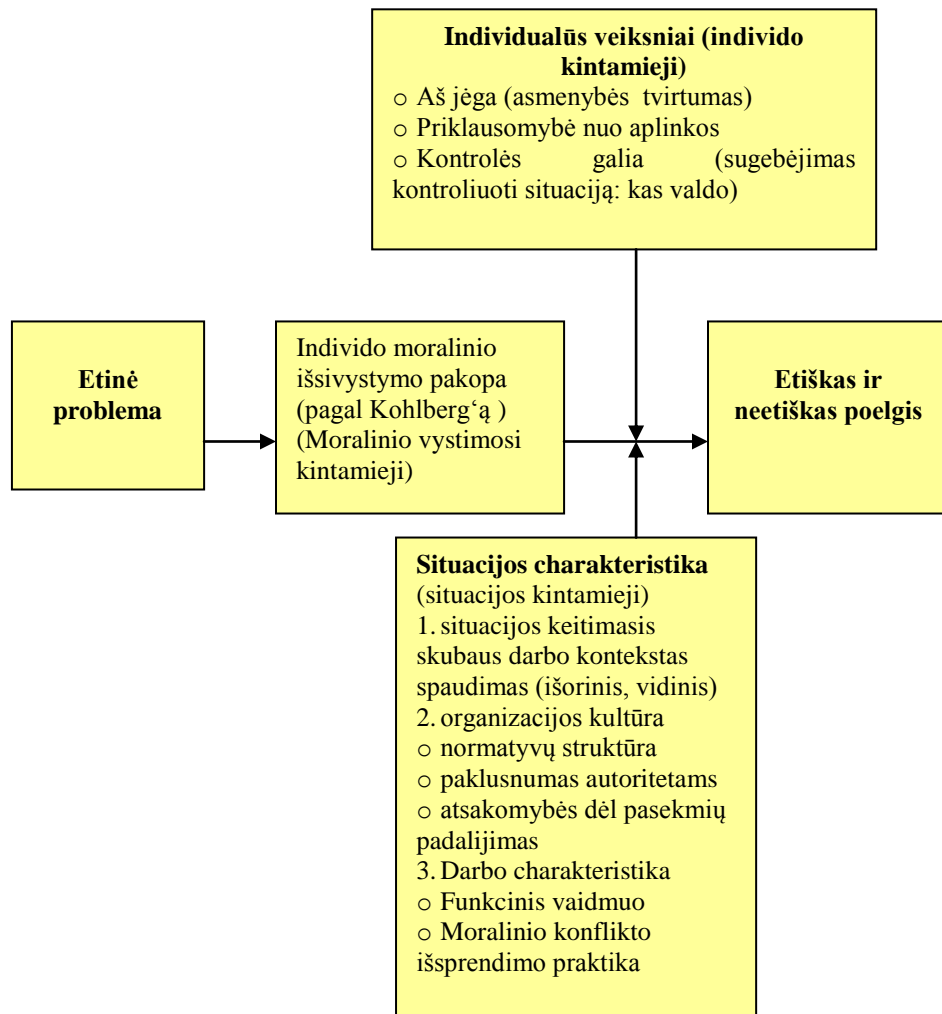
Pasak J. Palidaukaitės (2001), L. K. Trevin'o sąveikos modelis etinių sprendimų priėmimo procesą nagrinėja kaip trijų veiksnių kintančiųjų sąveiką:

- Individo moralinio vystymosi etapiškumas (lygis).
- Individualūs veiksniai, turintys įtakos žmogaus elgesiui.
- Situacijos charakteristika (Palidaukaitė, 2001).

L.K. Trevino požiūriu, individo etinės situacijos suvokimą sąlygoja jo moralinio brandumo pakopa. Taip pat jo elgesys priklauso ir nuo sąveikos tarp individo kintamųjų ir situacijos kintamųjų veiksnių (žiūr. 3 pav.).

I. Individo kintamieji veiksniai

Individo kintamieji, turintys įtakos sprendimo priėmimui, yra trys: elgesio jėga (*Ego*), priklausomybė nuo aplinkos ir sugebėjimas kontroliuoti situaciją. *Elgesio (Ego) jėga* - tai asmens įsitikinimų jėga, charakterio tvirtumas. Pvz., jeigu individas tvirto charakterio, tai tikėtina, kad jis ir veiks pagal savo asmeninius įsitikinimus: kas yra gera ir kas bloga, vertins pagal savo supratimą. Tuo tarpu individas su silpnu *Ego* bus labiau linkęs eiti į kompromisus su savo įsitikinimais.

4 pav. L.R. Trevin'o etinio sprendimo priėmimo sąveikos modelis

Šaltinis: Pruskus V.(2003), Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. 198 p.

Tikėtina, kad šiuo atveju, jeigu individui melas gali atnešti naudos, tai jis, nežiūrint to, kad jo įsitikinimai neleidžia meluoti, vis tiek meluos.

Priklausomybė nuo aplinkos. Ji nusako, koku mastu individas (vadybininkas) linkęs sudėtingose situacijose remtis kitais. Nesavarankiškas (su silpnu *Ego*) individas, kuris priklauso nuo aplinkos (aplinkinių žmonių pagalbos) sudėtingose situacijose ir stengsis ieškoti jų paramos ir pagalbos - vardan jos jis gali atsisakyti savo įsitikinimų, keisti vertybines nuostatas ir pažiūras. Tuo tarpu savarankiški ir mažai priklausomi nuo aplinkos žmonės (su stipriu *Ego*) svarbius sprendimus stengsis priimti patys, be kitų pagalbos.

Sugebėjimas kontroliuoti situaciją. Tai gebėjimas adekvačiai reaguoti į įvykius, vykstančius individo gyvenime ir aplink jį. Asmuo, kuris linkęs pats spręsti ir kontroliuoti savo gyvenimą mano, kad viską nulemia jo asmeninės pastangos. Tokie žmonės laikosi pažiūros, kad jie yra tikrieji savo

likimo kalviai. Todėl prisiima ir atsakomybę už padarytus sprendimus. Tuo tarpu kiti individai, linkę savo sėkmes ir nesėkmes priskirti išoriniams veiksniams, mano, kad visi vykstantys įvykiai nuo jų valios nepriklauso. Jie vengia priimti bet kokius sprendimus – laikas pats savaime išspręš visas problemas (bus kaip bus). Taigi, ir atsakomybės už pasekmes jie nelinkę prisiimti, greičiau stengiasi perkelti ją ant kitų pečių, tuo pačiu jiems perleisdami ir sprendimų priėmimo teisę. Iš esmės tai žmonės fatalistai, nelinkę prisiimti atsakomybės už veiksmus ir jų pasekmes. Vadinasi, nesugebą kontroliuoti ir situacijos (Pruskus, 2003).

Čia minėti individo kintamieji veiksniai - *Ego* jėga, priklausomybė nuo aplinkos ir gebėjimas kontroliuoti situaciją - padeda suprasti, kodėl žmonės išlaiko arba modifikuoja savo vertybių struktūrą (orientacijas), kai reikia priimti etinį sprendimą. Pavyzdžiui, individas (vadybininkas) su menka *Ego* jėga, dideliu priklausomumu nuo aplinkos ir nesugebantis savarankiškai kontroliuoti situacijos gali lengvai elgtis ne pagal savo moralinių vertybių struktūrą (orientacijas) ir paaiškinti rezultatą to sprendimo, kurį priėmė (tokia mano laimė ar atsitiktinumas). Tuo tarpu vadybininkas su didele *Ego* jėga visą atsakomybę už sprendimo pasekmes priims pats (Pruskus, 2003).

II. Individo moralinio išsivystymo kintamieji (pagal H. Kohlbergą)

- *Bausmės ir paklusnumo stadijoje* - individas priims sprendimus, kuriuos manys esant etiškais, jeigu bus vadovybės direktyva, nes bijos bausmės už nepaklusnumą.
- *Asmeninių tikslų ir mainų pakopoje* - individas prisiims atsakomybę už veiksmus, sprendimus, kurie nors ir bus neetiški, bet padės jam pasiekti tikslą, kuris jam asmeniškai svarbus (aš tai galiu padaryti).
- *Abipusių lūkesčių, savitarpio santykių ir susiderinimo pakopoje* (kompromiso pakopoje) - individas sutiks įvykdyti viršininko įsakymą, laikydamasis pažiūros, kad valdžia geriau žino, ką daro. O už paklusnumą tikėtis būti pastebėtas ir įvertintas.
- *Socialinio susitarimo arba naudos pakopoje* - individas, priimdamas sprendimus, griežtai laikysis įstatymų ir taisyklių, stengsis jų nepažeisti: darys viską pagal įstatymą, nors tai ir neteisinga, ir neprotinga.
- *Universalių etinių principų laikymosi pakopoje* - individas elgsis pagal etines normas. Jam etika aukščiau galiojančio įstatymo ar taisyklės. Todėl ir iš aplinkinių žmonių (taip pat ir konkurentų), reikalaus elgtis etiškai - priešingu atveju nutrauks ryšius.

III. Situacijos charakteristika

1. Situacijos keitimasis.

- *Skubaus darbo kontekstas.* Sprendimų priėmimui turi įtakos ir darbo pobūdis, ir jo skuba. Esant skubiam darbui, individas turi greitai priimti atitinkamą sprendimą, nes to reikalauja užsakymo įvykdymo terminai. Todėl čia svarbu yra sugebėjimas operatyviai nuspręsti.

- *Spaudimas.* Išorės - konkurentų, galinčių savo veiksmais rinkoje versti priimti vienokį ar kitokį sprendimą, kuris esant kitom aplinkybėm nebūtų aktualus, spaudimas. Vidaus – tai atskirų organizacijos padalinių interesai, kurie gali būti skirtingi (pvz., gamybos skyriui svarbiausia yra gaminio kokybė ir patikimumas, o realizavimo – gaminio prekinė išvaizda, jos dizainas, kadangi šio skyriaus darbuotojai atsako už gaminio pardavimą). Į šiuos spaudimus būtina atsižvelgti, priimant sprendimus.

2. Organizacijos kultūra.

- *Normatyvų struktūra.* Kiekviena firma turi savo struktūrą, prekių ir paslaugų gamybos bei realizavimo normatyvus (standartus). Koku mastu jie yra optimalūs ir kas turi teisę juos keisti? Suprantama, kad esama organizacijoje normatyvų struktūra įtakoja individą (vadybininką) priimant sprendimus.

- *Paklusnumas autoritetams.* Kiekviena organizacija turi savą paklusnumo autoritetams (vadovybei) praktiką ir tradicijas. Jos savo ruožtu turi įtakos ir individui (vadybininkui) priimant savarankiškus sprendimus.

- *Atsakomybės už priimtų sprendimų pasekmes padalijimas.* Kiekvienoje organizacijoje egzistuoja sava atsakomybės už priimtų sprendimų pasekmes padalinimas, kuris turi įtakos individui (vadybininkui) priimant sprendimus. Priklausomai nuo to, kokia atsakomybės dalis už priimamus sprendimus tenka vadybininkui, lems ir jo drąsą priimant sprendimus.

3. Darbo charakteristika.

- *Funkcinis vaidmuo.* Kiekviena dirbantis organizacijoje individas atlieka tam tikras funkcijas ir užima atitinkamas pareigas (vadovas, vadybininkas, eilinis darbuotojas). Jų statusas organizacijoje lemia ir realias galimybes priimti savarankiškus sprendimus ir jų priėmimo drąsą.

- *Moralinio konflikto sprendimo praktika.* Kiekvienoje organizacijoje egzistuoja sava moralinių konfliktų, kylančių tarp darbuotojų ir firmos, tarp menedžerio ir firmos, tarp firmos ir vartotojų, tarp firmos ir investitorių ir t.t. Susiformavusi vertybių sistema ir jų taikymo sprendžiant konfliktus praktika, be turės įtakos ir individo (vadybininko) sprendimų moralumui (Pruskus, 2003).

1.3.3 M.G. Velasquez'o etinių sprendimų modelis

M. G. Velasques (1992) sukūrė modelį, kuris įgalina taikant įgytas teorines žinias bandyti spręsti išskylančias etines problemas ir konfliktus praktinėse situacijose (Pruskus, 2003). Literatūroje

šis modelis dar vadinamas „septynių žingsnių“ modeliu, kadangi jis numato septynis veiksmus („žingsnius“), kuriuos reikia atlikti, sprendžiant etines problemas:

1. nustatyti svarbiausius įvykusius faktus.

- Identifikuokite visus situacijos faktus (t.y. išsiaiškinkite, ką tie faktai reiškia firmai),
- Atskirkite reikšmingus faktus nuo nereikšmingų,
- Kritiškai įvertinkite informacijos šaltinį (gal tai tik bandymas iškreiptai pavaizduoti situaciją dėl egoistinių tikslų, todėl būtina „trečia akis“ – objektyvus žvilgsnis iš šalies).

2. nustatyti ir išskirti iškilusias problemas.

Nustatykite etinių problemų lygį: individualios, aktualios grupei ar visai organizacijai,

- Įvardykite etines problemas, iškilusias konkrečioje situacijoje,
- Suklasifikuokite problemas (t.y. nustatykite kokių pagrindų – naudos, bendradarbiavimo, organizacinių santykių ar teisingumo įgyvendinimo - jos kyla).
- Sukoncentruokite dėmesį į vieną ar dvi etines problemas, o ne visas iš karto. (Sutelkus dėmesį į vieną problemą ir nustačius jos sąsajas su kitomis, gal būti ir jos pasirodys aiškesnės, o išsprendus vieną (svarbiausią), galimas daiktas, atkris ir kitos.

3. įvardyti esamas alternatyvas.

- Įvardykite visas galimas alternatyvas.
- Nustatykite tinkamiausius variantus.

4. nustatyti pagrindinius suinteresuotus asmenis, organizacijas.

- Nustatykite pagrindines grupes ar asmenis, kuriems turės įtakos priimtas sprendimas.
- Nustatykite organizacijas, kurioms sprendimas turės įtakos (tiesioginės ar netiesioginės).

5. taikant etines teorijas, įvertinti pasirinktų alternatyvų moralumą.

- Įvertinkite, kaip kiekviena alternatyva (sprendimas) paveiks suinteresuotuosius asmenis darbuotojus, vartotojus, investitorius, bendruomenę).
- Įvertinkite šią įtaką iš trijų etinių perspektyvų: utilitarizmo, deontologijos ir teisingumo.

Utilitarizmo: Utilitarizmas akcentuoja pasekmes (orientacija į tikslą). Pagal utilitarizmą, veiksmas moraliai teisingas jeigu:

1. suteikia daugiau naudos didesniam žmonių skaičiui.

2. jo teikiama grynoji nauda yra didesnė nei grynoji nauda visais kitais atvejais.

Išsiaiškinama kiekvienos alternatyvos nauda suinteresuotiesiems.

Deontologijos: Deontologija akcentuoja pačios veiklos (sprendimo) esmę, pabrėždama sprendimo paveiktų individų pareigas ir teises. Skiriamos *legalios teisės* (teisė į darbą, švietimą, sveikatos apsaugą ir kt.) ir *moralinės teisės* (būti teisingai informuotam, tobulintis ir išreikšti save ir kt.).

Teisės gina individus nuo kitų brovimosi. Piliečių teisės į laisvę ir gerovę negali būti aukojamos bendresnei naudai pasiekti. Tačiau kai kurios individų teisės gali būti paveiktos ar net pažeistos, siekiant išsaugoti *pagrindines teises*. Tokiai minčiai pagrįsti sukurta triapakopė teisių hierarchija. Pirmos svarbos teisės, užtikrinančios veiksmo prielaidas, yra teisė į gyvybę, fizinį integralumą, protinę sveikatą. Kitą teisių grupę sudaro teisės, padedančios palaikyti tikslo siekimą, yra teisė būti neapgautam ar neapmulkintam, neapvogtam, neapšmeižtam, nenukentėti nuo pažadų nesilaikymo ir kt. Trečią grupę sudaro teisės, padedančios padidinti tikslo siekimą: teisė į nuosavybę, savigarbą, ne diskriminaciją. Taikant teisių hierarchijos teoriją svarbu įvertinti, kiek veiksmas pažeis atskirų grupių teises.

Taigi, renkantis alternatyvą reikia išsiaiškinti, kokias moralines teises ir įsipareigojimus turi kiekvienas suinteresuotasis, taip pat kokias pareigas jis turi kitiems; įvertinti šių teisių ir pareigų santykinę svarbą; nusistatyti, ar nepažeidžiamos kieno nors teisės; išsirinkti alternatyvą, kuri suteiktų kuo daugiau teisių ir pareigų atskiriems suinteresuotiesiems, bet ne visiems.

Teisingumo: Teisingumo teorija akcentuoja teisingumo principo įgyvendinimą. Kadangi suinteresuotosios grupės turi savų interesų, tai priimant sprendimą reikia atsižvelgti į tuos teisėtus interesus. Išanalizuojamos paskirstymo pasekmės: ar malonumų ir rūpesčių (atsakomybės) paskirstymo suinteresuotiesiems (individams ir jų grupėms) yra teisingas, nustatomas, kurie suinteresuotieji asmenys laimės ir kurie pralaimės, jeigu bus pasirinkta ši alternatyva (sprendimas.)

Kartais gali būti sunku apsispręsti, kuri iš trijų minėtų perspektyvų (utilitarizmas, deontologija ar teisingumo teorija) yra priimtinausia, todėl N. Perry (1995) siūlo integruotos etinės analizės modelį, kuriame minėtas teorijas bandoma sujungti.

6. įvertinti praktinius aprobojimus.

- Pasirinkus labiausiai jums moraliai priimtina alternatyvą, reikia išsiaiškinti, kokie praktiniai suvaržymai (objektyvaus ir subjektyvaus pobūdžio kliūtys) galės turėti įtakos jūsų sprendimui.
- Išnagrinėti individualius, organizacinius ir sisteminius motyvus, kurie gali sutrukdyti pasirinkti alternatyvą.
- Išsiaiškinti, ar kliūtys yra tokios didelės, kad reikėtų pasirinkti kitą sprendimą, ar galima bandyti jas įveikti.

7. nurodyti veiksmus ir sprendimus, reikalingus padaryti esamoje situacijoje.

- Pasirinkti alternatyvą (vieną ar kitą sprendimą) numatyti kaip ji bus įgyvendinta. Parenkinti detalų jos įgyvendinimo planą.
- Numatyti veiksmus, kurių imsime, jei ši alternatyva nepasisektų. Parengti pasirinktos alternatyvos nesėkmės pasekmių amortizavimo planą.

Pasak V. Pruskaus (2003), M. Velazquezo etiško sprendimo seka nebuvo vienintelė, C. Lewis (1999) apjungęs L. Nash, T. Cooper ir M. Rion modelius, pateikia tokią etiško sprendimo priėmimo seką:

1. Apžvelgti situacijos faktus.
2. Identifikuoti susiduriančias (suinteresuotas) grupes.
3. Nustatyti suinteresuotų jėgų motyvus ir jų atsakomybę.
4. Apibūdinti situacijos susidarymo priežastis.
5. Apibrėžti esamą problemą.
6. Suprasti susiduriančių jėgų (suinteresuotųjų) vaidmenis ir jų puoselėjamas vertybes.
7. Tikslai apibūdinti įmanomas alternatyvas.
8. Palyginti galimas teigiamas ir neigiamas alternatyvų savybes
9. Nustatyti su kiekviena alternatyva susijusias vertybes.
10. Išdėstyti vertybes, išskiriant prioritetus
11. Apmąstyti, kaip paaiškinsite savo sprendimą.
12. Priimti sprendimą ir jį įgyvendinti.
13. Įvertinti sprendimą. (Pruskus, 2003)

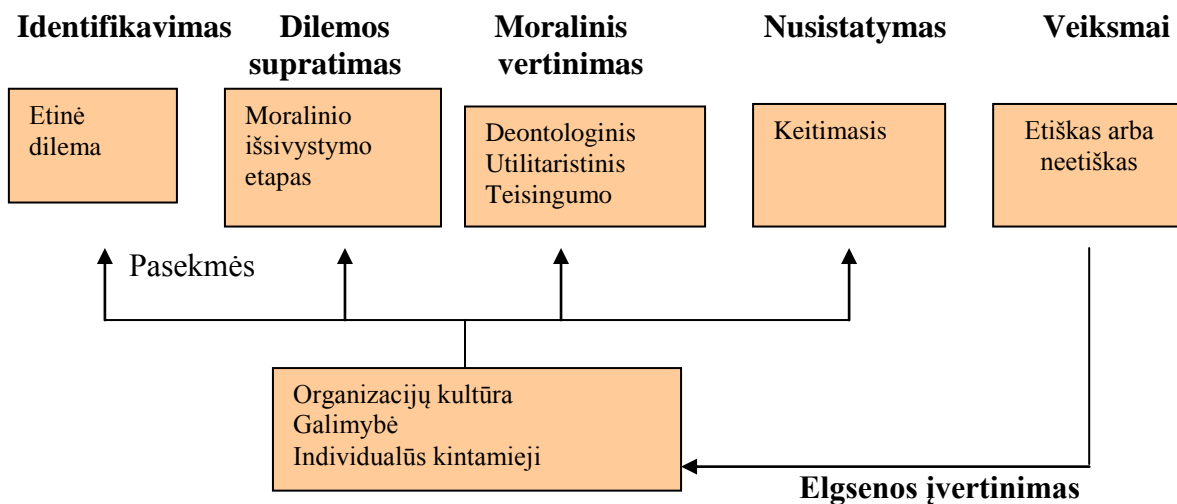
Apibendrinant M.G. Velasquez'o etinių sprendimų modelį (septynių žingsnių sprendimo priėmimo modelį) matyti, kad juo siekiama padėti kiekvienam individualiai aiškiai, logiškai apgalvoti sprendimą deontologiniu, utilitarizmo, ar teisingumo požiūriu. M. G. Velasques etiško sprendimo priėmimo seka buvo nepaskutinė. Jo sprendimo priėmimo modelį tobulino skirtingų pozicijų tyrėjai, bet esmė išliko apie žingsnius, padedančius priimti etišką sprendimą.

1.3.4 Etinio sprendimo priėmimo sintezės modelis

1989 m. A. Ferrel, J. Fraedridi ir V. Gresham parengė bendrą *etinio sprendimo priėmimo sintezės modelį*. Šiame modelyje autoriai bando susintetinti anksčiau aptartų modelių idėjas, kad būtų galima aiškiau suvokti ir paaiškinti, kaip žmonės priima etinius sprendimus. Sintezės modelyje, kaip matyti iš pateiktos schemos (žiūrėti 4 paveikslą), skiriamos kelios pakopos.

Pirmoje sintezės modelio pakopoje individas atpažįsta etinę problemą (ar dilemą), kuri atsirado versle. Ar asmuo apibūdins šią situaciją kaip etinę dilemą, priklauso nuo jo moralinio brandumo stadijos. Ji turi įtakos ir tam, kaip asmuo tą problemą spręs. Pavyzdžiui, jei pardavėjas duoda per daug gražos pirkėjui - žemesnio moralinio išsivystymo asmeniui, tai tikėtina, kad netaręs nė žodžio, jis pasiliks gražą sau. Tuo tarpu pirkėjas, esantis viename iš aukštesnių (pagal H. Kohlbergą) moralinio išsivystymo pakopos, apie klaidą nedvejodamas informuos pardavėją ir pinigus gražins.

Kai tik yra atpažįstamas (pripažįstamas) etinio sprendimo reikalingumas, tada individas pradeda apmąstyti galimus sprendimus. Moralinis įvertinimas galimas dvejopas: deontologinis ir teleologinis.

5 pav . Etninio sprendimo priėmimo sintezės modelis

Šaltinis: Pruskus V.(2003). Verslo etika: laiko iššūkiai ir atsako galimybės. 203 p.

Deontologiniam vertinimui būdinga tai, kad individas čia įvertina kiekvieno galimo sprendimo gerumą ar blogumą, atsižvelgdamas į prigimtines žmogaus teises. Kitaip tariant, jos yra prioritetinis dalykas priimant sprendimus (pvz., jei sprendimas gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei, toks sprendimas neetiškas).

Teisingumo vertinimui būdinga tai, kad individas čia įvertina kiekvieno galimo sprendimo gerumą ar blogumą, atsižvelgiant į jų teisėtumą (t. y. leistinumą įstatymo požiūriu).

Utilitaristinis vertinimas kreipia dėmesį į sprendimo (veiksno) pasekmes kiekvienai iš suinteresuotųjų grupių (darbuotojams, vartotojams ir t.t.). Sprendimo priėmėjas žiūri, kokios pasekmės kiekvienai grupei gali nutikti, jeigu bus priimtas šis sprendimas.

Toliau - sprendimų priėmėjas ima keletą alternatyvų ir aiškina, kokios bus laukiamos pasekmės šioms žmonių grupėms. Tik tuomet nutaria, kuris sprendimas yra etiškiausias arba kurio pasekmės yra labiausiai laukiamos ir pageidautinos, t.y. priimtinesnės visoms grupėms.

Kitas sintezės modelio komponentas yra individo ketinimų apibrėžimas, t.y. galutinis sprendimas. Toliau seka elgsenys ir pats veiksmas. Kai ketinimai ir elgsenys neatitinka etinių vertinimų, tuomet asmuo gali jaustis kaltas.

Kiti sprendimo proceso komponentai - organizacinė kultūra, galimybė (proga) ir individualūs kintamieji, kurie veikia visą sprendimo priėmimo procesą.

Organizacinė kultūra - tai organizacijos vertybės ir bendri tikslai, paklusnumas autoritetams.

Galimybė (proga) - tai situacija, kuri leidžia atlikti etišką ar neetišką sprendimą (veiksma, poelgi).

Individualūs kintamieji - Ego ir jėga, priklausomybė nuo aplinkos, asmens patyrimas, žinios.

Visų šių komponentų pagrindu individai ir pasirenka kelią, kaip išspręsti etinę problemą. Po veiksmo asmuo gali įvertinti elgesio pasekmes. Šis elgesio rezultato įvertinimas gali jam ateityje padėti kontroliuoti savo elgesį panašiose situacijose.

Šį modelį gerai iliustruoja, anot V. Pruskus (2003), chrestomatinis pavyzdys – vieno sąskaitininko, apkaltinto faktų falsifikavimu *ESM* kompanijoje (JAV), istorija. 1999 m. *ESM* vadovai už papildomą atlyginimą paprašė jauno sąskaitininko (vardu Gomez), turinčio asmeninių finansinių sunkumų, sufalsifikuoti kompanijos finansinius duomenis. Sąskaitininkas suprato, kad tai etinė dilema. Jis keletą kartų svarstė tokio sprendimo galimas pasekmes jam pačiam, jo šeimai, darbdaviui (Čikagos sąskaitininkų firmai) ir klientui. Gomez vėliau aiškino, kad niekada neketinęs daryti ką nors bloga. Dėl jo asmeninių finansinių sunkumų (individualūs kintamieji), spaudimo ir darbdavio siekimo užsitikrinti naują klientą (organizacijos kultūra) ir spaudimo iš kliento pusės (situacijos faktoriai, galimybė) Gomez sutiko pasirašyti falsifikuotus dokumentus, nors žinojo, kad jie neatitinka tikrovės (neetiškas elgesys). Ir nors Gomez ketinimai buvo etiški, kiti veiksniai nulėmė neetiško elgesio pasirinkimą. *E.S.M.* kompanija žlugo, investitoriai neteko 320 milijonų dolerių, o Gomez pateko 12 metų į kalėjimą.

Apibendrinant šį modelį, galima pasakyti, kad A. Ferrel, J. Fraedridi ir V. Gresiam susintetino savo etinio sprendimo atsitiktinumo modelį su anksčiau minėto L. K. Travin'o etinio sprendimo priėmimo sąveikos modelį ir sukūrė naują etinio sprendimo sintezės modelį. Etinio sprendimo sintezės modelio moralinis vertinimas taip pat vertinamas deontologiniu, teisingumo, utilitaristiniu požiūriu. Šiuo modeliu asmenys pasirenka būdą, kaip išspręsti etinę problemą, atsižvelgiant į sprendimo proceso komponentus.

1.4 Prevencijos vaidmuo stiprinant profesinės etikos normų funkcionalumą

Profesinėje etikoje prevencija reiškia neleisti etikos problemai atsirasti. Vien pats žodis „prevencija“ reiškia užkirtimą, užkardymą, išvengimą. Taikoma, kai norima išvengti nepageidaujamo reiškinių ar įvykių, veiksmo dar iki šio reiškinių, įvykių. O pati prevencija pasireiškia per poveikio objektams būdus, metodus, kurie vadinami prevencinėmis priemonėmis.

Korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktai, kyšininkavimas, seksualinis priekabiavimas ir kt. pasitaikančios aktualios etikos problemos yra tos problemos, kurios vyrauja šiuo metu valstybės tarnyboje, todėl svarbu užkirsti kelią jų atsiradimui. Šios minėtos problemos Lietuvoje

sprendžiamos teisinėmis priemonėmis – leidžiami įstatymai, kurie reglamentuoja konkrečias prevencines priemones, numatoma atsakomybė už pažeidimus, kuriami ir priimami etikos ir elgesio kodeksai, vykdomas etikos švietimas. Prevencija gali padėti išvengti etikos problemų pasekmių. Prevencinės priemonės - Etikos kodeksai, etinis švietimas, lavinimas yra etikos vadybos elementai, kurie bus aptariami tolesniuose poskyriuose.

1.4.1 Valstybės tarnautojų švietimas kaip viena iš pagrindinių etikos pažeidimų prevencijos priemonių

Valstybės tarnautojų etinį švietimą skatina kasdien didėjantys valstybės tarnautojų neetiško elgesio atvejai, korupcijos skandalai, teisinė aplinka, valstybės tarnautojų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, visuomenės lūkesčiai, žiniasklaidos dėmesys valdžios atstovų veiklai – etikos švietimas tampa būtinybe valstybės tarnyboje. Tai viena iš prevencinių priemonių siekiant išvengti etinių problemų. Žodis „švietimas“ įgyvendinamas mokymu, kurio paskirtis – ne tik išmokyti, bet ir lavinti, ugdyti (formuoti asmenybę ir elgesį). Švietime *lavinimas* pasireiškia per praktinių mokėjimų ir įgūdžių mąstyti plėtojimą ir tobulinimą, ugdymą. *Ugdymas* - mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas. *Mokymas* – tikslingas nuoseklus, mokytojo ir mokinio veikimas, skatinantis organizuotą pažintinę ir praktinę veiklą.⁴⁴ Etinį mokymą M. W. Jackson (1994) sieja su etiniu lavinimu ir pabrėžia patirties refleksijas.

Etikos švietimas apima būsimų ir esamų valstybės tarnautojų valstybės tarnautojų mokymą ir lavinimą. Etikos švietimas gali būti suvoktas plačiąja ir siaurąja prasme. Plačiąja prasme etikos švietimas yra visapusiško etinio mokymo (formalaus ir neformalaus) dalis. Kita prasme etikos švietimas gali būti suvoktas tik kaip literatūros etikos klausimais platinimas specialistams ir visuomenei. Šia prevencine priemone prieš etikos problemas siekiama, kad būsimiems ir esamiems tarnautojams būtų nauda: motyvuojama tarnautojus suvokti profesinę etiką, skleidžiama informacija, lavinami įgūdžiai sprendžiant problemą bei mokoma išvelgti racionalų sprendimą. Valstybės tarnautojų etikos mokymas apima universitetų viešojo administravimo programose dėstomus etikos kursus, seminarus, valstybės tarnautojų tobulinimosi programose įtrauktus etikos mokymus. Štai į KTU viešojo administravimo studijų programą įtrauktas „Valdymo ir korupcijos“ studijų modulis, tokiu būdu jau universitetų studentams pradedama skiepyti supratimą apie korupcijos daromą žalą visuomenės gyvenimo srityse, antikorpucinių įstatymų ir elgesio kodeksų reikšmingumą ir pan. (Vaisvalavičiūtė, 2007).

⁴⁴ Laužikas J. (1964) Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas pradinėse klasėse. Kaunas

Etikos seminarais valstybės tarnautojams siekiama suteikti trūkstančių teorinių žinių, padėti atsakyti į praktiškai kylančius etikos klausimus, išmokyti mąstyti ir elgtis pagal profesinės etikos normas, supažindinti su etikos kodeksais, supažindinti su etikos problemomis draudžiančiais įstatymais, priimti etiškus sprendimus ir kt. S. Bonczekas (1998) aptaria etinio švietimo svarbą per etišką darbinę aplinką ir išskiria du seminarų tikslus: atpažinti etinius dalykus ir mokėti spręsti etines dilemas. Kol kas privalomo etinio švietimo poreikis mūsų valstybėje dar nėra deramai įsisąmonintas.

Būsimų valstybės tarnautojų etikos mokymo tikslai pagal J. S. Bowman, D. C. Menzel (1998):

- Skatinti etišką elgesį valstybės tarnyboje;
- Lavinti etinių dalykų ir problemų valstybės tarnyboje suvokimą;
- Ugdyti moralinio įsipareigojimo ir asmeninės atsakomybės jausmą siekiant karjeros valstybės tarnyboje;
- Supažindinti su viešojo administravimo etiniais standartais;
- Ugdyti analitinius įgūdžius, reikalingus priimant etiškus sprendimus;
- Įgalinti spręsti etines dilemas;
- Palaikyti profesijos principingumą;
- Pripažinti tarnautojo diskrecinę galią;
- Skatinti moralinę vaizduotę;
- Naikinti rasinius, etinius ir kitus su diskriminacija susijusius stereotipus;
- Užkirsti kelią nelegaliam elgesiui arba sumažinti tokio elgesio tikimybę;
- Geriau apibrėžti visuomenės interesus;
- Ugdyti moralią asmenybę;
- Sumažinti organizacinės korupcijos atsiradimo galimybes;
- Supažindinti su etikos kodeksais;
- Supažindinti su Vakarų moralės filosofija ir politine mintimi (Palidaukaitė, 2010).

N. Vasiljevienė (2006) išskiria du pagrindinius etikos mokymo tikslus: jautrumo moralinėms problemoms ugdymą ir etinių problemų prevenciją. „Etikos mokymasis - tai ne moralizavimas, o aktualių problemų, su kuriomis susiduriama darbe, svarstymas ir sėkmingesnei praktikai būtinų standartų fiksavimas, taip pat normų ar taisyklių kodifikavimas <..>. Taip pat normų, vertybių, teigiamų įgūdžių mokymas padeda plėtoti teigiamai organizacijos kultūrai, o darbuotojus paskatina įsitraukti į aktyvią veiklą ir identifikuotis su organizacija“.

Lietuvoje, Pedagogų profesinės raidos centre, organizuojamų mokymų programoje „Valstybės tarnautojų etika“ išvardyti tikslai yra sukonkretinti ir neišplėsti, nusakantys mokymų tikslų esmę:

- Suteikti naujų žinių dalyviams apie visuomenės interesus atitinkančią valstybės tarnautojų etiką.
- Motyvuoti dalyvius suvokti valstybės tarnybos etiką kaip savo veiklos tobulinimo instrumentą.
- Puoselėti valstybės tarnautojų aukštą etinę kultūrą: jų jautrumą vertybėms, savo veiklos etikos aspektams, harmonizuotiems žmonių tarpusavio santykiams.
- Formuoti praktinius valstybės tarnybos etikos laikymosi įgūdžius per veiklą.⁴⁵

Valstybės tarnautojų etikos mokymosi tikslai pasiekiami mokymo procese panaudojant įvairias priemones, atitinkamą mokymo turinį ir įsisavinimo metodus. Mokymo metodų yra įvairių, o jų pasirinkimas priklauso nuo mokymo tikslų, darbo stiliaus, pedagogo kompetencijos, mokymo stiliaus. Keletą aktyvių ir įdomių mokymo metodų, kurie padeda ugdyti profesinį mąstymą, pateikia N. Gedvilienė ir V. Jucevičiūtė (2006): minčių lietus, užesio grupė, debatai, maltinukas, grupės diskusija, interviu, klausimynas ir stebėjimas, panelinė diskusija, projektai ir atvejų studijos, seminaras, sniego gniūžtė, ekspertų grupė, mozaika ir kt. Didaktikos specialistas V. Šernas (2006) išskiria metodus į tris grupes pagal informacijos perdavimo ir jos suvokimo šaltinius. Vienas jų – žodinis: paskaitos, pasakojimai, pokalbiai. Kitas – informacijos perdavimas per vaizdinius šaltinius: demonstravimo - iliustravimo, garsinius, regimuosius. Kita grupė metodų skiriama pagal informacijos perteikimo ir suvokimo logiką: analizė, sintezė, indukcija, dedukcija, determinacija. Metodų grupė gali būti ir pagal informacijos suvokimo spartą.

Minėti metodai gali būti pritaikomi ir etikos kursuose būsiniams, esamiems valstybės tarnautojams. Viešojo administravimo mokymo programose taikomi šie metodai: mažų grupelių diskusijos, atvejo tyrimas, sprendimų priėmimo scenarijai, paskaitos, kursiniai darbai. Anglų mokslininkas A. Lawton (1998), turintis etikos mokymo patirties, pateikia etikos kursų tikslus, kuriuos apibūdina trimis žodžiais: žinios, suvokimas, veiksmas. Jo manymu, kursai padeda kurti etišką elgesį organizacijoje. Etikos kursų valstybės tarnautojams tikslai pagal A. Lawton (1998):

- Gerinti etinių klausimų suvokimą.
- Kurti analitinius gebėjimus, reikalingus priimant etiškus sprendimus.
- Stiprinti pareigos ir atsakomybės jausmą siekiant karjeros valstybės tarnyboje.

⁴⁵ Duksienė J. Mokymo programa -“ Valstybės tarnautojų etika”. Prieiga per internetą: <http://www.pprc.lt/tarnautojai/?page=3217.html>

- Skatinti moralinį įsivaizdavimą.
- Pripažinti administratoriaus veikimo laisvės galią.
- Ugdyti moralinį charakterį ir stiprinti etišką elgesį.
- Supažindinti su Vakarų moralės filosofijos ir politinės teorijos tradicijomis.
- Supažindinti su etikos standartais valstybės tarnyboje, ugdyti gebėjimą toleruoti skirtingas nuomones ir dviprasmiškumą.
- Suprasti kodeksų, normų ir taisyklių keliamus lūkesčius.
- Mokyti tapti etišku vadovu (Palidauskaitė, 2010).

Paskaitos - vienas iš etikos mokymo metodų, kurių pobūdis įvairus: apžvalginės, teminės, probleminės, iliustruotos, praktinės, trumpos ir ilgos. Paskaitos taip pat turi savo siekį, tai padėti įgyti naujų, prasmingų žinių, jų suvokimo, įtvirtinimo, savo pozicijų patikrinimo. Grupinio darbo metodas labai populiarus kitų metodų tarpe, kurio metu studentai geriau įsisavina, supranta paskaitų medžiagą, gali savarankiškai mokytis spręsti problemas (Šernas, 2006). Tačiau šio metodo trūkumas yra tas, kad dažniausiai pasireiškia diskusijose dominuojantys asmenys, o kiti lieka pasyvūs.

Apibendrinant skirtingų tyrinėtojų požiūrius, galima teigti, kad etikos švietimas yra perspektyvi prevencinė priemonė sprendžiant etikos problemas valstybės tarnyboje. Etinio švietimo metu morališkai tobulėjama, išsiugdoma vidinė kontrolė, suteikiama naujų žinių, papildomos turimos žinios, stiprinama atsakomybė, formuojami gebėjimai atpažinti ir spręsti etines dilemas, mokoma mąstyti ir elgtis pagal profesinės etikos normas, analizuojami etikos kodeksais, suvokiama jų esmė.

1.4.2 Etikos kodeksai ir jų veiksmingumo esmė valstybės institucijose

Viešojo administravimo sektoriaus veikla gali būti reglamentuojama dvejopai: formaliai (įstatymais, nutarimais, įsakymais, taisyklėmis) ir neformaliai (etikos kodeksais). Pagrindinis šių reglamentavimo formų skirtumas tas, kad įstatymų laikymasis yra privalomas ir už jų pažeidimus baudžiama, o vadovavimasis etikos kodeksais yra savanoriškas. Daugelis profesijų turi savo profesinės etikos kodeksus. Tai yra tiek privataus, tiek viešojo sektoriaus dokumentas, įtvirtinantis moralinį autoritetą, formuojantis teigiamą visuomenės požiūrį į teisėtą atstovavimą interesams. Organizacija, viešojo administravimo institucija, atskirų profesijų nariai, turintys elgesio kodeksą, visai kitaip yra vertinami visuomenės, reiškiamas pasitikėjimas jais, o šiuos įpareigojantis atsakingai priimti sprendimus. Profesinės etikos kodeksas paprastai nustato, kaip tam tikros profesijos atstovas turi atlikti tiesiogines pareigas, kaip apskritai derėtų elgtis tos profesijos atstovams. Tai yra vienas iš būdų, kai institucija ar profesija gali reguliuoti savo narių elgesį.

Pagrindinis jų etikos kodeksų tikslas yra pateikti profesijos nariams tokias jų profesinio požiūrio ir elgesio taisykles, kurios leistų išlaikyti ir profesinę garbę, ir profesinį statusą. Etikos infrastruktūroje etikos kodeksai yra svarbus elementas ir kaip vienas iš prevencijos būdų sustiprinti dorovinį principingumą, sąžiningumą, valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą, gerinant korupcijos prevenciją ir stiprinant piliečių pasitikėjimą valdžios institucijomis. Kodekse numatomi ne tik reikalavimai etikai bei elgesio principai, bet ir nuobaudos už jų nesilaikymą: įspėjimas žodžiu, raštu. Profesinės etikos kodeksuose, nepriklausomai nuo jų orientacijos į konkrečią profesiją, atsispindi trilypės vertybės: asmeninės moralės principai, profesinės vertybės, teisiniai draudimai (Palidauskaitė, 2001).

Etikos kodeksų tyrėjas J. Ladd (1990) teigia, kad profesinės etikos kodeksai yra tiesioginio poveikio ir rekomendacinio pobūdžio dokumentai, turintys kelis tikslus. Skiriami pirminiai ir antriniai tokių dokumentų tikslai, kurie pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Profesinės etikos kodeksų tikslai

Pirminiai profesinių kodeksų tikslai:	Antriniai profesinių kodeksų tikslai:
• Sumažinti galimybę reikštis neetiškam elgesiui; • Aiškiai nubrėžti atsakomybės ribas; • Skatinti etines darbuotojų orientacijas; • Atlikti etinio švietimo funkciją; • Drausminti profesijos ar organizacijos atstovus; • Padėti priimti sprendimus; • Didinti visuomenės pasitikėjimą.	• Gerinti profesijos ir organizacijos įvaizdį visuomenės akyse; • Suteikti profesijai monopoliją; • Ugdyti organizacijos etiką.

C. Mc Donald (2005) teigia, kad organizacijos ar profesijos etikos kodeksas yra skirtas apibrėžti priimtas veiklos normas, užtikrinti aukštus praktikos standartus ir įvertinti profesionalumą. Taip autorius charakterizuojama pagrindinė etikos kodekso kūrimo paskirtis, kurie asocijuojasi su etikos kodekso tikslais (Mc Donald, 2005):

- *Informavimas*. Etikos kodeksas visų pirma teikia informaciją apie tam tikros profesijos atstovams priimtina elgesį ir jo ribas, etinių normų suvokimo ir svarbos lygį.
- *Švietimas*. Etikos kodeksas yra skirtas supažindinti visus profesijos atstovus su priimtinos profesinės etikos normomis, perteikti nepriimtinos praktikos charakteristikas ir skatinti etiškai pagrįstą specialisto veiklą.

- *Drausminimas*. Etikos kodeksas, apibrėždamas nepriimtinos specialisto veiklos ribas, atlieka drausminimo funkciją – formaliai įteisinta neetiška praktika tampa mažiau patraukli profesijos atstovams.
- *Normatyvinis*. Etikos kodeksas apibrėžia, verbalizuoja etinės veiklos taisykles, taip sumažindamas profesinės etikos normų skirtingo interpretavimo galimybes.
- *Instrumentinis*. Etikos kodeksas gali būti naudojamas kaip instrumentas konkrečioms etinėms problemoms spręsti.
- *Apsauginis*. Etikos kodeksas padeda apsisaugoti nuo konfliktinių situacijų ir neetiško elgesio, kad politikai, valstybės tarnautojai tarnautų žmonėms, vykdytų viešą administravimą pagal ES teisę, LR Konstituciją ir kitus teisės aktus. Siekiama įgyvendinti viešą interesą, kad vietos savivaldoje būtų stabdoma korupcija ir piktnaudžiavimas valdžios galiomis.

A. Cava, J. West, E. Berman (1998) etikos kodeksus laiko formaliomis organizacijų pastangomis diegti profesinės etikos standartus. „Etikos kodeksas – tai formalios organizacijos pastangos užtikrinti etikos principus.“ Bendrąja prasme – apibrėžiantis konkrečios verslo srities ar profesijos atstovų etinės veiklos ribas ir nusakantis kitų etikos institucionalizavimo struktūros elementų etinės veiklos apibrėžimo kryptis. Kiekvienos visuomenės egzistavimui ir išlikimui svarbios ir reikalingos tam tikros taisyklės, nusakančios leistiną ir priimtą elgesį. Tai gali būti valstybės mastu galiojantys įstatymai, potvarkiai ar kitokie aktai. Profesinė etika turi būti vienodai suvokiama visų tos pačios profesijos atstovų.

Pasak J. Palidaukaitės (2001), etikos kodeksas – tai dokumentas, atspindintis asmeninės moralės reikalavimus, profesines vertybes bei teisinius draudimus atskirų profesijos atstovų ar organizacijos darbuotojų sprendimams bei veiklai ir tarnaujantis kaip tam tikras elgesio gidas.

K. Kernaghanas (1993) etikos kodeksus apibūdina kaip principų ir standartų apie deramą tarnautojų elgesį visumą. O etikos vieta, kaip jis teigia, užima tarpinę padėtį tarp dešimt Dievo įsakymų. Taigi, etikos kodeksai yra suvokiami kaip moralinis ir etinis pamatas tam tikros profesijos ar profesinės bendruomenės nario elgesiui dalykinėje veikloje. Kodeksai diegia etines vertybes, reguliuoja darbo santykius, eliminuoja netinkamą elgesį dėl nežinojimo, naikina piktnaudžiavimo galimybes, skaidrina ir racionalizuoja dalykinę veiklą, transformuoja socialinį ekonominį gyvenimą humanizavimo linkme. Tokia yra etikos kodeksų paskirtis. Visi etiniai kodeksai orientuojami į vieną tikslą – užkirsti kelią neetiškam elgesiui (Ladd, 1990).

Pasak N. Vasiljevienės (2000), etikos kodeksų pagrindu etika priima iki tol jai nepažintą iššūkį – sukoordinuoti interesus, išspręsti konfliktus, panaikinti kliūtis, siekiant gerų rezultatų bet kurioje dalykinėje veikloje. Etikai užkraunama atsakomybė už įvairių struktūrų, institucijų stabilumą,

funkcionalumą. Toks yra esminis etikos kodekso tikslas, kurį pasiekti įmanoma tik vadovaujantis dalykine etika (konkrečiau – etikos kodeksais kaip instrumentu). Taip sujungiami (susisiejami) dalykinės sferos vadybos ir etikos tikslai. Etika, kaip teigia N. Vasiljevienė (2000), tampa veiksminga dalykinio gyvenimo norma. O amžinas egzistencinis privalomybės ir esybės konfliktas čia panaikinamas. Etika tampa racionaliai ir atsakingai reguliuojama. Tokiu keliu einama siekiant humaniškos, „gerai sutvarkytos visuomenės“, visapusiškai kokybiško gyvenimo.

Užsienio tyrinėtojai P. Werhane ir R. E. Freeman (2005) teigia, kad vien sukurtas profesinės etikos kodeksas dar negarantuoja profesijos atstovų palankumo nustatytų etikos normų laikymuisi. Jų manymu, labai svarbu ir paskatinti profesijos atstovus pripažinti etikos kodekso normas ir savo veiklą vykdyti šių normų ribose, būtinas etikos kodekso administravimas, kuris dažniausiai realizuojamas dviem būdais.

Pirmas būdas – etikos kodekso normų įgyvendinimą patikint specialiai etikos komisijai ar tarybai, suformuotai iš profesijos atstovams priimtinių asmenų.

Antras būdas – etikos kodekso normų įsisavinimas paliekamas savieigai, tikintis geranoriško profesijos atstovų požiūrio į etikos kodeksą.

Norint, kad šis etikos kodekso administravimo būdas būtų veiksmingas, svarbu etikos kodekso kūrimo metu užsitikrinti profesijos atstovų palankumą pačiai etikos kodekso, kaip profesinės veiklos reglamento etiniu požiūriu, idėjai. Etikos kodeksų sampratą ir specifiką tiriantis viešojo administravimo atstovas J. Dobel išskiria keturis svarbius etikos kodeksų įgyvendinimo momentus (Palidaukaitė, 2001):

- Pozityvi vizija ir konsultavimas;
- Savarankiškumas;
- Matomumas ir svarbumas;
- Paslaugos.

Etikos kodeksai, J. Palidaukaitės (2001) teigimu, gali būti įvairūs: tai ir profesinės atsakomybės kanonai, elgesio principai, veiklos standartai, tarnybinė priesaika ir kt. Tačiau bet kuriuo atveju etikos kodekso misija apibrėžiama vienodu principu: tarpininkauti formaliuose santykiuose tarp visuomenės ir atskiros profesijos ar organizacijos atstovų, nustatyti profesijos ar organizacijos narių tarpusavio santykius. Antai M. Huddleston ir J. Sandis nurodo, kad etikos kodeksas – tai „teiginiai apie draudžiamą elgesį, nurodymai darbuotojams laikytis aukštų moralinių standartų“ (Huddleston, Sands 1998).

Nors profesinės etikos kodeksai apibrėžia tik profesijos atstovų etinės veiklos ribas, pareigas ir atsakomybę už neetiškus veiksmus, tačiau savo paskirtimi etikos kodeksai yra *adresuojami*

visoms konkrečios profesijos atstovų veikla suinteresuotoms grupėms (Anzenbacher, 1995; Palidauskaitė, 2001; Vasiljevienė, 2000):

- Visiems profesijos nariams.
- Pacientams, klientams ar paslaugų pirkėjams.
- Institucijoms, turinčioms reikalų su ta profesija ar organizacija.
- Visai visuomenei.

Galima teigti, jog etikos kodeksai yra įvairios formos: gali reguliuoti atskirų profesijų narių elgesį (bibliotekininkų, žurnalistų, maitinės pareigūnų ir kt.), gali reguliuoti, apimti konkrečios organizacijos atstovus (pvz. valstybės mokesčių inspekcijos), valstybines institucijas (pvz. valstybės tarnautojo elgesio kodeksas), gali būti ir skirtingų struktūrų, tačiau panašų darbą atliekančių darbuotojų elgesį (savivaldybių tarybos nariai).

Etikos kodeksas kaip dokumentas, kuriame pabrėžiami tam tikri vertybiniai principai, savo forma gali būti ir nevienodos struktūros. Toks dokumentas gali būti visiškai paprastas, neturintis atskirų dalių. Vis dėlto profesinės etikos kodeksai dažniausiai yra tik nurodomojo pobūdžio, t. y. juose išdėstyti reikalavimai, taisyklės, principai, kurių reikėtų laikytis, kad tam tikra profesinė grupė ar organizacija tam tikromis aplinkybėmis galėtų išsaugoti visuomenės pasitikėjimą ir savo profesijos gerą reputaciją.

Visuose kodeksuose kalbama apie vertybes (sąžiningumą, garbingumą, kt.), taisykles arba principus, kurių dera paisyti (vengti interesų konflikto ar jo įvaizdžio susidarymo), taip pat siektinus idealus (tarnauti visuomenės viešajam interesui). Etikos kodeksas – priemonė prieš profesinės etikos problemas, jis greta teisės įveda papildomus ribojimus konkreitiems profesijos atstovams bei keičia etikos vaidmenį formuojant priimtino profesijos atstovo elgesio normas. Etikos kodeksas tampa kaip sąsaja, siejanti etiką su teise ir iškeliančia ją į teisės normoms būdingą reglamentavimo lygmenį. Visa tai išryškina profesinės etikos kodekso reikšmę formuojant profesijos atstovų elgesio ir veiklos normas.

Etikos kodeksų privalumai (Von Engelhardt, 1997; Jakušovaitė, 2001) gerina moralinę atmosferą, padeda spręsti kylančias problemas, suteikia elgesio gaires. Be to, sureguliuoja santykius su išorės atstovais ar institucijomis ir įneša į tai profesionalumo aspektą ir sukuria darbuotojų lūkesčius. Tai tik keletas etikos kodeksų privalumų. Dar daugiau privalumų galima pamatyti lentelėje (žiūr. 3 lentelė).

Etikos kodeksai ne kuria, bet išreiškia, atspindi įsipareigojimus visuomenei profesiniame gyvenime. Profesiniuose ar organizacijos kodeksuose kalbama apie atsakomybę visuomenei. Juose minimos vertybės ir standartai ne tik gali padėti sukurti visuomenės pasitikėjimą, bet ir užtikrinti tinkamą moralinę atmosferą, kuri prisideda prie darbo kokybės, skatina komandinį darbą ir

tarpusavio supratimą, padeda spręsti kylančias problemas. Kai etikos kodeksas yra išsamus ir specifinis, daugiau pritaikytas konkrečiai organizacijai, atsižvelgiant į jos vidaus struktūrą, jis bus naudingesnis, nes padės praktiškai spręsti problemas, užuot davęs bendro pobūdžio nuorodas veiksmui ar sprendimui. Toks kodeksas suteikia elgesio gaires. Kodeksai veikia kasdienį tarnautojų gyvenimą: nurodo, kaip veikti sunkiose situacijose, padeda atsispirti išorės įtakai.

3 lentelė. Etikos kodekso privalumai

Autorius, šaltinis	Etikos kodekso privalumai
1. Lewis C. (1999). <i>The ethics challenge in public service. A problem solving guide</i> . San Francisco: Jossey –Bass publishers.	○ Etikos kodeksas gerina moralinę atmosferą valstybės tarnyboje; ○ Padeda spręsti problemas organizacijos viduje; ○ Suteikia elgesio gaires.
2. Harris, Charles E., Jr., Michael S. Pritchard and Michael J. Rabins. (1995) <i>Engineering Ethics: Concepts and Cases</i> . Belmont, CA: Wadsworth Publishing,.	○ Padeda kurti aplinką kurioje etiškas elgesys yra norma; ○ Tarnauja kaip vadovas, priminimas konkrečiuose situacijose; ○ Naudinga organizacijai kuriant ar keičiant etikos kodeksą; ○ Kodeksas gali būti naudojamas kaip mokymo priemonė; ○ Organizacija į etikos kodeksą žiūri kaip į problemos sprendimo pagrindą; ○ Pagrindinis konsultantas.
3. Luegenbiehl, Heinz C. (1991)"Codes of Ethics and the Moral Education of Engineers", <i>Business and Professional Ethics Journal</i> 2 (1983): Rpt. in <i>Ethical Issues in Engineering</i> . Ed. Deborah G. Johnson. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall,.	○ Etikos kodeksas turi sociologinę vertę.
4. Pruskus, V. (2003). <i>Verslo etika. Laiko iššūkiai ir atsako galimybės</i> . Vilnius: Enciklopedija Technologija	○ Etikos kodeksas- tai svarbiausias žingsnis viešųjų santykių link; ○ Padeda suvokti organizacijai savo misiją visuomenėje; ○ Įgalina derinti individo ir organizacijos tikslus, interesus; ○ Etikos kodeksas apsaugo individualią sąmonę, padrąsina darbuotojus pasikliauti savo vertybių supratimu; ○ Padeda spręsti piktnaudžiavimo valdžia problemą; ○ Nurodo sudrausminimo priemones (teigiamas ir neigiamas sankcijas); ○ tarnauja kaip „kompasas“ konkrečioje situacijoje.

Šaltinis : Sudaryta darbo autorės

L. C. Heinz (1991) pabrėžia sociologinę vertę, etikos kodeksas reikšmingas tos profesijos grupei tuo, kad jos nariai pripažįsta pareigą visuomenei.

H. E. Charles (1995) manymu, kodeksas nėra „receptas“, kaip priimti sprendimą, tačiau etiniais sumetimais jis profesijos narių peržiūrimas kaip etinės veiklos pagrindas, kaip priimti konkrečių problemų sprendimus. D. Michael (1991) sako, kad etikos kodeksas yra pagrindinis konsultantas kaip elgtis, jis padeda suvokti, kaip vertinamas darbuotojų elgesys. O be pagrindinių etikos principų kodeksas būtų nesuprantamas, nereikšmingas, taikant įvairiose situacijose etikos kodeksą galima apmąstyti, analizuoti ir įvertinti moralinį sprendimą.

Etikos kodeksai turi savų šalininkų ir priešininkų tiek tarp mokslininkų, tiek tarp praktikų. Etikos kodeksas – prieštaringas dokumentas. Nagrinėdami etikos kodeksų trūkumus vieni autoriai teigė, kad etikos kodeksas beprasmis, neužkerta interesų konflikto, sukuria moralines problemas ir turi daug kitų trūkumų. Kiekviena prevencinė priemonė turi vienokių ar kitokių trūkumų ir privalumų, ne išimtis ir etikos kodeksas. Trūkumų, kuriuos įžvelgia mokslininkai (De George R.T., C. Lewis, Freeman R. E. Dobel J., Ladd .. ir kt.), yra gana daug (žiūr. 4 lentelė).

4 lentelė. Etikos kodekso trūkumai

Autorius, šaltinis	Etikos kodeksų trūkumai
1. Lewis C. (1999). <i>The ethics challenge in public service. A problem solving guide.</i> 1San Francisco: Jossey –Bass publishers.	○ Skatina biurokratizmą, neskatina, iniciatyvos, sumažina individualią atsakomybę; ○ Neinspiruoja geresnio elgesio, kritikos, naujovių; ○ Neužkerta kelio interesų konfliktui; ○ Kodeksai nėra rimtai vertinami aukštesnių organizacijos vadovų ir nenaudojami priimant kasdienes sprendimus.
2. Bowman J. (1998) „<i>The Professional edge</i>“. <i>In the ethics edge.</i> (Ed. Berman E., West J., Bonczek S.) International city / county managemen association	○ Principai yra pernelyg migloti, neaiškus įgyvendinimo mechanizmas.
3. Sherwood F. (1988).<i>Professional ethics. In Ethical insight, ethical action. Perspectives for the local government manager.</i> (Ed. Kellar E.) International city management association	○ Etikos kodeksai universalūs ir dažnai sukeltys etines problemas.
4. De George R.T. (1995). <i>Business ethics.</i> New Jersey:Printice Mall, Englewood Cliffs.	○ Kodeksai ignoruoja organizacijoje iškilusias problemas; ○ Organizacija turi kodeksą, bet jo negali vadovautis kaip įstatymu; ○ Kodeksas nereikalauja netinkamo veiksmo visuomeninio demaskavimo, kaip to reikalauja įstatymas; ○ Kodeksas nereguliuoja visos organizacijos netinkamos veiklos, o kartu organizacijos kolektyvinės atsakomybės

	visuomenei.
5. Dobel J. (1993) „The real politic of ethics codes: an implementation approach to public ethics“. In ethics and Public Administration. (ed. Frederikson H.) Armonk, New York, London, England:	○ Kodeksai kišasi į privatų gyvenimą; ○ Nepakankamas etiškam elgesiui užtikrinti.
6. Ladd J. (1991). <i>"The Quest for a Code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion"</i> . Ethical Issues in Engineering. Ed. Deborah G. Johnson. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall,	○ Etikos kodeksai neskatina gero elgesio ir neužkerta kelio neetiškam elgesiui; ○ Etikos kodeksas beprasmis ir net galbūt ir kenksmingas; ○ Sumažina profesijos atstovų atsakomybę.
7. Luegenbiehl, Heinz C. (1991)"Codes of Ethics and the Moral Education of Engineers", <i>Business and Professional Ethics Journal 2</i> (1983): Rpt. in <u>Ethical Issues in Engineering</u> . Ed. Deborah G. Johnson. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall,.	○ Etikos kodeksas sukuria moralines problemas, o ne padeda jas spręsti.
8. P. Werhane ir R.E. Freeman (2005). Business ethics. The Blackwell encyclopedia of management. (Palidauskaitė, 1999)	○ Etikos kodeksas negarantuoja profesijos atstovų palankumo; ○ Būtinasis etikos kodekso administravimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Žymus politinių mokslų profesorius C. Lewis (1999) mano, kad etikos kodeksas skatina biurokratizmą valstybės tarnyboje. Etikos kodeksas gali tapti dar vienu dokumentu, kuriuo bus vadovaujama, neatsižvelgus į situacijos specifiškumą. O etikos kodeksų nuostatos neskatina iniciatyvos, naujovių, sumažina individualią atsakomybę, neinspiruoja geresnio elgesio, kritikos. Kodeksai daugiau dėmesio skiria tam, kaip kas nors turi būti atlikta, nei tam, kas turi būti padaryta. Jie dažniausiai koncentruojasi prie neigiamo elgesio aspektų, bet mažai kalba apie tai, kaip būtų galima užtikrinti moralės ir pažiūrų etikos klausimais tobulėjimą. Juose kalbama tik apie profesinį, bet ne apie etinį darbuotojo tobulėjimą. Vadovaujama ta nuostata, kad visiškai pakanka neperžengti kodeksuose keliamų reikalavimų. Taip lyg užmiegame ant laurų, pasitenkinus pasiektu lygiu. Neužkerta kelio interesų konfliktui. Etikos įstatymai ne visuomet pajėgūs užkirsti kelią interesų konfliktui, todėl sunku tikėtis, kad tą darbą galėtų nuveikti etikos kodeksai. Nėra rimtai

vertinami aukštesniųjų vadovų ir nenaudojami priimant kasdienes sprendimus. Ir vadovai, ir eiliniai darbuotojai menkai vertina etikos kodeksus. Atsidūrę keblioje situacijoje, jie daugiau linkę vadovautis asmeninėmis vertybėmis ar intuicija.

J. Bowman (1998) išvelgia trūkumą, jog kodeksuose deklaruojami principai yra pernelyg migloti, neaiškus kodeksų įgyvendinimo mechanizmas.

F. Sherwood (1988) atrodo visi etikos kodeksai esą universalūs, tai, apie ką juose kalbama, dažnai ir sukelia etinių problemų: nė vienas kodeksas nenurodo, kaip tuo pačiu metu būti efektyviam ir atlikti pareigą. Panašiai mano ir Luegenbiehl, C. Heinz (1991) Jis įsitikinęs tuo, kad priimti etikos kodeksai sukuria moralines problemas, o ne padeda jas spręsti. Ir pažymi, kad profesijų atstovai retai kreipiasi į savo etikos kodeksą kaip į gaires.

Pasak R. T. De George (1995), kodekso trūkumas yra tas, jog neretai ignoruoja tas organizacijoje iškilusias problemas, kurios parodo tikrąjį organizacijos veidą. Profesiniai kodeksai dažniausiai tiksliai apibūdina pareigas klientui, darbdaviui, kolegoms, tačiau nepasako, ką daryti organizacijos nariui, kaip jis suvokia, kad jo pareigos ar įsipareigojimai prieštarauja vienas kitam. Organizacija gali turėti kodeksą, tačiau ji negali juo vadovautis kaip įstatymu. Bausmės už šiurkščius kodekso pažeidimus yra ribotos. Organizacijos etikos kodeksas nereikalauja netinkamo veiksmo visuomeninio demaskavimo, kaip to reikalauja įstatymas. Tačiau jei įstatymas nereikalauja visuomeninio demaskavimo, tai kodeksas „rekomenduoja“ kaip ir tylėti. Kadangi kodeksas nereikalauja daugiau negu įstatymai, iškyla klausimas, ar ši organizacija tikrai autonomiška. Kodeksai nereguliuoja visos organizacijos netinkamos veiklos, o kartu ir organizacijos kolektyvinės atsakomybės visuomenei. Kodeksai tokios galimybės visai nenagrinėja. Nors organizacijos ir pripažįsta kolektyvinę atsakomybę bei atitinkamais atvejais vadovaujasi ja savo veikloje, tačiau dėl to visuomenė nėra užtikrinta, kontroliuodama tas organizacijas per įstatymus.

J. Dobel (1993) manymu, etikos kodeksas kišasi į profesijos atstovų privatų gyvenimą. Reikalavimai privataus ir visuomeninio sektoriaus darbuotojams skiriasi. Žiniasklaidos darbuotojai greitai pastebi net ir mažiausias etikos problemas ir jų pagrindu kuria žinias. Spauda pamato visus nutylėjimus deklaruojant pajamas bei turtą ir įsitraukia į tyrimą. Tokio pobūdžio nusikaltimai pritraukia spaudos dėmesį. Draugystės, šeimos santykiai, finansiniai reikalai tampa visuomenei žinomi, ir dėl to daugelis šalinasi dalyvavimo visuomeniniame gyvenime. Ne vienas tarnautojas etikos kodeksus vertina kaip privataus gyvenimo trukdymą ir pažeidimą, o privataus sektoriaus darbuotojai su tuo nesusiduria. Kodeksas nepakankamas etiškam elgesiui užtikrinti. Kodeksą turi paremti ir juo suinteresuotos grupės, vykdydamos etinį švietimą, leisdamos atitinkamą literatūrą, tinkamai administruodamos.

Viename iš savo spektro teiginių apie etikos kodeksą J. Ladd (1991) teigia, kad etikos kodeksai neskatina gero elgesio ir neužkerta kelio neetiškam elgesiui, o etikos kodeksas beprasmis ir net galbūt kenksmingas.

Vertinant iš perspektyvos pozicijų minėtus kodeksų privalumus dera pripažinti, kad jie neužkerta kelio interesų konfliktui, negali įveikti sisteminės korupcijos. Kita vertus, jokie įstatymai, taisyklės negali išsamiai aprašyti, kaip individas turėtų elgtis vienoje ar kitoje konkrečioje situacijoje. Galimi tik minimalūs elgesio standartai. Paraidinis, nekūrybiškas vadovavimasis kodeksu gali turėti ir neigiamų padarinių. Svarbu, kad standartai, deklaruojami etikos kodeksuose, taptų organizacijos darbuotojų ar profesijos atstovų mąstymo, veikimo stiliumi ir kultūros dalimi. Kodeksas – tai lyg neoficialus pasižadėjimas vadovautis aukštesniais standartais. Kodeksai tik nurodo, kaip turėtų būti elgiamasi, kokiais principais vadovaujamasi, jaučiant spaudimą, atsiradus įtampai, iškilus reikalui priimti sunkų sprendimą, kad būtų išsaugotas visuomenės pasitikėjimas. Kodekso sėkmę didžia dalimi lemia jo įgyvendinimas, kuris nėra paprastas ir lengvas.

Apibendrinant nuomones apie kodekso veiksmingumą valstybės tarnyboje, galima teigti, kad šios nuomonės pasiskirsto pakankamai nevienalytiškai. Į etikos kodeksus žiūrima kaip į įvaizdžio formavimą ir kaip į bendrą įkvepiančių idealų aprašymą, kaip švietimui skirtą dokumentą, kuriuo siekiama aiškinti profesines normas. Yra nuomonių, rodančių nemažai kodeksų privalumo teiginių. Kodeksas apima elgesio standartus, pagrindinius suprantamus draudimus, finansų deklaravimą, draudimą vengti netinkamo elgesio, bešališką komisiją, apribojimus, administracines bausmes, baudžiamąsias sankcijas, ir, nors ir kaip keista, skundėjų gynimą. Etikos kodeksas gali būti savo profesijos identiteto šaltiniu, todėl svarbu užtikrinti, kad standartai atsispindintys kodeksuose, taptų profesijos atstovų veikimo, stiliumi, kultūros dalimi. Aptarti etikos kodekso, tikslai, vaidmuo, formuojant profesinę etiką, principus. Galima teigti, kad etikos kodeksai savo prigimtimi ir teisiniu pobūdžiu gali daryti įtaką profesijos ar organizacijos atstovų sprendimams ir veiksams, tačiau vien tik jų nepakanka etiškam elgesiui užtikrinti, reikalinga suformuotą etikos kodeksą ir jo administravimą kad paremtų etikos kodeksu suinteresuotos asmenų grupės, institucijos, politikai, partijos, tarnybos jų nuolatinis etinis švietimas, parinkta tinkama literatūra, svarbu ir teigiama profesijos atstovų orientacija.

2. PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDŲ TYRIMO METODOLOGIJA

Kaip teigia K. Kardelis (2002) „metodologija - tai pažinimo metodai ir būdai konkrečioje mokslo kryptyje <...> metodologija - tai žinių sistema apie mokslinio pažinimo procesą, metodus ir konkrečių tyrimų metodiką. Bet kurį mokslinį tyrimą būtina metodologiškai pagrįsti, t.y. korektiškai suformuluoti temą, aptarti tyrimo koncepciją, hipotezę, tyrimo metodus ir t.t. “.

2.1 Tyrimo metodikos pagrindimas

Metodologija (gr. „Methodos“ – tyrimo būdas, parodymas ir „logos“ žodis, sąvoka, mokslas) – mokslas apimantis mokslinio tyrimo metodą arba tyrinėjimo metodų visumą. Metodologijos pagrindimu tyrime parodoma bendra socialinio reiškimo ieškojimo kryptis, kaip tyrėjui padėjo sistemingai suprasti tyrimo procesą. Taigi, reiškimo tyrime praktinių ir pažintinių rezultatų gavimas pagrįstas įvairiais būdais – metodais.

Tyrimo metodologija grindžiama šiomis Lietuvos mokslininkų teorinėmis nuostatomis: 1) Profesinės etikos samprata (J. Palidaukaitės, 1999, 2003, 2010; A.Vaišnio, 1992; V. Pruskaus; 2003); V. Pruskaus (2003) grindžiama darbuotojų elgesio etiškumo didinimo būdais - etikos kodeksais, etiniu švietimu, siūlomais etiško sprendimo priėmimo metodais, analizuojamomis etikos problemomis jų prevencija; J. Palidaukaitės (2001) nuostatomis apie profesinės etikos problemų klasifikaciją bei problemų prevenciją, taipogi remtasi jos publikuotais straipsniais: „ *Interesų konflikto reguliavimo praktika Lietuvoje: balansuojant ant privačiojo ir viešojo intereso ribos*“ (interesų konflikto koncepcija, jo formomis, intereso konflikto reguliavimu Lietuvoje, LR viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo analize, interesų konfliktų užkardymo priemonėmis); „ *Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje*“ pasiremta straipsnyje gvildenta korupcijos problema, viešojo administravimo sistemoje teorija, korupcinės veikos turinio analize; G. Kalčinsko (2009) požiūriu į profesinę etiką, etikos kodeksų įtaka visuomenei; J. Palidaukaitės (2003), A. Raudonienės (2002; 2006) apibrėžta korupcijos samprata; G. Štatenės (2005) korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų vertinimo aspektais valstybės tarnyboje išdėstytais straipsnyje „ *Funkcinis korupcijos interpretavimas: nusikalstamų veikų, kuriomis dažniausiai pasireiškia korupcija, bendra charakteristika*“; A. Gutausko (2008) moksliniu straipsniu „ *Korupcinio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai*“; profesinės etikos problemai - apgaulė valstybės tarnyboje, jos formoms, problemos pasireiškimo galimybės tarnyboje pateikti remtasi V. Lakio (2008) moksliniu straipsniu „ *Finansinių ataskaitų klastojimas-rinkos ekonomikos ir globalizacijos procesų palydovas*“; viešojo administravimo organizacijų ir jų darbuotojų veikla per demokratines vertybes V. Juknevičienės (2008) straipsnyje „ *Kintamas*

viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių vaidmuo šiuolaikiniuose demokratijos vystymo procesuose“; A.Vaisvalavičiūtės (2007) antikorpuciniu švietimu; N. Vasiljevienės (2006) etikos mokymu ir kt.

Tyrimo metodologija grindžiama ne tik Lietuvos mokslininkų, akademikų teorijomis, bet ir šiomis įžymių viešąjį administravimą atstovaujančių užsienio tyrinėtojų mintimis, teiginiais: S. Banks (2004) apie profesinės etikos sampratą ir principus; etikos problemų išraiškos vertinimo teiginiais W. L. Lichter, F. Burke, J. W. Doing (1991); intereso konflikto H. E. Carles, Jr. Michael, S Pritchard and J. R. Michael (1995) ir korupcijos koncepcija G. Carney (1998), B. Kudrycka veikaluose; išskiriama interesų konflikto skale pasinaudota iš T. Cooper (1990); S. Bonczek (1998) etikos švietimo svarba; etikos principų funkcijos grindžiamos W. Howard (2001) teiginiais; principai viešajame administravime paremti C. Lewio (1991) mintimis; korupcijos padariniai įvertinti S.R. Ackerman (2001); valstybės tarnybos bruožai apibudinti pagal K. M. Henderson (2004), A. Stark (2001) ir kt.

Tyrimas grįstas ir Lietuvos Respublikos teisės aktų analize: Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin. 1992, Nr. 33-1014), Lietuvos Respublikos Valdininkų įstatymu (Žin., 1995, Nr. 33), Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymu (1999, Nr. VIII-1234; 2006, Nr. X- 736), Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymu (Žin., 1999, Nr. 66- 2130; 2002, Nr. 45- 1708), Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu „Dėl tarnautojų veiklos etikos taisyklių patvirtinimo „ (Žin., 2002, Nr. 65-2656), Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimo įstatymu (Žin., 2000, Nr18), Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu (Žin., 1998, Nr. 112), siūlomų prevencinių priemonių veiksmingumo palyginimas, jų tikslai Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymu (Žin., 2002, Nr. IX-904), Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodeksas patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymu (Žin. 2000, Nr. 89- 2741); Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymu (Žin., 2000, Nr. 41-1162); Lietuvos Respublikos seimo ir Jungtinių tautų vystymosi programa “Seksualinis priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žingsnis teisių pažeidimas“ (2003) ir t.t.

Tyrimo analizuoti ir atliktų praktinių tyrimų rezultatai: Specialiųjų tyrimų tarnybos apklausomis, VTEK pateiktomis veiklos ataskaitomis (2008, 2009, 2010); „Transparency International“ atliktais socialiniais tyrimais (2009, 2010) Tauragės savivaldybės antikorpucijos komisijos atliktomis apklausomis (2009-2010) šio tiriamo objekto požiūriu

Svarbus tyrimo metodų pasirinkimo etapas kaip instrumentas informacijai gauti empiriniame tyrimo. Vienas žymus senovės filosofas I. Kantas apibendrina empirinio ir teorinio pažinimo ryšį, teigdamas, jog tai bet kurio mokslinio tyrimo du neatsiejami, vienas kitą papildantys procesai.

Empirinis tyrimas gali būti atliekamas kiekybiniu ir kokybiniu tyrimo metodu. Pasak K. Kardelio (2002), kiekybiniam tyrimui būdinga normatyvinė paradigma, o kokybiniam – interpretacinė paradigma (metodas). Kokybinis metodas tyrinėtoji padeda suprasti, kaip individas interpretuoja tiriamą objektą savo veikloje, o tyrėjui gautos žinios yra suprantamos kaip prasmės, slypinčios tyrėjo žodinėje interpretacijoje, tikimybė. Štai A. Valackienė ir S. Mikėnė (2008) teigia, kad kokybinis tyrimas yra suvokimo procesas, reiškiantis socialinės tikrovės pažinimą: tikimasi suprasti, kaip ir kokiomis aplinkybėmis atsiranda ir veikia šiuolaikinės kultūrinės realijos. Jo rezultatai išreiškiami žodžiais, tuo ir skiriasi nuo kiekybinio tyrimo, kuris išreiškiamas skaičiais.

A. Valackienė ir S. Mikėnė (2008) sako, kad neįmanoma suformuoti kokybinio tyrimo taisyklių, kadangi kiekvienas tyrimas yra individualus, priklausantis nuo tyrimo aplinkos savitumo. Tačiau bet kuriuo kokybinio tyrimo atveju planuojant tyrimą svarbu apgalvoti jo strategiją. Remiantis šių minėtų autorių kokybinio tyrimo parengimo metodika – pateikiami pagal Maxwellą kokybinio tyrimo modeliavimo komponentai:

- *numatyti tyrėjo ryšio su tiriamaisiais pobūdį;*
- *pasirinkti duomenų rinkimo metodus;*
- *parengti duomenų šaltinių atrankos metodiką: kokie laiko tarpniai, aplinka ar individai bus stebimi ar interviu išsami ir kokie bus kiti informacijos šaltiniai;*
- *numatyti surinktos informacijos analizės būdus.*

Remiantis šiais tyrimo komponentais formuojami *tyrimo etapai*.

1. *Pasiruošimas tyrimui.* Tyrimas pradedamas, išanalizavus Lietuvos, ES, JT teisės aktus, teoriniu aspektu Lietuvos ir užsienio autorių literatūrą - profesinės etikos problemos, valstybės tarnautojų etikos principų esmė, prasmingumas jų tarnyboje, etiško sprendimo svarba ir etiško sprendimo priėmimo modeliai teoriniame kontekste, prevencinio vaidmens svarba, išskiriamos dvi aktualiausios pagrindinės prevencinės priemonės (etikos švietimas ir etikos kodeksai) viešojo administravimo valdyme. Apibūdinta etikos kodeksų veiksmingumo esmė, įvertinant etikos kodeksų privalumus ir trūkumus. Apžvelgus tyrimą teoriškai įvairiais tyrimo metodais, ruošiamasi kokybiniam tyrimui. Sudaromas bandomasis planas įvairiems tyrimo aspektams atskleisti. Nusakomas tyrimo tikslas su keliamais klausimais, į kuriuos bus siekiama atsakyti kokybiniu tyrimu - interviu protokolu. Tyrimą sudaro iš dalies struktūruotas interviu, su atvirais klausimais, galinčiais geriau sužinoti subjektyvią, išsamią specialisto eksperto, tos srities žinovo nuomonę, apie tiriamą objektą ir dalyką *profesinės etikos problemas ir sprendimo būdus*. Šiuo kokybiniu tyrimu galima ieškoti gilesnio ryšio, kurį sunku paaiškinti statistiškai, tyrėjui kur kas daugiau ir tiksliau galima išsiaiškinti tiriamą reiškinį.

2. *Tyrimo organizavimas.* Vyko interviu ekspertų atranka. Pasirinkta atrankos rūšis – tikslinė atranka. Tikslinė atranka vadinama dar kitaip – kriterijumi grindžiama atranka, pagal kurią tam tikros aplinkos, asmenys atrenkami apgalvotai, norint gauti svarbią informaciją, kuri negali būti prieinama kitokiu būdu (Valackienė, Mikėnė, 2008). Nuspręsta pasirinkti ekspertais Tauragės regiono (Tauragės, Jurbarko, Pagėgių, Šilalės rajonų savivaldybės) savivaldybėse dirbančius atstovus, tiesiogiai susijusius su profesinės etikos problemų sprendimu, t.y. savivaldybių tarybų etikos ir antikorupcijos komisijų narius. Pasirinkimą sąlygojo Tauragės regiono savivaldybių tarybų veiklos reglamentų analizė, kurios metu paaiškėjo, kad savivaldybės tarybos patvirtinta etikos komisija prižiūri, kaip savivaldybės tarybos nariai laikosi įstatymo nuostatų, politikų elgesio kodekso, reglamento ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių savivaldybės tarybos narių veiklą ir elgesį, analizuoja, nagrinėja, svarsto tarybos narių, politikų elgesį; antikorupcijos komisija taip pat prižiūri, nagrinėja etikos pažeidimus, svarsto tarnyboje iškilusius konfliktus, nagrinėja pasiūlymus dėl tarybos narių veiklos skaidrumo ir kt.

Organizuojant tyrimą numatyta, kur ir kada interviu bus vykdomas, todėl buvo siekiama susitarti iš anksto su ekspertu dėl susitikimo laiko ir vietos. Paaiškinama, kokios bus norima gauti informacijos. Paaiškinamas tyrimo tikslas, procedūra, tyrimo nauda dalyviams, kas informacija naudosis, garantuojama, kad tyrimas nepakenks nei jam pačiam, nei atstovaujamai institucijai. Tyrimo procese gali būti, kad tyrimo dalyviai pageidautų informacijos, kaip tyrimas vyksta ir kaip aprobuotas. Pokalbio metu eksperto atsakymai pasižymėti protokole. Tyrimas atliktas 2011 m. nuo kovo 1 d. iki balandžio 15 d.

3. *Analizė.* Išklausius ekspertų nuomonę, analizuojama, kokios profesinės etikos problemos pasitaikė, kas sprendžia, kokios taikomos priemonės šalinti neigiamo socialinio reiškimo sąlygoms bei priežastis jai pasireikšti, kas vykdo kontrolę, kokiose srityse Tauragės regiono savivaldybėse ir kt. Atsakymuose ieškoma panašumų, skirtumų tarp tyrimo sričių. Tyrimo analizė aprobuota dedukcine ir indukcine logika. Dedukcinė logika - kai pamąstymų procesas vyksta nuo bendrų dalykų prie atskirų. Indukcinė logika atvirkščiai - nuo atskirų dalykų prie bendrų. A. Valackienė ir S. Mikėnė (2008) teigia, kad efektyvus tyrimas – esant dedukcijos ir indukcijos logikų sąveikai. Duomenų, interviu turinio analizės interpretavimas pateikiami teksto, lentelių, paveikslų, schemų formomis.

4. Išanalizavus ekspertų nuomones apie profesinės etikos problemas ir jų sprendimo būdus Tauragės regiono savivaldybėse, pateikiamos teorinės ir praktinės išvados bei rekomendacijos, kaip šių problemų išvengti.

2.2 Tyrimo instrumentarijus pagrindimas

Renkiant interviu protokolą remtasi mokslinė literatūra, LR teises aktais, Tauragės regiono savivaldybių prevencinėmis programomis, VTEK veiklos ataskaitomis (2008, 2009, 2010); „Transparency International“ atliktais socialiniais tyrimais (2009, 2010); Tauragės savivaldybės antikorupcijos komisijos atliktos apklausos rezultatais. Ruošiant tyrimui interviu dalyvauta kursuose su intencija, kaip apgaulė, korupcija galima savivaldybės viešuosiuose pirkimuose - „Viešųjų pirkimų ypatumai: planavimas, pirkimo dokumentų ruošimas, ataskaitų rengimas, pirkimų vykdymas elektroninėmis ir kt. priemonėmis įgyvendinant strategiją“. Kursuose kalbėta apie Viešųjų pirkimų (toliau VP) svarbą, pirkimo etapus, vietos projektų vykdytojų pirkimo procedūras, pirkimų skaidrumą ir t.t., įgyta teorinių, praktinių žinių, pasinaudota proga užklausi apie priešastis, įtakojančias viešųjų pirkimų skaidrumą, apie galimybę atsirasti korupcijai VP procedūrose, pasiūlymus, kaip tobulinti viešųjų pirkimų skaidrumą.

Renkantis kokybinio tyrimo interviu taikytinas individualus interviu metodas. Tai yra tipinis individualus kokybinis interviu su vienu tiriamuoju. Interviu nėra nei testas, nei standartizuotas klausimynas – tai yra galimybė pasidalyti nuomone, suvokimu apie institucijoje įvykusius įvykius, jų prevenciją, respondentų – ekspertų patirtį, gauti tokią informaciją, kurios kiti informacijos šaltiniai nesuteiks. Individualiame interviu dalyvavo 8 ekspertai, po du iš kiekvienos savivaldybės: Tauragės, Pagėgių, Jurbarko, Šilalės rajonų savivaldybės tarybų etikos komisijų pirmininkai ir antikorupcinių komisijų pirmininkai. Interviu apklausos protokole pateikiami 38 klausimai, iš jų 3 struktūruoti ir 34 nestruktūruoti klausimai (žiūr. 3 priedas).

Interviu klausimų pobūdis ir rezultatų analizė suskirstyta į tyrimo sritis:

I tyrimo sritis – Profesinės etikos problemos ir jų prevencija

II tyrimo sritis – Viešų ir privačių interesų derinimo problematika savivaldybėse

III tyrimo sritis – Korupcija ir jos sprendimo būdai savivaldybėse

IV tyrimo sritis – Apgavystės ir piktnaudžiavimo atvejai bei jų sprendimas savivaldybėse.

V tyrimo sritis – Diskriminacija dėl lyties, seksualinis priekabiavimas savivaldos institucijose

Išsamiau išskirtos sritys detalizuotos 5 lentelėje.

5 lentelė. Profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdai: tyrimo instrumento charakteristika

Tyrimo sritis	Tyrimo srities charakteristika	Klausimų skaičius
Bendri duomenys apie ekspertą	➤ Eksperto vardas, pavardė➤ Darbovietės pavadinimas➤ Pareigybė;➤ Patirtis pagal užimamas pareigas (metais)	5

	➤ Kontaktiniai duomenys	
Profesinės etikos problemos ir jų prevencija	➤ Profesinės etikos problemos viešumas ➤ Skundų kurie susiję su profesinės etikos problemomis statistika per metus ➤ Visuomenės palankumas etikos problemoms savivaldybėse ➤ Profesinės etikos problemų atvejai savivaldybėse ➤ Savivaldybių motyvacija ieškant sprendimo būdų ➤ Etikos komisijos ir antikorupcinės komisijos kompetencijos, funkcijos, vaidmuo savivaldybėse	9
Viešų ir privačių interesų derinimo problematika savivaldybėse	➤ Interesų konflikto atvejai savivaldybėse ➤ Interesų konflikto prevencija nusišalinant priimant sprendimą ➤ Profesinės etikos pažeidimai, kai tenka atsistatydinti (atleisti) iš valstybės tarnybos ➤ Nepotizmo atvejai ir sprendimo būdai ➤ Privalumai ir trūkumai viešų ir privačių interesų deklaravime	7
Korupcija ir jos sprendimo būdai savivaldybėse	➤ Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų situacijos ➤ Korupcijos prevencinės priemonės savivaldybėse ➤ Dovanų apskaitos registras ➤ Etikos komisijos vaidmuo antikorupcinėje veikloje	7
Apgavystės ir piktnaudžiavimo atvejai bei jų sprendimas savivaldybėse	➤ Apgaulės atvejai savivaldybėse ➤ Piktnaudžiavimo atvejai savivaldybėse ➤ Priežastys trukdančios užkirsti sąmoningas tyčines klaidas, sąmoningą neteisėtą elgesį ➤ Apgaulės pasireiškimas klastojant viešuosius pirkimus, skaidrumo problema ir tobulinimo galimybės ➤ Piktnaudžiavimo tarnybiniais ištekliais sprendimo būdai	8
Diskriminacija dėl lyties, seksualinis priekabiavimas savivaldos institucijose	➤ Seksualinio priekabiavimo formų atvejai ➤ Seksualinio priekabiavimo sprendimo būdai	3

2.3 Tyrimo imties charakteristikos

Norint, nustatyti su kokiomis profesinės etikos problemomis susiduria Tauragės regiono savivaldybių politikai, valstybės tarnautojai, kokie taikomi savivaldybėse profesinės etikos problemų sprendimo būdai, tikslinga atlikti ekspertų atranką, kuri galėtų atsakyti į dominančius klausimus. Išanalizavus Tauragės regiono savivaldybių tinklalapiuose skelbtuose savivaldybių tarybų veiklos reglamentus (Pagėgių rajono savivaldybės tarybos, Tauragės rajono savivaldybės

tarybos), antikorupcijos komisijos, taipogi ir etikos komisijų nuostatus (Jurbarko rajono savivaldybės tarybos etikos komisijos, Šilalės rajono savivaldybės tarybos etikos komisijos) jų vykdomas funkcijas, komisijos sudarymo ypatumus padėjo apsispręsti tikslingai atrinkti informantus (žiūr. 2 priedas). Ne visos savivaldybių etikos komisijos turi apsirašiusios nuostatose savo atliekamas funkcijas, jos aprašytos tik savivaldybės veiklos reglamentuose.

Trumpai pristatoma savivaldybės tarybos etikos komisijos sudarymo ypatumai.

Kiekviena savivaldybės taryba savo įgaliojimų laikui sudaro Etikos komisiją. Priklausomai nuo to kaip savivaldybės taryba turi nusprendusi kada bus formuojama etikos komisija, ji gali būti sudaryta naujai tik po rinkimų į savivaldybės tarybą, o sudaroma įvairiai po: savaitės, dviejų, mėnesio, trijų mėnesių, net pasitaikė sudaryta ir po septynių mėnesių. Savivaldybės taryba komisijų pirmininką mero teikimu skiria iš tarybos narių. Jeigu yra paskelbta savivaldybės tarybos mažuma (opozicija), Etikos komisijos pirmininko kandidatūrą meras teikia savivaldybės tarybos mažumos (opozicijos) siūlymu reglamento nustatyta tvarka. Komisijų atsakingųjų sekretorių pareigas atlieka savivaldybės administracijos direktoriaus paskirti valstybės tarnautojai, šios funkcijos įrašomos į jų pareigybės aprašymą. Po vieną kandidatą į komisijos narius gali siūlyti kiekviena Savivaldybės taryboje atstovaujama partija. Būtina, kad Etikos komisijoje gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai turi sudaryti ne mažiau kaip 1/3 komisijos narių tam, kad ir bendruomenės nariai būtų įtraukti į svarstymus esant politikų elgesio normų pažeidimams ir kitoms etikos komisijos funkcijoms vykdyti. Tarybos sudaromų komisijų nariais gali būti tarybos nariai, valstybės tarnautojai, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ir bendruomeninių organizacijų atstovai, kiti savivaldybės bendruomenės nariai. Kandidatūros į komisijas svarstomos balsuojant už kiekvieną atskirai arba už visas iš karto. Etikos komisijos veiklos nuostatus tvirtina taryba. Komisija yra atsakinga ir atskaitinga tarybai.

Apibendrinant pateiktos lentelės informaciją, galima pasakyti, kad savivaldybių tarybų etikos komisijų funkcijos, jos yra tokios pat, daug nieko nesiskiriančios :

- prižiūri, kaip savivaldybės tarybos nariai laikosi LR Vietos savivaldos įstatymo įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių savivaldybės tarybos narių veiklą ir elgesį, reikalavimų;
- analizuoja savivaldybės tarybos narių nedalyvavimo savivaldybės tarybos, komitetų ir komisijų posėdžiuose ir šio įstatymo nustatytų pareigų nevykdymo priežastis;
- nagrinėja gautą informaciją dėl savivaldybės tarybos nario veiklos ar jo viešųjų ir privačiųjų interesų nesuderinamumo;

- nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl savivaldybės tarybos narių veiklos skaidrumo;

Atlikus savivaldybių antikorupcijos komisijų nuostatų, ir korupcijos prevencijos programų internetinėje savivaldybės svetainėje analizę, nustatyta, kad komisijos vykdo šias funkcijas: rengia kovos su korupcija programas ir jų įgyvendinimo planus, rengia šviečiamuosius seminarus korupcijos prevencijos ir antikorupcinių teisės aktų taikymo klausimais savivaldybės Tarybos nariams, kitų savivaldybės institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojams ir darbuotojams; analizuoja savivaldybės institucijų, įstaigų ir įmonių korupcinio pobūdžio darbuotojų veikas (jeigu tokių veikų buvo nustatyta), nagrinėja korupcijos ir su ja susijusius reiškinius bei atvejus, priima sprendimus nagrinėjamaiais klausimais, kontroliuoja, kaip savivaldybės institucijos, įstaigos, įmonės juos vykdo; analizuoja savivaldybės institucijų, įstaigų ir įmonių sprendimus, sudarančius sąlygas korupcijai ar kitiems teisės pažeidimams, ir teisės aktų nustatyta tvarka siekia panaikinti tokius sprendimus; rengia išvadas dėl korupcijos pasireiškimo tikimybės; bendradarbiauja su valstybinėmis institucijomis, vykdančiomis korupcijos prevenciją ir kontrolę; savo iniciatyva arba savivaldybės Tarybos pavedimu kartu su kitomis institucijomis įgyvendina korupcijos prevencijos priemones ir t.t.

Remiantis išanalizuotais duomenimis galima daryti išvadą, kad šios minėtos komisijos galėtų būti geriausiai atrinktos kryptingam interviu ir atstovauti tiriamos srities ekspertų nuomonei.

Kokybiniame tyrime dalyvavo 8 respondentai : 2 moterys ir 6 vyrai. Iš kiekvienos savivaldybės po vieną iš komisijų atstovą, konkrečiai pirmininką. Laikantis tyrimo etikos ir informantų užtikrinimo anonimiškumo, ekspertų, dalyvavusių kokybiniame tyrime, išsami informacija (vardai, pavardė) pateikiant duomenis analizei nėra atskleidžiami (yra žinomi tik darbo autorei). Gauta informacija iš respondentų tyrime atskleista ir pateikta tik apibendrintai.

7 lentelėje pateikiami atrinktų interviu ekspertų bendrosios srities duomenys pagal komisijas.

7 lentelė. Bendrieji duomenys apie informantus

Savivaldybės pavadinimas	Komisijos pavadinimas	Eksperto patirtis pagal užimamas pareigas (metais) komisijoje	Eksperto pareigybė
Tauragės rajono savivaldybė	Etikos komisija	4m.	Baldų fabriko „Alantas“ generalinis direktorius, Tauragės rajono savivaldybės tarybos narys, Etikos komisijos pirmininkas
	Antikorupcijos komisija	9 m.	Vyriausiasis spec. atsakingas už korupcijos prevenciją

Šilalės rajono savivaldybė	Etikos komisija	4m.	LPKTS Šilalės filialo pirmininkė savivaldybės tarybos narė, etikos komisijos pirmininkas
	Antikorupcijos komisija	3m.	Europos parlamentas, EP nario Z. Balčyčio koordinatore Šilalės rajone, savivaldybės tarybos narė.
Jurbarko rajono savivaldybė	Etikos komisija	3m.	VĮ Tauragės ligoninės gydytojas, Savivaldybės tarybos narys, etikos komisijos pirmininkas
	Antikorupcijos komisija	2m.	UAB „Jurbarko jursa“ direktorius, savivaldybės tarybos narys, komisijos pirmininkas
Pagėgių rajono savivaldybė	Etikos komisija	4m.	UAB „Litera“ laikraštis „Pamarys“ korespondentas, komisijos pirmininkas
	Antikorupcijos komisija	4m.	Pagėgių r. savivaldybės mero pavaduotojas

Remiantis lentelėje pateiktais duomenimis, galima pamatyti kokią respondentai turi įvairią darbo patirtį etikos ir antikorupcijos komisijose. Apklausus ekspertus paaiškėjo, kad ilgametę patirtį turi tik vienas Tauragės rajono savivaldybės antikorupcijos pirmininkas – 9 m., mažiausią patirtį turi Jurbarko rajono savivaldybės antikorupcijos pirmininkas – 2 m. Apklausus etikos komisijų ekspertus apie jų patirtį etikos komisijoje, daugiausia nurodė, jog dirba komisijoje 4 m., tai reiškia nuo savivaldybėse etikos komisijų kūrimosi pradžios – 2007 m.

Apibendrinant tyrimo imties charakteristiką galima teigti, jog antikorupcijos ir etikos komisijų ekspertai nėra visiškai naujoki, daugelis turi ketverių, trejų metų patirtį ir pakankamai išmanantys, galintys pasidalinti savo patirtimi ir išsakyti savo nuomonę pagal dominančias tyrimo sritis.

3. PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMŲ IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI TAURAGĖS REGIONO SAVIVALDYBĖSE TYRIMO REZULTATAI

3.1 Profesinės etikos problemų raiškos nustatymas: dokumentų analizė

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (toliau – Komisija arba VTEK) yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali priežiūros institucija, suformuota 1999 m. rugsėjo 23 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu. Pagal Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymą, vykdydama savo pareigą yra nepriklausoma, jokia valstybės institucija ar valstybės pareigūnas negali duoti privalomų nurodymų dėl VTEK kompetencijai priklausančių klausimų sprendimo. Šios Komisijos veiklos vykdymas paremtas formuoti tarnybinės etikos (elgesio) normų laikymosi valstybinėje tarnyboje, - tai sekti visuomenės informavimo priemonėse skelbiamą valstybės politikų elgesį, analizuoti valstybės tarnautojų profesinės etikos problemas ne tik informavimo priemonėse skelbiamą informaciją apie neetišką elgesį politikų, bet ir pateiktus institucijų ir piliečių skundus, pareiškimus, prašymus, vykdyti asmenų pažeidusių tarnybinės etikos normų tyrimus; teikti savivaldybės tarybos etikos komisijoms pasiūlymus ir rekomendacijas esant elgesio normų pažeidimams taipogi tobulinant ir įgyvendinant reglamentuojančias elgesio normas valstybės tarnyboje; turimos informacijos pagrindu, rengti ir įgyvendinti tarnybinės etikos normų pažeidimų valstybinėje tarnyboje prevenciją, tikrinti privačių interesų deklaravimo duomenis bei teisės aktų leidybos skaidrumą ir kitas funkcijas, kurios yra numatytos, institucijos veiklos pagrindus bei darbo organizavimo tvarką nustatančiuose teisės aktuose: Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas (dabar jau naujas nuo 2008 m. liepos 1 d. LR Seimo priimtas Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas) ir komisijos patvirtintas darbo reglamentas ir jos nuostatai.

Kiekvienais metais Komisija patvirtintoje savo veiklos plano strategijoje siekia veiklos tikslo:

2008 m. – *vykdyti tarnybinės etikos normų pažeidimų prevenciją, tyrimo ir lobistinės veiklos kontrolę.*

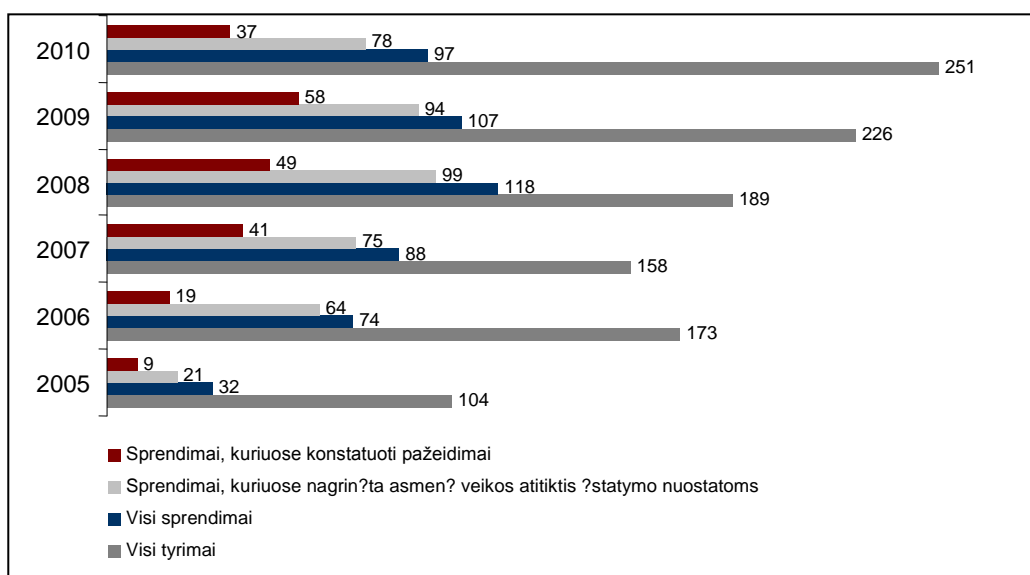
2009 m.- *užkirsti kelią korupcijos apraiškoms valstybinėje tarnyboje, įtvirtinti nuostatą, kad valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys, priimdami sprendimus, vadovautųsi ne privačiais, o viešais interesais, vengtų šališkumo; stiprinti visuomenės pasitikėjimą valstybės politikais ir valstybinėje tarnyboje dirbančiais asmenimis.*

2010 m.- *stiprinti visuomenės pasitikėjimą valstybinėje tarnyboje dirbančiais asmenimis užtikrinant jų priimamų sprendimų nešališkumą.*

Atlikus Komisijos trijų metų veiklos ataskaitų analizę (2008; 2009; 2010) , komisijos vykdytais tyrimais, galima palyginti kaip valstybinėje tarnyboje dirbantys valstybės ar savivaldybių

institucijų vadovai arba jų įgalioti darbuotojai vykdo Viešųjų ir privačiųjų interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatas bei laikosi kituose teisės aktuose reglamentuotų tarnybinės etikos (elgesio) normų, o taip pat su kokiomis etikos problemomis susiduriama savivaldybėse.

Komisijos 2010 m. veiklos ataskaitoje pateikiama statistinė informacija apie jos atliktus tyrimus, priimtus sprendimus ir nustatytus pažeidimus nuo 2005 m. iki 2010 m. (analizei remsiuosi tik paskutiniais trimis metais). Pavyzdžiui, lyginant VTEK tyrimus 2010 m. su 2009 m. - atliko 251 tyrimą, (apie 10 proc. daugiau nei praėjusiais metais,) dėl galimų Įstatymo nuostatų pažeidimų ir šių tyrimų pagrindu, vadovaudamasi Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo 29 straipsnio nuostatomis, priėmė 78 sprendimus (17 proc. mažiau nei praėjusiais metais). Lyginant paskutinių trijų metų duomenis, ženkliai matomas kasmet didėjantis atliktų tyrimų skaičius. O sprendimų, kuriuose konstatuoti pažeidimai, mažėjimas pastebimas 2010 m. – 37 konstatuoti pažeidimai (žiūr. 5 pav.).

6 pav. Komisijos atlikti tyrimai, priimti sprendimai ir nustatyti pažeidimai 2005-2010 m.

Šaltinis : Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2010 m. veiklos ataskaita

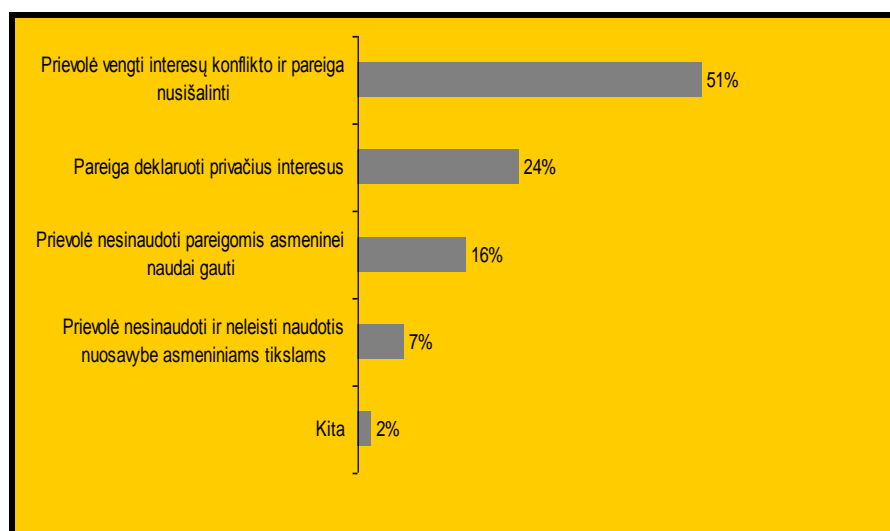
Komisijos atliktų tyrimų sprendimuose pažeidimai nagrinėti eilę metų panašia tematika :

- galimus Įstatymo nuostatų dėl prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti pažeidimus, kurie buvo susiję su galimais nepotizmo atvejais;
- asmenine privačia valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų veikla (turimomis akcijomis,

ryšiais su įmonėmis ir organizacijomis, kitomis papildomomis tarnautojų ar politikų pareigomis) - pareiga deklaruoti privačius interesus;

➤ tiesioginės naudos sau (ir (ar) artimiems asmenims) siekimu prievolės nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti ir prievolė nesinaudoti ir neleisti naudotis nuosavybe asmeniniams tikslams .

Sprendimuose nagrinėta tematika pateikiama paveiksluose žemiau (žiūr. 7 pav., 8 pav., 9 pav). Lyginant nuo 2008 m. -2010 m. *prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti pažeidimus*, kurie buvo susiję su galimais nepotizmo atvejais, asmenine privačia valstybės tarnyboje dirbančių asmenų veikla (turimomis akcijomis, ryšiais su įmonėmis ir organizacijomis, kitomis papildomomis tarnautojų ar politikų pareigomis) ar tiesioginės naudos sau (ir (ar) artimiems asmenims) siekimu, daugiausia spręsta 2008 m. – 55%, tai daugiau nei pusę sprendimų sudarė įstatymo nuostatų dėl prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti pažeidimus, mažiausiai 49% - 2009 m.

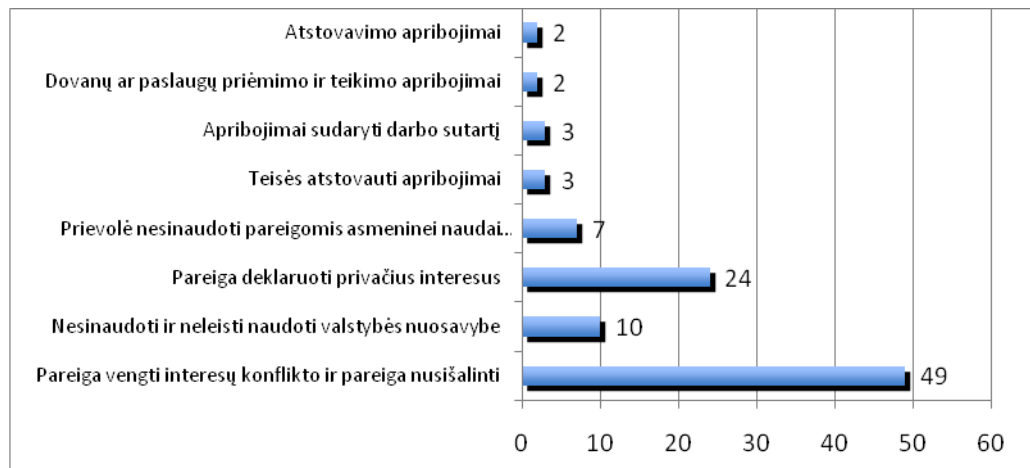
7 pav. Sprendimuose nagrinėta tematika 2010m.
Šaltinis: VTEK 2010 m. veiklos ataskaita

Prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti pažeidimai susiję su nepotizmu, anot VTEK, tai yra neigiamas reiškinys pasinaudojant tarnybine padėtimi giminėms, pažįstamiems proteguoti, sukiantis visuomenės ir atitinkamos institucijos darbuotojų abejones dėl vadovo artimo asmens nešališko vertinimo ir dėl jo veikloje priimamų sprendimų teisingumo. Komisija nustatė faktus, kuriuose pasireiškė nepotizmas- *tai asmenys sudarė su artimaisiais darbo sutartis, tvirtino jų pakeitimus, pasirašė įsakymus dėl papildomo darbo, atostogų, pavadavimo, tarnybinių*

komandiruočių; nustatė kvalifikacines klases, išmokėjo vienkartinės pinigines išmokas už gerą tarnybą, skyrė pinigines išmokas švenčių proga, palankiu būdu sprendė artimiesiems karjeros galimybių klausimus.

Komisijos užfiksuota atvejų, kai nors Įstatymai draudžia, pvz., artimiems asmenims kartu dirbti valstybinėje tarnyboje, kai yra tiesioginis pavaldumas, nes interesų konfliktas jų veikloje būtų nuolatinis (įstatymas skelbia vengti interesų konflikto), jokiais kitomis priemonėmis šie santykiai nepašalinami, tik atleidimu iš darbo vieno šių asmenų. Priešingu atveju jie negalėtų tinkamai atlikti savo tarnybinių pareigų, nes, siekiant išvengti interesų konflikto, tektų nusišalinti nuo savo tiesioginių ir kasdienių funkcijų atlikimo. Prie šio atvejo pažymėtina, jog yra patvirtintas kategorijų sąrašas, kurioms netaikoma ši prievolė. Tai 2005 m. LR Vyriausybės nutarime „*Dėl darbuotojų, kuriems netaikomas draudimas dirbti vienoje valstybės ir savivaldybės įmonėje, kai juos sieja artimi giminystės ar svainystės ryšiai ir kai jų darbas susijęs su vieno iš jų tiesioginiu pavaldumu kitam arba su vieno teise kontroliuoti kitą*“ patvirtintos šios kategorijos: kultūros įstaigų (bibliotekų, muziejų, teatrų, koncertinių įstaigų, kultūros centrų ir kitų kultūros įstaigų) kultūros ir meno darbuotojai bei kūrybiniai darbuotojai; valstybės ir savivaldybių sveikatos priežiūros biudžetinių įstaigų bei valstybės ir savivaldybės įmonių, užsiimančių farmacijos veikla, specialistai; švietimo įstaigų pedagoginiai darbuotojai ir bibliotekininkai; seniūnijose dirbantys socialiniai darbuotojai ir jų padėjėjai (2007 m. papildyta kategorija).

Pareiga deklaruoti privačius interesus 2010 m. ir 2009 m. sprendimų procentas išlieka toks pat nepakitęs - 24%, o 2008 m. tesudarė 12% nuo visų sprendimų. Atlikti tyrimai, kai asmenys, nedeklaravę privačius interesus, ***dalyvavo perkant prekes ir paslaugas iš įmonių, kurių steigėjai ar akcininkai jie yra; priėmė sprendimus, tiesiogiai susijusius su tokių įmonių veikla; ėjo vadovo pareigas institucijoje, kurioje viešųjų pirkimų konkursus dažnai laimi įmonė, dalyvavo priimant sprendimus, susijusius su bendrovėmis, su kuriomis susiję kitais ryšiais – pelno gavimu iš tam tikrų subjektų ; buvo susiję draugystės ryšiais, bendru laisvalaikio leidimu ir pan.***

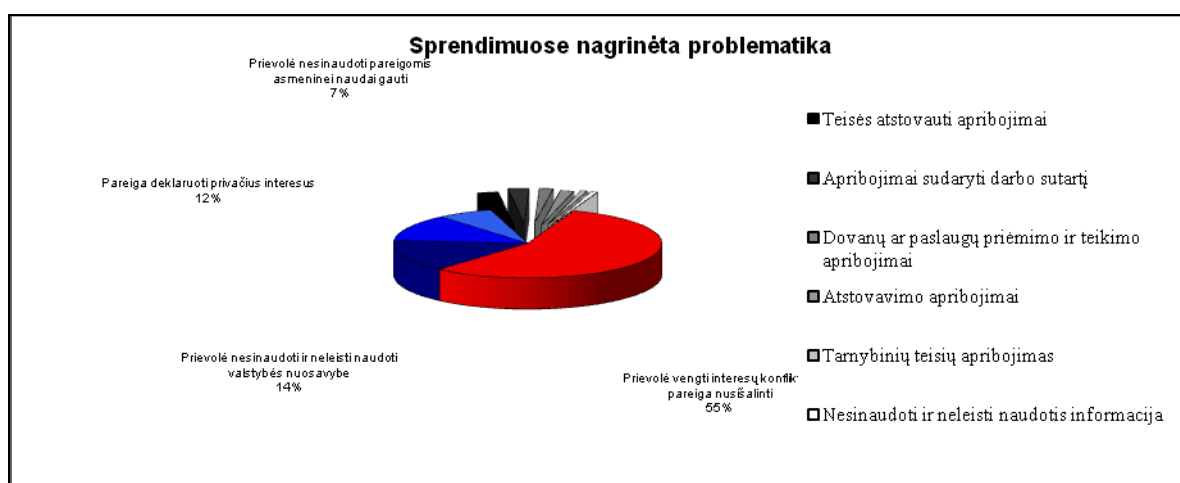

8 pav. Sprendimų nagrinėta tematika 2009m.
Šaltinis: VTEK 2009 m. veiklos ataskaita

Viešų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme (Žin., 1997, Nr. 67-1659) 3 str. 6 punktu asmens, dirbančio valstybės tarnyboje, *prievolė nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės nuosavybe, taip pat ir valstybei nuomojama nuosavybe, kitokiai nei tarnybinei veiklai.* VTEK „valstybės ar savivaldybės nuosavybė“ apibrėžta plačiai, nuosavybės sąrašė gali būti naudojamosi patalpomis, baldais, faksu, kompiuteriais, telefonu, įvardijamos net pašto paslaugos ir t.t. Komisijos ataskaitų duomenimis, ataskaitiniais metais (2010 m.) ir 2008 m., dažniausiai buvo susijęs su tarnybinio transporto (tarnybinių automobilių) naudojimu asmeninėms reikmėms, o visi kiti naudojimosi reikmės kaip el. paštu, kopijavimo aparatu, priskirti (visuomenės ir VTEK vertinimu) prie mažareikšmių pažeidimų. Lyginamaisiais metais atliktais tyrimais savo sprendimuose Komisija konstatavo, kad tarnybinis transportas buvo naudojamas vykti šiais atvejais: ***į neformalaus pobūdžio savivaldybės valdančiosios koalicijos susitikimus; į neformalaus pobūdžio susitikimus su kitais tarybos nariais ar administracijos darbuotojais; į alkoholinių gėrimų parduotuves, kavines, namus ir pan.*** Galimi dažnai pasitaikantys atvejai, kai tarnybiniu automobiliu veža savo vaikus į darželį, mokyklą, būrelius (net jei pakeliui) ir iš jų, paveža sutuoktinį, tėvus, brolius, seseris, kitus jam artimus asmenis, kolegas, kaimynus, pažįstamus jiems reikalingu maršrutu, net jei ir „visiškai pakeliui“, vyksta į sporto varžybas, sporto klubus, meno, kultūros, pramoginius renginius, jeigu tai nesusiję su tarnybinių funkcijų atlikimu, naudojasi sau ar kitiems asmenims priklausantiems daiktams pervežti, važiuoja į prekybos centrus nusipirkti maisto prekių, gėrimų ar kitų asmeninio naudojimo prekių; naudojasi kaip susisiekimo priemone - nuvykti į kitą savo darbovietę ir iš jos sugrįžti į tarnybą (pvz., skaityti paskaitų mokymo įstaigoje, eksperto darbui, už kurį gauna atlygį (honorarą), atlikti) ir t.t. Bet koks veiksmas, atliktas ne tarnybos reikmėms, yra laikomas piktnaudžiavimu valstybės ar savivaldybės nuosavybe.

Komisija atkreipė dėmesį į tai, kad atliekant tyrimus dėl galimo tarnybinių automobilių naudojimo ne tarnybos tikslams dažnai pritrūksta patikimų įrodymų – automobilių kelionės lapai pildomi aplaidžiai, taisomi, juos pildo ne tas asmuo, kuris realiai naudojasi tarnybiniu automobiliu, ir t. t. Dėl to Komisija kartais net negali nustatyti, ar asmuo tikrai naudojosi tarnybiniu automobiliu (Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, 2010).

Tiesioginės naudos sau (ir (ar) artimiems asmenims) siekimu prievolės nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti ir prievolė nesinaudoti ir neleisti naudotis nuosavybe asmeniniams tikslams pažeidimų užfiksuota daugiausia 2010 m. – prievolė nesinaudoti pareigomis ir asmeniniai naudai gauti - 16% (mažiausiai 2008 m. ir 2009 m. po 7%) ir prievolė nesinaudoti ir neleisti naudotis nuosavybe asmeniniams tikslams - 7%.

9 pav. Sprendimų nagrinėta tematika 2008 m.

Šaltinis: VTEK 2008 m. veiklos ataskaita

Komisijos atliktais tyrimais dėl galimų interesų konfliktų, kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo sprendžia klausimus, kuriais patys asmeniškai yra galimai suinteresuoti, nustatyti atvejai, kai: neigiamai sprendė klausimus dėl bendrovių, su kuriomis bylinėjosi teismuose; vertino savo pačių veiklą; naudojosi valstybei ar savivaldybėms priklausančiu turtu savo asmeniniams reikalams; veikė, kad būtų priimti jiems naudingi sprendimai, susiję su detaliuoju planavimu, gatvių asfaltavimu ir pan., priėmė sprendimus dėl iškeitinių išmokų sau skyrimo ir kt.

Prevencinė veikla:

❖ *Švietimas*

Siekdama padėti valstybės tarnyboje dirbantiems asmenims tinkamai vykdyti Viešų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatas ir užkirsti kelią interesų konfliktams bei tarnybinės etikos normų pažeidimams, Komisija kasmet vis daugiau dėmesio skiria interesų konfliktų ir tarnybinės etikos normų pažeidimų prevencijai.

Analizuojant Komisijos 2010 m. veiklos ataskaitą savo strateginiam tikslui įgyvendinti, paaiškėja kad, komisija turi suformuotas priemones tikslui pasiekti, viena iš jų - vykdyti tarnybinės etikos normų pažeidimų prevenciją (teikiant metodinę pagalbą dėl tarnybinės etikos (elgesio) normų; atliekant analizes ir (ar) teikiant rekomendacijas dėl tarnybinės etikos (elgesio) normų). Šios priemonės idėja plėtojama jau eilę metų. Viena iš prevencijos priemonių - valstybės tarnyboje dirbančių asmenų švietimas, Komisijos nuomone, „*valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų švietimas interesų konfliktų prevencijos srityje yra reikšminga kovos su korupcija, netinkamu valdymu ir piktnaudžiavimu viešajame sektoriuje priemonė*“. Švietimo veikla vykdoma šiomis kryptimis: nemokami seminarai (vykdo nuo 2009 m.); elektroninis naujienlaiškis; informacijos teikimas Komisijos interneto svetainėje; žodinių konsultacijų bei rašytinių rekomendacijų teikimas. Pagrindinės aktualiausios mokymo temos, valstybės tarnautojus dominusios pagrindinės Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje, yra šios: pagrindinės sąvokos; prievolė vengti interesų konflikto ir pareiga nusišalinti; privačių interesų deklaravimas; prievolės ieškant kito darbo; teisės atstovauti apribojimai; dovanų ar paslaugų priėmimo ir teikimo apribojimai; apribojimai pasibaigus tarnybai; tyrimų dėl galimų pažeidimų atlikimas; atsakomybė už įstatymo pažeidimus, ir kitos temos pagal poreikius. Komisijos apklausomis, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų darbuotojai išreiškė pageidavimą gauti metodinės pagalbos tarnybinės etikos klausimais. Tačiau tam, kad organizuotų mokymus Komisija, neturi galimybės naudoti savo finansinių išteklių. Tuo tikslu VTEK išleido elektroninį naujienlaiškį (taip pat 2009 m.), kuriame pateikiama aktuali metodinė informacija apie interesų konfliktus, jų prevenciją, nepotizmą, privačių interesų deklaravimą ir t.t. Naujienlaiškį gauna valstybės ir savivaldybių institucijose dirbantys asmenys, esantys atsakingi už Įstatymo nuostatų įgyvendinimo kontrolę (administracijos direktorius, Etikos komisija). Komisija aktyviai bendradarbiauti pradėjo su savivaldybių tarybų etikos komisijomis ir jų politikais nuo 2008 m. teikdama rekomendacijas dėl tarnybinės etikos ir (ar) elgesio normas reglamentuojančių teisės aktų nuostatų bei metodinę pagalbą dėl Valstybės politikų elgesio kodekso nuostatų įgyvendinimo. Kadangi tik nuo 2007 m. pradėjo formuotis etikos komisijos, joms elementariai trūko žinių ir metodinės pagalbos dėl Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų, Valstybės Politikų elgesio kodekso laikymosi kontrolės vykdymo, kaip etikos komisijos turėtų įforminti savo priimtus sprendimus ir t.t.

❖ *Privačių interesų deklaravimas*

Privačių interesų deklaravimas yra viena iš veiksmingiausių interesų konfliktų valstybės tarnyboje prevencijos priemonių, kurią įgyvendinti valstybės ir savivaldybių institucijų vadovus įpareigoja Įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktas. Deklaravimas – praktinė priemonė, padedanti

valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui identifikuoti galimas viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto sritis ir laiku atlikti visas Įstatyme numatytas prievoles (nusišalinti, neatlikti ar atlikti tam tikrus veiksmus ir kt.). Privačių interesų deklarovimo sistema veikia trimis pagrindiniais lygmenimis: 1) asmeninis (deklaruojančio asmens); 2) institucinis (institucijų vadovų, padalinių vadovų, institucijos kolektyvo, VTEK) ir 3) visuomeninis (žiniasklaidos priemonių ir visuomenės).

VTEK kasmet rengia Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybose priimamų sprendimų bei savivaldybių tarybų narių deklaruotų privačių interesų apžvalgą ir lyginamąją analizę, siekiant identifikuoti interesų konfliktų atsiradimo grėsmes ir veiklos sritis, kuriose egzistuoja interesų konflikto atsiradimo rizika. Pagal Komisijos, kurios kompetencijoje deklaracijų analizė, pastarųjų dviejų metų privačių interesų deklarovimo patirtis ir deklarovimo proceso stebėseną parodė, kad galiojantis privačių interesų deklarovimo turinys (sandoriai), nėra racionalus, daugumos smulkių sandorių deklarovimo teisingumo neįmanoma patikrinti. Deklaruojančių asmenų duomenys kartais neišsamūs, kartais – pertekliniai, apsunkinantys deklarovimo procesą. Komisijos deklarovimo stebėseną Institucijų pateikta informacija nebuvo išsami, ji skirtingo turinio, parengta vadovaujantis skirtingais kriterijais ir formomis, todėl sudėtinga efektyviai ir ekonomiškai vykdyti deklarovimo eigos kontrolės stebėseną (VTEK, 2010).

Apibendrinant Vyriausios tarnybinės etikos komisijos 2008 - 2010 metų veiklos ataskaitų apžvalgą, galima daryti išvadą, kad yra pakankamai daug atvejų ir tikimybė savivaldybių nariams patekti į interesų konfliktą, būtini reguliarūs valstybės tarnautojų mokymai, nuolat reikalinga konsultuoti savivaldybių tarybų etikos komisijas, esant galimoms interesų konfliktų situacijoms, teikti pasiūlymus, prevencines priemones, didelis valstybės ir savivaldybių darbuotojų poreikis konsultuoti, teikti metodinę pagalbą tarnybinės etikos klausimais, tačiau dėl finansinių lėšų stokos Komisija negali tinkamai vykdyti kryptingos šviečiamosios veiklos. Komisija yra specialios kompetencijos institucija, kuri kontroliuoja, kaip asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, laikosi Įstatymo nuostatų, viena iš tų nuostatų – interesų deklarovimas. Vykdytina privačių interesų deklarovimo proceso valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose stebėseną Komisijai leidžia nustatyti interesų konfliktų atsiradimo grėsmes ir veiklos sritis, kuriose egzistuoja interesų konflikto atsiradimo rizika.

3.2 Profesinės etikos problemų sprendimo būdų identifikavimas: ekspertų nuomonės raiška

Pateiktame tyrimo klausimyne ekspertai išreiškė savo nuomonę pažymėdami, kokios ir kaip dažnai profesinės etikos problemos pasitaiko. Jų nuomone yra ta, jog profesinės etikos problemos

pasitaiko retai, išskyrus šmeižtą ir seksualinį priekabiavimą, šios problemos nepasireiškia visai valstybės tarnyboje.

Tauragės regiono savivaldybių ekspertų buvo prašoma pažymėti, su kokiomis problemomis susiduriama jų savivaldybėse, pažymėta, jog jų - institucijose yra pasitaikančių problemų, tačiau retai, tai kaip piktnaudžiavimas organizacijos turtu ir viešų ir privačių interesų nesuderinimas atliekant pareigas. Ekspertai paminėjo konkrečius profesinės etikos pažeidimus, užfiksuotus nuo jų komisijos sudarymo kadencijos (nuo 2007 metų).

Tauragės atvejai:

1. *Tarnautojas pasinaudojo transportu asmeniniais tikslais iš anksto to nesuderinęs su savivaldybės administracija (2009).*
2. *Balsuojant savivaldybės tarybos posėdžio metu tarybos narys nenusišalino nuo balsavimo, kaip buvo priimamas sprendimas dėl gatvės asfaltavimo, kurioje jis gyvena (buvo nesilaikoma viešųjų ir privačių interesų derinimo tvarkos)(2009).*

Pagėgiu atvejai :

1. *Pagėgių savivaldybės tarybos narys svarstė su jam nuosavybės teise priklausančiu sklypu besiribojančios teritorijos tvirtinimo detaliojo plano sprendimus (2008).*
2. *Tas pats savivaldybės narys slidinėdamas Italijoje naudojo savivaldybės kompiuteriu ir be laidžiu internetu (2008).*

Šilalės atvejai:

1. *Savivaldybės meras tarnybiniu automobiliu vyko į partinius susirinkimus į sostinę (2009).*
2. *Tas pats asmuo naudodamasis tarnybine padėtimi darbo metu savo kabinete surengė partijos tarybos posėdį (2011).*

Jurbarko ekspertai teigia, kad profesinės etikos problemų nepasitaikė, neužfiksuota.

Atliekant tyrimą toliau, šios problemos bus dar kartą paminėtos tiriant atskiras tyrimo sritis ir aiškinamasi, kaip ir kokie sprendimo būdai, taikomi šioms problemoms spręsti kiekvienoje savivaldybėje.

Esamas problemas, anot ekspertų, savivaldybėse sprendžia savivaldybės administracijos direktorius, etikos komisija. Antikorupcijos komisija analizuoja korupcijos lygį savivaldybėje, prižiūri, kaip vykdomos korupcijos prevencinės priemonės, rengia kovos su korupcija programas ir atlieka daug kitų funkcijų.

Ekspertai patvirtino, kad tiek valstybės tarnautojai, politikai ir padalinių darbuotojai tiek komisijos - visi savo viešame gyvenime be išimčių turi visada vadovautis valstybės tarnautojo

veiklos principais: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumu, nesavanaudiškumu, padorumu, nešališkumu, atsakomybe, pavyzdingumu, nepiktnaudžiauti suteiktomis galiomis, valdžia ir t.t.

Toliau atliekama tyrimo analizė pagal išskirtas tyrimo sritis Tauragės regiono savivaldybių atveju.

I. Tyrimo sritis – profesinės etikos problemos ir jų prevencija

Viešas sektorius kiekvieną iš mūsų paliečia vienaip ar kitaip, daugiau ar mažiau. Viešąjį administravimą vykdančios valstybės ir savivaldybių institucijos per šiose institucijose atstovaujančius asmenis, jų priimamus sprendimus priklauso mūsų visuomenės kokybė, visuomenės pasitikėjimas valdžia. O štai dirbantys viešojo administravimo institucijose susiduria su įvairiomis situacijomis, pagundomis, kuomet ir susiduriama su etikos problemomis.

Anot ekspertų, suinteresuotumą tinkamai atlikti pareigas ir užtikrinti viešą interesą nugali privatūs interesai - viešų ir privačių interesų supainiojimas, tarnybos panaudojimas savo interesams, asmeninės ar savo artimiesiems naudos siekimu. Tokie valstybės tarnautojo nusižengimai, pažeidimai, valstybės tarnybos viešų ir privačių interesų įstatymų nuostatų nepaisymas, netaupomi valstybės mokesčių mokėtojų pinigai, švaistomas valstybės turtas, nevykdomi įsipareigojimai visuomenės interesui, skatina tik t kuo daugiau, plačiau ir viešai apie etikos problemas kalbėti. Valstybės politikas, tarnautojas ar kitas asmuo, vykdamas viešojo administravimo funkcijas, savo viešajame gyvenime privalo vadovautis šiais elgesio principais: pagarba žmogui ir valstybei, teisingumo, sąžiningumo, skaidrumo ir viešumo, padorumo, pavyzdingumo, nesavanaudiškumo, atsakomybės.

Savivaldybių ekspertai teigė, kad skundų, susijusių su etikos problemomis, pasitaiko vos vienas, du arba nei vieno per metus. Tauragės atveju, buvo gautas vienas vienintelis skundas, kai balsuojant Savivaldybės tarybos posėdžio metu tarybos narys nenusišalino nuo balsavimo, kai buvo priimamas sprendimas dėl gatvės kurioje jis gyvena asfaltavimo (buvo nesilaikoma viešųjų ir privačių interesų tvarkos), ir Pagėgių atveju, buvo gauti du skundai, vienas skundas buvo dėl kai, Pagėgių savivaldybės tarybos narys svarstė su jam nuosavybės teise priklausančiu sklypu besiribojančios teritorijos tvirtinimo detaliojo plano sprendimus. Kitose savivaldybėse, Jurbarko ir Šilalės, skundų neužfiksuota. Kodėl taip mažai gaunama skundų, prašymų dėl tarnybinės etikos pažeidimų? Ekspertai mano, kad lemia kelios priežastys: gyventojai nepasitiki teisėsauga, netobuli teisės aktai, ir sunku įrodyti. Apie 50 % visuomenės mano, kad ne ji pati turi kovoti su šiais reiškiniais; kita priežastis - visuomenei naudinga ir ji nemato reikalo skųsti, nes valstybės tarnautojas atitinkamu atveju padėjo atlikti, išspręsti problemą, šiam jaučia dėkingumą ir galbūt ateityje šio tarnautojo paslaugų dar, manoma, prireiks, todėl nemato tikslo jo skųsti. Anot ekspertų,

į nusiskundimus savivaldybės administracijos vadovybė reaguoja greitai. Situaciją aiškinasi tiesiogiai su tarnautoju ir nukentėjusiu asmeniu. Vėliau priimamas sprendimas. Rimtesnius profesinės etikos pažeidimus svarsto etikos komisija. Etikos ir antikorupcijos komisijų nariams pakanka kompetencijos, žinių Įstatymo normų pažeidimams spręsti. Komisijos nariai yra nepriekaištingos reputacijos asmenys renkami iš bendruomenės ir iš tarybos narių. Jų sudėtis yra numatyta savivaldybės veiklos reglamente, etikos komisijos veiklos nuostatuose.

Remiantis VTEK veiklos ataskaitose rastais atsiliepimai apie etikos komisijų veiklą, Tauragės regiono savivaldybės (Pagėgių, Jurbarko, Šilalės) stropiai vykdo VTEK nurodymus, rekomendacijas, pakankamai daug posėdžiauja, atlieka tyrimus, priima sprendimus, pateikia veiklos ataskaitas. Tauragės ir kitos savivaldybės siekia aktyviai įgyvendinimo korupcijos prielaidų ir sąlygų mažinimo, atsakomybės už korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas.

II. Tyrimo sritis – viešų ir privačių interesų derinimo problematika savivaldybėse

Valstybės tarnyboje interesų konfliktas yra situacija, kai valstybės tarnyboje dirbantis asmuo, atlikdamas pareigas, priima sprendimą, ar dalyvauja jį priimant, kuris susijęs su jo privačiais interesais (dėl jo ar artimo giminaičio, ar šeimos nario). VTEK 2007 metų ataskaitoje teigiama: *<...>interesų konfliktas pats savaime dar nėra korupcija, ji neabejotinai atsiranda ten, kur konfliktai tarp valstybės tarnautojų privačių interesų ir viešųjų pareigų nesprenžiami ar sprenžiami netinkamai<...>.*

Tiriamose Tauragės regiono savivaldybėse užfiksuoti atvejai, kuriais buvo nusižengta Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatomis:

Pagėgių atvejis - savivaldybės tarybos narys svarstė su jam nuosavybės teise priklausančiu sklypu besiribojančios teritorijos tvirtinamo detaliojo plano sprendimus (2008).

Tauragės atvejis - balsuojant savivaldybės tarybos posėdžio metu, tarybos narys, nenusišalino nuo balsavimo, kaip buvo priimamas sprendimas dėl gatvės, kurioje jis gyvena asfaltavimo (2009).

Šilalės atvejis - savivaldybės meras naudodamasis tarnybine padėtimi, darbo metu savo kabinete surengė partijos tarybos posėdį (2011).

Jurbarko rajono savivaldybėje, pasak etikos komisijos pirmininko, neetiško elgesio pažeidimų Įstatymo normoms neužfiksuota. Kiekvienas valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo privalo elgtis taip, kad nekiltų jokių abejonių, jog yra interesų konfliktas; Suvokti, jausti pareigą, jog interesų konflikto situacijas, jų priežastis reikia šalinti. Valstybės tarnyboje, kaip buvo apibendrinta prieš tai poskyryje, tikimybė, kaip savivaldybių nariams patekti į interesų konfliktą, be abejonės yra labai didelė. Tačiau valstybės tarnautojas yra viešas asmuo, privalantis užtikrinti viešą ne privatų interesą, nešališkai, sąžiningai, tinkamai atlikti tarnybines pareigas, Įstatymo tvarka ir jo

nustatytomis priemonėmis vengti interesų konflikto, nesinaudoti pareigomis asmeninei naudai gauti, nesinaudoti ir neleisti naudotis jokia valstybės ar savivaldybių nuosavybe. Privačių interesų deklaravimas – priemonė, galinti identifikuoti galimas viešųjų ir privačių interesų konflikto sritis, susivaldyti kai gali kilti interesų konfliktas ir atitinkamu intereso laiku išspręsti.

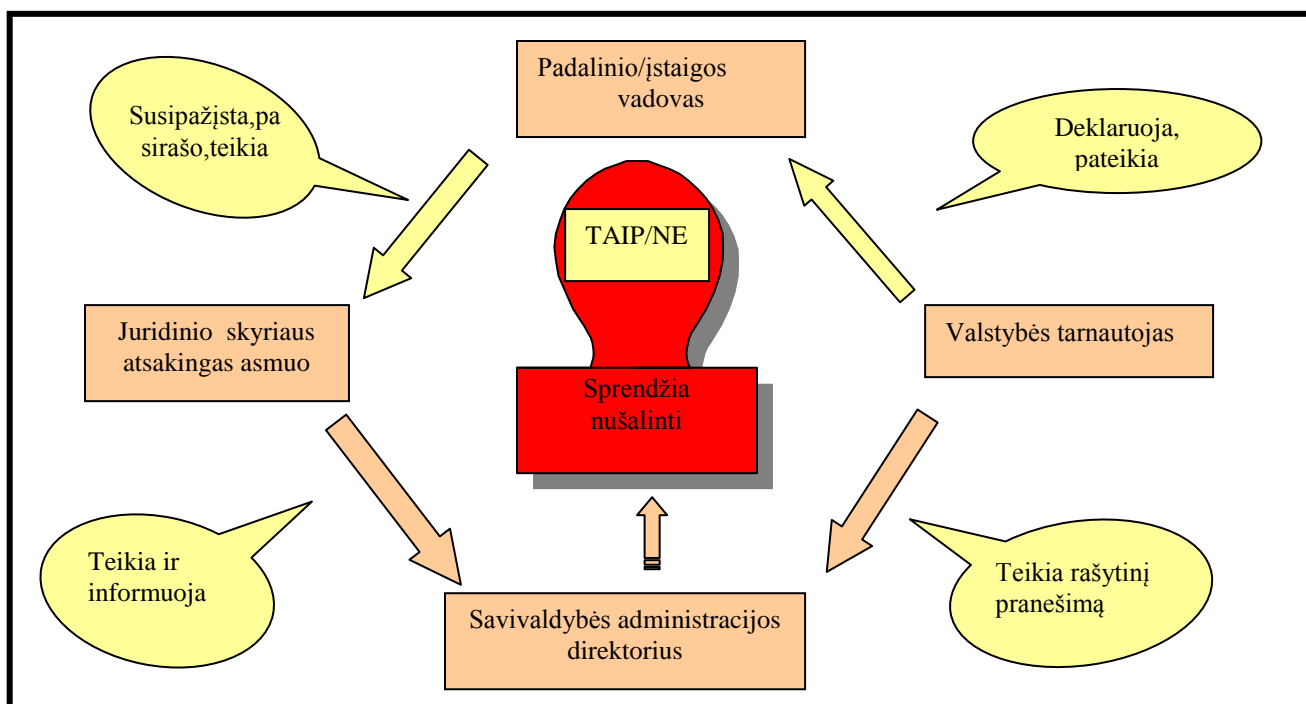
Gilinantį į Tauragės regiono savivaldybių viešų ir privačių interesų derinimo sritį, interviu būdu tarp jų išskirtinumo interesų ieškota konfliktų prevencijoje. Visų savivaldybių ekspertai patvirtino, jog, sprendžiant interesų konfliktą praktikoje, dažna *prevencijos priemonių triada: interesų deklaravimas, nusišalinimas nuo sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo ir atsistatydinimas iš valstybės tarnybos*. Lyg ir nieko naujo. Tauragėje siekiant, kad savivaldybės administracijoje, jos kontroliuojamose biudžetinėse įstaigose ir įmonėse dirbtų nepriekaištingos reputacijos asmenys, savivaldybės administracijos direktoriaus 2008 m. įsakymu Nr. 5-426 buvo patvirtintas pareigų, kurias einantys asmenys privalo deklaruoti privačius interesus, sąrašas; Jurbarko rajono etikos komisijos pirmininkas pateikė labiau reglamentuotą interesų konflikto deklaravimą jų savivaldybėje – tokio nei vienoje iš trijų savivaldybių dar nėra.

Jurbarko rajono savivaldybės administracijos direktorius 2010 m. įsakymu patvirtino Jurbarko rajono savivaldybės valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo ir nušalinimo tvarkos aprašą (žiūr. 8 priedas), kuriame reglamentavo valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo ir iškilus interesų konfliktui, šių asmenų nušalinimo nuo sprendimų priėmimo procedūras. Šioje savivaldybėje, kaip nustatyta LR teisės aktų tvarka, privačių interesų deklaravimo procedūra tokia: valstybės tarnautojai prieš pateikdami privačių interesų deklaraciją savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotam juridinio skyriaus valstybės tarnautojui (šis įgaliotas asmuo informuoja savivaldybės administracijos direktoriui apie valstybės tarnautojo privačių interesų deklaracijoje nurodytus asmenis, aplinkybes, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas), su ja pasirašytinai supažindina padalinio vadovas. Teorinėje šio darbo dalyje buvo minėta, kad interesų konflikto valdymo ir šalinimo priemonės vykdo ne pats interesų konfliktą patiriantis asmuo, bet jo vadovai, kurių vaidmuo interesų konflikto valdyme reikšmingas. Vadovo pareiga susipažinus su privačių interesų deklaracijų duomenimis - neskirti valstybės tarnautojams užduočių, susijusių su įmonėmis, kuriose jie turi privačių interesų (akcijos, artimų asmenų darbas, narystė ir pan.), ar kitų užduočių, galinčių sukelti interesų konfliktą; remiantis privačių interesų deklaracijų duomenimis, teikti pavaldiems valstybės tarnautojams jų prašymu rašytines rekomendacijas, *nuo kokių klausimų sprendimo procedūrų jie turėtų nusišalinti*; užtikrinti, kad nusišalinęs valstybės tarnautojas *nedalyvautų rengiant, svarstant ar priimant tam tikrus sprendimus (išeity iš posėdžių salės ir pan.)*; užtikrinti, kad nusišalinimo faktas, esant kolegialiam svarstymui, *būtų tinkamai užfiksuotas*

atitinkamame dokumente (pavyzdžiui, posėdžio protokole būtų nurodoma, kas ir dėl kokios priežasties nusišalino, kada išėjo ir kada sugrįžo į posėdžių salę), ir kitos funkcijos. Tame pačiame apraše pateikti punktai, kai valstybės tarnautojas privalo nusišalinti nuo sprendimų kurie gali sukelti interesų konfliktą rengiant, svarstant ir priimant sprendimus, susijusius su tiesioginės naudos gavimu sau ir (ar) artimiems asmenims; kai sprendimai susiję su asmeniniais interesais, iš kurių valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo (ar jam artimi asmenys) gauna bet kokios naudos ar su kuriais jį (ar jam artimus asmenis) sieja sutartiniai ar kiti įsipareigojimai (susiję su kreditoriais, skolininkais, sutarties šalimis ir pan.); rengiant, svarstant ir priimant sprendimus dėl juridinių asmenų, su kuria valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo (jam artimi asmenys) yra susijęs akcijomis, naryste, einamomis pareigomis ar kitais ryšiais, išskyrus atvejus, kai jis savivaldybės institucijos ar įstaigos įgaliojimu yra išrinktas (paskirtas) įmonės organo nariu. Ir valstybės tarnautojo pareiga tinkamai nusišalinti atitinkama tvarka, kuri taip pat numatyta apraše.

Kaip vyksta Jurbarko savivaldybės privačių interesų deklaravimo procedūra pateikiama 2 schemoje.

2 schema. Privačių interesų deklaravimo prevencijos tvarka

Galima daryti prielaidą, kad pagal VTEK teiginį interesų konfliktas *atsiranda ten, kur konfliktai tarp valstybės tarnautojų privačių interesų ir viešųjų pareigų nesprenžiami ar sprenžiami netinkamai*, tiriamose savivaldybėse, išskyrus Jurbarko, ir Tauragės, Pagėgių, Šilalės

savivaldybėse ši problema tinkamai nėra sprendžiama, tai rodo užfiksuoti savivaldybėse faktai.

Interesų konfliktų prevencinės priemonės - *atsistatydinimas iš valstybės tarnybos Tauragės regiono savivaldybėse, nusišalinti priimant sprendimą*, pasak ekspertų, nepasitaikė jų praktikoje. Tačiau esant įrodytiems tokiems faktams kaip kyšininkavimas stambiu mastu arba pakartotinas kyšio paėmimas, pakartotinas piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, vertingo turto pasisavinimas, vertingos tarnybinės paslapties atskleidimas, Tauragės antikorupcinės komisijos pirmininko tvirtinimu, tikrai būtų taikoma priemonė *atstatydinimas iš pareigų*.

Giminių, pažįstamų įdarbinimas, jų globa, karjera, darbo sąlygų gerinimas yra neretas etikos pažeidimo atvejis viešajame sektoriuje. Tačiau nepotizmo atveju, ekspertai teigė, nėra buvę jų kadencijoje. O kad nepotizmo atvejų nepasitaikytų jų savivaldybėse, Pagėgių, Tauragės ir kiti ekspertai tvirtino, jog yra pildomos viešų ir privačių interesų deklaracijos tam, kad lengviau būtų nustatyti giminystės ryšius. Šilalės ir Tauragės savivaldybių ekspertai mano, kad kiekvieno valstybės tarnautojo pareiga būti sąžiningam ir privalo esant giminystės ryšiams ar pretenduojant įsidarbinti jo artimam asmeniui, su kuriuo gali turėti ryšių ir priimti atitinkamus sprendimus, pirmiausiai užpildyti ar papildyti viešų ir privačių interesų deklaraciją, nusišalinti nuo priimamų sprendimų su jo galimoms interesų konflikto situacijomis, informuoti vadovą, kuris, įvertinę situaciją, gali pavesti spręsti klausimus, tarnybinius prašymus ir kitas funkcijas kitam asmeniui, kuriam nėra konfliktinės situacijos atitinkamo atvejo atžvilgiu.

Papildant šių ekspertų išsakytą nuomonę, viešų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymu, valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų vadovai ar jų įgalioti atstovai yra įpareigoti atlikti kontrolę ypatingai tais atvejais, nuspręsti ir teikti rekomendacijas pavaldiems asmenims (22 str. 1 ir 2 dalys). O taip pat 7 str. institucijos vadovas arba jo įgaliotas atstovas gali nušalinti valstybinėje tarnyboje dirbantį asmenį nuo konkreto sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūros, jeigu yra pakankamas pagrindas manyti, kad šio asmens dalyvavimas sukels interesų konfliktą.

Apibendrinant šios srities tyrimą, paprašyta ekspertų pateikti savo nuomonę apie privačių interesų deklaravimo privalumus ir trūkumus (žiūr. 7 lentelę).

Analizuojant pateiktų ekspertų privačių interesų deklaravimo privalumus, vis dėlto reikia pripažinti, kad tai efektyvi prevencinė priemonė, padedanti atskleisti viešų ir privačių interesų konflikto sritis, laiku vykdyti prievolę - nusišalinti nuo sprendimo. Deklaracijų viešumas visuomenę informuoja, suteikia galimybę susipažinti, nuo kokių sprendimo klausimų privalo nusišalinti. Dirbančiajam valstybės tarnyboje - kaip savianalizės priemonė savo privačių interesų sričių nuo kurių jis turės susilaikyti atliekant tiesiogines pareigas. Privalumas - dirbančių asmenų

valstybės tarnyboje atsakomybė už įstatymo normų pažeidimus įstatymų numatyta tvarka. Ir, žinoma, be atitinkamos kontrolės privačių interesų deklavimas tinkamai neveiks.

Ekspertai iš savo patirties ir privačių interesų deklaravimo pastebėjimų pateikia nemažai trūkumų, kurie rodo, jog trūksta privačių interesų deklaracijos turinio analizės, jos tikrinamos tik ar teisingai užpildytos ir ar laiku pateiktos. Akivaizdu, kad, anot eksperto, pateikęs šį trūkumą, įgaliotam asmeniui trūksta kompetencijos šioje srityje ir jis neatlieka funkcijų kurios buvo aptartos Jurbarko savivaldybės privačių interesų deklaravimo procedūroje. Neįtikėtina, jog deklaracijos pildomos ranka dar iki šiol, kai Lietuvos gyventojai savo pajamų deklaracijas pildo elektroniniu būdu, neišnaudojama elektroninės paslaugos, taisymai gali sukelti painiavos atliekant privačių interesų deklaracijų kontrolę.

8 lentelė. Interesų deklaravimo savivaldybėse privalumai ir trūkumai

PRIVALUMAI	TRŪKUMAI
▪ efektyvi prevencinė priemonė; ▪ valstybės tarnautojui prievolė deklaruoti, tikslinti ir papildyti privačius interesus; ▪ atitinkamos pareigos asmenų deklaracijos duomenys yra vieši ir skelbiami. ▪ valstybės tarnautojui galimybė parodyti interesų konflikto aplinkybes užpildant (PIDT1; PIDTB2; PIDTB3- PIDTB4; PIDTB5; PIDTB6; PIDTB7; PIDTB8; PIDTB9; PIDTB10) apsaugoti nuo galimai įvairių įtarimų, kaltinimų apie galimai priimamus šališkai sprendimus, korupcijos požymių ir pan; ▪ dirbančių asmenų valstybės tarnyboje atsakomybė už įstatymo normų pažeidimus; ▪ numatyta kontrolė (vadovas, VTEK, etikos komisija ir kitos atitinkamos institucijos).	▪ deklaracijos duomenys prieinami už deklaracijų priėmimą ir saugojimą atsakingiems asmenims (juridinio skyr.spec.); ▪ dažniausiai patikrinama ar laiku ir teisingai užpildytos viešų ir privačių interesų deklaracijos, o jų turinys nežiūrimas kartais dėl laiko ar kompetencijos, žinių stokos; ▪ vidaus kontrolės stoka savivaldybės ar savivaldybių institucijų įstaigų vaidovų; ▪ pildoma rankiniu būdu, galimi taisymai, dalis jų neviešinami.

III. Tyrimo sritis – korupcija ir jos sprendimo būdai savivaldybėse

Korupcija - reiškinys keliantis grėsmę visų pirma visuomenei, o taip pat ir kitoms svarbioms sritims: politinei sistemai, konkurencijai, ekonomikai ir kt. Korupcija pirmiausia sietina su pernelyg dideliu biurokratijos mastu, visuomenės aktyvumo stoka kovojant su korupcija, teisinės bazės silpnumas – sunku įrodyti, didelės pareigūnų ir valstybės tarnautojų galios. Korupcija dėl savo reiškinio įvairovės įvairiai ir interpretuojama. Interpretuoja kiekvienas savaip ją suvokdami ir vieno bendro korupcijos apibrėžimo nėra. Ir šis apibrėžimas yra dar vienas papildantis korupcijos sampratos sąrašą. Tauragės rajono savivaldybės antikorupcijos komisijos parengtoje atmintinėje

rašoma: „Korupcija – tai valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens tiesioginis ar netiesioginis siekimas, reikalavimas arba priėmimas turtinės ar kitokios asmeninės naudos (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) sau ar kitam asmeniui už atliktą ar neatliktą pagal einamas pareigas, taip pat valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiksmai arba neveikimas siekiant, reikalaujant turtinės ar kitokios asmeninės naudos sau arba kitam asmeniui ar šią naudą priimant, taip pat tiesioginis ar netiesioginis siūlymas ar suteikimas valstybės tarnautojui, jam prilygintam asmeniui (dovanos, paslaugos, pažado, privilegijos) už atliktą ar neatliktą veiksmų pagal valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens einamas pareigas, taip pat tarpininkavimas darant šioje dalyje nurodytas veikas“.

Interviu metu korupcija buvo pristatoma kaip viena iš latentiškiausių profesinės etikos problemų, kai korupcijos faktą šalys suinteresuotos išlaikyti paslapy. Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, kurias vienija vienas bendras požymis - viešo intereso pažeidimas tenkinant savo neteisėtą asmeninį interesą, sudaro sudėtingi korupciniai atvejai: *kyšininkavimas, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą, kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nusišvaistymo ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.*

Remiantis 2010 metais Transparency International atliktais tyrimais, Lietuvoje korupcija sumažėjo. Lietuvos korupcijos indeksas įvertinamas 5 balais iš 10 galimų balų. 2009 m. Lietuvos indeksas buvo 4,9 balai, pagerėjimas 0,1 balo yra nežymus. Tarp 30 - ties Europos valstybių Lietuva korupcijos atžvilgiu užima 22 vietą. Pralenkiama Latvija, kuri yra 25 vietoje, tačiau atsilieka nuo Estijos, kuri užima 15 vietą. Valstybė, pasiekusi 5 balų ribą ir ją peržengusi laikoma galinčia kontroliuoti korupciją, nulis reiškia labai korumpuotą šalies lygį, o štai 10 balų – laikoma skaidria valstybe.

Trumpai apžvelgiant Lietuvos situaciją pagal korupcinio nusikaltimų veikų statistiką Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) 2009 metų veiklos ataskaitoje, teigiama, kad tarptautinių ekspertų vertinimu Lietuva yra viena iš devynių valstybių, nuo 2008 m. padariusių didžiausią pažangą. Veiklos ataskaitoje pristatyta korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų statistika. 2009 metais Lietuvoje užregistruota 890 korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų (kyšininkavimo, papirkimo ir piktnaudžiavimo atvejai), lyginant su 2008 metais (724 atvejai) - 23 proc. daugiau užregistruota 2009 m. Iš jų : 93 kyšininkavimai pagal BK 225, 226 str. (38 nusikalstamomis veikomis arba apie 66 proc. daugiau nei 2008 m.); 384 papirkimai pagal BK 227 str. (81

nusikalstama veika arba 26 proc. daugiau nei 2008 metais); 413 piktnaudžiavimų pagal BK 228 str. (57 nusikalstamomis veikomis arba 16 proc. daugiau nei 2008 metais). Taip pat 2009 m. užregistruota 10 proc. daugiau asmenų, įtariamų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų padarymu, nei 2008 m. 93 kyšininkavimai pagal BK 225, 226 str. (38 nusikalstamomis veikomis arba apie 66 proc. daugiau nei 2008 m.); 384 papirkimai pagal BK 227 str. (81 nusikalstama veika arba 26 proc. daugiau nei 2008 metais); 413 piktnaudžiavimų pagal BK 228 str. (57 nusikalstamomis veikomis arba 16 proc. daugiau nei 2008 metais). Taip pat 2009 m. užregistruota 10 proc. daugiau asmenų, įtariamų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų padarymu nei 2008 m. Remiantis Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) veiklos ataskaitos duomenimis pastebima tendencija registruotų nusikalstamų veikų susijusių korupcija, padidėjimas. Kokia situacija konkrečiai Tauragės regione, apie korupcijos paplitimą galima sužinoti tik Tauragės rajone, kadangi jos vienintelės apklausa vykdyta 2009-2010 metais ir rezultatai skelbti viešai (žiūr.7 priedas). Šilalė, nors ir nurodyta antikorupcinėje programoje atlikti korupcijos lygio Šilalės rajono savivaldybėje sociologinį tyrimą ir apie rezultatus skelbti viešai, jo nepateikė, kitos dvi savivaldybės - Pagėgių ir Jurbarko apklausų nevykdo.

Tauragės rajono savivaldybės antikorupcijos komisijos organizuota apklausa apie sąlyginį korupcijos paplitimą Tauragės rajone. 34,8% gyventojai mano, kad korupcijos faktų pasitaiko valstybinėse įmonėse, 32,6% gyventojų įsitikinę, kad korupcija yra įsigalėjusi visose viešojo administravimo srityse, o korupcija paplitusi, bet nereikėtų jos sureikšminti, mano 4,35% gyventojų. Apklaustos rezultatai rodo sąlyginai korupcijos paplitimą, rajono apklausoje dalyvavę gyventojai yra informuoti apie galimybę ir būdus užkirsti kelią korupcijos apraiškoms, bet į šią problemą žiūrima abejingai, esant korupcijos atvejui net 35,13% nepraneštų ir 48,57% teisme net neliudytų prieš korumpuotą asmenį (žiūr. 9 priedas). Apibendrinant apklausos duomenis, padaryta išvada: „*galima toleruoti viską, jei tai yra naudinga asmeniškai gyventojui ir jo artimiesiems*“. Visuomenė yra puikiausias informatorius apie korupcijos pasireiškimus, drąsi išsakyti nuomonę, perteikti patirtį socialinių tyrimų apklausose, tačiau vengia dalyvauti prevencinių priemonių kūrimo ir įgyvendinime, nes esama sistema naudinga, padeda išspręsti problemas. Tai kam gi reikalingos korupcijos prevencinės priemonės?

Pagal korupcijos prevencijos įstatymą, korupcijos prevencija reikalinga tam, kad korupcija kuo mažiau trukdytų plėtoti ekonomiką, demokratiją, kurti socialinę gerovę, stiprinti nacionalinį saugumą, didinti viešųjų paslaugų teikimo kokybę. Korupcijos prevencija apima korupcijos priežasčių, sąlygų atskleidimą ir šalinimą sudarant bei įgyvendinant atitinkamų priemonių sistemą, taip pat poveikį asmenims, siekiant atgrasinti nuo korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų darymo,

teisinėmis, organizacinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis priemonėmis sukurti tinkamą ir veiksmingą korupcijos prevencijos organizavimo, įgyvendinimo, priežiūros ir kontrolės mechanizmą, įtraukti į korupcijos prevenciją gyventojus, visuomenines organizacijas, skatinti skaidrų ir atvirą viešųjų paslaugų teikimą. Vienareikšmiškai savivaldybių ekspertai teigia, jog taiko visas privalomas prevencijos priemones, kurios atitinka Įstatymo 5 str. korupcijos prevencijos priemones: korupcijos rizikos analizė; kovos su korupcija programos; teisės aktų ar jų projektų antikorupcinis vertinimas; informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, pateikimas; informacijos pateikimas valstybės tarnautojų ir juridinių asmenų registrams; visuomenės švietimas ir informavimas; nustatytų korupcijos atvejų paviškinimas; kitos įstatymų nustatytos korupcijos prevencijos priemonės. Pasak Tauragės regiono savivaldybių antikorupcijos komisijų pirmininkų, dėl korupcijos svarbiausiomis įgyvendintinomis priemonėmis laikytinos, tos kurios yra nurodytos Savivaldybės 2009–2010 metų korupcijos prevencijos programų priemonių plane. Visos numatytos korupcijos prevencijos priemonės yra įvykdytos. Nurodytų priemonių vykdymą kontroliuoja savivaldybės tarybos sprendimu sudaroma antikorupcinė komisija, o įgyvendina, savivaldybės administracija ir Savivaldybės kontroliuojamų įstaigų vadovai (žiūr. 8 lentelę). Visi ekspertai patvirtino, kad prie programos, jos įgyvendinamų antikorupcinių priemonių plano pakeitimo, papildymo dalyvauja visi savivaldybės specialistai, savivaldybės institucijos, juridiniai ir fiziniai asmenys, dalyvauja ir etikos komisija, kviečiama dalyvauti ir rajono visuomenė. Tačiau Tauragės atveju, kuriant naująjį 2011-2012 metų rajono korupcijos prevencijos priemonių planą, pasak eksperto, visuomenė nepateikė pasiūlymų, kurie galėjo būti reikšmingi, galintys sumažinti korupcijos pasireiškimų galimybes savivaldybėse ar tobulinti esamų prevencijos priemonių taikymą kuriant antikorupcinę programą. Paradoksalu, anot Tauragės antikorupcijos komisijos pirmininko, **„savivaldybė remiantis STT duomenimis pakliūva į korumpuotų institucijų sąrašą ir pati turi galvoti priemones su korupcija, ir ją pati įgyvendinti, vykdyti kontrolę, bausti.“**

Vertindami esamą situaciją, ekspertai sako, kad visos jų numatytos prevencinės priemonės yra įvykdytos, vykdomos buvo periodiškai, kai kurios priemonės ir nuolat, pvz., Pagėgių - *užtikrinti ir kontroliuoti viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų taikymą Savivaldybės administracijoje, struktūriniuose padaliniuose, pavaldžiose įstaigose*; kartą per pusmetį, Tauragės atveju - *organizuojamas Savivaldybės darbuotojų apmokymas korupcijos prevencijos klausimais, įgyvendinta priemonė „Vieno langelio“ principu veikiančios piliečių aptarnavimo ir paslaugų teikimo sistema savivaldybėje*“, vienintelėje Tauragės savivaldybėje -visi priimami darbuotojai pasirašytinai supažindinami su atmintine korupcijos klausimais (žiūr., 10

priedas). Kiekvienais metais kas pusmetį savivaldybės darbuotojams yra organizuojamas seminaras šiais klausimais. Atliekamos savivaldybėse *korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas* – III metų ketvirtyje. Kai kurios priemonės tik paaiškėjus tokiam atvejui - *teikti informaciją Valstybės tarnautojų registrui apie valstybės tarnautojus, kurie pagal įsiteisėjusius galutinius teismo nuosprendžius padarė korupcinio pobūdžio nusikaltimus*. Kiekvieną ketvirtį - *savivaldybės interneto tinklapyje skelbti išduotų licencijų ir leidimų sąrašus* - Šilalės atveju. Jurbarko atveju, galima pateikti priemonės pavyzdį - *sustiprinti antikorupcinio teisės aktų ar teisės aktų projektų vertinimo gebėjimus* – atliekamas paskutinį metų ketvirtį.

9 lentelė. Tauragės regiono savivaldybių korupcijos prevencijos programų analizė

Savivaldybė	Skundų, atvejų skaičius	Korupcijos rizikos tikimybė srityse	Korupcijos prevencijos priemonės	Atsakingi asmenys
Tauragė	Savivaldybėje neužfiksuota skundų (pranešimų) apie Savivaldybės tarnautojų ir darbuotojų (toliau – darbuotojai) korupcinio pobūdžio veikas.	Savivaldybės tarnautojų, išduodančių leidimus statybai, veiksmuose ir atlikta Savivaldybės tarnautojų, vykdančių viešuosius pirkimus taikant įprastą komercinę praktiką-įvertinimo nėra.	1. antikorupcinio teisės aktų ar jų projektų vertinimo metodikos parengimas; 2. atliekamas tam tikrų kategorijų savivaldybės institucijų sprendimų projektų antikorupcinis vertinimas; 3. korupcijos pasireiškimo tikimybės nustatymas; 4. reikalingų teisės aktų dėl asmenų, skiriamų į atsakingas pareigas savivaldybėje, jos kontroliuojamose biudžetinėse įstaigose ir įmonėse, patikrinimo parengimas; 5. atliekama savivaldybės administracijos tarnautojų bei Tauragės rajono gyventojų apklausa apie korupcijos paplitimą ir jos suvokimą savivaldybėje- rezultatai paskelbiami viešai; 6. organizuojamas savivaldybės darbuotojų apmokymas korupcijos prevencijos klausimais; 7. interneto svetainėje skelbiama antikorupcinė programa ir korupcijos prevencijos priemonių įgyvendinimo ataskaitos; 8. nuo 2004 metų I ketvirčio savivaldybės interneto tinklalapyje yra skelbiami Tauragės rajono savivaldybės tarybos priimti sprendimai; nuo 2007 metų IV ketvirčio savivaldybės interneto tinklalapyje ir vietinėje spaudoje yra skelbiami Tauragės rajono savivaldybės tarybos sprendimų projektai; nuo 2007 metų IV ketvirčio Savivaldybės interneto tinklalapyje yra skelbiami savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymai; nuo 2009 metų savivaldybės internetinėje svetainėje sukurta speciali nuoroda „Korupcijos prevencija“. 9. „Vieno langelio“ principu veikiančios piliečių aptarnavimo	1. Teisės akto projekto rengėjai, Antikorupcijos komisija 2. Antikorupcijos komisija, savivaldybės admin. Direktorius sudaryta darbo grupė 3. Savivaldybės admin. Direktorius sudaryta darbo grupė 4. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius, numaćius finansavimą, viešo konkurso būdu pasirinktas ūkio subjektas 5. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius 6. Antikorupcijos komisija, 7. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius 8. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius

			<i>ir paslaugų teikimo sistemos sukūrimas savivaldybėje</i> 10. <i>organizuoti rajono mokyklų moksleivių piešinių konkursą</i> <i>Tarptautiniai korupcijos dienai paminėti</i> 11. <i>informuoti visuomenę apie nustatytas darbuotojų, tarnautojų korupcijos apraiškas ir korupcinių teisės pažeidimų tyrimą</i> 12. <i>Tobulinti savivaldybės vidaus administravimo sistemą</i> 13. <i>Teikti savivaldybei priklausančioms įmonėms, įstaigoms pasiūlymus bei metodinę informaciją korupcijos prevencijos klausimais</i> 14. <i>Bendradarbiauti su Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT)</i> 15. <i>teikti informaciją Valstybės tarnautojų registru apie valstybės tarnautojus, kurie pagal įsiteisėjusius galutinius teismo nuosprendžius padarė korupcinio pobūdžio nusikaltimus.</i>	9. Tauragės rajono savivaldybės administracija 10. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius, Švietimo skyrius 11. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. direktorius 12. Tauragės rajono savivaldybės administracija 13. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius 14. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės admin. Direktorius 15. Už personalo administravimą atsakingas specialistas
	Savivaldybėje neužfiksuota skundų (pranešimų) apie Savivaldybės tarnautojų ir darbuotojų (toliau –	▪ formuojant valstybės tarnybą, skiriant savivaldybės koreliuojamų juridinių asmenų vadovus; ▪ įgyvendinant teisės aktais pavestas funkcijas išduodant piliečiams dokumentus	1. <i>Kontrolė savivaldybės įstaigų darbuotojų privačių ir viešųjų interesų derinimo deklaracijų pateikimą</i> 2. <i>Teikti informaciją Valstybės tarnautojų registru apie valstybės tarnautojus, kurie pagal įsiteisėjusius galutinius teismo nuosprendžius pripažinti padarę korupcinius nusikaltimus</i> 3. <i>Vykdyti moksleivių antikorpacinį švietimą, kuriant ir įgyvendinant antikorpacines programas rajono švietimo įstaigose</i>	1. Administracijos direktoriaus įsakymu paskirtas valstybės tarnautojas 2. Personalo ir kanceliarijos skyrius 3. Švietimo, kultūros ir sporto skyrius 4. Pagal metiniuose vidaus

Šilalė	darbuotojai) korupcinio pobūdžio veikas	(leidimus, licencijas verstis tam tikra ūkine veikla ir pan.); ▪ įgyvendinant būsto įsigijimo rėmimo programas (sudarant eiles paramai gauti ir pan.); ▪ organizuojant ir vykdant viešųjų pirkimų procedūras; ▪ teikiant ir skiria savivaldybės gyventojan lengvatas (kompensacija pašalpas ir pan.); ▪ atliekant savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto privatizavimo, nuomos procedūras; ▪ organizuojant savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto pardavimo aukcionus; ▪ rengiant ir priimant savivaldybės institucijų sprendimus, nustatančius mokesčių	4. įvertinti audituojamo padalinio vidaus kontrolės sistemos funkcionavimą bei rizikos įtaką ir pateikti rekomendacijas, kaip sustiprinti vidaus kontrolės procedūras bei rizikos valdymą audituotame padalinyje. 5. Savivaldybės institucijų ar įstaigų teisės akto projekto įvertin. antikorupciniu požiūriu; 6. skelbti savivaldybės antikorupcinės programos įgyvendinimo priemonių plano vykdymo ataskaitą viešai; 7. Tikslinti ir teikti naują informaciją savivaldybės interneto tinklalapio skiltyje „Korupcijos prevencija“ 8. skelbti viešųjų pirkimų, kurių suma didesnė nei 100 tūkstančių litų, ir savivaldybės turto privatizavimo konkursų rezultatus 9. Savivaldybės interneto tinklapyje skelbti išduotų licencijų ir leidimų sąrašus 10. Savivaldybės interneto tinklapyje skelbti socialinių bustų eiles 11. Organizuoti savivaldybės politikų, Savivaldybės administracijos padalinių ir savivaldybei pavaldžių įmonių darbuotojų antikorupcinius mokymus 12. Bendradarbiauti su korupcijos prevenciją vykdančiomis institucijomis 13. Peržiūrėti savivaldybės korupcijos prevencijos programos nuostatas ir atlikti jos priemonių įgyvendinimo analizę 14. Antikorupciniu požiūriu vertinti savivaldybės institucijų ir įstaigų teisės aktus ar teisės aktų projektus 15. Organizuoti Šilalės rajono savivaldybės interneto tinklalapyje gyventojų apklausas dėl korupcijos pasireiškimo tikimybės	audito planuose nustatytus terminus 5. Antikorupcijos komisija, meras, Administracijos direktorius 6. Antikorupcijos komisija 7. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės administracijos direktorius 8. Ryšių su visuomene ir žiniasklaida specialistas, specialistai, vykdantys viešuosius pirkimus bei privatizaciją 9. Ryšių su visuomene ir žiniasklaida specialistas, Turto valdymo ir ekonomikos skyrius 10. Ryšių su visuomene ir žiniasklaida specialistas, Turto valdymo ir ekonomikos skyrius 11. Antikorupcijos komisija, Savivaldybės administracijos direktorius, Personalo ir kanceliarijos skyrius 12. Antikorupcijos komisija

		(rinkliava ir pan.) lengvatas.	16. Savivaldybės Interneto tinklalapyje skelbti informaciją apie vykdomus savivaldybėje projektus 17. Atlikti korupcijos lygio Šilalės rajono savivaldybėje sociologinį tyrimą, apie rezultatus skelbti viešai; 18. Įsteigti telefono „karštąją liniją“ ir skatinti gyventojus pranešti apie korupcinius pažeidimus	13. Antikorupcijos komisija 14. Teisės akto projekto rengėjai 15. Antikorupcijos komisija 16. Administracijos direktorius, Investicijų ir statybos skyrius 17. Savivaldybės administracija, viešo konkurso būdu pasirinktas ūkio subjektas
Jurbarkas	savivaldybės korupcijos atvejų nebuvo užregistruota		1. Antikorupcinio požiūriu vertinami teisės aktų projektai, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas; 2. Parengtas Antikorupcinio teisės aktų ar jų projektų vertinimo metodikos projektas; 3. Nustatyta savivaldybės vadovybės informavimo apie privačių interesų konfliktus savivaldybės administracijos veikloje tvarka; 4. Sukurtas ir įdiegtas darbuotojų, kurie dėl viešųjų ir privačių interesų konflikto pagal įstatymų reikalavimus turi nusišalinti nuo jiems pavesto darbo ar užduoties, nusišalinimo tvarka; 5. Sustiprinami antikorupcinio teisės aktų ar teisės aktų projektų vertinimo gebėjimai; 6. Atliekama korupcijos pasireiškimo tikimybė;	1. Teisės akto projekto rengėjai 2. Asmuo, atsakingas už korupcijos prevencijos programos stebėseną, vertinimą ir kontrolę savivaldybėje 3. Juridinis skyrius 4. Juridinis skyrius 5. Savivaldybės administracijos direktorius, Juridinis skyrius 6. Asmuo, atsakingas už

			7. Sukurta speciali anoniminė pranešimo forma savivaldybės interneto tinklalapyje; 8. Organizuojami savivaldybės politikų, savivaldybės administracijos padalinių ir savivaldybei pavaldžių įmonių darbuotojų antikorupcinius mokymai; 9. Organizuoti savivaldybės politikų, savivaldybės administracijos padalinių ir savivaldybei pavaldžių įmonių darbuotojų antikorupcinius mokymus 10. Didinti visuomenės antikorupcinį sąmoningumą	korupcijos prevencijos programos stebėseną, vertinimą ir kontrolę savivaldybės administracijoje; 7. Antikorupcijos komisija, Dokumentų ir viešųjų ryšių skyrius 8. Antikorupcijos komisija; 9. Antikorupcijos komisija, savivaldybės administracijos direktorius, Juridinis skyrius 10. Antikorupcijos komisija, savivaldybės administracijos direktorius
	Pagėgių savivaldybės korupcijos atvejų nebuvo užregistruota.	Galimos prielaidos korupcijai: ▪ išduodant leidimus, organizuojant ir vykdant viešuosius pirkimus. ▪ Priimant valstybės tarnautojus ir darbuotojus į darbą. ▪ Atliekant savivaldybei	1. Įvertinti Pagėgių savivaldybės administracijos parengtus lokalinius teisės aktus antikorupciniu požiūriu. 2. Atlikti savivaldybės administracijos veiklos rizikos vertinimą ir tobulinti vidaus kontrolės sistemą 3. Atlikti korupcijos tikimybės nustatymą savivaldybės administracijoje. 4. Užtikrinti ir kontroliuoti viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybės tarnyboje įstatymo nuostatų taikymą savivaldybės administracijoje, struktūriniuose padaliniuose, pavaldžiose įstaigose. 5. Esant reikalui, kviesti ekspertus ir specialistus dalyvauti	1. Korupcijos prevencijos ir kontrolės komisija 2. Juridinė tarnyba, Vidaus audito tarnyba 3. Juridinė tarnyba, Vidaus audito tarnyba 4. Atsakingi už viešųjų ir privačių deklaracijų priėmimą 5. Savivaldybės administracijos direktorius,

Pagėgiai		nuosavybės teise priklausančio ir patikėjimo teise valdomo turto nuomos ir panaudos procedūras. ▪ Atliekant kitas viešojo administravimo funkcijas	savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų priėmimo į darbą komisijų darbe. 6. Pretendentams į tam tikras pareigas nustatyti išankstinius, ir objektyviomis aplinkybėmis pagrįstus reikalavimus, nurodytus tik pareigybės aprašyme. 7. Peržiūrėti ir tikslinti darbuotojų pareigybių aprašymus, griežtai paskirstant darbo funkcijas ir atsakomybę. 8. Individualizuoti valstybės tarnautojų atsakomybę ir atsiskaitymą už savo veiklą, galutinius darbo rezultatus 9. Į valstybės tarnautojų mokymo planus, įrašyti antikorporcinius mokymus. 10. Peržiūrėti, analizuoti ir nuolat tobulinti savivaldybės administracijos viešųjų pirkimų tvarką ir priežiūrą. 11. Prieinama informacija apie vykdomus ir įvykdytus pirkimus, kurių suma viršija 10 000 litų. 12. Kartą per metus atlikti viešųjų pirkimų auditą 13. Kontroliuoti situaciją ar nėra faktų kai leidimus išdavę savivaldybės administracijos specialistai patys kontroliuoja leidime nustatytų sąlygų vykdymą 14. Ginti savivaldybės interesus kiekvienu atveju, kai įstatymai nustato galimybes išreikalauti kompensacijas iš pažeidėjų. 15. Skelbti viešai (pirmiausia savivaldybės interneto tinklalapyje www.pagegiai.lt) informaciją apie teikiamus tvirtinti detaliuosius bei specialiuosius planus. 16. Viešai (pirmiausia interneto svetainėje) skelbti vidaus audito tarnybos tikrinimų išvadas ir rezultatus (nustatytus faktus). 17. Garantuoti anonimiškumą ir apsaugą visiems to norintiems	Bendrojo syriaus vedėjas 6. Savivaldybės administracijos direktorius skyrių vedėjai 7. Savivaldybės administracijos direktorius, Bendrojo skyriaus vedėjas 8. Administracijos direktorius, skyrių vadovai Bendrojo skyriaus vedėjas 9. Administracijos direktorius, Bendrojo skyriaus vedėjas 10. Viešųjų pirkimų komisijos pirmininkas 11. Viešųjų pirkimų komisijos pirmininkas 12. Vidaus audito tarnyba 13. Savivaldybės administracijos direktorius ir Vidaus audito tarnyba 14. Visi struktūriniai padaliniai, 15. Bendrojo skyriaus viešųjų ryšių vyr. specialistas 16. Vidaus audito tarnyba 17. Savivaldybės

		<i>piliečiams bei tarnautojams, galintiems pranešti apie neskaidrią savivaldybės administracijos skyrių, ar kitų tarnautojų veiklą.</i> <i>18. Sudaryti anoniminės informacijos teikimo galimybes (pasitikėjimo telefonas, el. pašto dėžutė, kt.).</i> <i>19. Kaupti, sisteminti ir analizuoti informaciją apie Savivaldybės administracijos struktūrinių padalinių, pavaldžių įstaigų valstybės tarnautojų ir darbuotojų padarytus korupcinio pobūdžio pažeidimus, analizuoti pažeidimų priežastis, atlikti šių skundų tyrimus ir imtis priemonių pažeidimams pašalinti</i> <i>20. Peržiūrėti gyventojų priėmimo tvarką, tobulinti piliečių skundų bei prašymų nagrinėjimo tvarką</i> <i>21. Informuoti vietinėje spaudoje visuomenę apie Savivaldybės administracijos veiklą, pasiekimus ir problemas</i> <i>22. Išanalizuoti kovos su korupcija programos įgyvendinimo priemonių plano įvykdymo rezultatus ir poreikį.</i> <i>23. Atnaujinti antikorupcinės programos priemonių planą.</i>	administracijos direktorius, Bendrasis skyrius 18. Savivaldybės administracijos direktorius 19. Korupcijos prevencijos ir kontrolės komisijos pirmininkas, Vidaus audito tarnyba 20. Administracijos direktorius, Bendrasis skyrius 21. Visi struktūriniai padaliniai, Bendrojo skyriaus viešųjų ryšių vyr. specialistas 22. Korupcijos prevencijos ir kontrolės komisijos pirmininkas 23. Savivaldybės administracijos vadovas, padalinių vadovai

Pagal Korupcijos prevencijos įstatymą Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sritis priskiriama prie sričių, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, jeigu atitinka vieną ar kelis iš šių kriterijų: 1) *padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika*; 2) *pagrindinės funkcijos yra kontrolės ar priežiūros vykdymas*; 3) *atskirų valstybės tarnautojų funkcijos, uždaviniai, darbo ir sprendimų priėmimo tvarka bei atsakomybė nėra išsamiai reglamentuoti*; 4) *veikla yra susijusi su leidimų, nuolaidų, lengvatų ir kitokių papildomų teisių suteikimu ar apribojimu*; 5) *daugiausia priima sprendimus, kuriems nereikia kitos valstybės ar savivaldybės įstaigos patvirtinimo*; 6) *naudojama valstybės ar tarnybos paslaptį sudaranti informacija*; 7) *anksčiau atlikus korupcijos rizikos analizę, buvo nustatyta veiklos trūkumų*. Kai Valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, gali būti atliekama korupcijos rizikos analizė. Tiriamose Tauragės regiono savivaldybės ekspertų tvirtinimu, atitinka visus kriterijus, išskyrus kriterijų *padaryta korupcinio pobūdžio nusikalstama veika*, ir be jokių abejonių reikia atlikti korupcijos pasireiškimo analizę. Akivaizdu, nes institucines kovas su korupcija programas rengia valstybės ar savivaldybių įstaigos, kuriose buvo atlikta korupcijos rizikos analizė.

Korupcijos rizikos analizė apima valstybės ar savivaldybės įstaigos veiklos sritis, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, ir šių sričių priežiūros sistemas. Ji atliekama, kai savivaldybė atlieka pasirinktos veiklos srities galimai esant korupcijos pasireiškimo tikimybei analizę, nusiunčia Specialiųjų tyrimų tarnybai (STT) pasirinktos srities veiklos išvadą, tuomet išanalizavus pateiktą išvadą, STT nusprendžia atlikti korupcijos rizikos analizę (motyvuotos išvados dėl kovos su korupcija programos parengimą, korupcijos prevencinių priemonių pasiūlymų teikimą, rekomendacijas) arba ne, tai reiškia: jei neatlikti - savivaldybėje vykdoma veikla teisingai, jei atlikti - reiškia veikla vykdoma neteisingai ir tikslinga atlikti korupcijos rizikos analizę. Tauragės regiono savivaldybių korupcijos prevencijos programų atlikta analizė rodo, kokiose savivaldybių veiklos srityse galimos korupcijos apraiškos. Labiausiai galima korupcija tokiose srityse: leidimų išdavime, mokesčių lengvatų taikyme, socialinių paslaugų teikime, viešųjų pirkimų organizavime, priimant į darbą. Tauragės regiono savivaldybių korupcijos prevencijos programų analizė ir ekspertų atvirumas šiuo klausimu, konkrečiau nurodė sritis Šilalės ir Jurbarko savivaldybėse. Šilalės rajono savivaldybės antikorupcijos komisijos pirmininkas apibūdino kai kurias sritis ir jai taikomas priemones. Siekiant sumažinti korupcijos galimybes Šilalės atveju išduodant licenzijas ir leidimus, kiekvieno ketvirčio pirmą mėnesį iki 10 d. savivaldybės interneto tinklapyje viešai skelbiami sąrašai, kad viešuosiuose pirkimuose sumažinti korupcijos apraiškas, taip pat savivaldybės tinklapyje skelbiami VP, kurių suma didesnė nei 100 tūkst. Lt. (atsakingi asmenys ryšių su visuomene ir žiniasklaida specialistas ir viešuosius pirkimus vykdančys specialistai), rizikos sritis įgyvendinant būsto įsigijimo rėmimo programas (sudarant paramai

gauti), taip pat skelbiami socialinių būstų eiles savivaldybės tinklapyje (atsakingi asmenys ryšių su visuomene ir žiniasklaida specialistas ir Turto valdymo ir ekonomikos skyrius). Už kiekvieną priemonę yra paskirtas atsakingas asmuo, Pagėgių rajono savivaldybės ekspertas tvirtina, kad **„be kontrolės programos priemonių planas nebūtų įgyvendintas, todėl kiekvienos Savivaldybės korupcijos programų priemonių plane yra numatyti tų priemonių vykdytojai, atsakingi už priemonių įgyvendinimą“**. Tauragės remiantis antikorupcijos komisijos pirmininku, jog kaip korupcijos tikimybė pasirinkta buvo licenzijų ir leidimų išdavimo mažmeniniai prekybai sritis, analizė pateikta Specialiųjų tyrimų tarnybai (STT), o ši įvertino ir nusprendė, kad korupcijos rizikos atlikti nereikia, veiklos sritis vykdoma teisingai, tai ir prevencinių priemonių nėra. Pagėgių atveju, ekspertas sakė, leidimų išdavime kiekvienais metais, III ar IV ketvirtį yra vykdoma kontrolė, ar nėra faktų kai leidimus išdavę Savivaldybės administracijos specialistai patys kontroliuoja leidime nustatytų sąlygų vykdymą, kontrolę vykdo Savivaldybės administracijos direktorius ir Vidaus audito tarnyba. Viešųjų pirkimų organizavime taip pat atliekamas kartą per metus viešųjų pirkimų auditas, jo kontrolę vykdo Vidaus audito tarnyba, už viešųjų pirkimų tvarką atsakingas Viešųjų pirkimų komisijos pirmininkas. Tauragės antikorupcijos komisijos pirmininkas mano, kad **„visos vykdomos prevencinės priemonės, o jų rezultatas juntamas ne iškart, tam turi praeiti laiko“**.

Visuomenei neretai tenka matyti, išgirsti, kad Savivaldybių atstovai, vadovai, politikai, valstybės tarnautojai gauna dovanėles renginių, įvairių susitikimų metu, ir ne tik. Ir kitais atvejais gautos dovanėlės, kai pvz., Rytų šalių verslininkams dovana - pagarbos ženklas, vakarietiškoje šalyse – kyšis, arba gautos iš artimųjų dovanos. Todėl buvo klausiama, ar savivaldybėje yra dovanų apskaitos registras, ar dera priimti dovaną, kada ne, o gal visai negalima, kaip turi būti iš tiesų. Savivaldybių ekspertai teigė, kad savivaldybių atstovų gautos dovanėlės (gėlės, knygos, paveikslai, parkeriai ir kitos smulkmenos) pagal tradiciją yra mažavertės, ir jų savivaldybėse dovanų apskaitos registras neaktualus, nebent didesnėms savivaldybėms - kaip Kaunas, Vilnius. Didelės vertės dovanų savivaldybės nėra gavusios, o minėtos mažavertės dovanėlės paprastai laikomos kabinete. Politikui, valstybės tarnautojui, vykdančioms viešojo administravimo funkcijas negalima priimti dovanų kaip atlygio už tiesioginių pareigų atlikimą, privalo deklaruoti dovanas, kurios buvo gautos jų šeimos nariams, artimiems asmenims dėl kurių gali kilti interesų konfliktas.

Lietuvoje Valstybės tarnautojui gautiną naudą, gautos dovanos ar kitokią atitinkamai nuo jos vertės turi būti deklaruojamos užpildant Privačių interesų deklaraciją PIDB5 „Gautos dovanos“, jei nematerialios dovanos - užpildoma Privačių interesų deklaracija PIDB6 „Neatlygintinai suteiktos paslaugos ar apmokėtos išlaidos“. Gautos dovanos deklaruojamos kai:

- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautos dovanos iš artimų asmenų, jeigu dovanų vertė didesnė negu 50 bazinių socialinių išmokų (anksčiau – MGL);
- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių gautos dovanos iš kitų asmenų (išskyrus artimus asmenis), jeigu dovanų vertė didesnė negu 5 bazinių socialinių išmokų;
- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių neatlygintinai artimų asmenų jam ar sutuoktiniui (sugyventiniui, partneriui) suteiktos paslaugos ar apmokėtos išlaidos jo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) gautoms paslaugoms ar kitokio pobūdžio reikmėms, jeigu jų vertė (dydis) viršija 50 bazinių socialinių išmokų;
- per paskutinius 12 kalendorinių mėnesių neatlygintinai kitų asmenų (išskyrus artimus asmenis) jam ar sutuoktiniui (sugyventiniui, partneriui) suteiktos paslaugos ar apmokėtos išlaidos jo ar sutuoktinio (sugyventinio, partnerio) gautoms paslaugoms ar kitokio pobūdžio reikmėms, jeigu jų vertė (dydis) viršija 5 bazinių socialinių išmokų.

IV. Tyrimo sritis – apgavystės ir piktnaudžiavimo atvejai bei jų sprendimas savivaldybėse

Valstybės ar savivaldybės turtą, nesvarbu, ar tai valstybės tarnautojas, ar politikas turi valdyti ir naudoti visuomenės interesų tenkinimui, o ne asmeniniams interesams tenkinti, nešvaistyti, o jį tausoti. Tiriamose Tauragės regiono savivaldybėse užfiksuoti pažeidimai, kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais - piktnaudžiavimai tarnybiniu automobiliu: *Šilalės rajono Savivaldybės meras tarnybiniu automobiliu vyko į partinius susirinkimus į sostinę (2009); Tauragės savivaldybės tarnautojas pasinaudojo transportu asmeniniais tikslais iš anksto to nesuderinęs su savivaldybės administracija (2009); Pagėgių savivaldybės narys slidinėdamas Italijoje naudojosi savivaldybės kompiuteriu ir be laidžiu internetu (2008).*

Įstatymai nedraudžia tarnybiniiais lengvaisiais automobiliais tarnybos reikmėms naudotis bet kuriam institucijos darbuotojui, o štai neatlygintinai naudotis asmeniniams tikslams – draudžia.

Šiai problemai išspręsti numatyti keli sprendimo būdai. Vienas iš jų - nutarta sugriežtinti tarnybinių automobilių naudojimą tarnybos funkcijoms atlikti, 2009 m. LR Vyriausybė patvirtino nutarimu „Pavyzdines tarnybinių lengvųjų automobilių naudojimo biudžetinėse įstaigose taisykles“. Pagal šias taisykles visos savivaldybės privalo pasitvirtinti savo įstaigos tarnybinių automobilių naudojimo taisykles, kuriose turi būti numatyta tarnybinių lengvųjų automobilių naudojimo, saugojimo, žymėjimo, techninės priežiūros, remonto, naudojimo kontrolės, ridos ir degalų apskaitos tvarka ir netarnybinių automobilių naudojimo tarnybos reikmėms tvarka. Kad ši priemonė būtų efektyvi, visose savivaldybėse turi būti paskirtas (taip numatyta taisyklėse) atsakingas asmuo, kuris atliktų kontrolę: spidometrų, degalų sunaudojimą pagal nustatytas normas

ar tarnybiniai automobiliai naudojami tik tarnybiniams savivaldybės poreikiams, ar tinkamai saugojami ir kita, pvz., Tauragės atveju kontrolę vykdo Tauragės rajono savivaldybės administracijos Bendrojo skyriaus vyr. specialistas. Jurbarko rajono savivaldybėje nėra nustatyta tokia tvarka, pagal kurią būtų numatyta tarnybinių automobilių naudojimas (žiūr. 4 priedas). Šilalės rajono savivaldybės ir Tauragės rajono savivaldybės tarnybinio automobilio naudojimo taisyklės atitinka patvirtintas LR Vyriausybės pavyzdines taisykles. Tauragės rajono savivaldybės institucijų ir įstaigų, išlaikomų iš savivaldybės biudžeto, tarnybinių automobilių naudojimosi taisyklėse viename iš punktų teigiama, kad <...> vykdami į renginius ir kitais su tarnybinių funkcijų vykdymu susijusiais atvejais, tarnybiniais lengvaisiais automobiliais be atskiro administracijos direktoriaus leidimo, gali naudotis savivaldybės meras, mero pavaduotojas, administracijos direktorius, administratoriaus pavaduotojas. Kiti darbuotojai į renginius, susijusius su jų darbu, veikla, gali vykti pagal patvirtintą renginių planą, darbo grafiką ir suderinus su administracijos direktoriumi. Minėtas piktnaudžiavimas tarnybiniu automobiliu Tauragės savivaldybėje, nusižengta, anot Tauragės savivaldybės tarybos etikos komisijos pirmininko, nes prieš tai pranešti reikia suderinti su savivaldybės administracijos direktoriumi, gauti leidimą, atskirais atvejais derinti ir su savivaldybės taryba taip kaip yra patvirtinta savivaldybės turto naudojimosi tvarkoje. Šilalės savivaldybės taisyklėse numatyti atvejai: tarnybinėms užduotims atlikti (komandiruotė, svečių sutikimas, išlydėjimas, rajono renginiai ir renginiai kituose miestuose ir rajonuose) tarnybiniai automobiliai įstaigos ar įmonės vadovui leidus gali būti naudojami po darbo valandų, poilsio ir švenčių dienomis (žiūr. 7 priedas).

Paklausus ekspertų, kai tarnautojas nori naudotis tarnybiniu automobiliu ne tarnybos interesais, tikslais, kaip sprendžiama problema, kad nekiltų interesų konfliktas, piktnaudžiavimas tarnybiniu automobiliu. Jie vienbalsiai atsakė, jog yra numatyta ir tokia galimybė, kai ne tarnybos reikmėms, galima naudoti išnuomojant tarnybinį automobilį. Tokiu atveju reikia rašyti motyvuotą prašymą administracijos direktoriui, ir jei to automobilio nereikės nuomos metu nė vienam iš institucijos vadovų, savivaldybės administracijos direktorius parašo savo sprendimą. Tuomet darbuotojas moka ne tik nuompinigius, bet kartu padengia degalų išlaidas ir kitas nuomos metu patirtas išlaidas. Šiam atvejui yra numatyta nuompinigių už valstybės materialiojo turto nuomą skaičiavimo taisyklės, kurios yra patvirtintos 2007 m., jose yra numatyta bendra tarnybinio automobilio nuomos trukmė, kuri negali būti ilgesnė kaip 30 dienų. Tokių atvejų, kai reikėtų išnuomoti ne tarnybos reikmėms valstybės tarnautojui, ekspertai teigė, jų praktikoje nepasitaikė. Tauragės rajono savivaldybės antikorupcijos komisijos pirmininko žodžiais, šiai problemai išspręsti frazė- „*naudotis galima, tik turi būti numatyta ir patvirtinta turto disponavimo tvarka. Kiekviena*

savivaldybė, esant reikalui, pasitvirtina valstybės ar savivaldybės turto naudojimosi tvarką, kuria vienu atveju patvirtina savivaldybės taryba, kitu savivaldybės administracijos direktorius“.

Kita priemonė, padedanti išvengti piktnaudžiavimo tarnybiniais automobiliais ir davusi didelį rezultatą - tarnybinių automobilių ženklimas. Savivaldybių tarnybiniai automobiliai pažymėti specialiais lipdukais su savivaldybės simbolika - Savivaldybės herbas ir savivaldybės pavadinimas, pvz., „Tauragės rajono savivaldybė“, „Jurbarko rajono savivaldybė“, „Šilalės rajono savivaldybė“, „Pagėgių rajono savivaldybė“. Tokie automobiliai visuomenei kur kas labiau matomi, atpažįstami viešose vietose. Šilalės savivaldybės antikoruacijos komisijos pirmininkas laiko tai efektyvia priemone, jo manymu, dabar jau retai galime matyti ženklintus savivaldybių automobilius ten kur jie neturėtų stovėti.

Viena iš populiarių piktnaudžiavimo savivaldybės materialiais ištekliais formų naudojimosi yra tarnybiniais mobiliaisiais telefonais. Tarnybiniu mobiliuoju telefonu savivaldybės administracijoje ir savivaldybės biudžetinėse įstaigose jos tarnautojai gali naudotis tik vykdydami savo tarnybines pareigas pagal tarnybinių mobiliųjų telefonų naudojimo tvarkos aprašą (žiūr., 5 ir 6 priedą). Tauragės etikos komisijos pirmininkas teigė, kad šio aprašo reglamentavimą lėmė kelios priežastys. Įgyvendindama Tauragės rajono savivaldybės 2009 metų taupymo programą, taryba nusprendė riboti ir nustatyti Savivaldybės administracijos ir Savivaldybės biudžeto išlaikomoms biudžetinėms įstaigoms abonentinį mokestį ir per mėnesį skiriamus limitus tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti. Šiuos limitus viršijus automatiškai išskaičiuojama iš telefono naudotojo darbo užmokesčio. Taip pat puiki priemonė nesinaudoti asmeniniais tikslais apraše nurodyta tarnybinio mobiliojo telefono naudotojo pareiga – naudoti *tik vykdant* savo tiesiogines pareigas, reiškia, savo asmeniniams pokalbiams naudoti negalima. Vien šis patvirtintas aprašas problemos, žinoma, neišspręstų be kontrolės, todėl yra paskirtas asmuo, kuris atsakingas už įstaigos telefonų apskaitą, atlieka kontrolę kaip laikomasi limitų ir pan. Piktnaudžiavimo materialiais ištekliais problemą ir kaip ją spręsti teisingai apibūdina, vieno iš ekspertų pasakyta frazė: ***Priemonės paprastos, turėti patvirtintą turtu naudojimosi, disponavimu tvarką ir griežtai jos laikytis bei nuolat kontroliuoti.***

Atliekant tyrimą buvo siekiama atskleisti apgavystės problemos aktualumą valstybės tarnyboje. Viena iš apgaulės formų šio tiriamojo darbo dalyje jau buvo išskirta – sukčiavimas, pastarojo tipas - korupcija, kuri praktiškai valstybės tarnyboje, gali būti papirkimas, viešųjų pirkimų klastojimas, nedeklaruotas interesų konfliktas. Tyrimui pasirinkta viešųjų pirkimų sritis.

Remiantis kursų medžiaga „Viešųjų pirkimų ypatumai: planavimas, pirkimo dokumentų ruošimas, ataskaitų rengimas, pirkimų vykdymas elektroninėmis ir kt. priemonėmis įgyvendinant strategiją“ (2011), 2008 metais RAIT atlikto sociologinio tyrimo „Viešųjų pirkimų skaidrumo

tyrimas“ duomenimis, ketvirtadalis (25 proc.) Lietuvos įmonių, dalyvaujančių viešuosiuose pirkimuose, vertina viešųjų pirkimų organizavimą Lietuvoje palankiai (iš jų 1 proc. – labai palankiai; 24 proc. – greičiau palankiai); trečdalis įmonių (32 proc.) – nepalankiai (iš jų 8 proc. – labai nepalankiai; 24 proc. – greičiau nepalankiai). 12 proc. respondentų paminėjo korupciją viešuosiuose pirkimuose; 10 proc. – tai, kad laimėtojas žinomas iš anksto; 10 proc. – daug neskaidrumo, nesąžiningumo; 5 proc. – tai, kad pirkimai organizuojami vienašališkai, pritaikant vienam kandidatui. Tyrimo rezultatai rodo, kad 66 proc. respondentų mano, jog *korupcijos apraiškos galimos, rengiant kvalifikacinius reikalavimus viešiesiems pirkimams*; 62 proc. – *rengiant techninę viešųjų pirkimų specifikaciją*. Beveik pusė apklaustųjų (48 proc.) atsakė, kad galimi korupciniai sandėriai, vertinant pasiūlymus bei skelbiant laimėtoją; 45 proc. – kviečiant įmones dalyvauti viešajame pirkime. Kaip vyksta viešojo pirkimo etapai, remiantis kursų medžiaga, matoma 10 lentelėje.

10 lentelė. Viešojo pirkimo etapai

Eil. Nr.	Viešojo pirkimo etapai
1	Parengiamieji darbai
2	Viešojo pirkimų komisijos sudarymas
3	Pirkimo verčių skaičiavimas ir pirkimo būdų pasirinkimas
4	Pirkimo objekto apibudinimas (techninė specifikacija):bendrinis pavadinimas, techninė specifikacija, kiekis.
5	Pirkimo dokumentų parengimas
6	Pirkimo dokumentų pateikimas
7	Paraiškų ir pasiūlymų pateikimas
8	Pirkimo sąlygų derinimas ir tvirtinimas
9	Laimėjusio tiekėjo nustatymas (vokų atplėšimas)
10	Pasiūlymų vertinimas ir palyginimas
11	Sutarties sudarymas/sąskaitos – faktūros išrašymas
12	Pirkimų dokumentų archyvavimas
13	Pirkimo ataskaitų sudarymas
14	Pirkimo ataskaitų saugojimas

LR Nacionalinė kova su korupcija 2011-2014 metų programoje teigiama: „ Viešieji pirkimai, kuriems naudojamos valstybės biudžeto lėšos, priskiriami prie sričių, kuriose yra didesnė korupcijos pasireiškimo tikimybė. Viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai, objekto, kurį rengiamasi pirkti, tikslingumo ir pagrįstumo vertinimo sistemos ir praktikos nebuvimas, nepakankama viešųjų pirkimų komisijos narių kvalifikacija, perdėtai smulkmenišką supaprastintų (iki direktyvinės vertės) pirkimų reglamentavimas, galimybė diskriminuojamai formuluoti pirkimo kriterijus arba

netinkamai taikomos pirkimų organizavimo taisyklės lemia neteisėtą, neefektyvą valstybės biudžeto lėšų panaudojimą ir sudaro sąlygas korupcijai pasireikšti“.

Šio tyrimo ekspertai tvirtino, kad nenustatyta tokių apgaulės faktų, kaip papirkimas, viešųjų pirkimų klastojimas, nedeklaruotas interesų konfliktas. Viešieji pirkimai vyksta įstatymo nustatyta tvarka. Pasak Tauragės ir Šilalės savivaldybių antikorupcijos komisijų pirmininkai, „ *visa tvarka yra apibrėžta įstatymais ir fantazuoti šioje vietoje negalima. Visi nukrypimai nuo normos labai greitai pastebimi. Kiti konkurso dalyviai įstatymo numatyta tvarka turi teisę apskusti konkurso rezultatus.*“ Visa tai numato įstatymai. VP turi būti organizuojami skaidriai, visiems suteiktos lygios galimybės dalyvauti pirkimuose, galimybė valstybei pirkti efektyviausias paslaugas. Ekspertų teigimu, VP atliekantys atsakingi darbuotojai (Komisija) yra nepriekaištingos reputacijos, pasirašę nešališkumo deklaraciją ir konfidencialumo pasižadėjimą. Jie vadovaujasi etikos principais - nediskriminavimo, lygiateisiškumo, proporcingumo, abipusio pripažinimo, skaidrumo ir netik šiais principais. Kiekviena savivaldybės Komisija vadovaujasi tos savivaldybės supaprastintų viešųjų pirkimų taisyklėmis, LR viešųjų pirkimų įstatymu, LR Vyriausybės nutarimais, VP tarnybos įsakymais: „ Dėl tiekėjų kvalifikacijos vertinimo metodinių rekomendacijų patvirtinimo“ (juo vadovaujasi nustatydamas tiekėjų kvalifikacinius reikalavimus), „Dėl VP pasiūlymų vertinimo ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo arba mažiausios kainos vertinimo kriterijų rekomendacijomis“ (pasiūlymai vertinami mažiausios kainos ir ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo principu) ir kitais jos priimtais nutarimais. Tam, kad savivaldybėse būtų užtikrintas viešųjų pirkimų skaidrumas, atliekamas viešųjų pirkimų auditas.

Jurbarko ekspertai sako, kad Lietuvos mastu tyrimo rezultatai parodo, jog tam tikruose etapuose mažai kontrolės. Kur kas skaidresni sprendimai priimami vadovaujantis LR Viešųjų pirkimų įstatymu ir visais teisiniais aktais, reglamentuojančiais VP. Užtikrinant perkančiosios organizacijos lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų laikymąsi, pradedama skatinti centralizuotą viešą pirkimą, elektroninėje erdvėje. Perkančiai organizacijai palengvinamos viešo pirkimo procedūros, šių procedūrų neišmanymas, perkančiai organizacijai gali labai daug kainuoti; centralizuotas pirkimas užtikrina konkurenciją tarp tiekėjų, taupiau naudojamos biudžeto lėšos, mažina galimybę korupcijai reikštis.

V. Tyrimo sritis – diskriminacija dėl lyties – seksualinis priekabiavimas

Seksualinis priekabiavimas kaip neetiško elgesio problema. Remiantis teorinėje dalyje pateikta Lietuvos Respublikos seimas Jungtinių tautų vystymosi programa „Seksualinis Priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas buvo teigiama, kad seksualinis priekabiavimas yra paplitęs reiškinys, tačiau atliekant tyrimą savivaldybėse, ekspertai teigia, jog *seksualinio*

priekabiavimo problema jų savivaldybėse neegzistuoja, ir stebisi, jog seksualinio priekabiavimo apraiškos valstybės tarnyboje galimos. Kadangi ši problema neegzistuoja, tai nėra ir sprendimo būdo, anot ekspertų.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriai, tarnybos darbuotojai ir minėta programa pataria kokie yra šios problemos sprendimo būdai. Rekomenduojama, jei jau įtariama ir matoma akivaizdžiai priekabiaujant, *kaupiti informaciją* - studijuoti tesės aktus, reglamentuojančius tarnybinių funkcijų vykdymą, remtis vidaus darbo tvarkos taisyklėmis, pareigybių aprašais, įstatais ir kitomis taisyklėmis, dokumentais, taip pat reglamentuojančiais santykių sritį, kurioje gali vykti seksualinis priekabiavimas. Labai svarbu tokiu atveju įspėti priekabiautoją, jog savo teisių žinojimas padės kovoti su jo neteisėtais veiksmais. Antra, kiekvieną įvykį, situaciją, aplinkybes, susijusias su seksualiniu priekabiavimu, aprašyti lape; lapai turi būti sunumeruoti eilės tvarka, kad niekas negalėtų išplėšti ir pakeisti. Aprašyti vietą, gestus, pasakytus žodžius, atliktus veiksmus, kiek kartų vyko seksualinis priekabiavimas, girdėjusių, mačiusių priekabias, pavardes susisiekiimo su jais kontaktus. Trečia, ieškoti asmenų, kurie galėjo taip pat nukentėti nuo to paties priekabiautojo, pasikalbėti su jais, pasidomėti, ar nenori prisidėti prie kovos su šiuo priekabiautoju. Ir visa tai taip pat aprašyti lape ar įrašyti kita įrašymo priemone. Penkta, saugoti laiškus, piešinius, nuotraukas, garso ir vaizdo įrašus ir kitą svarbią medžiagą, susijusią su priekabiautoju. Saugoti dokumentus apie darbo įvertinimą: padėkas, pagyrimus. Turint įrodymus apie patirtą seksualinį priekabiavimą, pateikti skundą raštu Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriui. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas garantuoja konfidencialumą. Pateikti sukauptus ir išsaugotus įrodymus, galinčius patvirtinti seksualinį priekabiavimą: erotinio pobūdžio fotonuotraukos, atvirukai, piešiniai, žinutės mobiliajame telefone, laiškai elektroniniame pašte ar įprasti laiškai paštu, skambučiai telefonu, asmenų kurie matę bet kokios rūšies fizinius kontaktus su seksualinio priekabiavimo auka liudijimai. Turėdamas skundą ir įrodymus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierius nuspręs, ar priimti skundą ir pradėti tyrimą, ar atmesti ir nepradėti tyrimo dėl nepakankamų įrodymų. Kitas būdas sustabdyti seksualinį priekabiavimą - tai stengtis neturėti kontakto su priekabiautoju, kai aplinkoje nėra kito žmogaus, nestovėti arti priekabiautojo, patariama mandagiai pasakyti, kad atsitrauktų, patariama laikyti kabinete informacinių leidinių, lankstinukų apie seksualinį priekabiavimą. Esant tyrimui Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, įmonės, organizacijos, fiziniai asmenys lygių galimybių kontrolieriaus reikalavimu privalo nedelsdami pateikti jam informaciją, dokumentus ir medžiagą, būtinus kontrolieriaus funkcijoms atlikti. Tirdamas skundą, lygių galimybių kontrolierius turi teisę kreiptis į asmenį, kurio veiksmai nagrinėjami, ir reikalauti paaiškinimo. Tokį paaiškinimą asmuo privalo pateikti per 10 darbo dienų.

Asmenys, trukdantys lygių galimybių kontrolieriui atlikti pareigas, atsako pagal įstatymus, užtraukia baudą pareigūnams, darbdaviams ar jų įgaliotiems asmenims nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų (Administracinės teisės kodekso 187-5 str.).

Apibendrinant interviu, ekspertų buvo paprašyta pateikti esamų kovos su etikos pažeidimais sprendimo būdų funkcionalumo stipriąsias ir silpnąsias puses. Ekspertai mano, kad stipriosios pusės esamų sprendimų yra pirmiausiai LR teisės aktų reglamentavimas etikos problemų atžvilgiu valstybės tarnyboje. Šie įpareigoja LR savivaldybes priimti vietos savivaldos teisės aktus kurie ne tik padeda išvengti bet ir kartu išgyvendinti etikos problemas. Atitinkamų sprendimų dėka, savivaldybės veikla tampa skaidresnė, stiprinamas visuomenės pasitikėjimas ja. Suteikiama visuomenei galimybė dalyvauti kovoje su profesinės etikos problemomis teikiant pasiūlymus, koku būdu išvengti neetiško elgesio tarnyboje, kita galimybė, pranešti atitinkamoms tarnyboms, etikos komisijoms, antikorupcijos komisijoms apie valstybės tarnautojų, politikų, institucijos vadovų ar kitų asmenų viešų ir privačių interesų konfliktą, piktnaudžiavimą, korupciją ir kt.

Silpnosios pusės esamų sprendimo būdų ekspertai teigia, kad nevisoms kovos su etikos pažeidimais užtenka finansinių išteklių jas įvykdyti, ne visų prevencinių priemonių rezultatas matomas iš karto, o dėl kontrolės stokos priemonės nėra pakankamai veiksmingos.

IŠVADOS

Išanalizavus valstybės tarnybos profesinės etikos problemas ir jų sprendimo būdus pateikiamos šios **teorinės tyrimo išvados**.

Profesinė etika - tai nusistovėjusių normų ir taisyklių visuma, kuria turi vadovautis tam tikros profesinės grupės. Profesinėje veikloje valstybės tarnyboje susiduriama su įvairiomis pagundomis, kurios virsta į profesinės etikos problemas. Tai galima sakyti bendravimo tarp asmens vykdančio viešojo administravimo funkcijas ir visuomenės santykių rezultatas. Šis rezultatas pasireiškia netinkamai padarytu sprendimu ar atliktais veiksmais, pažeidžiančiais nusistovėjusias normas, veiklos elgesio principus, taisykles. Tik bendraujant žmonės priima sprendimus, kurie gali būti vertinami ir etiniu požiūriu. Išskiriamos penkios pagrindinės etikos problemos: interesų konfliktas, korupcija, apgavystės, piktnaudžiavimas, seksualinis priekabiavimas.

- **Interesų konfliktas** - profesinė etikos problema galinti formuotis bet kokioje visuomenės gyvenimo srityje susidūrus viešiesiems ir privatiems interesams. Valstybės tarnyboje interesų konflikto situacija yra šališka - kai valstybės tarnautojas, atlikdamas tarnybines pareigas nenusišalina ir priima ar dalyvauja priimant sprendimą, susijusį su jo privačiu interesu. Interesų konfliktinės situacijos gali būti įvairios ir netapačios susijusios su šeimos ar giminės verslu, su artimų asmenų tarnautojų darbu, su iš kitų asmenų gautomis dovanomis, paslaugomis, su naujo darbo paieškom ir kitoms situacijoms. Interesų konflikto galima išvengti užkardymo priemonėmis, kurios numatytos viešų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme.

- **Korupcija** - išsaknijęs reiškinys, galintis vystytis bet kokiose valstybės valdymo formose. Korupcija – valstybės tarnautojo piktnaudžiavimas tarnyba, pareigomis siekiant asmeninės naudos. Korupcija formuojasi interesų konfliktui užsibaigus korupcine veikla. Problema pasižymi latentišku dū dėl jos formų, veikų įvairovės, kurių bendras bruožas viešo intereso pažeidimas tenkinant savo neteisėtą asmeninį interesą.

- **Apgaulės problema** sudėtingas, nelengvai įrodomas ir mažai tyrinėtas reiškinys. Pasireiškia įvairia forma: sukčiavimu, melu, klastojimu, šmeižtu. Apgaulė – tai informacija neatitinkanti tikrovės, galinti padaryti žalą žmogaus garbei ir orumui.

- **Piktnaudžiavimas** apima tarnybos panaudojimo būdus savanaudiškiems tikslams. Išskiriama, jog piktnaudžiaujama valstybės tarnyboje – tai godojimasis tarnybine padėtimi, organizacijos turtu ir lėšomis, organizacijos darbuotojais, turimu pasitikėjimu.

- **Seksualinio priekabiavimo būdai** apima daugybę seksualinio elgesio su asmeniu formų, kurioms būdingas bet kokios formos žodinis ir nežodinis ar fizinis seksualinio priekabiavimo veiksmas. Praktikoje identifikuoti du priekabiavimo tipai: paslauga už paslaugą ir priešiškos darbo

aplinkos. Paslauga už paslaugą situacija susidaro reikalaujant seksualinio elgesio už paslaugą arba kai asmuo savo noru mainais už paslaugą sutinka atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus. Priešiškos darbo aplinkos situacija būna kai asmuo nuolat atlieka seksualinio pobūdžio veiksmus - pasakojimai, pasiūlymai, užuominos ir kt.

Etiškų sprendimų priėmimas yra tam tikras etinės problemos sprendimo priėmimo procesas. Egzistuoja nemažai sprendimo priėmimo metodų, kurie parodo, kaip įvairiose situacijose galima išvelgti etinę potekstę. Daugelis šiuolaikinių autorių (N. Peery, L. Nash, T. Cooper, C. Lewis, M. Velazquezo ir kt.) analizuoja etiško sprendimo priėmimo procesą iš skirtingų pozicijų. Pagal pradines jų pozicijas juos galima suskirstyti į keturias grupes. Vieni laikosi deontologinės pozicijos, etiško sprendimo procese akcentuodami principus, kiti į tai žiūri iš utilitarizmo pozicijų, pabrėždami sprendimo pasekmes, treči kalba apie socialinio teisingumo aspektą, ketvirti ieško originalesnių modelių, bandydami suderinti tris minėtas pozicijas - modelių sintezė. Vis dėlto nepriklausomai nuo pozicijos, visi tyrinėtojai kalba apie etiško sprendimo procesą, kuris padeda priimti etišką sprendimą, atitinka tris pagrindinius kriterijus - teisėtas, etiškas, efektyvus, galintis padėti pasiekti rezultatą, atitinkantį visuomenės lūkesčius. Kiekvienas viešojo administravimo subjektas, atlikdamas viešojo administravimo funkciją, prieš priimdamas sprendimą turi pasirinkti sau tinkamą sprendimo modelį, kuriuo pagalba turima informacija teisingai, etiškai ir efektyviai tenkintų vartotojų poreikius.

Praktinės tyrimo išvados: Tauragės regiono savivaldybės susiduria su tokiais profesinės etikos problemomis, kaip viešų ir privačių interesų supainiojimas tarnyboje, piktnaudžiavimas organizacijos turtu. Kad išvengtų profesinės etikos problemų, savivaldybės taiko sprendimo būdus remiantis Lietuvos Respublikos teisės aktais:

- Tauragės regiono savivaldybės remiasi LR Viešų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymu, interesų konfliktą sprendžia interesų deklaravimu, nusišalinimu nuo sprendimo rengimo, svarstymo ir atsistatydinimu iš valstybės pareigų. Tvirtinamas, (Tauragės atveju), pareigų, kurias einantis asmenys privalo deklaruoti privačius interesus, sąrašas; Jurbarko atveju, - patvirtintas Savivaldybės valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo ir nusišalinimo tvarkos aprašas.

- Tauragės regiono savivaldybės korupcijos problemai spręsti remiamasi Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatyme numatytais prevencinėmis priemonėmis. Taiko įvairias, kiekvienais metais papildomas arba turinčios tęstinumą prevencines priemones: savivaldybės savo internetinėje svetainėje skelbia informaciją apie konkursus į valstybės tarnautojų pareigas, taipogi Rajoninėje spaudoje bei „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“

informuoja apie konkursų paskelbimą; skelbiama informacija internetinėje svetainėje ir spaudoje apie vykdomas prevencines priemones, atlieka korupcijos pasireiškimo tikimybės analizę savivaldybės veiklos srityse, taiko „Vieno langelio“ principą, atlieka viešųjų pirkimų auditą, peržiūri ir tikslina darbuotojų pareigybių aprašymus, griežtai paskirstant darbo funkcijas ir atsakomybę. Norint išvengti korupcijos savivaldybės priimamuose teisės aktuose - atlieka teisės aktų antikorupcinį vertinimą, tam, kad ugdytų nepakantumą korupcijai, vykdo antikorupcinį švietimą savivaldybių politikams, administracijos padalinių darbuotojams, organizuoja moksleivių antikorupcinį švietimą mokyklose. Organizuojamos apklausos dėl korupcijos pasireiškimo galimybės savivaldybėse. Rengiamos kovos su korupcija programa, kurioje savivaldybės parodo, kokiomis priemonėmis galinčios sumažinti korupcijos pasireiškimo galimybes, jos riziką. Kiekvienos savivaldybės korupcijos programų priemonių plane numatyti priemonių vykdytojai, atsakingi už priemonės įgyvendinimą, atlieka priemonių kontrolę. Sudarytos galimybės gyventojams asmeniškai pranešti apie korupcinius teisės pažeidimus, savivaldybių internetinėse svetainėse paskelbti Antikorupcijos komisijos, Specialiųjų tarnybų tyrimų adresai, kontaktai. Siekiant išvengti korupcijos pasireiškimo galimybės bei ją sumažinti, savivaldybių Tarybose buvo tvirtinami arba tikslinami teisės aktai: sudaryta ir patvirtinta savivaldybėse teisės aktų ar jų projektų antikorupcinio vertinimo metodika, tvarkos aprašai, kuriais nustatė savivaldybės priimamų teisės aktų ir jų projektų antikorupcinio vertinimo principus ir tvarką, paskirti ir patvirtinti korupcijos prevenciją ir kontrolę vykduantys asmenys.

- Siekdamas pažaboti savivaldybių vadovų ir kitų atsakingų asmenų piktnaudžiavimą tarnyba, materialiais ištekliais Savivaldybės turi pasitvirtinusios turto valdymo, naudojimo disponavimo tvarką. Patvirtintos tarnybinių mobiliųjų telefonų naudojimosi tvarkos aprašai, tarnybinių automobilių naudojimo taisyklės, atliktas tarnybinių automobilių ženklavimas.
- Su apgaulės problemomis esą savivaldybės nesusiduriančios. Pasirinkta sritis viešųjų pirkimų, anot ekspertų Tauragės regiono savivaldybėse vyksta pagal įstatymus ir kitus viešuosius pirkimus reglamentuojančius teisės aktus.
- Seksualinio priekabiavimo problemos neegzistuoja ir jos sprendimo būdų teigė ekspertai nėra.

Išanalizavus profesinės etikos problemas ir jų sprendimo būdus teoriniu ir praktiniu aspektu, nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teisinė bazė sudaro pakankamai daug galimybių Savivaldybėms taikyti įvairius sprendimo būdus etikos problemoms spręsti. Tačiau atlikus empirinį tyrimą Tauragės regiono savivaldybėse, paaiškėjo, kad visuomenė nepasitiki savivaldybių valstybės tarnautojais, politikais ir kt. dėl esamų etikos problemų, ir su pakantumu abejingai žiūri į

etikos pažeidimų sprendimo būdus, nedalyvauja korupcijos prielaidų ir sąlygų mažinimo organizavime ir įgyvendinime. Savivaldybės savo veikloje vykdydamos viešojo administravimo funkcijas imasi visų įstatymuose numatytų priemonių, kad išvengtų etikos pažeidimų, tačiau dėl nepakankamos kontrolės šių sprendimo būdų priemonės nėra tinkamai įgyvendinamos, trūksta kontrolės.

Todėl, galima teigti, kad tyrimo pradžioje suformuluota **hipotezė**- valstybės tarnautojų profesinės etikos problemų sprendimo būdai savivaldybėse yra veiksmingi, tačiau jų funkcionalumą stabdo visuomenės abejingumas ir pakantumas etinėms problemoms, nepakankama prevencinių priemonių kontrolė – **pasitvirtino**.

REKOMENDACIJOS

Remiantis teorine profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdų analize, empirinio tyrimo išvadomis, suformuluotos rekomendacijos profesinės etikos problemų sprendimui savivaldybėse.

1. Dėl ribotų finansinių išteklių, žmoniškųjų išteklių, Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (VTEK) negali patenkinti augantį švietimo poreikį valstybės ir savivaldybių institucijose. Kadangi VTEK Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali priežiūros institucija, rekomenduojama seimui numatyti ir skirti finansavimą ne tik Komisijos darbuotojų darbo užmokesčiui, bet ir tokioms išlaidoms kaip nuvykti į objektą ir vykdyti ten numatytą mokymo prevencinę veiklą. Taip pat rekomenduojama skirti didesnę finansavimą specialistų rengimui, tobulinimuisi, kurie gali būti kaip perspektyva į ateitį ne tik galinčiais vykdyti mokymus, bet ir būti kiekvienoje savivaldybėje bei kitose viešojo administravimą vykdančiose institucijose atsakingais asmenimis, gebančius konsultuoti aktualiomis temomis darbuotojus - interesų konflikto, tarnybinės nuosavybės naudojimui ir kitomis aktualiomis temomis. Tai ypač svarbu, kai valstybės tarnyboje vyksta valstybės tarnautojų kaita, rinkimai į savivaldybių tarybas. Naujai išrinktiems tarybos nariams labai svarbu suteikti žinių kaip išvengti profesinės etikos problemų.

2. Rekomenduojama naujai išrinktiems, priimtiems į valstybės tarnybą asmenims, Tauragės regiono savivaldybėse parengti savianalizės testą, kuriuo įstaigos vadovas galėtų įvertinti savo pavaldinį ir kartu pats asmuo galėtų patikrinti ar tinkamai vykdo, vykdytų profesinės etikos reikalavimus. Atitinkamu atveju asmeniui mandagiai pasiūlyti, rekomenduoti dalyvauti kursuose, seminaruose aktualiomis temomis kaip interesų konflikto, jų atpažinimo situacijose, tarnybinės nuosavybės naudojimosi, antikorpuciniame švietime ir pan.

3. Praktinis tyrimas parodė, kad transporto priemonės naudojimas asmeninei naudai dažna problema savivaldybėse. Ne visos savivaldybės turi savo vidaus teisės akte - savivaldybės institucijų ir įstaigų išlaikomų iš savivaldybės biudžeto, tarnybinių lengvųjų automobilių naudojimo taisyklėse teisingai nusakiusios tarnybinio automobilio naudojimo atvejus arba visai nėra numatytų tokių nuostatų, todėl rekomenduojama Jurbarko rajono ir Pagėgių rajono savivaldybėms pakeisti į Įstatymo atitinkančias nuostatas. Kita rekomendacija savivaldybėms dėl transporto priemonės naudojimo tarnyboje, diegti navigacines sistemas - sekimo įrengimus savivaldybių tarnybiniuose automobiliuose, kuri leistų stebėti automobilių buvimo vietą, stovėjimo laiką, degalų sąnaudas ir t.t. Šios priemonės įdiegimas savivaldybėse nemažai kainuotų, tačiau geriau investuoti į priemones nei į padarinių šalinimą. Pasiūlytas sprendimo būdas sustiprintų kontrolę ir galėtų palengvinti tarnybinių automobilių naudojimosi apskaitą.

4. Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai aktyviau skatinti savivaldos etikos komisijos veiklą motyvuojant vykdyti atitinkamus tyrimus savo iniciatyva.

5. Savivaldybėse viešųjų pirkimų tarnyboje nėra suformuota rizikos vertinimo sistema. Sprendimai dėl kontrolės objektų pasirinkimo priklauso nuo vadovų ir specialistų kurie ir vertina gaunamą informaciją. Antikorupcijos komisijai plėtoti idėją sukurti centrinės pirkimų tarnybos informacinės sistemos pagrindu rizikos valdymo ir kontrolės sistemą, kuri galėtų nustatyti pažeidimų riziką keliančius veiksniai.

Visuomenė pasitikės viešojo administravimo subjektais, kai šie ims atitinkamų sprendimų būdų kaip išspręsti profesinės etikos problemas. Būdų ir galimybių tam yra įvairiausių, tačiau tam reikia politinės valios, motyvacijos. Siūlomos rekomendacijos sumažintų profesinės etikos problemų tikimybę ne tik Tauragės regiono savivaldybėse, bet ir visose Lietuvos savivaldybėse.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Ackerman, S.R.(2001). Korupcija ir valdžia: priežastys, padariniai ir reforma. Vilnius.
2. Anzenbacher, A.(1998). *Etikos įvadas*. Vilnius: Aidai.
3. Banks, S. (2004). Ethics accountability and the social professions. Basengstake. Palgrave Macmillan.
4. Baranova, J. (2002). *Etika : filosofija kaip praktika*. Vilnius: Tyto alba.
5. Baranova, J. (2002). *Ethics in government: a NATIONAL survey of public administrators Public administration review*.
6. Baršauskienė, V. (2002) *Personalo administravimas viešajame sektoriuje*. Viešasis administravimas. Kaunas: Technologija.
7. Beržinskas, G. (2008). *Elevacinė etika*. Moralės doktrina lyderiams, mokytojams, šviesuoliams, vadovams. Antras papildytas leidimas. Kaunas: Verba vera.
8. Bellows, R., Kleiner, B. (2001) No. 5 /6. Sexual Harassment in government. Equal opportunities International.
9. Bonczek, S.(1998) *Creating on ethical work environment*. The ethics edge. (Ed E.M. Berman, J.P. (West, S. Bonczek). Washington.
10. Bowman, J. (1998) „*The Professional edge*“. In the ethics edge. (Ed. Berman E., West J., Bonczek S.) International city / county managemen association.
11. Bowman, J.S., Menzel, D.C. (1998) Introduction. *Theaching ethics and values in public administration program*. Innovations, strategios and issues. Albany: Suny Press .
12. Carney, G. (1998). Conflict of interest: legislators, ministres and public officials. Berlin: Transparency International.
13. Charles, H. E., Jr., Michael S. P., and Michael J. R. (1995) *Engineering Ethics: Concepts and Cases*. Belmont: Wadsworth Publishing.
14. Charpan, R. (1993). *Ethics in public service*. In *Ethics in public service*. Ottawa: Carleton University Press.
15. Chliviskas, E. (2001) *Valstybės tarnautojų lavinimo efektyvumo strateginiai komponentai*. Kn. Raipa (ats.red). Viešojo administravimo efektyvumas. Kaunas: Technologija.
16. Cooper, T. (1987) No. 47. *Hierarchy, virtue, and the practise of public administration*. *Public administration review*. Public administration review.
17. Cooper, T. (1990). *The responsible administrator; an approach to ethics for the administrative role*. San Fransico: Jossey-Bass.

18. Cooper, T. (1991) *An ethic of citizenship for public administration*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
19. De George, R.T. (1995). *Business ethics*. New Jersey:Printice Mall, Englewood Cliffs.
20. Dobel, J. (1993) „*The real politic of ethics codes: an implementation approach to public ethics*“. In *ethics and Public Administration*. (ed. Frederikson H.) Armonk, New York, London, England: ME Sharpe
21. Dvilaitis, V. (2004) T -60 (52). *Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį*. Jurisprudencija. Mykolo Romomero universiteto teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra. Prieiga per internetą: < <http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris52.pdf>>
22. *Etikos švietimas ir valdymas*. (2008) .Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
23. Frederekson, H. (1993). *Ethics and public administration: some assertions..* In *Ethics and public administration*. (Ed. Frederekson H.). Armonk: Sharpe.
24. Friderickson, H. (1997). *The sprit of public administration*. San Francisko: Jossey – bass Publishers.
25. Gedvilienė, G., Jucevičienė, V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: VDU leidykla.
26. Gutauskas, A. (2008) Nr.2. *Korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų baudžiamojo teisinio vertinimo aspektai*. Verslo ir teisės aktualijos. Mokslo darbai. Prieiga per internetą:< http://www.ttvam.lt/uploads/documents/leidiniai_versl_teis.../1181.pdf>
27. Harris, Charles E., Jr., Michael, S. Pritchard and Michael J. Rabins. (1995). *Engineering Ethics: Concepts and Cases*. Belmont: Wadsworth Publishing;
28. Hareman, N. (2001). *Etika*. Filosofijos įvadas. Vilnius: Mintis.
29. Henderson, K. M. (2004) T.3. *Characterizing American Public Administration*. The Concept of Administrative Culture. *International Journal of Public Sector Management*.
30. Howard W. (2001). *Praktinė etika. Valstybės tarnautojo profesinė etika*.
31. Juknevičienė, V. (2006) 1 (6). *Laikmečio iššūkiai viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių valdymui*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Prieiga per internetą:< <http://www.su.lt/article/archive/426>>
32. Juknevičienė, V. (2008) Nr. 23. *Kintamas viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių vaidmuo šiuolaikiniuose demokratijos vystimosi procesuose*. *Viešoji politika ir administravimas*. Kaunas :Kauno technologijos universitetas.
33. Justickis, V., Raudonienė, A. (2001). *Korupcija. Kriminologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidyba.
34. Kalenda, Č.(2002). *Ekologinė etika: ištakos ir dabartis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

35. Kačinskas, G. (2009). *Auditorių ir buhalterių profesinė etika: pagrindiniai principai*. Auditas.
36. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Technologija.
37. Kudrycka, B. (2003). *Conflict of interest regulations at local governments*. Paper presented at EBPA Annual Conference. Prieiga per internetą: <<http://www.fernuni-hagen.de/POLALLG/EBPA/Papers/Kudrycka> >
38. Kudrycka, B. (2004). *Problems and prospects of preventing conflict of interest in local government in the CEF countries*. Combating conflict of interest in local governments in the CEF countries.
39. Ladd, J. (1990) "The quest for a code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion". In Combating corruption. Encouraging ethics. A source book for public service ethics (ed. Williams).
40. Lakis, V. (2008). Finansinių ataskaitų klastojimas – rinkos ekonomikos ir globalizacijos procesų palydovas. *Ekonomika*. Prieiga per internetą: <<http://leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/82/91-10>>
41. Lanton, A. (1998) *Ethical management for the publik servines*. Buckingham: open University Press.
42. Lewis, C. 1999). *The ethics challenge in public service*. A problem solving guide. San Francisco: Jossey –Bass publishers.
43. Luegenbiehl, Heinz C. (1991) "Codes of Ethics and the Moral Education of Engineers", *Business and Professional Ethics Journal* 2 (1983): 41-61. Rpt. in Ethical Issues in Engineering .Ed. Deborah G. Johnson. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
44. Luobikienė, I. (2002). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija;
45. Mackevičius, J., Bartaška, R. (2003). *Klaidų ir apgaulių aptikimas, įvertinimas ir prevencija*. Ekonomikos teorija ir praktika. Pinigų kaita.
46. Michael, D. (1991) "Thinking like an Engineer: The Place of a Code of Ethics in the Practice of a Profession". Philosophy and Public Affairs.
47. Michael, D., Stark, A. (2001). *Conflict of interest in the professions*. New York: Offord university Press.
48. Masiulis, K., Krupavičius A. (2007) *Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Valstybės tarnybos departamento prie vidaus reikalų ministerija.
49. Mickus, V. (2011). Viešųjų pirkimų ypatumai: planavimas, pirkimo dokumentų ruošimas, ataskaitų rengimas, pirkimų vykdymas elektroninėmis ir kt. priemonėmis įgyvendinant strategiją. Kursų medžiaga. Vilnius.

50. Nagel, T. (1998) *Moralinis konfliktas ir politinis legitimiškumas*. Šiuolaikinė politinė filosofija. Antologija (red. J,Kis). Vilnius: Pradai.
51. Palidauskaitė, J. (1999) *Viešasis administravimas. Etika viešajame administravime*. Kaunas: Technologija.
52. Palidauskaitė, J. (2001) *Viešojo administravimo etika*. Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
53. Palidauskaitė, J., Didžiulienė, R. (2002). Nr. 1. *Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje*. Viešoji politika ir administravimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. Prieiga per internetą: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id.
54. Palidauskaitė, J. (2003). Nr. 4. *Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas*. Viešoji politika ir administravimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. Prieiga per internetą: <http://www.internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/.../1648-2603-2006-nr1-61.pdf>
55. Palidauskaitė, J. (2005) *Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje*. Viešoji politika ir administravimas. Kaunas: Kauno technologijos universitetas; Prieiga per internetą: <http://www.internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/.../1648-2603-2006-nr13-25.pdf>
56. Palidauskaitė, J. 2010/1 (57). *Interesų konflikto reguliavimo praktika Lietuvoje: balansuojant ant privačiojo ir viešojo intereso ribos*. Politologija. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Politologija/57/3-39.pdf>
57. Perry, N. (1995). *Bisines, government and society. Managing competitiveness, ethics and social issues*. New Jersey: Prentice Hall.
58. Pruskus, V. (2003) *Verslo etika. Laiko iššūkiai ir atsako galimybės*. Vilnius: Enciklopedija Technologija.
59. Raudonienė, A. (2002) Modernėjanti klasikinio korupcijos apibrėžimo Lietuvoje kaita. Jurisprudencija. Prieiga per nternetą: <http://www3.mruni.lt/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris57.pdf>
60. Raudonienė, A. (2006) *Korupcijos kontrolė ir prevencija*. Programa. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.connect.docuter.com/downloaddocument.php?documentid...doc>
61. Richter, L., Burke, F., Jameson, Doig W. (1991) *Ethical problems: some blatant some not so obvious*. Combating corruption. Encouraging ethics. A. Sourcebook for public service ethics. Washington DC: ASPA.
62. Rohr, J. (1989) *Ethics for Bureaucrats*. An essay on law and values. New York: Marcel Dekker.
63. Rohr, J. (2002) *Profesinės etikos problema*. Valstybės tarnybos etika. Vilnius: Margi raštai.
64. Rohr, J. (1990) *Ethics in public administration: a state of the discipline report*. Public administration the state of the discipline. Chatnam.

65. Sherwood, F. (1988) *Professional ethics. In Ethical insight, ethical action. Perspectives for the local government manager.* (Ed. Kellar E.) International city management association.
66. Stoner, J. A. F., R. Feeman, E., Daniel, R. G. (1999). *Vadyba.* Kaunas: Poligrafija.
67. Šatienė, G. (2008) 1 (10). *Funkcinis korupcijos interpretavimas: nusikalstamų veikų, kuriomis dažniausiai pasireiškia korupcija, bendra charakteristika.* *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos.* Prieiga per internetą:<
<http://journals.indexcopernicus.com/abstracted.php?icid=874996>>
68. Šernas, V. (2006) T. 2 . *Akademinės didaktikos dalykas ir problematika.* Akademinė edukologija, (Ats. Red. A.Lakis).Vilnius: Mokslo tyros institutas.
69. Tidikis, R. (1979). *Etika.* 2 – antrasis pataisytas leidimas. Vilnius.
70. Valackienė, A., Mikienė, S., (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika.* Vadovėlis. Kaunas: Technologija.
71. Vaisvalavičiūtė, A. (2007) Nr. 21. *Antikorupcinis švietimas: Lietuvos atvejis.* Viešoji politika ir administravimas. Prieiga per internetą:<<http://www.ktu.lt/lt/mokslas/žurnalai/vpa/vpa21/VPA-nNr.21-A.VAISVALAVIČIUTE>>
72. Vaišnys, A.(1992). *Profesionalioji žurnalistika: įvadas.* Vilnius.
73. Vasiljevienė, N. (2000) *Verslo etika ir elgesio kodeksai: filosofinės ištakos, metodologiniai pagrindai ir šiuolaikinės praktikos bruožai.* Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas. Kaunas: Naujasis lankas.
74. Vasiljevienė, N. (2003) *Verslo etika ir elgesio kodeksai.* Vilnius: VU KHF.
75. Vasiljevienė, N. (2006) *Organizacijų etika: institucinės etikos vadybos sistemos.* Monografija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
76. Vyšniauskienė, D., Vyšniauskas, V. (2003) *Verslo etika.* Metodinė priemonė. Kaunas.
77. Vienažindienė, M., Sakalas A. (2007). *Naujoji vadyba ir žmoniškųjų išteklių vadybos kaitos tendencijos.* Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
78. Vose, C.E. (1972). *Conflict of interest.* In Sills D. (ed). International encyclopeda of social sciences. New York: The Macmillan company & The Free Press.
79. *Esamu ir potencialiu interesu konfliktu ES strukturiniu fondu projektu atrankos procese Lietuvos.* Prieiga per internetą:< <http://www.transparency.lt/new/images/interesu%20konfliktai%20skirst>>
80. Budbergytė, R., Šakonas, A., Žilinskas, D., (2004). *Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymo komentaras.* Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas.

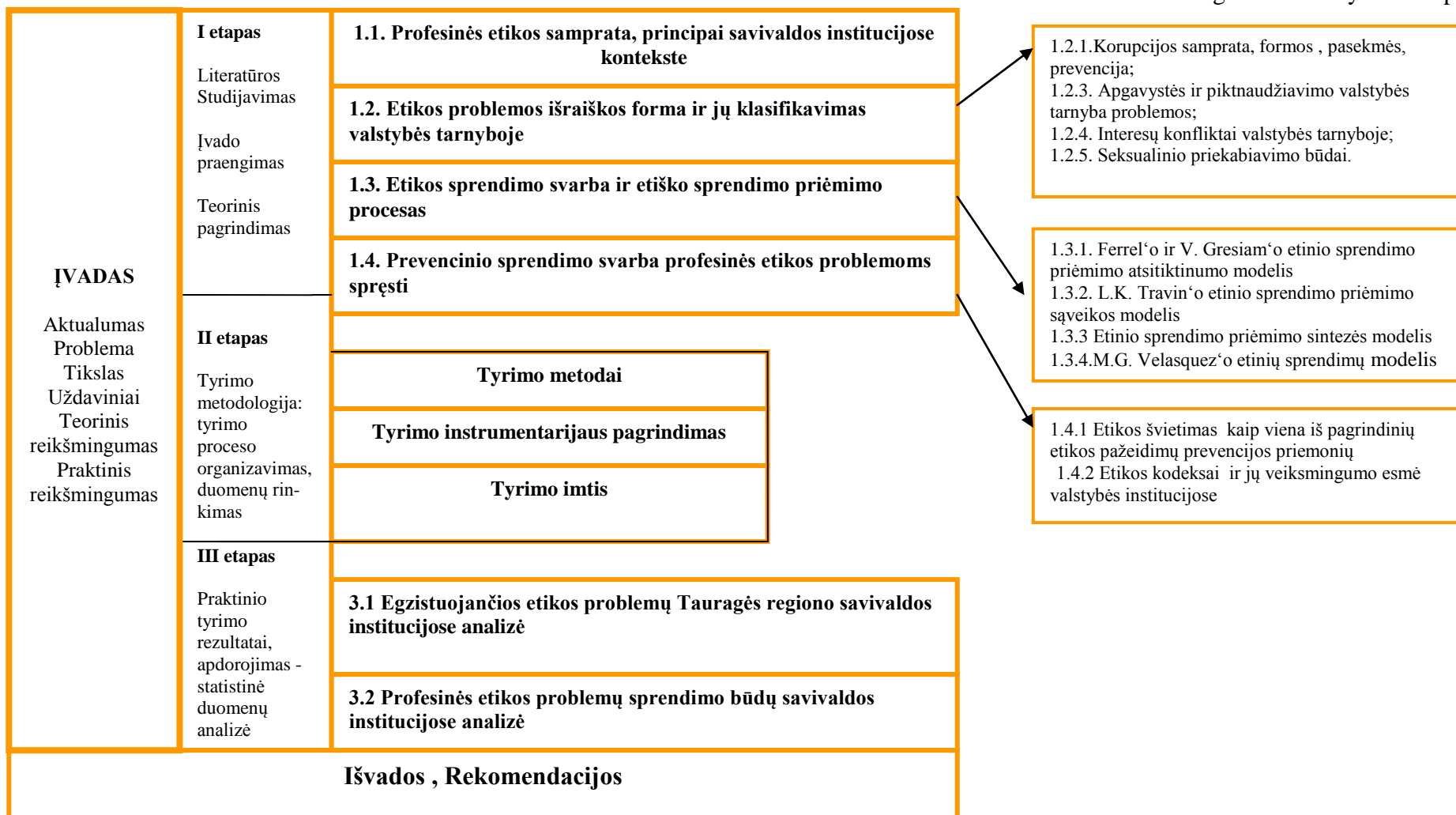
81. Lietuvos Respublikos seimas Jungtinių tautų vystimosi programa „*Seksualinis Priekabiavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas*“ (2003). Prieiga per internetą:<<http://www3.lrs.lt/owain/owarepl/inter/owa/U0118274.pdf>>
82. Lietuvos Respublikos Konstitucija. (Žin., 1992, Nr. 33-1014).
83. Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas. (Žin., 2000, Nr. 91-2832).
84. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas. (Žin., 1999, Nr. 66-2130).
85. Viešojo administravimo įstatymas (Žin., 1999, Nr. VIII-1234).
86. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. X- 736).
87. Lietuvos Respublikos Valdininkų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 33).
88. Lietuvos Respublikos Vietos Savivaldos įstatymas. (Žin., 2000, Nr. 91-2832).
89. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnyba. *Korupcijos prevencija* . Prieiga per internetą: <<http://www.stt.lt/lt/menu/korupcijos-prevencija/>>
90. Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnų elgesio kodeksas (2005) Nr. 2-232. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/files/73_doc_file_1_180442.plf >
91. Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos prie vidaus reikalų ministerijos tarnautojų tarnybinės etikos kodeksas (2004). Prieiga per internetą:[http< www.stt.lt/.../Etikos%20kodeksai/FNTT%20e](http://www.stt.lt/.../Etikos%20kodeksai/FNTT%20e)>
92. Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (Žin., 1998, Nr. 112-3100).
93. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 89-2741).
94. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (2006). „*Dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo*“ Prieiga per internetą:< <http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:204:0023:0036:l>
95. Jungtinių tautų konvencija prieš korupciją (Žin., 2006, Nr. 136-5145).
96. Konvencija dėl kovos su korupcija, susijusia su Europos Bendrijų pareigūnais ar Europos Sąjungos valstybių narių pareigūnais (Žin., 2004, Nr. 154-5601).
97. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „ Dėl korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 98-4339).
98. Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija 2011-2014 metų programa. Prieiga per internetą:< <http://kaveikiavaldzia.lt/docs/2011/04/08/50310>>
99. Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas. (Žin., 1996, Nr. 84-2000).
100. VTEK (2008). Seimo nutarimas dėl 2007 m. veiklos ataskaitos Prieiga per internetą:< http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=18>

- 101.** VTEK (2009) Seimo nutarimas dėl 2008 m. veiklos ataskaitos. Prieiga per internetą: <http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=18>
- 102.** VTEK (2010). Seimo nutarimas dėl 2009 m. veiklos ataskaito. Prieiga per internetą: <http://www.vtek.lt/vtek/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=18>
- 103.** Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (2009). Vilnius: Registrų centras.
- 104.** Tauragės rajono savivaldybės 2009–2010 metų korupcijos prevencijos programa. Prieiga per internetą: <http://www.taurage.lt/taurage/m/m_files/wfiles/file707.do>
- 105.** Šilalės rajono savivaldybės 2010-2012 m. korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo planas. Prieiga per internetą: <http://www.silale.lt/go.php/lit/Korupcijos_prevecija/184>
- 106.** Lietuvos Respublikos Valstybės ir Savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jūo įstatymas. (Žin., 1998, Nr. 54-1492).
- 107.** Valstybės tarnautojų veiklos elgesio taisyklės. (Žin., 2002, Nr. 65-2656).

PRIEDAI

1 priedas

1 schema. Magistro darbo tyrimo etapai

Tauragės regiono savivaldybių tarybų etikos komisijų vykdomos funkcijos

AVIVALDYBĖS ETIKOS KOMISIJA	SUDĖTIS	KOMISIJOS VYKDOMOS FUNKCIJOS
PAGĖGIAI	4 tarybos nariai, 2 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai	1. prižiūri, kaip savivaldybės tarybos nariai laikosi šio įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių savivaldybės tarybos narių veiklą ir elgesį, reikalavimų; 2. analizuoja savivaldybės tarybos narių nedalyvavimo savivaldybės tarybos, komitetų ir komisijų posėdžiuose ir šio įstatymo nustatytų pareigų nevykdymo priežastis; 3. nagrinėja gautą informaciją dėl savivaldybės tarybos nario veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo; 4. nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl savivaldybės tarybos narių veiklos skaidrumo; 5. teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymą dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu šis tarybos narys yra praleidęs iš eilės tris savivaldybės tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties.
		Šaltinis : Pagėgių rajono savivaldybės tarybos veiklos reglamentas
JURBARKAS	6 tarybos nariai, 4 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai	1. prižiūri, kaip Savivaldybės tarybos nariai laikosi Vietos savivaldos įstatymo, Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo, Savivaldybės tarybos veiklos reglamento, Valstybės politikų elgesio kodekso, kitų teisės aktų, reglamentuojančių Savivaldybės tarybos narių veiklą ir elgesį, reikalavimų; nustatytus pažeidimus nagrinėja Komisijos posėdyje; 2. analizuoja Savivaldybės tarybos narių nedalyvavimo Savivaldybės tarybos, komitetų ir komisijų posėdžiuose ir Vietos savivaldos įstatymo nustatytų pareigų nevykdymo priežastis; 3. nagrinėja gautą informaciją dėl Savivaldybės tarybos nario veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo; 4. nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl Savivaldybės tarybos narių veiklos skaidrumo; 5. teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymą dėl Savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu šis Tarybos narys yra praleidęs iš eilės tris Savivaldybės tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties; 6. seka visuomenės informavimo priemonių skelbiamą informaciją apie valstybės politikų elgesį ir, jei yra pagrįstų duomenų, kad valstybės politikas padarė pažeidimą, nagrinėja šią informaciją; remdamasi etinėmis nuostatomis, padeda valstybės politikams ugdyti demokratiškumą, politinę kultūrą, derinti įvairius

		požiūrius ir įsitikinimus, siekti santarvės, humaniškų tarpusavio santykių.
		Šaltinis: Jurbarko rajono savivaldybės tarybos etikos komisijos nuostatai
ŠILALĖ	4 Tarybos nariai ir 3 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai	1. Prižiūri, kaip valstybės politikai laikosi Vietos savivaldos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, Šilalės rajono savivaldybės tarybos veiklos reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių valstybės politikų veiklą ir elgesį, reikalavimų; 2. analizuoja valstybės politikų nedalyvavimo Savivaldybės tarybos, komitetų ir komisijų posėdžiuose ir Vietos savivaldos įstatyme nustatytų pareigų nevykdymo priežastis; 3. nagrinėja gautą informaciją dėl valstybės politiko veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo; 4. nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl valstybės politikų veiklos skaidrumo; 5. teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymą dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu šis valstybės politikas yra praleidęs iš eilės tris Tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties.
		Šaltinis: Šilalės rajono savivaldybės tarybos etikos komisijos nuostatai
TAURAGĖ	4 tarybos nariai, 2 gyvenamųjų vietovių bendruomenių atstovai	1. prižiūri, kaip tarybos nariai laikosi Vietos savivaldos įstatymo, Valstybės politikų elgesio kodekso, reglamento, kitų teisės aktų, reglamentuojančių tarybos narių veiklą ir elgesį reikalavimų; 2. mero, mero pavaduotojo, komitetų ir atskirų tarybos narių siūlymu arba savo iniciatyva nagrinėja teisės aktų bei etikos pažeidimus; 3. svarsto taryboje kilusius konfliktus ir, jeigu reikia, pateikia tarybai išvadą; 4. tarybos posėdžio pirmininko prašymu nagrinėja ir teikia tarybai išvadą dėl procedūrinių ginčų; 5. nagrinėja gautą informaciją dėl savivaldybės tarybos nario veiklos ar jo viešųjų ir privačių interesų nesuderinamumo ir teikia išvadą tarybai; 6. analizuoja tarybos narių nedalyvavimo tarybos, komitetų ir komisijų posėdžiuose ir šio įstatymo nustatytų pareigų nevykdymo priežastis ir teikia išvadą tarybai; 7. nagrinėja savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių ar bendruomeninių organizacijų atstovų siūlymus ir pastabas dėl savivaldybės tarybos narių veiklos skaidrumo; 8. svarsto kiekvieno tarybos nario kreipimąsi dėl jo teisių, nustatytų reglamente ir Vietos savivaldos įstatyme, pažeidimo ir motyvuotai atsako tarybos nariui; 9. teikia Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymą dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu šis tarybos narys yra praleidęs iš eilės tris savivaldybės tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties.
		Šaltinis: Tauragės rajono savivaldybės tarybos veiklos reglamentas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI

EKSPERTINIS INTERVIU

Šiandieniniame viešajame sektoriuje profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdai yra vieni iš aktualiausių Lietuvos visuomenės gyvenimo klausimų. Profesinės etikos problemos pasireiškia netinkamai padarytu sprendimu ar atliktu veiksmu siekiant asmeninės naudos sau ar savo artimiesiems, giminaičiams, - pažeidžiant nusistovėjusias asmenines ir profesinės etikos normas. Viešojo administravimo subjektas kasdien priima svarbius sprendimus, tačiau ne visuomet atitinkančius visuomenės socialinius poreikius, moralės nuostatas. Šiuo metu etiški sprendimai atitinkantys asmenines ir profesines normas yra pasitikėjimo valdžia pagrindas ir būdas kaip užkirsti kelią galimiems etikos pažeidimams.

Tyrimo tikslas: ištirti profesinės etikos problemų raišką ir jų sprendimo būdus Tauragės regiono savivaldybėse

Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus:

Kokios profesinės etikos problemos pasitaiko yra dažniausiai pasitaikančios Tauragės regiono savivaldybėse?

Kas ir kokiais būdais sprendžia pasitaikančias profesinės etikos problemas savivaldybėse?

Kokiais sprendimo būdais siekiama išvengti galimų etikos pažeidimų?

BENDRI DUOMENYS:

1. Darbovietės pavadinimas	
2. Užimamos pareigos	
3. Darbo stažas (metais) viešajame sektoriuje	
4. Vardas, Pavardė (nebūtina informacija)	
5. Kontaktinė informacija	

APKLAUSOS LAPAS- KLAUSIMYNAS

INSTRUKCIJA: Jums priimtina vieną ar keletą atsakymo variantų prašome pažymėti kryželiu „X“ arba įrašyti atsakymą (komentarą) tam paliktoje vietoje.

1. Klausimas. Jūsų nuomone, kokios ir kaip dažnai pasireiškia profesinės etikos problemos valstybės tarnyboje ?				
Profesinės etikos problemos	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Nepasireiškia
1. Apgavystė (melas)	☐	☐	☐	☐
2. Informacijos slėpimas ar iškreipimas	☐	☐	☐	☐
3. Šmeižtas	☐	☐	☐	☐
4. kyšininkavimas	☐	☐	☐	☐
5. Papirkimas	☐	☐	☐	☐
6. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas	☐	☐	☐	☐
7. Piktnaudžiavimas organizacijos turtu	☐	☐	☐	☐
8. Piktnaudžiavimas institucijos darbuotojais	☐	☐	☐	☐
9. Sukčiavimas	☐	☐	☐	☐
10. Turto pasisavinimas	☐	☐	☐	☐
11. Tarnybinės paslapties atskleidimas	☐	☐	☐	☐
12. Seksualinis priekabiavimas	☐	☐	☐	☐
13. Nepotizmas (savo artimų asmenų globa)	☐	☐	☐	☐
14. Kita(komentarai).....	☐	☐	☐	☐

2. Klausimas. Kokios ir kaip dažnai etikos problemos yra pasitaikiusios Jūsų savivaldybėje?				
Teiginys	Labai dažnai	Dažnai	Retai	Nepasireiškia
1. Apgavystė (melas)	☐	☐	☐	☐
2. Informacijos slėpimas ar iškreipimas	☐	☐	☐	☐
3. Šmeižtas	☐	☐	☐	☐
4. kyšininkavimas	☐	☐	☐	☐
5. Papirkimas	☐	☐	☐	☐
6. Piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas	☐	☐	☐	☐
7. Piktnaudžiavimas organizacijos	☐	☐	☐	☐

turtu				
8. Piktnaudžiavimas institucijos darbuotojais	☐	☐	☐	☐
9. Sukčiavimas	☐	☐	☐	☐
10. Turto pasisavinimas	☐	☐	☐	☐
11. Tarnybinės paslapties atskleidimas	☐	☐	☐	☐
12. Seksualinis priekabiavimas	☐	☐	☐	☐
13. Nepotizmas (savo artimų asmenų globa)	☐	☐	☐	☐
14. Kita (kommentaras).....;	☐	☐	☐	☐

3. Parašykite 3-5 konkrečius profesinės etikos pažeidimus, užfiksuotus Jūsų savivaldybėje per praėjusį kelerių metų laikotarpį

1.
2.

4 Klausimas. Kas sprendžia etikos problemas Jūsų savivaldybėje? *Irašykite*

Etikos problemas sprendžia.....

5 Klausimas. Valstybės tarnyboje etikos principai atlieka ypatingą funkciją, nustato konkrečias vertybes, kurios yra svarbios asmeniui. Kokiais ir kaip dažnai vadovaujantės valstybės tarnautojų veiklos principais priimant sprendimą?

Teiginys	Labai dažnai	dažnai	visada	Labai retai	Visai nesivadovauju
1. pagarba žmogui ir valstybei	☐	☐	☐	☐	☐
2. teisingumas	☐	☐	☐	☐	☐
3. nesavanaudiškumas	☐	☐	☐	☐	☐
4. padorumas	☐	☐	☐	☐	☐
5. nešališkumas	☐	☐	☐	☐	☐
6. atsakomybė	☐	☐	☐	☐	☐
7. pavyzdingumas	☐	☐	☐	☐	☐
8. nepiktnaudžiavimas suteiktomis galiomis ir valdžia	☐	☐	☐	☐	☐
9. vadovavimasis visuomenės interesais	☐	☐	☐	☐	☐
10. objektyvumas	☐	☐	☐	☐	☐
11. deramas pareigų atlikimas	☐	☐	☐	☐	☐
12. atsakomybė	☐	☐	☐	☐	☐

13. tolerancija	☐	☐	☐	☐	☐
14. viešumas	☐	☐	☐	☐	☐

INTERVIU PROTOKOLAS

Šiuo interviu metu kalbėsime apie profesinės etikos problemas ir jų sprendimo būdus Jūsų savivaldybėje.

I. PROFESINĖS ETIKOS PROBLEMOS IR JŲ PREVENCIJA

1.Klausimas. Kodėl pastaruoju metu vis daugiau kalbama apie viešojo sektoriaus atstovų profesinę etiką?

Atsakymas

2.Klausimas. Ar tikslinga apie tai plačiau ir viešai diskutuoti?

Atsakymas

3.Klausimas. Ar savivaldybė gauna (jei taip, tai kiek) skundų susijusių su etikos problemomis? Kaip pavyzdį –tarnautojas supainiojo viešus ir privačius interesus, prašė, paėmė kyšį, netiesiogiai reikalavo duoti kyšį, sukčiavo, piktnaudžiavo tarnyba, įgaliojimais ir panašiai

Atsakymas

Klausimas. Kodėl Jūsų manymu, visuomenė nesikreipia (teikia mažai skundų arba visai neteikia) dėl etikos problemų savivaldybei?

Atsakymas

5.Klausimas. Kodėl Jūsų manymu profesinės etikos problemos kyla Viešojo administravimo sektoriuje?

Atsakymas

6.Klausimas. Su kokiais profesinės etikos problemomis dažniausiai susiduriama Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

7.Klausimas. Ar savivaldybė yra suinteresuota ieškoti sprendimo būdų kaip išspręsti, užkirsti kelią šių dienų aktualioms profesinės etikos problemoms? (*Apibudinti profesinės etikos problemų sprendimo būdų reikšmingumą, aktualumą*)

Atsakymas

8.Klausimas. Ar užtenka kompetencijų etikos ir antikorupcinės komisijos nariams sprendžiant problemas?

Atsakymas

9.Klausimas. Kokie keliami reikalavimai etikos komisijos nariams? Kokie keliami reikalavimai antikorupcinės komisijos nariams?

Atsakymas

II VIEŠŲ IR PRIVAČIŲ INTERESŲ DERINIMO PROBLEMATIKA SAVIVALDSYBĖSE

Interesų konflikto situacijos esmė, kai asmuo eidamas savo pareigas nenusišalina ir priima sprendimą susijusiais su jo ar jo artimų asmenų privačiu interesu.

10. Klausimas. Kokios interesų konflikto situacijos pasitaiko Jūsų institucijoje?

Atsakymas

11. Klausimas. Ar pasitaikė Jūsų praktikoje, kai valstybės tarnautojas ar vadovas prašo rekomendacijos kaip išvengti interesų konflikto situacijos? Koks tai buvo interesų konfliktas?

Atsakymas

12. Klausimas. Kilus darbuotojui ar vadovui interesų konflikto situacijai privalo **nusišalinti priimant sprendimą**. Ar teko susidurti su tokiais atvejais? Kokios tai buvo situacijos?

Atsakymas

13. Klausimas. Viena iš interesų konfliktų prevencinių priemonių yra **atsistatydinimas (atleidimas) iš valstybės tarnybos**. Koks turi būti profesinės etikos pažeidimas kai taikoma tokia priemonė? Ar pasitaikė tokių situacijų Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

14. Klausimas. Giminių, pažįstamų įdarbinimas jų globa, karjera, darbo sąlygų gerinimas yra ne retas etikos pažeidimo atvejis viešajame sektoriuje. Ar buvo fiksuojami ar stebimi tokie pažeidimai Jūsų institucijoje? Kaip šios problemos siekiama išvengti Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

15. Klausimas. Kokia taikoma interesų konfliktų prevencija Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

16. Klausimas. Valstybės tarnyboje dirbantis asmuo privalo deklaruoti privačius interesus įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka. Kokie Jūsų nuomone, privalumai ir trūkumai deklaruojant privačius interesus?
Atsakymas

III. KORUPCIJA IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI TAURAGĖS REGIONO SAVIVALDYBĖSE

Korupcija viena iš latentiškesniųjų profesinės etikos problemų. *Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos* : *Kyšininkavimas, papirkimas, piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimu viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteisingu duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą, kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nuslėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.* Šias veikas vienija vienas bendras požymis - viešo intereso pažeidimas tenkinant savo neteisėtą asmeninį interesą.

17. Klausimas. Pagal korupcijos prevencijos įstatymą, reikia kasmet parengti korupcijos pasireiškimo tikimybės analizę, šiuo atveju būtų savivaldybėje. Kokiose srityse yra galimybė reikštis korupcijai savivaldybėje? Kokie sprendimai, priemonės yra numatytos arba buvo numatyta konkrečiai tose srityse?
Atsakymas

18. Klausimas. Ar yra taikoma, rekomenduojama, gal būt privalu, išklausti prevencinę priemonę – etinį mokymą (aktualiomis temomis: interesų konflikto, tarnybinės nuosavybės naudojimu ir kitomis aktualiomis temomis) tiems asmenims kurie yra priimami į tarnybą ar esamiems darbuotojams kur yra korupcijos rizika?
Atsakymas

19. Klausimas. Lietuvoje Valstybės tarnautojui gautos dovanos esančios virš 1MGL turi būti deklaruojamos užpildant Privačių interesų deklaracijas. Ar deklaruojamos dovanos Jūsų institucijoje, ar yra dovanų apskaitos registras? (Jei taip) Kokia didžiausia pasitaikė deklaruojamos dovanos vertė. O kaip elgiamasi su mažos vertės dovanomis pvz. gėlės, knygos, paveikslai, albumai, rašymo priemonės ir t.t ?
Atsakymas

20. **Klausimas.** Kokiais būdais, sprendimo būdais (priemonėmis) siekiama sumažinti korupcijos lygį Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

21. **Klausimas.** Yra žinoma, kad kiekvienais metais savivaldybės teikia ataskaitas STT dėl korupcijos ir antikorupecinės veiklos. Ar yra įtraukiamas į tokių ataskaitų rengimą etikos komisijos narys?

Atsakymas

22. **Klausimas.** Ar dalyvauja etikos komisija korupcijos programų sprendime?

Atsakymas

IV. APGAVYSTĖS IR PIKTNAUDŽIAVIMO ATVEJAI BEI JŲ SPRENDIMAS SAVIVALDDYBĖSE

Apgavystė viešajame sektoriuje, reiškia kaip sąmoningos tyčinės klaidos pvz. tyčinis finansinių domenų suklastojimas, viešųjų pirkimų klastojimas, sąmoningas neteisėtas elgesys pvz. bet kokio turto neteisėtas pasisavinimas, nedeklaruotų interesų konfliktas ir panašiai.

23. **Klausimas.** Kokios Jums žinomos apgaulės atvejai Tauragės viešajame sektoriuje ir Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

24. **Klausimas.** Kaip siekiama užkirsti kelią apgaulingems pažeidimams viešajame sektoriuje?

Atsakymas

25. **Klausimas.** Kokios priežastys trukdo užkirsti viešojo administravimo subjekto sąmoningas tyčines klaidas ir sąmoningą neteisėtą elgesį viešajame sektoriuje, Jūsų savivaldybėje ? Pakomentuoti.

Atsakymas

26. **Klausimas.** Šiandieninėje realybėje yra aktualūs Viešieji pirkimai. Kaip vyksta Viešieji pirkimai? Kokios priežastys įtakoja Vešiųjų pirkimų skaidrumą? Kokiose VP procedūrose yra didžiausia galimybė korupcijai vystytis?

Atsakymas

27. **Klausimas.** Kokios Viešųjų pirkimų tobulinimo galimybės Lietuvoje, pačioje Tauragėje, savivaldybėje?

Atsakymas

Pastaruoju metu neretai tenka išgirsti piktnaudžiavimo atvejų viešajame sektoriuje. Žinomos kelios piktnaudžiavimo galimybės tai - tarnybine padėtimi, organizacijos turtu ir lėšomis, darbuotojais, turimu pasitikėjimu.

28. **Klausimas.** Piktnaudžiavimas tarnyba suprantama kaip valstybės tarnautojo veika (veikimas ar neveikimas), kai tarnybinė padėtis naudojama ne tarnybos interesais arba ne pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba savanaudiškais tikslais. Jūsų nuomone, ar ši problema aktuali Jūsų savivaldybėje? Pakomentuoti. (*Jeigu taip*) Koks tai buvo atvejis ir kaip sprendžiama ši problema?

Atsakymas

29. **Klausimas** LR Valstybės tarnautojo įstatymas įpareigoja valstybės tarnautoją nesinaudoti valstybės ar savivaldybės nuosavybe ne tarnybinei veiklai. Kaip Jūsų institucija padeda valstybės tarnautojui praktiškai šią prievolę įgyvendinti?

Atsakymas

30. **Klausimas.** Šiuo metu populiarūs atvejai kaip piktnaudžiavimas tarnybinais ištekliais - automobiliu, mobiliu tarnybiniu telefonu savo privatiems interesams tenkinti. Ar dažni piktnaudžiavimai tarnybinais ištekliais atvejai Jūsų institucijoje paskutinius tris metus? Kokiomis priemonėmis Jūs pasiūlytumėt išspręsti šį neetiško elgesio pažeidimą tarnyboje ?

Atsakymas

VI. DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES, SEKSUALINIS PRIEKABIIVIMAS SAVIVALDOS INSTITUCIJOSE

Seksualinis priekabiavimas priskiriamas prie diskriminacijos dėl lyties formų. Pasireiškiantis nepageidaujamu žodiniu, nežodiniu ar fiziniu, turintis seksualinio pobūdžio, elgesiu. Manoma, kad dažniausiai pasitaiko esat tarnybiniams santykiams, įsidarbinant ar užsiimant kokia nors veikla.

31. **Klausimas.** Kokios Jums žinomos seksualinio priekabiavimo formų atvejai viešajame sektoriuje?

Atsakymas

32. **Klausimas.** Kaip manote, kaip ir kada pasitaiko seksualinio priekabiavimo formų viešajame sektoriuje? Ar pasitaikė fiksuoto profesinės etikos pažeidimo – seksualinio priekabiavimo atvejų Jūsų institucijoje?

Atsakymas

33. **Klausimas.** Kaip seksualinio priekabiavimo problema sprendžiama valstybės tarnyboje, Jūsų savivaldybėje?

Atsakymas

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

34. **Klausimas.** Jūsų rekomendacija, kaip reikėtų kovoti su neetiško elgesio pasireiškimais Viešojo sektoriaus institucijose? Gal žinote ir galite pasiūlyti gerosios patirties pavyzdžių?

Atsakymas

35. **Klausimas.** Kokias išvelgiate siūlomų kovos su etikos pažeidimais sprendimo būdų funkcionalumo silpnąsias ir stipriąsias puses valstybės tarnyboje, savivaldybėje ?

Atsakymas

JURBARKO RAJONO SAVIVALDYBĖS ĮSTAIGŲ IR ĮMONIŲ TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ NAUDOJIMO TAISYKLĖS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Jurbarko rajono savivaldybės įstaigų ir įmonių tarnybinių automobilių naudojimo taisyklės (toliau – šios Taisyklės) nustato Jurbarko rajono savivaldybės biudžetinių įstaigų, viešųjų įstaigų, kurių savininkas yra Jurbarko rajono savivaldybė (toliau – įstaigų) ir savivaldybės įmonių (toliau – įmonės) nuosavybės, patikėjimo ar kita teise valdomų tarnybinių automobilių naudojimo, saugojimo, priežiūros, nuomos ir kompensacijų už netarnybinių automobilių naudojimą darbo reikmėms mokėjimo tvarką.

2. Įstaigų ir įmonių valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis (toliau – darbuotojai) tarnybinėms užduotims ir funkcijoms atlikti gali būti naudojami pareigybiniai tarnybiniai automobiliai, tarnybiniai automobiliai ir bendrojo naudojimo tarnybiniai automobiliai (toliau – tarnybiniai automobiliai) su vairuotoju ar be jo.

3. Šiose Taisyklėse vartojamos sąvokos:

Pareigybiniai tarnybiniai automobiliai yra Jurbarko rajono savivaldybės administracijos (toliau – Savivaldybės administracija) patikėjimo ar kita teise valdomi lengvieji automobiliai, paskirti naudoti Savivaldybės merui ir jo pavaduotojams, Savivaldybės administracijos direktoriui ir Savivaldybės kontrolieriui.

Tarnybiniai automobiliai yra lengvieji automobiliai, paskirti naudoti įstaigų ir įmonių darbuotojams tarnybinėms užduotims ir funkcijoms atlikti.

Bendrojo naudojimo tarnybiniai automobiliai yra įstaigų ir įmonių nuosavybės, patikėjimo ar kita teise valdomi tarnybiniai automobiliai, kuriais tarnybinėms užduotims atlikti gali naudoti darbuotojai, kuriems tarnybiniai automobiliai nėra paskirti naudoti.

4. Tarnybiniai automobiliai įstaigų ir įmonių padaliniais ir darbuotojams paskiriami naudoti įstaigos ar įmonės vadovo įsakymu.

5. Šios Taisyklės yra privalomos įstaigų ir įmonių darbuotojams, automobilių vairuotojams ir kitiems asmenims, kurie naudojami tarnybiniais automobiliais.

6. Įstaigos ir įmonės turi užtikrinti lėšų tarnybiniais automobiliais išlaikyti racionalų panaudojimą, kontroliuoti, kad tarnybiniai automobiliai būtų tinkamai saugomi ir naudojami tik tarnybinėms užduotims ir funkcijoms atlikti.

II. TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ NAUDOJIMAS

7. Tarnybiniai automobiliai turi būti draudžiami transporto priemonių ir privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu teisės aktų nustatyta tvarka.

8. Darbuotojai, vairuojantys tarnybinius automobilius, turi būti pasirašytinai supažindinti su tarnybinių automobilių naudojimo sąlygomis ir jų laikytis.

9. Vairuoti tarnybinių automobilių leidžiama, jei darbuotojas:

9.1. turi vairuotojo pažymėjimą, suteikiantį teisę vairuoti atitinkamos kategorijos transporto priemonę;

9.2. turi galiojančią vairuotojo sveikatos patikrinimo pažymą;

9.3. turi automobilio kelionės lapą.

10. Draudžiama tarnybinių automobilių leisti vairuoti kitiems asmenims.

11. Draudžiama tarnybinių automobilių naudoti asmeniniams poreikiams.

12. Darbuotojas, kuriam leista vairuoti tarnybinių automobilių, įstatymų nustatyta tvarka privalo atlyginti dėl jo kaltės padarytą žalą, jei automobilį vairavo apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių ar toksinių medžiagų, leido automobilį vairuoti kitam asmeniui arba jei žalą padarė tyčia.

13. Tarnybinėms užduotims atlikti (komandiruotė, svečių sutikimas, išlydėjimas, rajono renginiai ir renginiai kituose miestuose ir rajonuose) tarnybiniai automobiliai įstaigos ar įmonės vadovui leidus gali būti naudojami po darbo valandų, poilsio ir švenčių dienomis.

14. Įstaigų ir įmonių vadovai įsakymais nustato tarnybinių automobilių degalų sunaudojimo vasaros ir žiemos normas 100 km ridos pagal Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos 1995 m. spalio 12 d. įsakymu Nr. 405 (Žin., 1995, Nr. 85-1933) patvirtintą automobilių kuro normų nustatymo metodiką.

15. Kiekvienam tarnybiniam automobiliui įstaigos ar įmonės vadovo įsakymu nustatomas ridos (km) arba degalų išlaidų (Lt) limitas per mėnesį. Viršijęs nustatytą limitą darbuotojas, kuris naudojasi tarnybiniu automobiliu, už sunaudotus degalus sumoka savo lėšomis.

16. Įstaigų ir įmonių padaliniai ir darbuotojai, kuriems tarnybiniai automobiliai nepaskirti naudotis, tarnybinėms užduotims atlikti gali naudotis bendrojo naudojimo tarnybiniais automobiliais.

17. Tarnybinis automobilis vykti į komandiruotę į užsienio valstybę skiriamas įstaigos ar įmonės vadovo įsakymu.

18. Už tinkamą tarnybinių automobilių naudojimą yra atsakingi darbuotojai, kuriems jie paskirti.

19. Esant motyvuotam rašytiniam darbuotojo prašymui įstaigos ar įmonės vadovo arba jo įgalioto asmens sprendimu tarnybinis automobilis gali būti išnuomotas darbuotojui ne tarnybos reikmėms. Tarnybinių automobilių išsinuomojęs darbuotojas sumoka nuompinigių, degalų įsigijimo ir kitas nuomos metu patirtas išlaidas. Nuompinigių už nuomojamą tarnybinių automobilių dydis yra apskaičiuojamas pagal Nuompinigių už valstybės materialiojo turto nuomą skaičiavimo taisyklės, patvirtintas Aplinkos ministro ir Finansų ministro 2007 m. birželio 7 d. įsakymu Nr. D1-322/1K-206 (Žin., 2007, Nr. 65 – 2541). Bendra tarnybinio automobilio nuomos trukmė šioms reikmėms negali būti ilgesnė kaip 30 dienų per kalendorinius metus.

III. KOMPENSACIJŲ MOKĖJIMO TVARKA

20. Įstaigos ar įmonės darbuotojui, naudojančiam asmeninį automobilį darbo reikmėms, kas mėnesį gali būti mokama kompensacija (išreikšta Statistikos departamento paskutinį kartą paskelbtu šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio dydžiu) – iki 0,3. Kompensacija mokama iš įstaigai skirtų asignavimų arba įmonės lėšų.

21. Kompensacija skiriama asmeninio automobilio, naudojamo darbo reikmėms, degalų ir automobilio amortizacijos išlaidoms padengti.

22. Darbuotojas dėl kompensacijos skyrimo pateikia motyvuotą prašymą įstaigos ar įmonės vadovui.

23. Sprendimą dėl kompensacijos mokėjimo ir dydžio priima įstaigos ar įmonės vadovas, atsižvelgęs į 20 punkte nurodytas aplinkybes ir būtinybę naudoti asmeninį automobilį darbo reikmėms.

IV. KELIONĖS LAPŲ PILDYMAS IR APSKAITA

24. Tarnybinių automobilių vairuojančiam darbuotojui išduodamas automobilio kelionės lapas, kuriame jis privalo nurodyti kiekvienos dienos maršrutą, nuvažiuotus kilometrus, pasirašyti bei gražinti tą dieną, kai baigiasi kelionės lapo galiojimo laikas, arba kitą darbo dieną.

25. Kelionės lapas išduodamas ne ilgiau kaip mėnesiui, vykstant į komandiruotę – komandiruotės laikotarpiui. Darbuotojai, kuriems paskirti naudotis tarnybiniais automobiliais su vairuotojais, yra atsakingi už tinkamą tarnybinio automobilio panaudojimą. Jie susipažįsta su vairuotojo užpildytais kelionės lapais ir juose pasirašo.

26. Tarnybinių automobilių degalų sunaudojimo apskaita tvarkoma pagal kelionės lapų įrašus. Kelionės lapus vairuojančiam darbuotojui išduoda, tvarko jų apskaitą ir už juos atsiskaito įstaigos ar įmonės vadovo paskirtas darbuotojas.

V. TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ TECHNINĖ PRIEŽIŪRA IR TAISYMAS

27. Už tarnybinių automobilių techninę priežiūrą atsako darbuotojai, kuriems paskirti automobiliai.

28. Tarnybinių automobilių techninė priežiūra atliekama gamintojo nurodytu periodiškumu.

29. Tarnybiniai automobiliai taisomi specializuotose dirbtuvėse. Nedideli gedimai gali būti šalinami vietoje, jeigu tai neprieštarauja konkretaus automobilio garantinės priežiūros nuostatomis.
30. Tarnybiniai automobiliai taisomi iš įstaigai skirtų asignavimų. Darbai pradunami, jei yra lėšų taisymo išlaidoms padengti.
31. Susidėvėjusios tarnybinių automobilių atsarginės dalys ir medžiagos, akumulatoriai ir padangos nurašomi ir likviduojami pagal įstaigos ar įmonės vadovo įsakymu nustatytas naudojimo normas.

VI. AUTOMOBILIŲ NUOMA IR PANAUDA

32. Įstaiga ar įmonė gali nuolat ar prireikus (tarnybinėms funkcijoms atlikti ir pan.) nuomotis automobilius pagal nuomos sutartis su įmonėmis, įstaigomis, organizacijomis ar bendrovėmis, neviršydamą įstaigai skirtų lėšų tarnybiniam transportui išlaikyti.
33. Automobilių nuomos sutartis pasirašo įstaigos ar įmonės vadovas. Automobilių nuomos sąlygos nustatomos nuomos sutartyse.
34. Įstaiga ar įmonė, steigėjui leidus, gali nuomoti tarnybinius automobilius, kurie tuo metu nenaudojami įstaigos ar įmonės reikmėms. Nuomos mokestis negali būti mažesnis už apskaičiuotą pagal Nuompinigių už valstybės materialiojo turto nuomą skaičiavimo taisyklės.
35. Įstaigos ar įmonės gali leisti naudotis pagal panaudos sutartis tarnybiniais automobiliais kitoms savivaldybės biudžetinėms ar viešosioms įstaigoms. Sprendimą dėl tarnybinių automobilių panaudos priima įstaigos ar įmonės vadovas.

VII. AUTOMOBILIŲ SAUGOJIMAS

36. Tarnybiniai automobiliai ne darbo metu laikomi įstaigos ar įmonės garažuose ir/arba įstaigos ar įmonės vadovo įsakymu nustatytose vietose. Komandiruotės metu tarnybiniai automobiliai naktį pastatomi saugomoje automobilių aikštelėje arba kitoje saugioje vietoje. Už tai atsako tarnybiniais automobiliais besinaudojantys darbuotojai.

37. Esant tarnybinei būtinybei (vėlavimams, anksti išvykstant, organizuojant renginius ir pan.) ir gavus raštišką įstaigos ar įmonės vadovo sutikimą (leidimą), tarnybiniai automobiliai gali būti laikomi saugomose automobilių aikštelėse ar kitose vietose, jei užtikrinama jų apsauga. Už tarnybinio automobilio apsaugą yra atsakingas darbuotojas, kuriam automobilis paskirtas.

38. Draudžiama tarnybiniame automobilyje palikti automobilio registracijos dokumentus, kelionės lapą, radijo aparatą (jei jis išimamas). Paliekant tarnybinį automobilį nesaugomoje vietoje, privaloma įjungti apsaugos sistemą (jei ji įrengta) ir užrakinti automobilį. Draudžiama automobilius su neįrengtomis arba su sugedusiomis apsaugos sistemomis palikti be apsaugos.

VIII. TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ NAUDOJIMO KONTROLĖ

39. Tarnybinių automobilių naudojimą tarnybinių užduočių vykdymo laiku, jų saugojimą po darbo, poilsio ir švenčių dienomis kontroliuoja įstaigos ar įmonės vadovo paskirtas atsakingas darbuotojas.
40. Kiekvieno mėnesio pabaigoje atsakingas darbuotojas patikrina visų naudojamų tarnybinių automobilių būklę, kontroliuoja degalų sunaudojimą ir apie pastebėtus trūkumus informuoja įstaigos vadovą.

41. Savivaldybės administracija Savivaldybės interneto svetainėje www.jurbarkas.lt skelbia informaciją apie įstaigų ir įmonių visus turimus tarnybinius automobilius ir darbuotojų, atsakingų už tarnybinių automobilių naudojimo kontrolę, telefonus ir elektroninio pašto adresus.

IX. TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ ŽENKLINIMAS

42. Siekiant išvengti galimo piktnaudžiavimo, užtikrinant efektyvesnį automobilių naudojimą ir jų paskirtį, tarnybiniai automobiliai ženklinami specialiu, iš lipnios, drėgmei ir temperatūros svyravimams atsparios plėvelės pagamintu ženklu su Savivaldybės simbolika.

43. Tarnybinių automobilių ženklavimo reikalavimai:

43.1. Ženklas susideda iš dviejų dalių. Ženklo viršutinėje dalyje spalvotas Jurbarko rajono savivaldybės herbas, apatinėje dalyje užrašas „Jurbarko rajono savivaldybė“ – savivaldybės administracijos valdomiems automobiliais arba įstaigos ar įmonės logotipas (jei ji tokį turi) bei įstaigos ar įmonės pavadinimas – kitų įstaigų ar įmonių valdomiems automobiliais (matmenys: aukštis – 210 mm, plotis – 180 mm). Ženklas klijuojamas ant priekinių automobilio durų.

TAURAGĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS TARYBA

SPRENDIMAS

DĖL TARNYBINIŲ MOBILIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOJIMO TVARKOS NUSTATYMO

2009 m. gegužės 28 d. Nr. 1-1138

Tauragė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2008, Nr. 113-4290) 16 straipsnio 2 dalies 26 punktu, 18 straipsnio 1 dalimi, Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (Žin., 1998, Nr. 54-1492; 2002, Nr. 60-2412) 8 straipsnio 2 dalimi, įgyvendindama Tauragės rajono savivaldybės 2009 metų taupymo programos, patvirtintos Tauragės rajono savivaldybės tarybos 2009 m. balandžio 30 d. sprendimu Nr. 1-1099, 1 priemonę, Tauragės rajono savivaldybės taryba n u s p r e n d ž i a:

1. Nustatyti, kad Savivaldybės administracija ir iš Savivaldybės biudžeto išlaikomos biudžetinės įstaigos tarnybinius mobiliuosius telefonus įsigyja, moka abonentinį ir mokesčių už telefoninius pokalbius iš joms patvirtintų Savivaldybės biudžeto asignavimų ar valstybės biudžeto lėšų, skirtų valstybinėms (perduotoms savivaldybėms) funkcijoms vykdyti.

2. Nustatyti lėšų, per mėnesį skiriamų tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti, limitus:

- 2.1. Savivaldybės merui – 250 Lt;
- 2.2. Savivaldybės mero pavaduotojui – 200 Lt;
- 2.3. Savivaldybės kontrolieriui – 50 Lt;
- 2.4. Savivaldybės mero patarėjams – po 150 Lt;
- 2.5. Savivaldybės mero padėjėjui – 100 Lt;
- 2.6. Savivaldybės tarybos sekretoriui – 200 Lt;
- 2.7. Savivaldybės administracijos direktoriui – 200 Lt;
- 2.8. Savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojui – 150 Lt.

3. Patvirtinti Tarnybinių mobiliųjų telefonų naudojimo tvarkos aprašą (priedas).

4. Pavesti Tauragės rajono savivaldybės administracijos direktoriui, Savivaldybės biudžetinių įstaigų vadovams įsakymu patvirtinti darbuotojų pareigų, kurias einant suteikiama teisė naudotis tarnybiniais mobiliaisiais telefonais, sąrašą, nustatyti maksimalų naudojamų telefonų skaičių ir lėšų, skiriamų tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti per mėnesį, limitus, nustatyti įstaigos darbuotojų fiksuoto ryšio telefonais naudojimą.

5. Pripažinti netekusiais galios:

5.1. Tauragės rajono savivaldybės tarybos 2003 m. birželio 18 d. sprendimą Nr. 1-85 „Dėl pareigybių sąrašo ir limitų naudotis tarnybinėmis ryšio priemonėmis tvirtinimo“.

5.2. Tauragės rajono savivaldybės tarybos 2002 m. rugpjūčio 14 d. sprendimą Nr. 936 „Dėl tarnybinių ryšio priemonių įsigijimo ir naudojimo“.

Šis sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Savivaldybės meras

Robertas Piečia

Administracijos direktorius

Juridinio ir personalo skyriaus vyr. specialistė

Algirdas Mosėjus
Administracijos centralizuotos buhalterijos vyr. buhalterė (vedėja)
vedėja
Zina Dedūrienė

Eglė Gečienė
Rima Marozienė

Bendrojo skyriaus

Finansų skyriaus vyr. specialistė, vykdanči skyriaus vedėjo funkcijas
Regina Tverskienė

Kalbos tvarkytoja
Danutė Šimanauskienė

Parengė Loreta Dmitrijevienė,
Bendrojo skyriaus vyr. specialistė

PATVIRTINTA
Tauragės rajono savivaldybės tarybos
2009 m. gegužės 28 d.
sprendimu Nr. 1-1138

TARNYBINIŲ MOBILIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOJIMO TVARKOS APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Tarnybinių mobiliųjų telefonų naudojimo Tauragės rajono savivaldybės administracijoje ir Tauragės rajono savivaldybės biudžetinėse įstaigose tvarkos aprašas (toliau tekste – aprašas) parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2008, Nr. 113-4290).

2. Aprašas reglamentuoja tarnybinių mobiliųjų telefonų naudojimo Savivaldybės administracijoje ir biudžetinėse įstaigose tvarką ir sąlygas, mobiliųjų telefonų naudotojus ir jų atsakomybę.

3. Tarnybiniai mobilieji telefonai Savivaldybės administracijoje ir Savivaldybės biudžetinėse įstaigose gali būti naudojami tik pagal šio aprašo nuostatas.

II. TARNYBINIŲ MOBILIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOJIMO TVARKA IR SĄLYGOS

4. Tauragės rajono savivaldybės administracijos direktorius, biudžetinės įstaigos vadovas (toliau tekste – įstaigos vadovas) įsakymu patvirtina pareigų, kurias einant įstaigoje suteikiama teisė naudotis tarnybiniais mobiliaisiais telefonais, sąrašą, nustato maksimalų naudojamų mobiliųjų telefonų skaičių.

5. Įstaigos vadovas įsakymu nustato lėšų, skiriamų tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti per mėnesį (įskaitant abonentinį mokestį bei lėšų limitą už atostogų laikotarpį), limitus.

6. Už darbuotojo atostogų laikotarpį nustatomas limitas, kuris prilyginamas abonentinio mokesčio ar minimalaus paslaugos mokesčio per mėnesį sumai.

7. Lėšų, skiriamų sąskaitoms apmokėti per metus (atsižvelgiant į atostogų laikotarpį), limitas apskaičiuojamas taip: nustatytas lėšų limitas, skiriamas tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti per mėnesį, padauginamas iš vienuolikos ir pridedamas nustatytas lėšų limitas už atostogų laikotarpį (apvalinant litais). Į limitą neįskaičiuojamos į užsienį komandiruotų asmenų pokalbių tarnybiniais mobiliaisiais telefonais išlaidos, nes šios išlaidos turi būti padengiamos iš komandiruotėms skirtų lėšų.

8. Tauragės rajono savivaldybės merui, mero pavaduotojui, mero patarėjams, mero padėjėjui, tarybos sekretoriui, administracijos direktoriui, direktoriaus pavaduotojui, Savivaldybės kontrolieriui lėšų, skiriamų tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitoms apmokėti, limitai nustatomi Tauragės rajono savivaldybės tarybos sprendimu.

9. Mobiliojo ryšio sąskaitos suma, viršijanti nustatytą limitą, išskaičiuojama iš darbuotojo darbo užmokesčio ir nesant rašytinio darbuotojo sutikimo.

10. Esant tarnybiniam būtinumui, darbuotojui pateikus motyvuotą prašymą, įstaigos vadovo įsakymu limitas gali būti padidintas (sumažintas).

11. Įstaigos vadovas paskiria atsakingus asmenis, kurie kontroliuoja, kaip laikomasi nustatytų limitų bei yra atsakingi už įstaigos telefonų apskaitą, išdavimą, jų remonto atlikimą ir pan.

III. TARNYBINIŲ MOBILIŲJŲ TELEFONŲ NAUDOTOJŲ PAREIGOS IR ATSAKOMYBĖ

12. Tarnybinio mobiliojo telefono naudotojas (toliau tekste – naudotojas) tarnybiniu mobiliuoju telefonu gali naudotis tik vykdydamas savo tiesiogines pareigas.

13. Mobiliojo ryšio sąskaitos sumą, viršijančią nustatytą limitą, tarnybiniu telefonu besinaudojantis asmuo atlygina iš savo lėšų (išskaičiuojama iš asmens darbo užmokesčio).

14. Naudotojui neatlyginus nustatyto limito viršytos sumos, kai viršijanti suma susidaro už šešis mėnesius, ji išieškoma teisės aktų nustatyta tvarka, galimybė naudotis tarnybiniu mobiliuoju telefonu panaikinama.

15. Naudotojas ar darbuotojas, kuriam patikėtas tarnybinis mobilusis telefonas, turi laikytis telefono priežiūros, aptarnavimo bei saugos reikalavimų.

16. Atsiradus bet kokioms problemoms ar neaiškumams, susijusiems su mobiliojo telefono technine būkle, garantiniu aptarnavimu ar mobiliojo ryšio paslaugų teikimu, taip pat norint gauti telefono pokalbių išklotinę, būtina kreiptis į paskirtus įstaigoje atsakingus asmenis.

17. Naudotojas už padarytą žalą, kuri atsirado dėl netinkamo naudojimosi mobiliuoju telefonu, atlygina Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

18. Tarnybinio mobiliojo telefono naudotojas, atleistas iš pareigų ar perkeltas į kitas pareigas, atleidimo ar perkėlimo dieną grąžina mobilųjį telefoną jį išdavusiam asmeniui

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

PATVIRTINTA
Šilalės rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2008 m. gruodžio 8 d.
įsakymu Nr. DĮV-1430

**ŠILALĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS SKYRIŲ, TARNYBŲ
TARNYBINIŲ MOBILIŲJŲ TELEFONŲ IR VIEŠŲJŲ TELEFONO RYŠIO PASLAUGŲ,
TEIKIAMŲ FIKSUOTOJE VIETOJE, NAUDOJIMO TAISYKLĖS**

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šios Šilalės rajono savivaldybės administracijos skyrių, tarnybų tarnybinių mobiliųjų telefonų ir viešųjų telefono ryšio paslaugų, teikiamų fiksuotoje vietoje, naudojimo taisyklės reglamentuoja tarnybinių mobiliųjų telefonų suteikimą ir viešųjų telefono ryšio paslaugų, teikiamų fiksuotoje vietoje, naudojimą, laikymą, saugojimą, mobiliųjų telefonų ir fiksuoto ryšio telefonų limitų nustatymą ir pan.

2. Šilalės rajono savivaldybės administracijos skyriai, tarnybos gali naudoti tarnybinius mobiliuosius telefonus ir viešojo telefono ryšio paslaugas, teikiamas fiksuotoje vietoje, (toliau – tarnybiniai telefonai), neviršydami jiems patvirtintų biudžeto asignavimų.

3. Administracijos skyrių, tarnybų valstybės tarnautojai, darbuotojai, naudodamiesi tarnybiniais telefonais privalo laikytis teisės aktų, reglamentuojančių tarnybinių mobiliųjų telefonų eksploatavimą, ir šių taisyklių.

4. Taisyklės gali būti papildomos ar keičiamos atsižvelgiant į teisės aktus, konkrečius poreikius bei kitas priežastis.

II. TARNYBINIŲ TELEFONŲ NAUDOJIMAS

5. Administracijos direktorius įsakymu paskiria atsakingus darbuotojus už tarnybinių telefonų priežiūrą, išdavimą darbuotojams ir naudotojo sutarties sudarymą.

6. Administracijos skyrių, tarnybų valstybės tarnautojai ir darbuotojai tarnybinėms užduotims atlikti nemokamai naudojami tarnybiniais telefonais.

7. Šilalės rajono savivaldybės administracija aptarnauja:

7.1. mobiliojo ryšio telefonus: Savivaldybės tarybos, Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, neįeinančių į struktūrinius padalinius, Centralizuotos vidaus audito tarnybos, Personalo ir kanceliarijos skyriaus, Informacinių technologijų, Finansų skyriaus, Buhalterijos tarnybos, Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus, Civilinės metrikacijos skyriaus, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, Turto valdymo ir ekonomikos skyriaus, Investicijų ir statybos skyriaus, Ūkio tarnybos ir Savivaldybės kontrolieriaus tarnybos;

7.2. viešojo telefono ryšio paslaugas, teikiamas fiksuotoje vietoje: Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, neįeinančių į struktūrinius padalinius, Centralizuotos vidaus audito tarnybos, Personalo ir kanceliarijos skyriaus, Informacinių technologijų, Finansų skyriaus, Buhalterijos tarnybos, Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus, Civilinės metrikacijos skyriaus, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, Turto valdymo ir ekonomikos skyriaus, Investicijų ir statybos skyriaus, Ūkio tarnybos, Socialinės paramos skyriaus, Savivaldybės kontrolieriaus tarnybos, Šilalės miesto seniūnijos ir Šilalės kaimiškosios seniūnijos.

7.3. Tarnybinių telefonų naudojimosi išlaidos, susijusios su Savivaldybės tarybos, Socialinės paramos skyriaus, Savivaldybės kontrolieriaus tarnybos, Šilalės miesto seniūnijos ir Šilalės kaimiškosios seniūnijos aptarnavimu, padengiamos iš jiems skirtų asignavimų pagal pateiktas sąskaitas – faktūras už suteiktas paslaugas.

8. Administracijos direktorius įsakymu nustato Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų ir darbuotojų, neįeinančių į struktūrinius padalinius, skyrių, tarnybų ir seniūnijų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, turinčių teisę naudotis tarnybiniais mobiliaisiais telefonais, pareigybių sąrašą.

9. Administracijos direktorius įsakymu nustato Savivaldybės administracijos skyrių, tarnybų ir seniūnijų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, turinčių teisę naudotis tarnybiniais mobiliaisiais telefonais, lėšų, skiriamų tarnybinio mobiliojo ryšio ir fiksuoto ryšio sąskaitoms apmokėti per mėnesį ir per metus (vienuolika mėn.), limitus. Kai darbuotojas ar valstybės tarnautojas naudojami tikslinėmis atostogomis, išskyrus nėštumo ir gimdymo bei atostogas vaikui prižiūrėti iki jam sueis treji metai, lėšų, skirtų to darbuotojo sąskaitoms apmokėti limitai mažinami proporcingai atostogose būtam laikui, o pavaduojančiam darbuotojui – didinami.

10. Valstybės tarnautojai, darbuotojai paskutinę darbo dieną prieš nėštumo ir gimdymo atostogas privalo gražinti tarnybinį mobilųjį telefoną darbuotojui, atsakingam už tarnybinių telefonų eksploataciją. Nutraukiama sutartis dėl tarnybinio mobiliojo telefono naudojimo. Sutartis atnaujinama grįžus į darbą po nėštumo ar gimdymo atostogų arba po vaiko priežiūros iki sueis treji metai atostogų, kai tokiomis atostogomis pasinaudota.

11. Tarnybiniai telefonai poilsio ir švenčių dienomis gali būti naudojami tarnybinėms funkcijoms vykdyti.

12. Esant būtinumui, Administracijos skyrių, tarnybų valstybės tarnautojai ir darbuotojai gali pateikti motyvuotą tarnybinį pranešimą dėl tarnybinio telefono metinio limito padidinimo, kuriame būtina nurodyti limito viršijimo priežastis.

13. Administracijos ir jos padalinių valstybės tarnautojai ir darbuotojai, kuriems skirti tarnybiniai telefonai, viršiję Administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintus metinius (11 mėnesių) limitus, iš savo lėšų turi apmokėti sumą, viršijusią nustatytą limitą. Darbuotojai pageidaujant, lėšos už viršytus limitus (pagal ketvirtinę informaciją) gali būti įnešamos į kasą kas ketvirtį.

14. Tarnybinių telefonų faktinį limitą kontroliuoja paskirtas darbuotojas, atsakingas už tarnybinių telefonų sąskaitų apmokėjimą ir:

14.1. kas mėnesį įspėja darbuotojus, viršijusius nustatytą limitą;

14.2. kas ketvirtį pateikia Administracijos direktoriui, skyrių, tarnybų vedėjams tarnybinių telefonų paslaugų išlaidų suvestines;

14.3. kas ketvirtį informuoja raštu kiekvieną valstybės tarnautoją, darbuotoją apie telefoniniams pokalbiams išnaudotas lėšas;

14.4. Metų gale, paskutinę gruodžio savaitę, pagal darbuotojo prašymą, lėšas, viršijusias metinį limitą, atskaito iš atlyginimui skirtų lėšų;

15. Valstybės tarnautojas, darbuotojas privalo saugoti ir tausoti jam patikėtą tarnybinį telefoną.

16. Įvykus vagystei, ar kitaip apgadinus tarnybinį telefoną, darbuotojas privalo:

16.1. nedelsdamas pranešti policijai;

16.2. nedelsiant (ne vėliau kaip kitą darbo dieną) apie vagystę, ar kitokį tarnybinio telefono sugadinimą raštu informuoti Administracijos direktorių ir žodžiu informuoti darbuotoją, atsakingą už tarnybinių telefonų eksploataciją;

17. Darbuotojas, atsakingas už tarnybinių telefonų eksploataciją:

17.1. organizuoja tarnybinių telefonų įsigijimą;

17.2. sudaro panaudos sutartis dėl mobiliojo telefono naudojimo, SIM kortelės perdavimo ir priėmimo.

17.3. Nutraukia panaudos sutartis dėl mobiliojo telefono naudojimo, SIM kortelės perdavimo darbuotojui išėjus iš darbo arba tikslinių atostogų, ilgesnių kaip kasmetinės atostogos;

17.4. Esant reikalui, paskirtas atsakingas darbuotojas gali pateikti tarnybinių telefonų pokalbių išsklotes;

17.5. rūpinasi, kad mobiliojo ryšio paslaugų konkursą laimėjusi bendrovė, naujais mobiliaisiais telefonais aprūpintų darbuotojus pagal 9 punkte nustatyta tvarka sudarytus sąrašus;

17.6. privalo:

17.6.1. priimti tarnybinių telefoną;

17.6.2. kontroliuoti jam paskirtų eksploatuoti tarnybinių telefonų techninę būklę;

17.6.3. įvykus vagystei, ar kitaip apgadinus tarnybinių telefoną, ne vėliau kaip kitą darbo dieną pranešti apie įvykį atitinkamai bendrovei, kurioje užregistruoti tarnybiniai telefonai, nuvykęs užpildyti reikiamus dokumentus, pateikti ar perduoti kitus dokumentus, reikalingus įvykiui tirti, ir vykdyti visus teisėtus reikalavimus;

17.6.4. kai būtina atlikti tarnybinio telefono remonto darbus, pristatyti tarnybinių telefoną į remonto dirbtuves (su kuriomis yra sudaryta sutartis) ir pateikti defektinį aktą.

17.6.5. įvertinti remonto dirbtuvių, kuriose buvo remontuojamas tarnybinis telefonas, atliktų darbų kokybę, pasirašyti sąskaitose faktūrose už atliktus tarnybinio telefono remonto darbus, jeigu minėti darbai (paslauga) atlikti kokybiškai.

V. ATSAKOMYBĖ

18. Šių Taisyklių kontrolę savo kompetencijos ribose vykdo: Šilalės rajono savivaldybės administracijos direktorius, Skyrių, Tarnybų vedėjai.

19. Šių taisyklių reikalavimus pažeidę asmenys atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

20. Valstybės tarnautojas, darbuotojas išlaidas už mobiliojo ryšio paslaugas, suteiktas atostogų metu, apmoka savo lėšomis, jeigu viršija 11 mėnesių išlaidų limitą.

21. Į tarnybinio mobiliojo ryšio sąskaitos dydį neįskaitomos į užsienį komandiruočių asmenų pokalbių tarnybiniais mobiliaisiais telefonais išlaidos. Šios išlaidos padengiamos iš komandiruočių skirtų lėšų.

PATVIRTINTA
Šilalės rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2008 m. gruodžio 16 d.
įsakymu Nr. DĮV- 1515

ŠILALĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJOS TARNYBINIŲ LENGVŪJŲ AUTOMOBILIŲ EKSPLOATAVIMO TVARKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Ši Šilalės rajono savivaldybės administracijos ir jos padalinių tarnybinių lengvųjų automobilių eksploatavimo tvarka (toliau – Tvarka) reglamentuoja tarnybinių lengvųjų automobilių priskyrimą, naudojimą, laikymą, saugojimą, tarnybinių automobilių ridos ir kuro sąnaudų apskaitą ir pan.

2. Šilalės rajono savivaldybės administracija ir jos padaliniai gali naudoti tarnybinius lengvuosius automobilius (toliau – tarnybiniai automobiliai), arba naudotis automobiliais, autobusais pagal nuomos sutartis su įmonėmis, įstaigomis, organizacijomis, neviršydami jiems nustatytų išlaidų tarnybiniams automobiliams išlaikyti arba jiems nuomoti dydžio.

3. Visi tarnybiniai automobiliai turi būti pažymėti Šilalės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu nustatytu specialiu išskirtiniu ir gerai matomu žymeniu. Juose turi būti: gesintuvas, vaistinėlė.

4. Visi tarnybiniai automobiliai turi būti draudžiami transporto priemonių ir civilinės atsakomybės draudimu teisės aktų nustatyta tvarka.

5. Meras, mero pavaduotojai, patarėjai, Administracijos ir jos padalinių valstybės tarnautojai, darbuotojai, naudodamiesi tarnybiniais automobiliais ir juos eksploatuodami, privalo laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų, kitų teisės aktų, reglamentuojančių kelių eismo saugumą bei transporto priemonių eksploatavimą, ir šių taisyklių.

II. TARNYBINIŲ LENGVŪJŲ AUTOMOBILIŲ PASKIRSTYMAS IR NAUDOJIMAS

6. Administracijos direktorius, Seniūnijos seniūnas įsakymu paskiria darbuotojus, atsakingus už tarnybinių automobilių eksploataciją.

7. Tarybos nariai tarnybiniais automobiliais naudojami su vairuotoju, meras, mero pavaduotojai, patarėjai tarnybiniais automobiliais naudojami su vairuotoju ar be vairuotojo. Mero pavaduotojai, patarėjai, tarnybiniais automobiliais naudojami suderinę su Savivaldybės meru, tarnybinėms užduotims atlikti ar kelionėms į organizuojamus renginius ar kitas priemones už Tauragės apskrities ribų, siunčiami Savivaldybės mero potvarkiu.

8. Administracijos ir jos padalinių valstybės tarnautojai ir darbuotojai tarnybinėms užduotims atlikti ar kelionėms į organizuojamus renginius ar kitas priemones nemokamai naudojami tarnybiniais automobiliais su vairuotoju ar be vairuotojo:

8.1. rajono ir Tauragės apskrities teritorijoje, suderinę su Administracijos direktoriumi, Skyriaus vedėju, Seniūnijos seniūnu ir pasirašo automobilio kelionės lape, kuriame nurodomas nuvažiuotas maršrutas, atstumas ir laikas;

8.2. už Tauragės apskrities ribų, siunčiami Administracijos direktoriaus įsakymu.

9. Visuomeninių organizacijų atstovai, iš rajono savivaldybės biudžeto išlaikomose įstaigose dirbantys asmenys savo tarnybinėms reikmėms atlikti tarnybiniais automobiliais naudojami, gavę raštišką Administracijos direktoriaus ar jo įgalioto asmens leidimą bei padengę tarnybinio automobilio eksploatavimo išlaidas.

10. Savivaldybės administracijos skyriai - asignavimų valdytojai, seniūnijos, pasinaudoję Savivaldybės administracijos tarnybiniais automobiliais, apmoka pagal Administracijos Buhalterijos tarnybos pateiktas sąskaitas ir atvirkščiai.

11. Šilalės rajono savivaldybės administracija aptarnauja Savivaldybės tarybą, Savivaldybės kontrolės ir audito tarnybą. Transporto priemonių naudojimosi išlaidos, susijusios su Savivaldybės tarybos, Kontrolieriaus tarnybos aptarnavimu, padengiamos iš Tarybai ir Savivaldybės kontrolės ir audito tarnybai skirtų asignavimų.

12. jeigu Savivaldybės administracijos valstybės tarnautojams, darbuotojams suteikiama galimybė naudoti nuosavus automobilius tarnybos reikmėms, tai kas mėnesį gali būti mokama iki vienos minimalios mėnesinės algos dydžio kompensacija išlaidoms už degalus ir automobilio amortizaciją padengti, neviršijant nustatytų lėšų tarnybiniais lengvesiems automobiliais išlaikyti arba jiems nuomoti, ir:

12.1. su valstybės tarnautoju, darbuotoju, norinčiu tarnybinėms reikmėms naudotis asmeniniu transportu, sudaroma turto panaudos sutartis;

12.2. Savivaldybės administracija neatsako už transporto priemonės savininko materialinius, civilinius ar kitus turtinius įsipareigojimus;

12.3. kompensacija transporto priemonės savininkui už sunaudotus degalus apskaičiuojama pagal Administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintą Šilalės rajono savivaldybės administracijos tarnybinių komandiruočių tvarką.

13. Savivaldybės tarybos ir Administracijos darbuotojai, kurie turi atitinkamos kvalifikacijos vairuotojo pažymėjimą, tarnybinėms ir netarnybinėms reikmėms Savivaldybės administracijos tarnybiniu transportu gali pasinaudoti pirkdami degalus už asmenines lėšas. Panaudojus tarnybinėms reikmėms savo lėšomis įgytus degalus, prie mėnesio kelionės lapų turi būti pridėti visi pirktų degalų čekiai.

14. Vairuotojai atlieka Administracijos direktoriaus, Seniūnijos seniūno įsakymu priskirtų tarnybinių automobilių techninę priežiūrą.

15. Tarnybiniai automobiliai poilsio ir švenčių dienomis gali būti naudojami tarnybinėms funkcijoms vykdyti, komandiruotėms, svečiams priimti ir aptarnauti, kitais būtiniais atvejais bei atliekant tarnybinio lengvojo automobilio priežiūros darbus (kėbulo plovimo, salono valymo, kuro pylimo ar pan.) Administracijos direktoriaus, Skyriaus vedėjo bei Seniūnijos seniūno žodiniu sutikimu.

16. Savivaldybės administracijos plovykloje plaunami tik tarnybiniai Savivaldybės administracijos ir jos skyrių, tarnybų automobiliai. Tai kontroliuoja Administracijos direktoriaus įsakymu paskirtas asmuo.

III. TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ RIDOS IR KURO SĄNAUDŲ APSKAITA

17. Administracijos direktorius, Skyriaus vedėjas, Seniūnijos seniūnas įsakymu paskiria darbuotoją, atsakingą už Kelionės lapų išdavimą atsakingiems už tarnybinių automobilių eksploataciją arba turintiems teisę vairuoti konkretų tarnybinį automobilį darbuotojams.

18. Kiekvieną mėnesį du kartus kiekvienam tarnybiniam automobiliui išduodamas kelionės lapas. Išduodami ir gražinami kelionės lapai registruojami Kelionės lapų apskaitos žurnale. Kelionės lapai pildomi kiekvieną tarnybinio automobilio naudojimo dieną. Kelionės lapai

išduodami, pildomi ir gražinami pagal Administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintas Tarnybinių automobilių kelionės lapų išdavimo, pildymo ir gražinimo taisykles.

19. Tarnybinių automobilių vidutinė metinė rida nustatoma Administracijos direktoriaus įsakymu, o automobilio padangos gali būti nurašomos ne mažiau, kaip po 30 tūkstančių kilometrų ridos arba, kada jos dėl kitų priežasčių nebetinkamos eksploatuoti. Esant būtinumui, Skyriaus vedėjas, Seniūnijos seniūnas gali pateikti motyvuotą tarnybinį pranešimą dėl tarnybinio automobilio metinės ridos limito padidinimo, kuriame būtina nurodyti ridos limito viršijimo priežastis.

20. Tarnybinių automobilių faktinę metinę ridą kontroliuoja darbuotojas, atsakingas už kelionės lapų išdavimą. Pasibaigus tarnybiniam automobiliui skirtam ridos limitui, šį tarnybinį automobilį naudoti draudžiama, išskyrus atvejus, kai nustatyta tvarka padidinamas tarnybinio automobilio metinis ridos limitas.

21. Kuro normos tarnybiniams automobiliams nustatomos Administracijos direktoriaus, Skyriaus vedėjo, Seniūnijos seniūno įsakymu, vadovaujantis Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos 1995-10-12 įsakymu Nr. 405 „Dėl automobilių kuro normų nustatymo metodikos“.

22. Faktinėms kuro sąnaudoms viršijant nustatytą tarnybinio automobilio vidutinę kuro sąnaudų 100 km normą, darbuotojas, atsakingas už tarnybinio automobilio eksploataciją, pateikia Administracijos direktoriui motyvuotą tarnybinį pranešimą, o šis paveda Kuro sąnaudų nustatymo komisijai, nustatyta tvarka patikrinti konkretaus tarnybinio automobilio kuro sąnaudų normą.

IV. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ, DARBUOTOJŲ, TURINČIŲ TEISĘ VAIRUOTI TARNYBINIUS AUTOMOBILIUS (BE VAIRUOTOJO) AR ATSAKINGŲ UŽ TARNYBINIŲ AUTOMOBILIŲ EKSPLOATACIJĄ, PAREIGOS

23. Kiekvienos darbo dienos pradžioje, prieš išvažiuodamas iš garažo, darbuotojas, atsakingas už tarnybinių automobilių eksploataciją, privalo patikrinti tarnybinio automobilio techninę būklę.

24. Valstybės tarnautojas, darbuotojas, vairuodamas tarnybinį automobilį, privalo laikytis Kelių eismo taisyklių reikalavimų, saugoti ir tausoti jam vairuoti patikėtą tarnybinį automobilį.

25. Tarnybiniai automobiliai darbo metu ir po darbo turi būti statomi Administracijos direktoriaus, Seniūnijų seniūnų įsakymu nustatytose vietose.

26. Įvykus vagystei, eismo įvykiui ar kitaip apgadinus tarnybinį automobilį, jį vairavęs darbuotojas privalo:

26.1. nedelsdamas pranešti policijai (atitinkamam viešosios policijos kelių eismo priežiūros padaliniui), prireikus imtis visų reikiamų priemonių, kad būtų suteikta pirmoji medicinos pagalba nukentėjusiesiems, iškviešti medicinos pagalbą, o jeigu to padaryti neįmanoma – pasirūpinti, kad pakeliui važiuojančios transporto priemonės nugabentų nukentėjusiuosius į artimiausią gydymo įstaigą;

26.2. informuoti kitus eismo įvykio dalyvius, kad tarnybinis automobilis apdraustas, nurodyti draudimo bendrovės pavadinimą, draudimo liudijimų numerius ir nuostolių sureguliuavimo centro adresą;

26.3. nedelsiant (ne vėliau kaip kitą darbo dieną) apie vagystę, eismo įvykį ar kitokį tarnybinio automobilio sugadinimą raštu informuoti Administracijos direktorių ir žodžiu informuoti vairuotoją, atsakingą už konkretaus tarnybinio automobilio eksploataciją;

26.4. perduoti tarnybinį automobilį darbuotojui, atsakingam už jo eksploataciją.

27. Vairuotojas, atsakingas už tarnybinio automobilio eksploataciją, privalo:

27.1. priimti tarnybinį automobilį eksploatuoti;

27.2. kontroliuoti jam paskirtų eksploatuoti tarnybinių automobilių techninę būklę ir laiku pristatyti juos techninei priežiūrai į automobilių servisą, su kuriuo yra sudaryta sutartis;

27.3. įvykus vagystei, eismo įvykiui ar kitaip apgadinus tarnybinių automobilių, ne vėliau kaip kitą darbo dieną pranešti apie draudiminį įvykį atitinkamo miesto draudimo bendrovės, kurioje apdrausti tarnybiniai automobiliai, nuostolių sureguliuavimo centrui, nuvykęs užpildyti reikiamus dokumentus, pateikti patvirtintas tarnybinio automobilio techninio paso, techninės apžiūros talono kopijas, perduoti kitus dokumentus, reikalingus įvykiui tirti, ir vykdyti visus teisėtus draudiko reikalavimus;

27.4. draudiko atstovo reikalavimu ne vėliau kaip per 3 darbo dienas pateikti sugadintą tarnybinių automobilių (iki remonto) defektams nustatyti;

27.5. kai būtina atlikti tarnybinio automobilio remonto darbus ar pakeisti netinkamas eksploatuoti jo dalis, pristatyti tarnybinių automobilių į automobilių servisą (su kuriuo yra sudaryta sutartis) ir pateikti defektinį aktą. Tarnybinių automobilių galima remontuoti ar pakeisti netinkamas eksploatuoti jo dalis tik gavus Administracijos direktoriaus pavaduotojo, Skyriaus vedėjo, Seniūnijos seniūno sutikimą. Tarnybinių automobilių sugadinus eismo įvykio metu, būtina su Administracijos direktoriaus pavaduotoju, Skyriaus vedėju, Seniūnijos seniūnu suderinti, kuriame automobilių servise bus remontuojamas tarnybinis automobilis. Darbuotojas, atsakingas už tarnybinio automobilio eksploataciją, privalo atitinkamo miesto draudimo kompanijos nuostolių sureguliuavimo centrui pateikti tarnybinio automobilio remonto darbų sąskaitą faktūrą (originalą), o Administracijos direktoriui – jos kopiją;

27.6. įvertinti automobilių serviso, kuriame buvo remontuojamas ar prižiūrimas tarnybinis automobilis, atliktų darbų kokybę, pasirašyti sąskaitose faktūrose už atliktus tarnybinio automobilio remonto ar priežiūros darbus ar pakeistas netinkamas eksploatuoti jo detales, jeigu automobilių servisas minėtus darbus (paslaugas) atliko kokybiškai.

V. ATSAKOMYBĖ

28. Šios Tvarkos kontrolę savo kompetencijos ribose vykdo: Šilalės rajono savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojas; Buhalterijos tarnybos vedėjas, Ūkio tarnybos, Žemės ūkio, Socialinės paramos skyrių vedėjai, seniūnijų seniūnai.

29. Šią Tvarkos reikalavimus pažeidę asmenys atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Tarnybiniai automobiliai ne darbo metu, poilsio ir švenčių dienomis laikomi Administracijos direktoriaus, seniūnijos seniūno nustatytose vietose – garažuose. Draudžiama tarnybinius automobilius laikyti nesaugomose vietose, jeigu jie nėra apdrausti nuo vagystės.

PATVIRTINTA
Jurbarko rajono savivaldybės
administracijos direktoriaus
2010 m. vasario 11 d.
įsakymu Nr.O1-

JURBARKO RAJONO SAVIVALDYBĖS VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ PRIVAČIŲ INTERESŲ DEKLARAVIMO IR NUSIŠALINIMO TVARKOS APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Jurbarko rajono savivaldybės administracijos valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo ir nusišalinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) reglamentuoja Jurbarko rajono savivaldybės valstybės tarnautojų privačių interesų deklaravimo, o, iškilus interesų konfliktui, šių asmenų nusišalinimo ar nušalinimo nuo sprendimų priėmimo procedūras.
2. Šiame Apraše vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatyme vartojamas sąvokas.

II. PRIVAČIŲ INTERESŲ DEKLARAVIMAS

3. Valstybės tarnautojai privalo deklaruoti privačius interesus Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka ir terminais pateikdami privačių interesų deklaraciją.
4. Į padalinius įeinantys valstybės tarnautojai, prieš pateikdami privačių interesų deklaraciją savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotam Juridinio skyriaus valstybės tarnautojui, su ja pasirašytinai supažindina padalinio vadovą.
5. Savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotas Juridinio skyriaus valstybės tarnautojas:
 - 5.1 Išsiunčia Vyriausiajai tarnybinės etikos komisijai valstybės tarnautojų, kurių privačių interesų duomenys yra vieši, privačių interesų deklaracijas ir saugo jų kopijas;
 - 5.2. registruoja ir saugo kitų valstybės tarnautojų privačių interesų deklaracijas Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka;
 - 5.3. Teikia padalinių vadovams ir į padalinius neįeinantiems valstybės tarnautojams, jų prašymu rašytines rekomendacijas, nuo kokių klausimų sprendimo procedūrų jie turėtų nusišalinti;
 - 5.4. Teikia informaciją savivaldybės administracijos direktoriui apie valstybės tarnautojų pateiktose privačių interesų deklaracijose (formose PIDB8, PIDB9 ir PIDB10) nurodytus fizinius, juridinius asmenis ir aplinkybes, dėl kurių, deklaruojančiųjų nuomone, gali kilti interesų konfliktas.

III. PADALINIŲ VADOVŲ PAREIGOS

6. Padalinių vadovai privalo:
 - 6.1. susipažinti su pavaldžių valstybės tarnautojų privačių interesų deklaracijose pateiktais duomenimis;
 - 6.2. neskirti valstybės tarnautojams užduočių, susijusių su įmonėmis, kuriose jie turi privačių interesų (akcijos, artimų asmenų darbas, narystė ir pan.), ar kitų užduočių, galinčių sukelti interesų konfliktą;
 - 6.3. remiantis privačių interesų deklaracijų duomenimis, teikti pavaldiems valstybės tarnautojams jų prašymu rašytines rekomendacijas, nuo kokių klausimų sprendimo procedūrų jie turėtų nusišalinti;
 - 6.4. priimti tik raštu pateikiamus pavaldžių valstybės tarnautojų nusišalinimus nuo jiems interesų konfliktą sukeliančių klausimų sprendimo;
 - 6.5. užtikrinti, kad nusišalinęs valstybės tarnautojas nedalyvautų rengiant, svarstant ar priimant tam tikrus sprendimus (išėitų iš posėdžių salės ir pan.);
 - 6.6. užtikrinti, kad nusišalinimo faktas, esant kolegialiam svarstymui, būtų tinkamai užfiksuotas atitinkamame dokumente (pavyzdžiui, posėdžio protokole būtų nurodoma, kas ir dėl kokios priežasties nusišalino, kada išėjo ir kada sugrįžo į posėdžių salę);

6.7. jei valstybės tarnautojas nepaiso jam pateiktų rekomendacijų, inicijuoti jo nušalinimą nuo tam tikrų klausimų sprendimo procedūrų ir, esant pagrindui, inicijuoti jo tarnybinės veiklos patikrinimą;

6.8. vienerius metus nuo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pažeidimo paaiškėjimo dienos nesiūlyti skatinti ar skirti į aukštesnes pareigas pažeidimus padariusių valstybės tarnautojų;

6.9. paaiškėjus, kad pavaldus valstybės tarnautojas ieško kito darbo ne valstybinėje tarnyboje, išaiškinti jam visus Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo apribojimus pasibaigus tarnybai (apribojimus sudaryti darbo sutartį, sudaryti sandorius ar naudotis individualiomis lengvatomis, atstovavimo apribojimus);

6.10. esant abejonių dėl interesų konflikto buvimo ar dėl kitų Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo nuostatų praktinio taikymo, konsultuotis su Vyriausiąja tarnybinės etikos komisija.

IV. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ PRIEVLĖ NUSIŠALINTI

7. Valstybės tarnautojai privalo nusišalinti nuo dalyvavimo rengiant, svarstant ir priimant sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą:

7.1. rengiant, svarstant ir priimant sprendimus, susijusius su tiesioginės naudos gavimu sau ir (ar) artimiesiems asmenims;

7.2. kai sprendimai susiję su asmenimis, iš kurių valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo (ar jam artimi asmenys) gauna bet kokios naudos ar su kuriais jį (ar jam artimus asmenis) sieja sutartiniai ar kiti įsipareigojimai (susiję su kreditoriais, skolininkais, sutarties šalimis ir pan.);

7.3. rengiant, svarstant ir priimant sprendimus dėl juridinių asmenų, su kuriomis valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo (jam artimi asmenys) yra susijęs akcijomis, naryste, einamomis pareigomis ar kitais ryšiais, išskyrus atvejus, kai jis savivaldybės institucijos ar įstaigos įgaliojimu yra išrinktas (paskirtas) įmonės organo nariu.

8. Valstybės tarnautojai turi tinkamai atlikti pareigą nusišalinti:

8.1. atsiradus interesų konfliktą keliančioms privačių interesų deklaracijoje nenurodytoms aplinkybėms, nedelsiant papildyti privačių interesų deklaraciją (formos PIDT1, PIDB10);

8.2. prieš pradėdant interesų konfliktą galinčio sukelti sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrą arba pačios procedūros metu apie galimą interesų konfliktą raštu pranešti tiesioginiam vadovui, o tokiu atveju – kitiems sprendimo rengimo, svarstymo, priėmimo ar kito klausimo sprendimo procedūroje dalyvaujantiems asmenims bei savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotam asmeniui, atsakingam už tokių atvejų registravimą;

8.3. jeigu interesų konfliktas iškilo dalyvaujant komisijos, darbo grupės veikloje, apie tai raštu pranešti komisijos ar darbo grupės pirmininkui, o jeigu asmuo buvo paskirtas komisijos ar darbo grupės pirmininku, raštu informuoti tiesioginį vadovą;

8.4. nedalyvauti interesų konfliktą sukeliančio sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrose (esant kolegialiam svarstymui, išeiti iš posėdžių salės ir pan.);

8.5. įsitikinti, kad nusišalinimo faktas, būtų tinkamai užfiksuotas atitinkamame dokumente (pavyzdžiui, posėdžio protokole).

9. Valstybės tarnautojo rašytinį nusišalinimą gavęs savivaldybės administracijos padalinio vadovas arba komisijos, darbo grupės pirmininkas apie nusišalinimą informuoja savivaldybės administracijos direktorių.

10. Savivaldybės administracijos direktorius sprendžia dėl valstybės tarnautojo nusišalinimo priėmimo. Savivaldybės administracijos direktorius gali nepriimti pareikšto nusišalinimo ir įpareigoti valstybės tarnautoją dalyvauti tolesnėje procedūroje.

11. Nesant valstybės tarnautojo nusišalinimo, savivaldybės administracijos direktorius gali nušalinti valstybės tarnautoją nuo konkretaus sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūros, jeigu yra pakankamas pagrindas manyti, kad šio valstybės tarnautojo dalyvavimas sukels interesų konfliktą.

12. Valstybės tarnautojas, šio Aprašo 11 punkte nurodytu atveju nušalintas nuo konkretaus sprendimo rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūros, apie nušalinimą praneša savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotam asmeniui.

13. Savivaldybės administracijos direktoriaus įgaliotas asmuo registruoja valstybės tarnautojų nusišalinimo ir nušalinimo atvejus ir kaupia su jais susijusią dokumentaciją.

V. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ PRIEVOLĖS IEŠKANT KITO DARBO IR APRIBOJIMAI PASIBAIGUS TARNYBAI

14. Valstybės tarnautojas privalo pranešti tiesioginiam vadovui apie visus pasiūlymus pereiti dirbti į kitą darbą, jeigu tokie pasiūlymai gali šiam asmeniui sukelti interesų konfliktą.

15. Valstybės tarnautojas privalo nedelsdamas raštu informuoti savo tiesioginį vadovą apie tai, kad jis priėmė siūlymą pereiti į kitą darbą. Tiesioginis vadovas, nustatęs, kad šis asmuo yra artimai tarnybos santykiais susijęs su būsimuoju darbdaviu, turi nedelsdamas imtis priemonių, kad būtų pašalinta interesų konflikto grėsmė.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

16. Valstybės tarnautojai atsako už privačių interesų deklaracijose pateikiamų duomenų teisingumą, tiesioginio vadovo ir kitų šiame tvarkos apraše numatytų asmenų informavimą apie interesų konfliktą sukeliančias aplinkybes bei nusišalinimą nuo dalyvavimo rengiant, svarstant ir priimant sprendimus, kurie sukelia interesų konfliktą.

17. Valstybės tarnautojai už Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pateidimus atsako Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.
